

Nakladnik:

Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) u Hrvatskoj
Društvo za psihološku pomoć, Prilaz Gjure Deželića 27, Zagreb

Urednik:

prof. dr. sc. Dean Ajduković

Lektura:

Dragica Nemeč

Tisak:

Tiskara Zelina d.d.

Prvo izdanje 2010.

ISBN: 978-953-6353-21-7

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 727662.

Copyright © 2010

Sadržaj

8 Predgovor

15 Postupanje policije u slučaju nasilja u obitelji

🌀 Anita Matijević, Renata Odeljan

51 Postupanje centra za socijalnu skrb

🌀 Blanka Žic Grgat

66 Postupanje prekršajnog suda

🌀 Branka Žigante Živković

83 Postupanje državnog odvjetnika

🌀 Lidija Čačić, Ana Ivanišević Inđić

97 Postupanje suda u suzbijanju nasilja u obitelji

🌀 Ilija Desnica

109 Postupanje odgojno-obrazovne ustanove

🌀 Željka Čolović - Rodik

120 Nasilje u obitelji i liječnik obiteljske medicine

🌀 Irena Rukavina

134 Postupanje Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba

🌀 Tamara Gojković, Bruna Profaca

144 Uloga ustanove koja vodi sklonište za žrtve obiteljskog nasilja

🌀 Željka Barić

161 Djelovanje nevladine organizacije koja vodi sklonište za žrtve nasilja u obitelji

🌀 Adrijana Bedrica

171 Postupanje savjetovališta za žrtve obiteljskog nasilja

🌀 Sanja Turčinović

179 Provedba psihosocijalnog tretmana počinitelja obiteljskog nasilja

🌀 Dragan Jusupović

188 Zašto je obiteljsko nasilje osjetljivo područje rada?

🌀 Marina Ajduković

202 Zašto je nužna suradnja svih sudionika uključenih u proces suzbijanja nasilja u obitelji?

🌀 Antonija Žižak

214 Primjer učinkovite suradnje u zaštiti članova obitelji izloženih nasilju

🌀 Marina Ajduković

219 Literatura

224 Prilog: Adresar ustanova, osrganizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji

O autorima:

Marina Ajduković, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Zagreb

Željka Barić, Duga – Dom za djecu i odrasle - žrtve obiteljskog nasilja, Zagreb

Adrijana Bedrica, Sklonište za žrtve nasilja u obitelji Udruge MiRTa, Split

Lidija Čačić, Općinsko državno odvjetništvo, Zagreb

Željka Čolović - Rodik, II. osnovna škola, Varaždin

Ilija Desnica, Općinski kazneni sud, Zagreb

Tamara Gojković, Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba

Ana Ivanišević Indić, Općinsko državno odvjetništvo, Zagreb

Dragan Jusupović, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb

Anita Matijević, Ravnateljstvo policije, Ministarstvo unutarnjih poslova

Renata Odeljan, Ravnateljstvo policije, Ministarstvo unutarnjih poslova

Bruna Profaca, Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba

Irena Rukavina, Specijalistička ordinacija obiteljske medicine, Zagreb

Sanja Turčinović, Savjetovalište za žrtve obiteljskog nasilja
Caritasa Đakovačko-osječke nadbiskupije, Slavonski Brod

Blanka Žic Grgat, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

Branka Žigante Živković, Visoki prekršajni sud

Antonija Žižak, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb

Predgovor

Područje zaštite od nasilja u obitelji u Hrvatskoj u pogledu zakonske regulative uređeno je na razini visokih standarda, bolje nego u znatnom broju zemalja Europske unije. To se prvenstveno odnosi na odredbe *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji*, *Kaznenog zakona* i *Obiteljskog zakona*. Iskustva s provedbom ovih zakona i nove stručne spoznaje, kao i promjene u vrijednostima našeg društva, ogledaju se u unapređivanju i izmjenama zakona, o čemu svjedoči donošenje novog *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* krajem 2009. godine (Narodne Novine, 137/09), samo šest godina od donošenja takvog zakona prvi put.

Svrha Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji vrlo je jasna: to je prevencija, sankcioniranje i suzbijanje svih vrsta nasilja u obitelji, primjenom odgovarajućih mjera prema počinitelju, te ublažavanje posljedica već počinjenog nasilja pružanjem zaštite i pomoći žrtvi nasilja. Svrha propisivanja, izricanja i primjene prekršajno-pravnih sankcija je osobita zaštita obitelji i članova obitelji ugroženih i izloženih nasilju, poštivanje pravnog sustava te sprječavanje ponovnog počinjenja nasilja u obitelji primjerenim sankcioniranjem počinitelja prekršaja.

Uz sankcije, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji predviđa i čitav niz zaštitnih mjera čija je svrha spriječiti nasilje u obitelji, osigurati nužnu zaštitu zdravlja i sigurnosti osobe koja je izložena nasilju, te otkloniti okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja. Zaštitne mjere primjenjuju se radi otklanjanja ugroženosti osoba izloženih nasilju i drugih članova obitelji.

Osim zakonskog uređenja područja, doneseni su dokumenti koji, prema suvremenim stručnim spoznajama, daju dobar okvir i osiguravaju preduvjete

za učinkovitu zaštitu obitelji od nasilja. To u prvom redu uključuje strateške dokumente kao što je *Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji*, za razdoblje od 2008. do 2010. (Narodne novine, 126/2007.). Prvu nacionalnu strategiju Vlada Republike Hrvatske donijela je 2004. godine. Uz to je donesen niz provedbenih propisa kao što su *Protokol o postupanju u slučaju obiteljskog nasilja* (Vlada Republike Hrvatske i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (2005., 2006.), *Pravilnik o načinu i mjestu provođenja psihosocijalnog tretmana* (Narodne novine, 78/2006.), *Standardi za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji* (Narodne novine, 78/2006.). Valja istaknuti i redovito obnavljani *Adresar ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji* (MOBMS, 2008.). Ovi zakoni i dokumenti jasno pokazuju postojanje političke volje i odlučnost Sabora i Vlade RH, nadležnih ministarstava, osobito Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti da se nasilje u obitelji ne tolerira u hrvatskom društvu.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji ima posebno značenje. On sadrži niz precizno određenih mjera kojih su se nadležna tijela dužna pridržavati prilikom pružanja pomoći i zaštite osobi izloženoj bilo kojem obliku nasilja u obitelji. Osim toga, u Protokolu je svim nadležnim tijelima naloženo obzirno postupanje prema žrtvama nasilja i osiguranje rodno osjetljivog pristupa. Kad je dijete žrtva nasilja, obvezno je postupati prema načelu najboljeg interesa djeteta, što uključuje uzimanje u obzir dobi i stupnja psihofizičkog razvoja djeteta, njegovog zdravstvenog i emocionalnog stanja.

Svrha je Protokola osigurati uvjete za djelotvoran, cjelovit i usklađen rad nadležnih tijela radi unapređenja zaštite i pomoći žrtvi nasilja u obitelji, te pomoći počiniteljima u zaustavljanju njihovog nasilnog ponašanja uz promjenu vrijednosnog sustava u cilju nenasilnog rješavanja sukoba, uvažavanja ravnopravnosti spolova i povećavanja sigurnosti članova obitelji. Stoga Protokol propisuje obvezu uspostavljanja suradnje među nadležnim tijelima kroz: praćenje i izvještavanje o provedbi Protokola, suradnju i razmjenu podataka među nadležnim tijelima na razini lokalne samouprave i suradnju nadležnih tijela s drugim čimbenicima koji se bave problematikom nasilja u obitelji.

Protokolom se propisuju obveze, oblici i načini suradnje nadležnih tijela (policije, centara za socijalnu skrb, zdravstvenih i odgojno-obrazovnih ustanova te pravosudnih tijela) i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja, te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji. Premda organizacije civilnog društva (tj. nevladine udruge) i tijela lokalne uprave i samouprave nisu navedeni u Protokolu, logično je da u njegovoj provedbi i oni sudjeluju. Zbog toga se opravdano u *Izvešću o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji tijekom 2007. i 2008. godine* (MOBMS, 2009.) detaljno navode aktivnosti, ali i primjedbe organizacija civilnog društva koje rade na suzbijanju obiteljskog nasilja.

Činjenica da postoji Protokol odraz je suvremenih spoznaja da je nužno osigurati usklađeno djelovanje različitih sektora kao odgovor na složenu pojavu nasilja u obitelji. Za to su potrebne jasne smjernice o postupcima svakog pojedinog sudionika ili nadležnog tijela, ali koji se međusobno nadopunjuju i koji su vođeni istim profesionalnim vrijednostima. Svrha, ciljevi i okvir takvog djelovanja opisane su u strateškom dokumentu *Nacionalna strategija*, a praktične smjernice za postupanje svakog pojedinog sudionika opisane su u Protokolu. Za neke od sektora postoje posebni (interni) pravilnici i upute.

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine propisala je obvezu izrade obrazaca standardne metodologije izvještavanja o provedbi Protokola. Za to je zaduženo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. U suradnji s drugim tijelima nadležnim za provedbu Protokola, Uredom za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Uredom pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, te organizacijama civilnog društva koje programski djeluju u unapređenju zaštite od nasilja u obitelji, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti izradilo je obrasce za prikupljanje podataka o provedbi Protokola. Izrađeni su obrasci za policiju, centre za socijalnu skrb, zdravstvene i odgojno-obrazovne ustanove, pravosudna tijela, koordinatorice/ice za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave u županijama, te organizacije civilnog društva koje štite žrtve nasilja u obitelji i koje rade s počiniteljima nasilja u obitelji. Obrasci su dostupni na mrežnoj stranici www.mobms.hr/obavijesti/sprjecavanje-nasilja-u-obiljelji.aspx.

Budući da je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti bilo nositelj izrade Protokola, te je od strane Vlade Republike Hrvatske imenovano tijelom nadležnim za izradu objedinjenog izvješća o provedbi Protokola, na temelju podataka iz ovih obrazaca, ono je pripremlilo *Izvešće o provedbi Protokola o postupanju u slučaju obiteljskog nasilja za 2007. i 2008. godinu* (MOBMS, 2009.) koje daje dobar pregled aktivnosti i stanja. Izvještaj omogućuje zaključak da su posljednjih nekoliko godina učinjeni veliki pomaci u barem dva aspekta: 1) izgradnji kapaciteta za bolji odgovor društva na obiteljsko nasilje i 2) unapređenju koordiniranog odgovora zajednice na slučajeve obiteljskog nasilja. Slijedom Završnih odrednica (točka 2.) Protokola, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti zaduženo je za predlaganje Vladi izmjena Protokola sukladno zaprimljenim prijedlozima organizacija nadležnih za postupanje po Protokolu.

Ovo izvješće pokazuje da je broj prijavljenih slučajeva obiteljskog nasilja u 2007. i 2008. godini bio vrlo velik, premda s naznakom malog opadanja. Tako je policija tijekom 2008. godine zabilježila 1 647 počinjenih kaznenih djela (prijavljeno je 564 počinitelja, a oštećeno 1 279 osoba), a zbog počinjenja prekršaja pruženo je 16 885 intervencija. Za prekršaj nasilja u obitelji prijavljeno je 16 169 počinitelja, a bilo je 20 566 oštećenih osoba (od toga 68% odraslih žena). Policija je predložila 9 833 zaštitnih mjera (4 607 obaveznih psihosocijalnih tretmana, 3 517 obaveznih liječenja od ovisnosti, 788 zabrana približavanja žrtvi, 377 udaljenja iz stambenog prostora, 233 zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju, 284 oduzimanja predmeta koji su namijenjeni ili uporabljeni u počinjenju prekršaja, 27 mjera osiguranja zaštite osobe izložene nasilju). Centri za socijalnu skrb su tijekom 2007. i 2008. godine zabilježili 4 683 slučajeve nasilja prema djeci i 16 683 slučajeve nasilja prema drugim članovima obitelji. Od ukupno 24 497 žrtvi nasilja prema podacima centara za socijalnu skrb, u 72% slučajeva žrtve su bile ženske osobe. Od ukupno 18 645 počinitelja, 87% bili su muškarci.

Veliki broj prijavljenih slučajeva nesumnjivo je posljedica nekoliko čimbenika koji zajednički djeluju: porasta svijesti u populaciji o neprihvatljivosti i kažnjivosti takvog ponašanja, većoj spremnosti na prijavljivanje i traženje pomoći od strane žrtava i svjedoka nasilja, većoj osposobljenosti (prvenstveno)

policije i centara za socijalnu skrb za prepoznavanje i reagiranje, povećanju resursa za podršku žrtvama diljem Hrvatske, porasta povjerenja žrtava u mogućnost da ih sustavi zaštite, poboljšanja suradnje među sustavima i postojanja zakonske obaveze prijavljivanja nasilja u obitelji.

U pogledu obaveze prijavljivanja, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji vrlo je jasan, jer se u članku 8. navodi da su zdravstveni radnici, stručni radnici u djelatnosti socijalne skrbi, obiteljske prevencije i zaštite, odgoja i obrazovanja te stručni radnici zaposleni u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama, udrugama civilnog društva u djelokrugu djece i obitelji obvezni prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svojih poslova.

Analiza *Izvešća o provedbi Protokola*, iskustva iz prakse i upozorenja na propuste u njegovoj provedbi pokazuju da primjenu Protokola treba poboljšati i unaprijediti. Ono što se već sada prepoznaje jest potreba za stvaranjem organizacijskih, tehničkih i ljudskih preduvjeta za ispunjavanje zahtjeva koji proizlaze iz Protokola. No praksa pokazuje ponajviše mogućnosti učinkovite suradnje između pojedinih sektora i službi. To je moguće učiniti na tri razine: (1) unapređenje prakse unutar svih službi uključenih u suzbijanje nasilja u obitelji, (2) ubrzavanje razmjene informacija i izgradnja povjerenja među sektorima (policija, socijalna skrb, pravosuđe, zdravstvo, obrazovanje, organizacije za pomoć žrtvama, organizacije za tretman počinitelja) i (3) prihvaćanje veće odgovornosti lokalne zajednice za suzbijanje nasilja u obitelji. Osim u sustavu policije, umreženost i razmjena informacija su objektivno ograničenje. Nadalje, u zdravstvu ne postoji standardizirana evidencija, što onemogućuje dobivanje pouzdanih podataka o liječenju i hospitalizaciji žrtava obiteljskog nasilja. Tako, na primjer, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje nema podataka iz kojih bi bilo vidljivo radi li se o pruženoj usluzi zbog nasilja u obitelji (i njene cijene!) ili zbog ozljede nanese od strane drugih osoba.

No ključno ograničenje vezano je uz nedovoljno poznavanje konkretnog rada, mogućnosti i ograničenja između pojedinih sustava. Iskustvo projekta *Unapređenje međusektorske suradnje u suzbijanju obiteljskog nasilja* pokazuje da, nakon što se sudionici iz sustava koji moraju surađivati na razini lokalne

zajednici izravno upoznaju kao stručnjaci, te prepoznaju ograničenja i mogućnosti pojedinog sustava i povećaju međusobno povjerenje, razmjena informacija postaje lakša i djelotvornija, a rad na suzbijanju obiteljskog nasilja učinkovitiji. To ujedno donosi i zadovoljstvo samim stručnjacima koji rade ovaj teški posao. Ovaj projekt realizira se u suradnji Ravnateljstva policije, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstva pravosuđa, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Visokog prekršajnog suda, Pravosudne akademije i Društva za psihološku pomoć.

Na temelju svega navedenog, na poticaj Programa za razvoj Ujedinjenih naroda (UNDP) u Zagrebu i uz podršku Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Društvu za psihološku pomoć povjereno je da priredi ovaj priručnik. Cilj mu je da olakša i pomogne ujednačiti postupke predviđene *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*, te da pridonese unapređenju međusektorske suradnje između službi uključenih u suzbijanje obiteljskog nasilja.

U ovom priručniku stručnjaci-praktičari detaljno opisuju konkretne postupke koje pojedino nadležno tijelo ili organizacija poduzima u svojem radu. To su ilustrirali konkretnim primjerima iz svoje prakse, ali i upozorili na teškoće u provedbi Protokola i predložili načine unapređenja suradnje. Neka poglavlja sadrže i ogleadne primjere dobro napisanih dokumenata koje pojedine službe izrađuju i/ili upućuju jedne drugima. Na kraju je detaljno opisan primjer dobre prakse suradnje različitih tijela i organizacija u jednom slučaju obiteljskog nasilja.

Priručnik bi trebao doći do praktički svih sudionika procesa suzbijanja nasilja u obitelji: svih policijskih postaja, centara za socijalnu skrb, prekršajnih sudova, općinskih državnih odvjetnika, općinskih sudova, domova zdravlja, ustanova za hitnu medicinsku pomoć, osnovnih škola, obiteljskih centara, organizacija civilnog društva i ustanova koje skrbe o žrtvama i/ili rade s počiniteljima obiteljskog nasilja.

Razotkrivanje slučaja obiteljskog nasilja i reakcija društva koja nakon toga slijedi, obično započinje policijskom intervencijom, a zatim uključivanjem

suda, no time ne završava. Samo uspješnom međusektorskom suradnjom različitih tijela i organizacija od kojih svaka ima svoju specifičnu kompetentnost i odgovornost, možemo pojedinačnoj obitelji pomoći, a nasilje spriječiti i suzbiti.

Nadamo se da će ovaj priručnik biti prilog daljnjem unapređenju stvarne suradnje i povećanja učinkovitosti svih kojima je stalo da zaustavimo i spriječimo nasilje u obitelji.

U Zagrebu, 31. siječnja 2010.

Prof.dr.sc. Dean Ajduković, urednik

Postupanje policije u slučaju nasilja u obitelji

✎ Renata Odeljan, Anita Matijević

Zaprimanje dojava

Obiteljsko se nasilje policiji može prijaviti usmeno, telefonom, pismeno, telefaksom ili e-mailom. Nakon toga policija nastoji utvrditi što više relevantnih podataka u što kraćem vremenu. Ukoliko se utvrdi da je nasilničko ponašanje u tijeku i da žrtva ili druga osoba koja dojavljuje događaj ne može slobodno govoriti, pribavljaju se samo najvažniji podaci potrebni za upućivanje policijskih službenika na intervenciju i to: je li netko ozlijeđen (o čemu se žurno izvješćuje zdravstvena ustanova), ime i prezime, adresa, broj stana. Ukoliko dojavitelj može slobodno razgovarati, policija će utvrditi koji je razlog traženja intervencije; tko se prema kome nasilnički ponaša i na koji način, a ako se radi o fizičkom nasilju, koje je vrste i intenziteta. U svakom slučaju, dojava treba sadržavati više od podatka "dojavitelj navodi da ima problema s bračnim partnerom". Svakako je potrebno utvrditi jesu li događaju bila nazočna djeca, te postoje li saznanja da osoba posjeduje oružje ili prijeti oružjem.

Policijski službenici koji se upućuju na intervenciju moraju biti upoznati:

- sa svime što je dojavitelj naveo/navela; s podacima o počinitelju i oštećenoj osobi koji se nalaze u Informacijskom sustavu MUP-a, a osobito ranija prijavljivanost za kaznena djela/prekršaje s

obilježjima nasilja;

- ima li netko od sudionika, osobito počinitelj legalno/ilegalno oružje; s informacijama o drugim osobama koje su prijavljene na adresi na koju se upućuje intervencija, posebno kako bi se utvrdilo posjeduju li one vatreno oružje ili su ranije prijavljivane, jesu li za njima raspisivane potrage i sl.;
- provodi li se nad počiniteljem neka od zaštitnih mjera iz članka 13.,14. ili 15. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (ZZNO), članka 130. st. 3. Prekršajnog zakona i/ili mjera opreza iz čl. 90. ZKP-a.

Na intervenciju povodom obiteljskog nasilja potrebno je uputiti najmanje dva policijska službenika, pri čemu uvijek, kada je to moguće, trebaju biti poslani policijski službenici različitog spola.

Postupanje na mjestu događaja

Dolaskom na mjesto događaja, prije svega je potrebno pružiti trenutnu zaštitu žrtvi tako da se počinitelja razdvoji od žrtve i spriječi u daljnjem nasilničkom ponašanju. Žrtvi treba omogućiti da policijskim službenicima priopći što se dogodilo bez utjecaja počinitelja na njezin iskaz te osigurati da se djeca zatečena na mjestu događaja ne izlažu dodatnoj, sekundarnoj viktimizaciji.

Kada su na žrtvi vidljivi tragovi fizičkog zlostavljanja, osim što se neizostavno traži intervencija hitne medicinske pomoći, potrebno je provesti i hitnu istražnu radnju očevida, te fiksirati ozljede, ali i druge tragove zlostavljanja u prostoru. Očevid je potrebno obaviti i u situacijama kada su u prostoru vidljivi tragovi razbijanja, devastiranja i uništavanja stvari većeg razmjera. Ukoliko je žrtva uznemirena, nalazi se u stanju šoka, straha ili nekom drugom emocionalno povišenom stanju, potrebno joj je ponuditi i druge vrste medicinske pomoći.

Prilikom postupanja potrebno je utvrditi jesu li za vrijeme nasilničkog ponašanja upotrijebljeni neki predmeti ili je počinitelj prijetio da će ih upotrijebi-

ti protiv/prema žrtvi, te takve predmete oduzeti uz Potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta, i dostaviti ih nadležnom sudu uz prijedlog za njihovo oduzimanje.

Nakon što se prikupe početna saznanja dostatna za provođenje prekršajne obrade, počinitelja je potrebno privesti u službene prostorije, te nad njim provesti prekršajnu obradu. Ovisno o okolnostima slučaja sa žrtvom i/ili svjedocima obavijesni se razgovor može obaviti na mjestu događaja, odnosno u stanu ili drugom prostoru primjerenom za obavljanje razgovora.

Ukoliko netko od ukućana posjeduje registrirano oružje, potrebno je provjeriti drži li se ono sukladno odredbama članka 30. Zakona o oružju. Ukoliko počinitelj posjeduje registrirano oružje, potrebno ga je oduzeti sukladno članku 48. Zakona o oružju. Također je tijekom intervencije potrebno, s posebnom pozornošću, A prikupiti saznanja postoje li elementi prekršaja iz članka 91. Zakona o oružju (držanje zakonom zabranjenog oružja) ili elementi kaznenog djela neovlaštenog posjedovanja oružja i eksplozivnih tvari iz članka 335. Kaznenog zakona. U slučaju da se dođe do takvih saznanja potrebno je od nadležnog suda ishoditi nalog za pretragu stana i drugih prostorija te poduzeti druge mjere radi pronalažena i oduzimanja oružja te procesuiranja počinitelja.

Specifičnosti postupanja u slučajevima kada su djeca žrtve i/ili svjedoci nasilja

U velikom broju slučajeva kada policijski službenici pružaju intervenciju povodom dojave o nasilju u obitelji svjedoci i/ili žrtve nasilničkog ponašanja su djeca. Ako su tijekom policijske intervencije nazočna djeca, potrebno je posebno obzirno i profesionalno postupanje policijskih službenika, koji trebaju biti svjesni da je upravo proživljeni nasilni događaj posebno traumatizirajući za djecu, koja su tada izuzetno osjetljiva, boje se i brinu o svojoj budućnosti,

postupanju policije, roditelja i drugih. Stoga policijski službenici svojim pristupom trebaju djetetu olakšati i pomoći, kako bi što lakše prošlo kroz događaj, te paziti da svojim postupcima dodatno ne traumatiziraju dijete. Pri svakom policijskom postupanju potrebno je voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djece i maloljetnika, kao i o zaštiti njihove privatnosti. Svako je nasilje koje se odvija pred djetetom ili maloljetnom osobom psihičko i emocionalno nasilje i nad samim djetetom, što je potrebno uvažavati prilikom utvrđivanja elemenata prekršaja.

Prilikom obavljanja obavijesnih razgovora s roditeljima i drugim svjedocima potrebno je osigurati da djeca tome ne svjedoče, kako se ne bi dodatno traumatizirala, ali i kako se ne bi utjecalo na djetetov iskaz ukoliko će dijete takav iskaz davati policijskim službenicima ili sucu.

U kontekstu međusektorske suradnje s ciljem pravovremene i umrežene reakcije na obiteljsko nasilje, o svakom nasilju počinjenom na štetu djeteta ili maloljetne osobe treba odmah obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb ili dežurne djelatnice/djelatnike centra za socijalnu skrb, kako bi se mogle poduzeti hitne mjere obiteljsko-pravne zaštite djece.

U svakom slučaju, ukoliko se oboje roditelja dovodi u policijsku postaju, medicinsku ustanovu ili su iz drugih razloga trenutno onemogućeni u skrbi za svoje dijete/djecu, ili ukoliko je potrebno obaviti obavijesni razgovor s djetetom ili maloljetnom osobom, odmah je potrebno zatražiti dolazak dežurne socijalne radnice/ka radi žurnog smještaja, povjeravanja djeteta ili obavljanja obavijesnog razgovora.

Ukoliko se zbog okolnosti slučaja ne može izbjeći dovođenje djeteta ili maloljetne osobe žrtve/svjedoka u prostor policije, takav boravak u prostoru policije mora biti što kraći, pri čemu osobito pozornost treba obratiti na prostor u kojem će dijete boraviti, te izbjeći svaki nepotreban kontakt djeteta s većim brojem policijskih službenika. Djetetu je potrebno, na njemu primjeren način, objasniti razloge dovođenja u policijski prostor, te mjere koje će se poduzimati kao i zaštitničku ulogu roditelja ili socijalnog radnika, koji će cijelo vrijeme biti nazočan uz dijete.

Kako se vrlo često nasilje u obitelji događa izvan redovnog uredovnog vremena centara za socijalnu skrb, potrebno je usprkos tome što je u postupanje policije bila uključena i dežurna socijalna radnica, poslati i pisanu obavijest nadležnom centru za socijalnu skrb te od njega zatražiti dostavu povratnog izvješća temeljem odredbe čl. 108. st. 3. Obiteljskog zakona.

Ukoliko je dijete žrtva ili svjedok nasilja u obitelji (osobito težih oblika), u postupanje se moraju uključiti i specijalizirani policijski službenici za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji, kako bi proveli kriminalističko istraživanje zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela zapaštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe iz članka 213. Kaznenog zakona, kao i kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji iz članka 215.a Kaznenog zakona.

Treba posebno naglasiti da su saznanja o nasilju u obitelji, koje je počinjeno prema djetetu ili maloljetnoj osobi, policiji dužni prijaviti: zdravstveni radnik, stručni radnik u djelatnosti socijalne skrbi, obiteljske prevencije i zaštite, odgoja i obrazovanja, te stručni radnici zaposleni u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama, udrugama civilnog društva u djelokrugu rada s djecom i obitelji (čl. 8. ZZNO-a); liječnik (čl. 22. st. 1. i 2. Zakona o liječništvu), stomatolog (čl. 28. st. 1 i 2. Zakona o stomatološkoj djelatnosti), doktor medicine, primalja ili drugi zdravstveni djelatnik, psiholog, osoba kojoj je povjeren odgojno-obrazovni rad u odgovarajućoj ustanovi, javni bilježnik i djelatnik skrbništva – (čl. 300. st. 4. KZ-a).

Postupanje prema žrtvi nasilja u obitelji

Ukoliko žrtvi nije potrebno pružanje hitne medicinske pomoći, potrebno joj je omogućiti da policijskim službenicima neometano, bez straha i u odvojenoj prostoriji od počinitelja, dakle bez nazočnosti počinitelja nasilja, ispriča što se dogodilo. Tijekom obavljanja razgovora policijski službenici/službenice trebaju se prema žrtvi odnositi s uvažavanjem i iskazati joj podršku svojom

verbalnom i neverbalnom komunikacijom – ali iskazana podrška i empatičnost trebaju biti u okviru profesionalnog ponašanja.

Od žrtve je potrebno pribaviti sljedeće:

- podatke o konkretnom događaju zbog kojeg je intervencija policije tražena: vrijeme, mjesto, način izvršenja, sudionici, očevici, osobe kojima se povjerila ili na neki drugi način imaju saznanja;
- podatke o ranijem nasilju u obitelji, bez obzira je li prethodno prijavljivano ili ne;
- podatke o osobama i institucijama kojima se žrtva povjeravala i/ili prijavljivala nasilje u obitelji;
- podatke o izloženosti djece nasilju u obitelji (jesu li djeca zbog toga bila u tretmanu stručnih službi u školi, liječnika, centra za socijalnu skrb);
- podatke o drugim oblicima protupravnog ponašanja počinitelja, prijetnje, seksualno zlostavljanje, zlostavljanje i zanemarivanje djece.

Ukoliko nasilje traje dulje ili je bilo više događaja, potrebno je zamoliti žrtvu da opiše prvi događaj nasilja u obitelji kojeg se može sjetiti; kada, gdje, kako i na koji način se odvijao, je li netko tome svjedočio, je li žrtva tom prilikom ozlijeđena, je li netko vidio tragove tjelesne ozljede, ili se žrtva nekome povjerila u vezi proživljenog. Od žrtve se može tražiti da opiše tipičan, najučestaliji način izvršenja, u odnosu na prirodu i način zlostavljanja (događa li se nasilje u određeno vrijeme, na određenom mjestu ili kao posljedica nekih prethodnih događaja, npr. konzumiranja alkohola). Žrtva će se gotovo uvijek sjetiti najtežeg nasilja kojem je bila izložena. Potrebno je opisati taj događaj i pokušati utvrditi kada, kako, gdje, na koji način, kojim povodom, pred kim i s kojom posljedicom se događaj zbio.

U razgovoru sa žrtvom potrebno je utvrditi što planira poduzeti, što očekuje od svog odnosa s počiniteljem, ima li namjeru prekinuti bračnu/izvanbračnu zajednicu, želi li smještaj u sigurnu kuću, planira li otići rodbini, prijateljima. To je potrebno da bi se uz optužni prijedlog/kaznenu prijavu mogla predložiti što svrsishodnija zaštitna mjera/mjera opreza.

Nadalje, ukoliko počinitelj nije zatečen na mjestu događaja, od žrtve, ali i drugih osoba potrebno je prikupiti saznanja o mogućem mjestu boravka/skrivanja počinitelja kako bi se mogle poduzeti mjere trenutnog i aktivnog traganja (što znači da policija ne smije dozvoliti da se počinitelj pronađe tek za nekoliko dana), a do pronalaska počinitelja potrebno je žrtvi pružiti zaštitu kako počinitelj nasilja u obitelji ne bi nesmetano došao u dom žrtve ili na njeno radno mjesto, te na njenu štetu počinio istovrsni ili teži prekršaj, odnosno kazneno djelo. Također, žrtvu treba uputiti i na samozaštitno ponašanje i potrebu suradnje s policijom.

Žrtvu je potrebno na jasan način upoznati s njezinim zakonskim pravima, a osobito:

- da može dobiti pomoć neke od zdravstvenih ustanova ili organizacija i drugih institucija koje pružaju pomoć i podršku žrtvama nasilja u obitelji, a žrtvu treba upoznati s adresama ili kontaktima tih ustanova;
- upoznati žrtvu s mjerama opreza i zaštitnim mjerama (mjere opreza iz članka 130. Prekršajnog zakona, zaštitne mjere iz članka 50. Prekršajnog zakona te članka 11., a osobito iz članka 19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, koji navodi da se zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja, zabrane uhođenja ili uznemiravanja osobe izložene nasilju i zaštitna mjera udaljenja iz stana, kuće ili drugog prostora mogu primijeniti i prije pokretanja prekršajnog postupka na prijedlog osobe izložene nasilju ili ovlaštenog tužitelja uz prethodnu suglasnost žrtve radi otklanjanja izravne životne ugroženosti te osobe ili drugih članova obitelji. Također je žrtvu potrebno upoznati i s uvjetima izricanja mjera opreza sukladno članku 90. Kaznenog zakona i posebnih obveza uz zaštitni nadzor sukladno članku 71. Kaznenog zakona.
- mjerama i radnjama koje će policija poduzeti protiv počinitelja nasilja;
- da će biti upoznata s odlukom suca za prekršaje i istražnog suca, ukoliko se počinitelj privodi na sud i predlaže njegovo zadržavanje;
- o mogućnosti sklanjanja u sklonište za žrtve obiteljskog nasilja. U slučaju da žrtva navede da želi smještaj, odmah je potrebno

izvijestiti centar za socijalnu skrb koji je nositelj svih aktivnosti kojima je cilj smještaj žrtve u sklonište. Međutim, ukoliko centar za socijalnu skrb zbog opravdanih okolnosti nije u mogućnosti izvršiti prijevoz žrtve, iznimno, policijski službenici obavljaju prijevoz žrtve do skloništa, uz obvezu da moraju čuvati tajnost i sigurnost adrese smještaja. U izvješću policijskih službenika potrebno je konstatirati da je prijevoz žrtve obavljen, međutim, niti u kojem slučaju se ne navodi adresa skloništa.

Progon počinitelja prekršaja nasilja u obitelji poduzima se po službenoj dužnosti, pri čemu nije važna izjava žrtve kako nema namjeru podnositi "formalnu prijavu", kako ne želi svjedočiti na sudu, odnosno da želi odustati od prekršajnog postupka ili želi da se počinitelj isključivo upozori na neprimjerenost svojih postupaka. Policijski službenici nakon što utvrde elemente prekršaja nemaju pravo diskrecione ocjene hoće li nadležnom prekršajnom sudu podnijeti optužni prijedlog ili ne, pri čemu stav žrtve o progonu počinitelja ni na koji način ne smije utjecati na utvrđivanje jesu li ostvarena obilježja prekršaja.

Postupak prema počinitelju nasilja u obitelji

Osobu za koju postoji sumnja da je počinila kazneno djelo ili prekršaj potrebno je dovesti u policijsku postaju kako bi se provela prekršajna obrada odnosno kriminalističko istraživanje. Osobu je potrebno upoznati s mjerama koje će se protiv njega/nje poduzeti. Ukoliko su na počinitelju vidljive ozljede, potrebno ih je dokumentirati liječničkim pregledom uz opis nastanka ozljeda. Ukoliko počinitelj odbije alkotestiranje, od suda se može i prije pokretanja prekršajnog postupka zatražiti da sukladno članku 159. st. 1. i. 6. Prekršajnog zakona naloži vještačenje uzorka krvi i urina radi ispitivanja prisutnosti alkohola i/ili opojnih droga u organizmu okrivljenika.

Ukoliko postoje uvjeti iz članka 135. Prekršajnog zakona, policija počinitelja nasilja u obitelji uhićuje sukladno članku 134. Prekršajnog zakona, te u op-

tužnom prijedlogu suda predlaže zadržavanje. Odredba stavka 1. članka 134. "policija je ovlaštena uhititi osobu zatečenu u počinjenju prekršaja..." tumači se u kontekstu odredbe članka 106. Zakona o kaznenom postupku koji navodi da je osoba zatečena u kaznenom djelu osoba koju je netko (dakle i sama žrtva) opazio u radnji kaznenog djela, odnosno osoba koja je neposredno nakon kaznenog djela zatečena pod okolnostima koje upućuju na to da je počinila kazneno djelo, što se analogno primjenjuje i na prekršaje. U slučaju da se počinitelj nalazi pod utjecajem opojnih sredstava policijski službenici će sukladno članku 137. Prekršajnog zakona u cilju neposrednog sprečavanja počinitelja prekršaja da nastavi s činjenjem prekršaja izdati naredbu smještanja u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva u trajanju ne duljem od 12 sati.

Počinitelja je potrebno ispitati u svojstvu osumnjičenika sukladno članku 158. Prekršajnog zakona, a sukladno odredbama o ispitivanju okrivljenika u prekršajnom postupku, pri čemu ga se mora upozoriti da ima pravo uzeti branitelja koji može biti nazočan njegovu ispitivanju. Počinitelja je potrebno upoznati sa zaštitnim mjerama/mjerama opreza koje će se u odnosu na njega predložiti sudu. Ukoliko je počinitelj osoba liječena od alkoholizma ili drugih ovisnosti ili je osoba s duševnim smetnjama, o toj činjenici se mora odmah izvijestiti nadležni centar za socijalnu skrb.

Policijski službenici mogu privremeno, a najdulje do osam dana, prema osobi za koju postoji sumnja da je počinitelj prekršaja obiteljskog nasilja, naredbom iz članka 130. Prekršajnog zakona odrediti zabranu približavanja određenoj osobi i zabranu uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom, a potom u roku od 8 dana, od dana određivanja mjere opreza, podnijeti optužni prijedlog s prijedlogom sudu da produlji primjenu mjere opreza. Ukoliko nakon podnošenja takvoga zahtjeva sud o mjeri opreza ne odluči u daljnjem roku od 3 dana, primijenjena mjera opreza prestaje. Temeljem članka 19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji policijski službenici mogu, uz prethodnu suglasnost žrtve, i prije pokretanja prekršajnog postupka podnijeti zahtjev sudu za izricanje zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja, zabrane uhođenja ili uznemiravanja osobe izložene nasilju i zaštitnu mjeru udaljenja iz stana, kuće ili drugog prostora. Međutim, kako je jedan od uvjeta za pred-

laganje ovakve mjere otklanjanje izravne životne ugroženosti žrtve ili drugih članova njezine obitelji, u tim situacijama ispunjeni su uvjeti za uhićenje i dovođenje počinitelja sucu, te se ovakav prijedlog, odnosno zahtjev može dostaviti sucu uz optužni prijedlog.

Optužni prijedlog u slučaju obiteljskog nasilja

U optužnom prijedlogu potrebno je opisati sve pojedinačne prekršaje, ukoliko se radi o više prekršaja. Uz potpun i konkretan opis prekršaja potrebno je navesti i druge sudu korisne podatke; npr. ukoliko je protiv počinitelja i ranije podnesen optužni prijedlog zbog počinjenja prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji, a u međuvremenu u svezi toga optužnog prijedloga nije donesena pravomoćna sudska presuda, potrebno je u optužnom prijedlogu za aktualni događaj naznačiti da je počinitelj već ranije prijavljivan za nasilničko ponašanje u obitelji. Ukoliko je počinitelj sudskim rješenjem proglašen krivim za ranije počinjeni prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji, aktualnim nasilničkim ponašanjem čini kvalifikatorni oblik prekršaja (čl. 20. st. 3., 5., 6. i 7.), te je u optužnom prijedlogu potrebno navesti kada se ranije nasilnički ponašao, te da je za takvo ponašanje proglašen krivim.

Uz optužni prijedlog potrebno je dostaviti dokumentaciju o svim postupanjima i svim saznanjima do kojih se došlo tijekom prekršajne obrade: zapisnike o ispitivanju osumnjičenika, svjedoka, izvješće bez i o pruženoj intervenciji povodom dojave o nasilju u obitelji, zapisnik o ispitivanju prisutnosti alkohola, opojnih droga ili lijekova u organizmu, zapisnik o očevidu, izvješće bez i o uhićenju, medicinska dokumentacija, službene zabilješke o obavljenim obavijesnim razgovorima, ranije presude prekršajnog suda.

Kada su ispunjeni uvjeti za uhićenje, počinitelja se dovodi sucu nadležnog prekršajnog suda, te je u optužnom prijedlogu potrebno predložiti da se okrivljeniku temeljem članka 135. Prekršajnog zakona odredi zadržavanje. Kada su ispunjene zakonske pretpostavke, potrebno je predložiti izricanje mjere

opreza sukladno članku 130. Prekršajnog zakona, a ako je mjera opreza već izrečena, naredbom od strane policijskih službenika, da se ta mjera produlji od strane suda. Uvjeti za uhićenje i dovođenje počinitelja sucu ispunjeni su kada je nasilje u obitelji počinjeno na štetu ili u nazočnosti djeteta ili maloljetne osobe, kada se radi o počinitelju koji je već evidentiran kao počinitelj nasilja u obitelji ili drugih prekršaja/kaznenih djela s elementima nasilja na štetu članova obitelji, ali i drugih osoba, kada je tijekom nasilničkog ponašanja počinitelj izricao prijetnje žrtvi ili drugim osobama, ili kada postoje neki drugi razlozi i okolnosti iz članka 135. st. 1. Prekršajnog zakona, odnosno članka 123. Zakona o kaznenom postupku.

Zaštitne mjere

S obzirom da su zaštitne mjere iz članka 11. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji usmjerene na prekid i sprečavanje nasilničkog odnosa, zaštitu osobe izložene nasilju, ali i prevenciju budućih nasilničkih ponašanja, svakako ih je potrebno predlagati. Zaštitne mjere sud može izreći po službenoj dužnosti, na prijedlog žrtve i na prijedlog policije kao ovlaštenog tužitelja. Već je navedeno da zaštitne mjere mogu biti izrečene i prije pokretanja prekršajnog postupka.

Kao što je već navedeno, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji predvidio je tri zaštitne mjere koje su stavljene u nadležnost policije: zabrana približavanja žrtvi nasilja, zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju i udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, čije je provođenje detaljno razrađeno u Pravilniku o načinu provedbe zaštitnih mjera koje su Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u nadležnost policije (NN 27/04.).

Počinitelj koji se zatekne u kršenju mjere ili za kojega postoji osnovana sumnja da je prekršio zaštitnu mjeru, čini prekršaj iz članka 22. st. 1. i 2. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, te ga je potrebno, uz optužni prijedlog, obvezno dovesti sucu za prekršaje.

Izuzetno je važno da policijska intervencija bude profesionalno i stručno pružena, s obzirom da je policijski službenik najčešće prva službena osoba koja ima saznanja o nasilničkom ponašanju. To predstavlja dodatnu odgovornost policijskim službenicima da svojim profesionalnim pristupom ispune zadaću prekidanja nasilničkog ponašanja počinitelja i zaštite žrtve, ali i da povećaju žrtvino povjerenje u društvene institucije, te da usmjere žrtvu na druge sustave koji su nadležni i osposobljeni za pomoć žrtvama.

Reakcija društva na nasilje u obitelji policijskom intervencijom tek započinje, stoga samo uspješnim rješavanjem svakog pojedinačnog slučaja, putem međusektorske suradnje svih institucija, od kojih svaka ima svoj dio odgovornosti u rješavanju problema obiteljskog nasilja, možemo spriječiti, prevenirati i prekinuti međugeneracijski prijenos nasilja u obitelji.

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

POLICIJSKA UPRAVA _____ ZAGREBAČKA _____

Broj: _____

(mjesto i datum)

PREKRŠAJNOM SUDU _____ U ZAGREBU _____

Temeljem članka 111. Prekršajnog zakona („Narodne novine“ broj107/07) i članka 160. istog Zakona podnosi se

OPTUŽNI PRIJEDLOG*

Protiv okrivljeni-ka/ce

1. _____ ANTE ANIĆ _____ od
(ime, prezime i nadimak ako ga ima)

_____ Ivana i Ane, dj. prezime Ivanić _____
(ime i prezime roditelja)

rođen 03.01.1961. u Zagreb, Republika Hrvatska,
(dan, mjesec i godina rođenja) (mjesto rođenja) (država rođenja)

_____ RH _____ radnik _____
(državljanstvo) (matični broj) (po zanimanju)

s prebivalištem/boravištem u ZAGREB
(mjesto)

ulica Zagrebačka cesta kućni broj 1, grad/općina
Zagreb-Črnomerec

osobni podaci provjereni uvidom u OI SER. BR., izdane u PU zagrebačkoj
dana 05.07.2001. g., s rokom važenja do 05.07.2011. g.

(naziv i serijski broj isprave u koju je izvršen uvid, odnosno osobni podaci, naziv i serijski broj
isprave osobe preko koje je provjeren identitet)

ako je maloljetan tko mu je zakonski zastupnik _____

Okrivljenik je _____
(uhićen, smješten u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva)

dana _____ u _____ sati, nakon čega je _____
(pušten na slobodu ili doveden nadležnom sudu)

dana _____ u _____ sati

Okrivljenik je dana _____ u _____ sati određena _____

(navesti vrstu mjere opreza)

u trajanju od _____ dana.
(vrijeme trajanja mjere)

2.

što je - su

dana 12.12.2009. g. dani u tjednu petak u 07,30 sati, bliža
(dan, mjesec i godina izvršenja)

oznaka mjesta _____ stan _____
(ulica, trg, park, ugostiteljski objekt, dvorana, stadion)

u Zagreb, Zagrebačka cesta br. 1, teritorijalni sektor 2,
(mjesto, adresa) (broj)

5 rajon _____,
(ophodni, kontakti, pozornički) (broj)

gradska četvrt Črnomerec, grad/općina Grad
Zagreb / Črnomerec

Činjenični opis radnje prekršaja i poduzete mjere

Okrivljenik Ante Anić učestalo se u posljednjih dvije godine, najčešće pod utjecajem alkohola, nasilnički ponaša prema supruzi oštećenoj Ani Anić, na način da ju verbalno vrijeđa govoreći joj pogrdne riječi «glupačo, kurvo, droljo», učestalo ju zove na posao provjeravajući kod radnih kolega gdje se ona nalazi, te ju fizički zlostavlja na način da joj snažnim i iznenadnim pokretima povlači kosu te ju udara laktom i šakama u trbuh. Protiv Ante Anića podnesen je Prekršajnom sudu u Zagrebu optužni prijedlog broj 511-19-28-P-2/100-08 zbog prekršaja iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji počinjenog na štetu supruge Ane Anić dana 01.05.2009. godine. Presudom Prekršajnog suda u Zagrebu poslovni broj XX-III-101/09 od 02.05.2009. godine prijavljeni je proglašen krivim za navedeni prekršaj te mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od 30 dana. Dana 12.12.2009. g., oko 07,30 sati, u Zagrebu, u stanu na adresi Zagrebačka cesta br. 1, okrivljenik Ante Anić ponovio je nasilje u obitelji na način da je probudio suprugu Anu, koju je potom ispitivao gdje je bila prethodnog dana, a kada mu je ona odgovorila da je bila na poslu, nezadovoljan takvim odgovorom, prisiljavao je suprugu

držeci je snažno svojom rukom u predjelu zatiljka da mu na papiru napiše gdje je bila i što je radila sa drugim muškarcima govoreći joj je "drolja i da se kurva sa svima". Nakon što je oštećena odbila napisati traženo govoreći da je bila na poslu, prijavljeni Ante Antić ju je nastavio vrijeđati da je "kurva i da samo misli na druge muškarce". Na zamolbe supruge da ju ostavi na miru jer se mora spremiti za posao prijavljeni je nastavio govoriti povišenim glasom: "Kurvaš se, priznaj". Oštećena je u nekoliko navrata pokušala ustati od stola, međutim prijavljeni ju je svaki put spriječio čvrsto je držeci za ruke ili ramena, vičući "Nikuda ti ne ideš, misliš da sam ja budala". Obzirom da oštećena Ana Anić nije došla na vrijeme na posao, kolegica Mira Mirić nazvala ju je na njezin mobitel pozivnog broja 091/111222333, na koji poziv je odgovorio prijavljeni Ante Anić. Na upit Mire Mirić zašto kolegica Ana nije došla na posao okrivljenik je vikao da što to nju briga, pri čemu je Mira Mirić u pozadini čula plač Ane Anić. Po neposrednom opažanju policijskih službenika oštećena Ana Anić zatečena je vidno uznemirena i uplakana, dok se okrivljenik nalazio pod utjecajem alkohola.

Navedenim ponašanjem okrivljenik je nad oštećenom Anom Anić primijenio fizičku i psihičku prisilu te izazvao osjećaj straha, uznemirenosti, povredu dostojanstva, onemogućio ju je u odlasku na posao te onemogućio njezinu slobodu kretanja.

čime je počinjen prekršaj iz članka _____ 4 kpčl. 20 st. 2 Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

(zakonski naziv prekršaja i propis kojim je određen, te članak kojim je zapriječena kazna ili druga sankcija)

Obrazloženje:

Operativno komunikacijski centar policije Policijske uprave zagrebačke zaprimio je telefonsku dojavu gospođe Mire Mirić da njezina kolegica Ana Anić nije došla na posao, zbog čega ju je nazvala na mobitel na koji se javio Anin suprug, dok je dojaviteljica čula Anin plač u pozadini te izražava sumnju da

je Ana Anić izložena nasilju u obitelji. Policijski službenici I Policijske postaje Zagreb odmah po zaprimljenoj dojavi upućeni su na mjesto događaja kojom prilikom su u stanu na adresi u Zagrebu, Zagrebačka br. 1 zatekli Anu Anić i njezina supruga Antu Anića. U odvojenim prostorijama obavljani su obavijesni razgovori u kojima je utvrđeno da se Ante Antić nasilnički ponašao prema supruzi Ani na gore opisani način.

U obavijesnom razgovoru sa dojaviteljicom Mirom Mirić utvrđeno je da je iz telefonskog razgovora koji je vodila sa Aninim suprugom koji se javio na njezin mobitel po tonu njegova glasa i Aninu plaču zaključila da je Ana Anić izložena nasilju u obitelji od strane supruge. U obavijesnom razgovoru sa Ivanom Ivić utvrđeno je da okrivljenik učestalo zove svoju suprugu Anu na radno mjesto pri čemu ispituje radne kolegice gdje je Ana da li ona ima ljubavnike, zbog čega kolegice sažaljevaju Anu i smatraju da joj je zasigurno teško živjeti u takvom odnosu i braku.

Obzirom da se supružnici Anić nalaze u tretmanu Centra za socijalnu skrb Zagreb zbog ranijeg nasilničkog ponašanja prijavljenog, pribavljena je dokumentacija u vidu izvješća iz kojeg je vidljivo da prijavljeni nema uvid u neprihvatljivost svoga ponašanja, niti je kritičan prema istome.

Osumnjičenik je doveden u službene prostorije I Policijske postaje Zagreb gdje je odbio ispitivanje prisutnosti alkohola, opojnih droga ili lijekova u organizmu. Policijski službenici su tijekom postupanja prema prijavljenom neposrednim opažanjem utvrdili da se isti nalazi pod utjecajem alkohola, o čemu je sastavljeno izvješće. Osumnjičeniku je uručena naredba o određivanju mjere opreza zabrane približavanja, uspostavljanja i održavanja veze sa Anom Anić od 12.12.2009. godine u 11,00 sati do 20.12.2009. godine u 11,00 sati.

Za okrivljenog Antu Anića predlaže se izricanje zaštitne mjere obvezno liječenje od ovisnosti jer dosadašnjim psihosocijalnim tretmanom u Centru za socijalnu skrb nije postignut pomak u promjeni nasilničkog ponašanja okrivljenog, koji se nasilnički ponaša u pravilu pod utjecajem alkohola. Obzirom da je oštećena Ana Anić iskazala svoju namjeru da napusti bračnu zajednicu i odseli k svojim roditeljima te da postoji opasnost da će okrivljenik ponoviti

nasilje u obitelji predlaže se izricanje zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja u obitelji, zaštitne mjere zabrane uhođenja ili uznemiravanja osobe izložene nasilju i produljenje mjere opreza iz članka 130. Prekršajnog zakona zabrane približavanja, uspostavljanja i održavanja veze sa suprugom Anom Anić, jer će se navedenim mjerama postići svrha kažnjavanja i na taj način djelovati na okrivljenoga da se kloni nasilničkog ponašanja prema supruzi, čime se postiže svrha opće i specijalne prevencije.

Obavljenim obavijesnim razgovorima te pribavljenom dokumentacijom prikupljeni su dokazi iz kojih proizlazi postojanje osnovane sumnje da je okrivljeni Ante Anić počinio prekršaj opisan u Optužnom prijedlogu, te se predlaže:

1. da se protiv okrivljenika provede prekršajni postupak;
2. da se izvrši uvid u kaznene evidencije;
3. da se u postupku provedu dokazi i saslušaju svjedoci:
 - a) Ana Anić, rođ. 30.07.1962. g., s prebivalištem u Zagrebu, Zagrebačka cesta br. 1 mobitel pozivni broj 091/1111222
 - b) Mira Mirić, rođ. 18.11.1964. g., s prebivalištem u Zagrebu, Zagrebačka cesta br. 8, mobitel br. 092/111222
 - c) Ivana Ivić, rođ. 01.04.1960. g., s prebivalištem u Zagrebu, Ilica 15, mobitel broj 095/222111
- d) da se izvrši uvid u zapisnik o ispitivanju svjedoka Ane Anić - prilog br. 1
- e) da se izvrši uvid u zapisnik o ispitivanju osumnjičenika Ante Anića - prilog br.2
- f) da se izvrši uvid u dokumentaciju Centra za socijalnu skrb Zagreb - prilog br. 3
- g) da se izvrši uvid u službene zabilješke o obavijesnim razgovorima sa oštećenom Anom Anić, svjedokinjama Mirom Mirić i Ivanom Ivić- prilozi od br. 4 do br. 6
- h) da se izvrši uvid u izvješće o uhićenju okrivljenika Ante Anića- prilog br. 7
- i) da se izvrši uvid u Zapisnik o ispitivanju prisutnosti alkohola, opojnih droga ili lijekova u organizmu- prilog br. 8

- j) da se izvrši uvid u Naredbu o određivanju mjere opreza Anti Antiću
- k) da se izvrši uvid u izvješće policijskih službenika

4. da se na temelju članka 130. Prekršajnog zakona odredi mjera opreza

_____;
(navesti mjeru)

odnosno produlji mjera opreza zabrane približavanja, uspostavljanja i održavanja veze sa suprugom Anom Anić;

5. da se okrivljeniku na temelju članka 135. Prekršajnog zakona odredi zadržavanje jer

_____;
(navesti jedan ili više razloga)

6. da se okrivljenika proglasi krivim i kazni

_____;
(navesti vrstu, visinu i trajanje kazne)

te da se uz kaznu izrekne zaštitna mjera obvezno liječenje od ovisnosti, zabrana približavanja žrtvi nasilja u obitelji, zabrana uhođenja ili uznemiravanja osobe izložene nasilju , jer _____

(navesti jednu ili više zaštitnih mjera iz članka 50. Prekršajnog zakona)

bi se navedenim mjerama otklonili uzroci i spriječilo ponavljanje nasilničkog ponašanja Ante Anića _____;

(obrazložiti razloge zbog kojih se predlaže vrsta, visina i trajanje kazne, te predložena zaštitna mjera)

7. da se okrivljenika obveže na naknadu štete od _____ kuna (slovima _____)

8. da se okrivljenika obveže na naknadu troškova postupka od _____ kuna (slovima _____);

9. _____

10. da se odluka o prekršaju dostavi podnositelju optužnog prijedloga.

Prekršaj utvrdio

NAČELNIK

REPUBLIKA HRVATSKA

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

POLICIJSKA UPRAVA _____ ZAGREBAČKA _____

Broj: _____

(mjesto i datum)

PREKRŠAJNOM SUDU _____ U ZAGREBU _____

Temeljem članka 111. Prekršajnog zakona („Narodne novine“ broj107/07) i članka 160. istog Zakona podnosi se

OPTUŽNI PRIJEDLOG*

Protiv okrivljeni-ka/ce

_____ ANA ANIĆ _____ od
(ime, prezime i nadimak ako ga ima)

_____ Branka i Kate, dj. prezime Katić _____
(ime i prezime roditelja)

rođena _____ 03.01.1963. _____ u _____ Zagreb _____,
(dan, mjesec i godina rođenja) (mjesto rođenja)

_____ Republika Hrvatska _____,
(država rođenja)

_____ RH _____, _____ radnik _____,
(državljanstvo) (matični broj) (po zanimanju)

s prebivalištem/boravištem u _____ ZAGREB _____
(mjesto)

ulica _____ Zagrebačka cesta _____ kućni broj 1 _____,
grad/općina _____ Zagreb-Črnomerec _____ osobni podaci provjereni
uvidom u OI SER. BR. _____, izdane u PU zagrebačkoj dana 05.07.2001. g., s
rokom važenja do 05.07.2011. g.

(naziv i serijski broj isprave u koju je izvršen uvid, odnosno osobni podaci, naziv i serijski broj
isprave osobe preko koje je provjeren identitet)

ako je maloljetan tko mu je zakonski zastupnik _____
_____ ,

Okrivljenik je _____
(uhićen, smješten u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva)

dana _____ u _____ sati, nakon čega je _____
(pušten na slobodu ili doveden nadležnom sudu)

dana _____ u _____ sati.

Okrivljenik je dana _____ u _____ sati određen _____

(navesti vrstu mjere opreza)

u trajanju od _____ dana.
(vrijeme trajanja mjere)

2.

što je - su

dana _____ dani u tjednu _____ u _____ sati,
(dan, mjesec i godina izvršenja)

bliža oznaka mjesta _____
(ulica, trg, park, ugostiteljski objekt, dvorana, stadion)

u _____ teritorijalni sektor _____,
(mjesto, adresa) (broj)

_____ rajon _____,
(ophodni, kontaktni, pozornički) (broj)

gradska četvrt _____, grad/općina _____
_____ ,

Činjenični opis radnje prekršaja i poduzete mjere:

Ana Anić je u vremenskom razdoblju od 01.10. 2009. do 12.10. 2009. godine onemogućavala svojoj djeci Ani, rođenoj 01.01. 2000. godine, Anji, rođenoj 01.02. 2001. godine i Tanji, rođenoj 03.01. 2003. godine susrete i druženja s njihovim ocem Antom Anićem, a koje susrete je bila dužna omogućiti sukladno pravomoćnom rješenju Općinskog suda u Zagrebu broj XX-111/07 od 01.08. 2009. godine. Okrivljenica je susrete onemogućavala na način da usprkos usmenom dogovoru s Antom Antićem da će djecu dovesti na adresu njegova stanovanja u Zagrebu, Ilica br. 1 u dane 01.10. i 30.10. 2009. godine djecu nije dovela, a u dane 15.10., 15.11., 10.12. 2009. godine kada je Ante Antić sukladno prethodnom dogovoru došao po djecu na adresu njihova stanovanja u Zagrebu, Ilica br. 2 okrivljenica nije željela otvoriti vrata i dozvoliti djeci da odu s ocem, odnosno u dane 15.10. i 10.12. 2009. godine odvela je djecu iz stana u šetnju zbog čega su i djeca i njihov otac onemogućeni u međusobnoj komunikaciji, što je kod djece prouzročilo osjećaj uznemirenosti, tuge i zbunjenosti, a što je vidljivo iz nalaza i mišljenja psihologa Centra za socijalnu skrb Zagreb.

Time je počinjen prekršaj iz članka 4. koji je kažnjiv po članku 20. stavku 2. i stavku¹ Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

(zakonski naziv prekršaja i propis kojim je određen, te članak kojim je zapriječena kazna ili druga sankcija).

Obrazloženje:

Ante Anić je pristupio u službene prostorije I Policijske postaje Zagreb navodeći kako ga bivša supruga onemogućava u ostvarivanju kontakata sa maloljetnim kćerkama. Provedenim izvidima utvrđeno je da je okrivljena Ana Anić onemogućavajući svojoj maloljetnoj djeci Ani, Anji i Tanji Anić susrete i komunikaciju s njihovim ocem Antom Antićem vršila nasilje u obitelji jer je takvim ponašanjem kod istih prouzročila osjećaj straha i uznemirenosti, uskratila im pravo na komunikaciju s drugim roditeljem, te nije postupala u najboljem interesu svoje djece. Od Centra za socijalnu skrb Zagreb probavljena je dokumentacija iz koje je vidljiva da se Ante Antić obraćao Centru za pomoć u ostvarivanju kontakata s djecom, te da okrivljenica svojim ponašanjem onemogućava kontakte oca s djecom što nepovoljno utječe na njihov razvoj. Za okrivljenu Anu Anić predlaže se izricanje zaštitne mjere psihosocijalni tretman, jer će se navedenom mjerom u cijelosti postići svrha kažnjavanja i na taj način djelovati na okrivljenu da u budućnosti omogući djeci viđanje s drugim roditeljem, čime se postiže svrha opće i specijalne prevencije

Provedenim izvidima prikupljeni su dokazi iz kojih proizlazi postojanje osnovane sumnje da je okrivljenik počinio prekršaj opisan u Optužnom prijedlogu, te se predlaže:

1. da se protiv okrivljenika provede prekršajni postupak;
2. da se izvrši uvid u kaznene evidencije;

¹ U članku 20. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji NN 137/09 nisu predviđene prekršajne odredbe za člana obitelji koji počinio nasilje u obitelji na štetu djeteta ili maloljetne osobe- što će zasigurno biti ispravljeno izmjenama Zakona

3. da se u postupku provedu dokazi:

- a) da se izvrši uvid u Rješenje Općinskog suda u Zagrebu broj XX-111/07
- b) da se izvrši uvid u zapisnik o ispitivanju osumnjičenika
- c) da se izvrši uvid u zapisnik o ispitivanju svjedoka
- d) da se izvrši uvid u nalaz i mišljenje psihologa CZSS Zagreb

4. da se na temelju članka 130. Prekršajnog zakona odredi mjera opreza _____ odnosno produlji mjera opreza

(navesti mjeru)

_____;

(navesti mjeru)

5. da se okrivljeniku na temelju članka 135.

Prekršajnog zakona odredi zadržavanje jer _____

(navesti jedan ili više razloga)

6. da se okrivljenika proglašuje krivim i kazni _____

(navesti vrstu, visinu i trajanje kazne)

te da se uz kaznu izrekne zaštitna mjera _____ psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji _____

(navesti jednu ili više zaštitnih mjera iz članka 50. Prekršajnog zakona)

jer

bi se provedbom izrečene mjere otklonile okolnosti koje pogoduju počinjenju novog prekršaja, spriječilo daljnje činenje nasilja u obitelji, te okrivljenici osigurala stručna pomoć u donošenju odluka u najboljem interesu djece _____

(obrazložiti razloge zbog kojih se predlaže vrsta, visina i trajanje kazne, te predložena zaštitna mjera)

7. da se okrivljenika obveže na naknadu štete od _____ kuna (slovima _____)

8. da se okrivljenika obveže na naknadu troškova postupka od _____ kuna (slovima _____);

9. _____

10. da se odluka o prekršaju dostavi podnositelju optužnog prijedloga.

Prekršaj utvrdio

NAČELNIK

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

POLICIJSKA UPRAVA ZAGREBAČKA

Broj: _____

(mjesto i datum)

SERIJSKI BROJ: _____

URUČITI GRAĐANINU!

Temeljem članka 130. stavka 6. Prekršajnog zakona („Narodne novine“ broj 107/07) i članka 111. stavka 3. Zakona o strancima („Narodne novine“ broj 79/07) izdaje se

NAREDBA O ODREĐIVANJU MJERE OPREZA

osumnjičeni-ku/ci ANTE ANIĆ od oca/majke Ivana i Ane,
rođen 03.01.1960. godine u Zagrebu,
(dan, mjesec i godina rođenja) (mjesto rođenja)

Republika Hrvatska, s prebivalištem/boravištem u Zagrebu
(država rođenja) (mjesto)

grad/općina Črnomerec ulica Zagrebačka kućni broj 1

državljanin RH, osobni podaci provjereni uvidom u
O.I. ser. br.

(naziv i ser. br. isprave, odnosno ime i prezime, naziv i ser. br. isprave osobe preko koje je identitet provjeren)

ako je maloljetan tko mu je zakonski zastupnik

(ime i prezime te adresa stanovanja)

kojim se temeljem članka 130. Prekršajnog zakona naređuje se:

MJERA OPREZA

a) bez odobrenja zabrana napuštanja _____ ;
(upisati mjesto prebivališta ili boravišta)

b) zabrana posjećivanja _____ ;
(upisati objekt, mjesto ili područje)

c) zabrana približavanja, uspostavljanja i održavanja veze s _____
ANOM ANIĆ, iz Zagreba, Zagrebačka 1 _____ ;
(ime i prezime osobe, adresa)

d) zabrana poduzimanja _____ ;
(upisati određenu poslovnu aktivnost)

e) zabrana prelaska državne granice uz oduzimanje osobnih dokumenata

(putovnice, osobne iskaznice, druge isprave za prelazak državne granice te njezin broj)

f) zabrana upravljanja _____ ;
(navesti prijevozno sredstvo)

uz oduzimanje dozvole za upravljanje _____ ;
(navesti vrstu dozvole za upravljanje i njen serijski broj)

zbog postojanja osnovane sumnje da je dana 12.12.2009. godine u
07,30 sati u mjestu Zagreb, Zagrebačka br. 1 **počinio**
prekršaj iz članka 4. kpčl. 20 st. 2 Zakona o zaštiti od nasilja u
obitelji _____ , **protiv kojeg će ova organizacijska jedinica policije**
podnijeti Optužni prijedlog Prekršajnom sudu u Zagrebu _____ .
(naziv i sjedište tijela)

Naložena mjera opreza započinje dana 12.12.2009. u 11,00 sati i
traje do dana 20.12.2009. godine u 11,00 sati.

M.P.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ove Naredbe nije dopuštena
žalba ili drugo pravno sredstvo.

POLICIJSKI SLUŽBENIK

(ime i prezime - ispisati štampanim slovima)

(vlastoručni potpis)

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
POLICIJSKA UPRAVA

(policijska postaja)

Zavedeno u Dnevnik događaja pod brojem _____; Broj: 511- _____

IZVJEŠĆE O PRUŽENOJ INTERVENCIJI POVODOM DOJAVE O NASILJU U OBITELJI

Dojava je zaprimljena:

- a) telefonom,**
- b) od Operativno-komunikacijskog centra policije,**
- c) u policijskoj postaji,**
- d) izvan službenih prostorija policije,**

Dana _____ godine u _____ sati, od strane _____
(datum) (vrijeme) (ime i prezime osobe koja je dojavila događaj)

iz _____,
(adresa stanovanja/naziv i adresa ustanove)

broj telefona _____ dojavljeno je¹ _____

DOJAVU ZAPRIMIO

¹ Prilikom zaprimanja dojave potrebno je pribaviti odgovore na zlatna pitanja kriminalistike (tko, što, ko ga, kako, gdje, kada, čime, za što); ukoliko intervenciju traži žrtva, potrebno je utvrditi nalazi li se počinitelj nasilja u blizini i može li žrtva slobodno govoriti. Potrebno je pokušati utvrditi: - da li je netko ozlijeđen (žurno izvješćivanje zdravstvene ustanove), - da li su u događaju sudjelovala djeca i jesu li na bilo koji način ugrožena (žurno izvješćivanje Centra za socijalnu skrb) - posjeduje li netko od sudionika oružje ili opasno oruđe (bez obzira da li je bilo upotrijebljeno prilikom izvršenja prekršaja/kaznenog djela).

Poduzete mjere i radnje:

a) Na mjesto događaja u _____ sati upućeni policijski službenici _____ i upoznati sa svim okolnostima dojave²

b) Na mjesto događaja upućena ekipa za očevide DA-NE

c) Uvidom u IS MUP-a utvrđeno je da član obitelji posjeduje vatreno oružje DA-NE _____

(ako DA, navesti koje)

d) _____

ŠEF SMJENE

UTVRĐENO ČINJENIČNO STANJE

Dolaskom na mjesto događaja u _____ sati, zatečeni su:

(svi osobni podaci zatečenih osoba, srodstvo, sa naznakom na koji je način utvrđen identitet, posebno imajući u vidu nazočnost događaju maloljetnih osoba)

U pojedinačno obavljenim obavijesnim razgovorima došlo se do saznanja³:

(sadržaj iskaza žrtve/žrtava, svjedoka i počinitelja)

Djelatnik centra za socijalnu skrb _____ se uključio

(ime i prezime)

(datum i vrijeme)

² Policijski službenici trebaju biti upoznati: - sa sadržajem dojave u potpunosti, - s podacima o počinitelju i oštećenima iz kriminalističkih i operativnih evidencija koje se vode na IS MUP-a (prethodna prijavljivanost), - s podatkom da li se u odnosu na počinitelja provodi zaštitna mjera (čl. 11. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji) ili mjera opreza (čl. 90. Zakona o kaznenom postupku), - s podatkom da li počinitelj posjeduje legalno/ilegalno oružje ili opasno oruđe.

Da li je obitelj u tretmanu Centra za socijalnu skrb: DA-NE _____
(navesti kojeg centra)

Neposrednim opažanjem utvrđeno:

a) mjesto događaja⁴ _____
(razbacani predmeti, oštećen namještaj i pokućstvo, drugi tragovi nasilja)

b) oštećena osoba⁵ _____
(ime i prezime, opis vidljivih ozljeda, stanje uznemirenosti, straha i sl.)

- liječnička pomoć ponuđena: DA-NE _____
- vođena na liječnički pregled _____
(navesti u koju zdravstvenu ustanovu, kvalifikacija ozljede od strane liječnika)

3 Prilikom obavljanja obavijesnih razgovora, potrebno je prvo obaviti obavijesni razgovor sa žrtvom/ žrtvama. Ukoliko je žrtva maloljetna, potrebno je obaviti i razgovor s nezlostavljajućim roditeljem ili zakonskim zastupnikom. Žrtva u velikom broju slučajeva ne može policijskim službenicima u slobodnom govoru iskazati o svim onim okolnostima koje su značajne za obradu prijavljenog prekršaja/kaznenog djela, te je stoga nužno da policijski službenici svojim pitanjima usmjere iskaz žrtve na one okolnosti koje će omogućiti: a) utvrđivanje prekršaja/kaznenog djela u odnosu na događaj zbog kojeg je intervencija pružena i b) utvrđivanje prekršaja/kaznenog djela u odnosu na događaje koji su prethodili. Struktura ovog dijela izvješća trebala bi sadržavati slijedeće cjeline:

- Prvi događaj
Potrebno je opisati prvi događaj nasilja u obitelji, kojeg se žrtva može sjetiti. Žrtve se takvih događaja obično dobro sjećaju. Pokušajte utvrditi kada, gdje i kako se događaj zbilo, je li netko taj događaj čuo ili vidio, je li netko opazio npr. tjelesnu ozljedu koju je žrtva tom prilikom zadobila.
- Tipičan/izraziti događaj
Opišite događaj koji je tipičan, u odnosu na prirodu i način zlostavljanja. Žrtve često govore da se nasilje događa u određeno vrijeme, na određenom mjestu ili kao posljedica nekih prethodnih događaja (po dolasku počinitelja s posla, tijekom vikenda, nakon što se počinitelj dovede u stanje alkoholiziranosti...)
- Najteži događaj
Žrtva će se gotovo uvijek sjetiti najtežeg nasilja, kojem je bila izložena. Opišite taj događaj i pokušajte dobiti odgovore na zlatna pitanja kriminalistike. Bitno je smjestiti događaj u vrijeme i prostor. Pokušajte utvrditi je li netko znao za to nasilje, te je li netko primijetio ozljede žrtve ili druge posljedice nasilja (izbacivanje žrtve iz stana ili kuće, oštećenje ili uništavanje namještaja...)
- Posljednji događaj
Opišite događaj zbog kojeg je žrtva ili netko drugi zatražio intervenciju policije. Također pokušajte dobiti odgovore na zlatna pitanja kriminalistike i utvrditi zna li netko za ovo nasilje, ima li žrtva saznanja o legalnom/ilegalnom oružju koje posjeduje počinitelj ili drugi članovi kućanstva i gdje se ono nalazi, ima li žrtva saznanja o drugim oblicima protupravnog ponašanja počinitelja koja nisu bila prijavljena policiji
- Izloženost djece nasilju
Navesti osobne podatke djece i maloljetnika-žrtava nasilja. U situacijama u kojima djeca nisu izravno izložena nasilju, potrebno je navesti da li su i kada bila nazočna nasilju u obitelji
- Iskaz o budućnosti
Opišite kako žrtva vidi svoju budućnost i što očekuje od svog odnosa s počiniteljem

• zadržana na liječenju: DA-NE _____
(navesti u kojoj ustanovi)

• pristupila u službene prostorije: DA-NE _____

c) osumnjičena osoba⁶ _____
(ime i prezime, opis vidljivih ozljeda, opće psiho-fizičko stanje)

- liječnička pomoć ponuđena: DA-NE _____
- vođena na liječnički pregled _____
(navesti u koju zdravstvenu ustanovu, kvalifikacija ozljede od strane liječnika)
- zadržana na liječenju: DA-NE _____
(navesti u kojoj ustanovi)
- određeno uzimanje uzoraka krvi i urina radi vještačenja: DA-NE _____
- pristupila/dovedena u službene prostorije policije: DA-NE _____
(ukoliko da, navesti vrijeme i datum)
- upotrijebljena sredstva prisile: DA-NE _____
(navesti koja i prema kome)

d) sredstvo izvršenja pronađeno: DA-NE ; oduzeto _____

(navesti sredstvo i broj potvrde o privremenom oduzimanju predmeta uz koju je oduzeto i od koga)

e) saznanja o oružju: DA-NE ; _____
(navesti od koga potječe saznanje, radi li se o legalnom ili ilegalnom oružju, vrsta oružja)

4 Potrebno je kratko navesti promjene na mjestu događaja i tragove koji ukazuju na nasilje počinitelja prema osobama i/ili stvarima, a detaljan opis će biti sadržan u Zapisniku o očevidu. Očevid se obavlja temeljem ovlasti iz čl. 159. st. 2. Prekršajnog zakona.

5 Dužnost policijskih službenika je dokumentirati tjelesne ozljede žrtve. Osim tjelesnih ozljeda na vidljivim dijelovima tijela (glava, šake...), žrtva može imati i ozljede na dijelovima tijela pokrivenih odjećom ili na dijelovima glave pokrivenima kosom pa je od žrtve potrebno tražiti da kaže na kojim je dijelovima tijela zadobila tjelesne ozljede. Postojanje tjelesnih ozljeda utvrditi će se: a) opisom tjelesnih ozljeda od strane policijskih službenika u ovom dijelu izvješća, b) očevidom na tijelu žrtve - čl. 159. st. 2. Prekršajnog zakona, c) uvidom u liječničku dokumentaciju.

6 Ukoliko prilikom pružanja intervencije osumnjičeni nije pronađen na mjestu događaja dužnost je policijskih službenika od oštećenika i drugih osoba prikupiti podatke temeljem kojih se odmah mogu poduzeti mjere traganja za počiniteljem.

- oružje oduzeto: DA-NE ; _____
(navesti od koga, zakonsku osnovu oduzimanja i broj potvrde o privremenom oduzimanju predmeta)

f) uputa oštećenom/zakonskom zastupniku oštećenika (ukoliko oštećenik nije punoljetan ili mu je oduzeta poslovna sposobnost):

- prethodno upoznat/upoznata sa zaštitnim mjerama iz čl. 11. ZZNO-a, iskazuje da predlaže slijedeće zaštitne mjere⁷ u odnosu na počinitelja:

- upoznat/a s mjerama koje će policija poduzeti u odnosu na počinitelja⁶:

- upoznat/a da će mu/joj policijski službenici priopćiti odluku suca za prekršaje/istražnog suca
- upoznat/a o važnosti samozaštitnog ponašanja i suradnog odnosa žrtve
- upoznat/a o adresaru ustanova koje pružaju pomoć, zaštitu i podršku žrtvama nasilja u obitelji
- upoznat/a o mogućnosti sklanjanja u sklonište za žrtve obiteljskog nasilja⁸

g) uputa osumnjičenom:

- upoznat/a s mjerama i radnjama koje će policijski službenici protiv njega poduzeti⁹ _____

7 Sud može počinitelju nasilja u obitelji izreći sljedeće zaštitne mjere:

- obveznog psihosocijalnog tretmana,
- zabrane približavanja žrtvi nasilja,
- zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju,
- udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora,
- obveznog liječenja od ovisnosti,
- oduzimanje predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja.

8 Navesti je li žrtva zatražila smještaj, te naziv ustanove koja je posredovala u organizaciji i pružanju smještaja (naziv i adresa ustanove u koju je žrtva smještena neće se navoditi)

9 Uhićenje - čl. 134. st. 1. Prekršajnog zakona / uvjeti: a) zaticanje u počinjenju prekršaja, b) prekršaj vezan za nasilje u obitelji, c) postoje okolnosti koje upućuju na opasnost da će pobjeći (krije se i dr.) i/ili postoji opasnost da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za prekršajni postupak i/ili da će ometati prekršajni postupak utjecajem na svjedoke ili sudionike / Dovođenje sucu za prekršaje - čl. 134. st. 3. Prekršajnog zakon
Smještanje u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva - čl. 137. Prekršajnog zakona

- upoznat/a sa zaštitnim mjerama koje će biti predložene sucu za prekršaje

- upoznat s razlozima uhićenja

O uhićenju osumnjičenika upoznati:

- roditelj ili skrbnik uhićenog maloljetnika _____

- tijelo socijalne skrbi, radi mogućeg zbrinjavanja članova obitelji oštećenih nasiljem _____

Postupanje završeno dana _____, u _____ sati.

Podnesen optužni prijedlog: DA-NE;

zakonska osnova¹⁰ _____
(ukoliko je optužni prijedlog podnesen, navesti naziv zakona i kažnjivu odredbu)

NAPOMENA _____

ODOBRIO ŠEF SMJENE _____ IZVJEŠĆE SASTAVILI POLICIJSKI SLUŽBENICI
M.P. _____

VIDIO NADREĐENI RUKOVODITELJ

10 Članak 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

Nasilje u obitelji je svaki oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog ili ekonomskog nasilja, a osobito: tjelesno nasilje, odnosno primjena fizičke sile bez obzira je li nastupila tjelesna ozljeda ili nije, tjelesno kažnjavanje i drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci u odgojne svrhe,

- psihičko nasilje, odnosno primjena psihičke prisile koja je prouzročila osjećaj straha, ugroženosti, uznemirenosti ili povrede dostojanstva, verbalno nasilje, verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima ili na drugi način grubo verbalno uznemiravanje, uhođenje ili uznemiravanje preko svih sredstava za komuniciranje ili preko elektroničkih i tiskanih medija ili na drugi način ili komuniciranja s trećim osobama, protupravna izolacija ili ugrožavanje slobode kretanja (u daljnjem tekstu: uhođenje i uznemiravanje),
- spolno nasilje, odnosno spolno uznemiravanje,
- ekonomsko nasilje pod kojim se podrazumijeva oštećenje ili uništenje osobne i zajedničke imovine ili zabrana ili onemogućavanje korištenja osobne i zajedničke imovine ili pokušaj da se to učini te

oduzimanje prava ili zabrana raspolaganja osobnim prihodima ili imovinom stečenom osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja ili rada, prisiljavanje na ekonomsku ovisnost, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci ili drugim uzdržavanim članovima zajedničkog kućanstva.

Članak 20. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

(1) Sud može počinitelju nasilja u obitelji izreći kaznu zatvora ili novčanu kaznu.

(2) Član obitelji koji počini nasilje iz članka 4. ovoga Zakona kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 1.000,00 kuna ili kaznom zatvora do 90 dana.

(3) Član obitelji koji ponovi nasilje u obitelji kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 5.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 15 dana.

(4) Punoljetni član obitelji koji u nazočnosti djeteta, maloljetne osobe ili osobe s invaliditetom počini nasilje u obitelji kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 6.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 30 dana.

(5) Punoljetni član obitelji koji ponovi nasilje u obitelji iz stavka 4. ovoga članka kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 7.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 45 dana.

(6) Ako je nasilje iz stavka 5. ovoga članka počinjeno na štetu djeteta, maloljetne osobe ili osobe s invaliditetom, počinitelj će se kazniti za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 7.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 45 dana.

(7) Punoljetni član obitelji koji ponovi nasilje u obitelji iz stavka 6. ovoga članka kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 15.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 60 dana.

Postupanje centra za socijalnu skrb

 Blanka Žic Grgat

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji propisao je obveze svih tijela nadležnih za postupanje u slučajevima nasilja u obitelji, među kojima su i centri za socijalnu skrb. Sukladno postojećim propisima, cilj postupanja centara za socijalnu skrb je unapređenje zaštite žrtava nasilja u obitelji, prevencija novog nasilja u obitelji, te razvoj mjera zaštite prava i dobrobiti osoba izloženih nasilju u obitelji.

Saznanje o nasilju

Postupanje centra za socijalnu skrb započinje dobivanjem informacije o nasilju u obitelji. Nju centar može dobiti izravno od žrtve nasilja, od srodnika, susjeda, prijatelja, od drugih ustanova kao što su vrtići, škole i medicinske ustanove, te od policije. Saznanje o nasilju centar može dobiti i tijekom nekog od postupaka koji se pred njim vode. Ovo se češće događa u postupcima posredovanja prije razvoda braka ili postupcima zaštite interesa maloljetne djece, ali i u drugim postupcima u kojima se odlučuje o nekom pravu iz socijalne skrbi. Praksa pokazuje da najčešće centar za socijalnu skrb o nasilju u obitelji saznaje kroz obavijest policije o intervenciji u obitelji zbog obiteljskog nasilja.

Prijava policiji

U svim situacijama kada centar za socijalnu skrb dobije informaciju o nasilju u obitelji, ukoliko nije pristigla od policije, dužan je nasilje prijaviti policiji, bez obzira je li to već učinila i sama žrtva ili netko drugi. Također, u svakom slučaju saznanja o nasilju u obitelji centar je dužan postupati žurno.

Obveza prijavljivanja saznanja o nasilju u obitelji propisana je Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, a proizlazi iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09.), koji propisuje da su zdravstveni radnici, stručni radnici u djelatnosti socijalne skrbi, obiteljske prevencije i zaštite, odgoja i obrazovanja te stručni radnici zaposleni u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama, udrugama civilnog društva u djelokrugu djece i obitelji obvezni prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svojih poslova.

U praksi se događa da je prijavljivanje nasilja u obitelji ponekad suprotno želji žrtve nasilja, koja iz različitih razloga nije spremna pokretati daljnji postupak. Naime, mnoge žrtve nasilja žive u nadi da se nasilje neće ponavljati, emocionalno su vezane za nasilnika čije ponašanje ponekad opravdavaju posljedicom, na primjer, utjecaja alkohola, opterećenosti na poslu i slično, a inače su "dobri i brižni supružnici", neke žrtve boje se razvoja događaja u obitelji nakon prijave, neke situaciju nasilja umanjuju ili doživljavaju "normalnom" i slično. Bez obzira na želju žrtve da se ne prijavljuje nasilje, obveza je stručnih radnika centara za socijalnu skrb nasilje prijaviti, posebice kada su direktne ili indirektno žrtve nasilja i malodobna djeca u obitelji. U takvim situacijama važno je žrtvi nasilja objasniti razloge prijavljivanja nasilja, kao i cjelokupni postupak koji slijedi, te ponuditi svu raspoloživu pomoć, na način koji će najbolje zaštititi žrtvu i malodobnu djecu u obitelji.

Obveza prijavljivanja svake informacije o obiteljskom nasilju ponekad izaziva dvojbe i kod stručnih radnika centra. Naime, ponekad se javljaju situacije da se informacija o obiteljskom nasilju čini neosnovanom ili neistinitom, načinom da se pokušaju ostvariti određene "dobiti" za jednu od sukobljenih strana

u postupcima koji se već vode u centru. Često se radi o situacijama gdje su roditelji malodobne djece u sukobu oko skrbi za djecu ili oko susreta i družanja djece s roditeljem s kojim ne žive, kada na ovakav način nastoje osigurati argumente koji će im dati prednost u skrbi za dijete. Međutim, bez obzira na vlastitu sumnju u vjerodostojnost prijave nasilja, stručni su radnici obvezni po obavijesti stranke prijaviti sumnju na obiteljsko nasilje, budući da zadatak centra za socijalnu skrb nije dokazivanje je li došlo do nasilja u obitelji ili nije, niti dobiti "priznanje" od eventualnog počinitelja. Centar je sukladno Protokolu dužan postupati po postojanju sumnje, što znači prijaviti nasilje.

Prilikom prijave nasilja policiji, centar je dužan dostaviti sve zaprimljene obavijesti o slučaju. Također, dužan je izraditi službenu bilješku u koju će se unijeti podaci o žrtvi, počinitelju i počinjenom nasilju, te formirati spis. Formiranje spisa pokazuje da se postupanje centra u svakom slučaju prijavljenog nasilja nastavlja, odnosno rad s navedenom obitelji ne završava samo njegovim prijavljivanjem i "predajom" slučaja drugom tijelu. Centar je u svakoj situaciji obiteljskog nasilja dužan intervenirati daljnjim praćenjem obiteljske situacije, savjetodavnim radom i izricanjem potrebnih mjera socijalne i obiteljsko-pravne zaštite.

Kontakt sa žrtvom

Nakon prijave nasilja centar odmah započinje s aktivnostima usmjerenim prema pomoći žrtvi u okviru nadležnosti centra. Prvi korak je svakako uspostava što žurnijeg kontakta sa žrtvom. Ukoliko prvi kontakt sa žrtvom nije bio na način da se žrtva izravno obratila centru, ili je kontakt uspostavljen time da je policija zatražila trenutno zbrinjavanje žrtve pozivanjem stručnog radnika prilikom obavijesnog razgovora, kontakt sa žrtvom će se uspostaviti žurnim pozivanjem u centar, ili, ovisno o okolnostima slučaja, terenskim izvidom.

Prilikom prvog kontakta žrtvu se upoznaje s njezinim zakonskim pravima, prvenstveno o pravima djeteta na zaštitu od svakog oblika nasilja i zanema-

rivanja, te s mjerama i radnjama koje će u daljnjem postupanju centar za socijalnu skrb poduzeti, a koje su osobito važne za zaštitu sigurnosti žrtve, odnosno sigurnosti djeteta. Svakoj žrtvi nasilja koja se boji za vlastiti život i sigurnost, centar je dužan ponuditi smještaj u skloništu ili domu za žrtve nasilja, te u slučaju njezina pristanka osigurati taj smještaj. Također, centar je dužan posredovati i pomoći žrtvi nasilja kod ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć i zastupanje kod Hrvatske odvjetničke komore, te ukoliko je potrebno, posredovati i pomoći kod ostvarivanja prava na besplatnu zdravstvenu pomoć.

Plan sigurnosti

Pored navedenog, obveza centra je zajedno sa žrtvom izraditi plan njezine sigurnosti, i sigurnosti djece. On se izrađuje sukladno procjeni opasnosti u svakom individualnom slučaju, a treba biti sastavljen za cijelo vrijeme boravka u skloništu u slučaju da žrtva traži ili prihvati smještaj, ali i za slučaj da se žrtva odluči vratiti svom partneru i dalje živjeti s njim, te za slučaj da odluči živjeti odvojeno od njega, sama ili s djecom.

Plan sigurnosti obuhvaća postupke i mjere zaštite od ponovnog nasilja, kao na primjer, pripremu potrebnih dokumenata i brojeva telefona, mjesta gdje se žrtva može skloniti i osoba kojima se može obratiti, plan promjene nekih životnih navika i uobičajenih mjesta izlazaka, kupovine i slično. Također, plan sigurnosti treba obuhvatiti i sigurnost djece ukoliko ih ima u obitelji, odnosno njihovo upoznavanje s odgovarajućim postupcima u slučaju potrebe, o tome kome se i na koje telefonske brojeve mogu obratiti, obavještavanje učitelja u školi o obiteljskoj situaciji, s ciljem obavještavanja u slučaju da nasilnik dođe po dijete i slično. Predložak za izradu sigurnosnog plana nalazi se u dodatku ovog članka.

U slučaju smještaja žrtve/i nasilja u skloništu, centar treba redovito održavati kontakt sa žrtvom i osobljem skloništa, te zajednički raditi na rehabilitaciji

žrtve i osiguranju potrebne pomoći. Ukoliko žrtva ne želi ili ne treba smještaj u skloništu, centar će je uputiti u odgovarajuće savjetovalište, ili će se savjetodavni rad ostvarivati u okviru centra za socijalnu skrb ukoliko savjetovalište nije dostupno.

Postupanje sa žrtvom obiteljskog nasilja

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji posebno naglašava obvezu centra za socijalnu skrb da sa žrtvom postupa osobitom osjetljivošću za problem obiteljskog nasilja, njegove uzroke i različite pojavne oblike, te da se tijekom svakog postupanja žrtvi iskazuje osobito razumijevanje spram problema obiteljskog nasilja. Navedeno je sukladno zadaći centra da zaštiti žrtve i pruži im potrebnu pomoć.

Da bi se ovakav pristup žrtvi ostvarivao, nužna je dobra osposobljenost i senzibilizacija stručnih radnika centara za problem obiteljskog nasilja. Stručni radnici trebaju imati dovoljno znanja o obiteljskom nasilju, a posebice o njegovim posljedicama na funkcioniranje žrtava i obitelji.

Iako posljednjih godina problem obiteljskog nasilja sve više dolazi u fokus interesa javnosti, te se intenzivnije traže učinkoviti društveni odgovori na ovakva ponašanja, još uvijek je veliki dio stanovništva, pa i stručnjaka u sustavu socijalne skrbi, opterećen predrasudama o uzrocima i načinima rješavanja problema obiteljskog nasilja.

Tako je, na primjer, još uvijek često mišljenje da je alkohol glavni krivac nasilja, no činjenica je da alkohol samo "oslobađa" neke muškarce za određene nasilne postupke, dajući im "ispriku" za nasilničko ponašanje.

Također, mnogi se čude zašto žena naprosto ne prekine odnos u kojem je zlostavljana, te njezin ostanak u tom odnosu tumače kao izbor da i nadalje trpi zlostavljanje. Ovako pojednostavljeno gledanje na problem ukazuje na

nedovoljno znanje o fenomenu obiteljskog nasilja. Postoji, naime, mnoštvo praktičnih, socijalnih i emocionalnih faktora koji za ženu odlazak mogu činiti izuzetno teškim. To su, na primjer, strah od daljnjeg i još ozbiljnijeg zlostavljanja, pa i strah za život u slučaju napuštanja zajednice, nedostatak znanja o tome gdje potražiti pomoć i/ili nepovjerenje u službe koje bi joj pomoć trebale pružiti, strah od gubitka posla i odgovornost za uzdržavanje obitelji, stav da treba ostati u zajednici zbog djece, nedostatak podrške obitelji ili prijatelja, zbog stida i straha skriva istinu o nasilju koje doživljava, a ima i slučajeve da su osobe kojima se obratila za pomoć odgovorile vrednovanjem i osudom. Pored svega toga, život sa zlostavljajućim partnerom uništava samosvijest do takvog stupnja da je žrtva uvjerenjena da nije sposobna preživjeti sama, te ne vidi i ne vjeruje u postojanje drugih rješenja. Često je i mišljenje da u obiteljima gdje se događa nasilje svi članovi obitelji sudjeluju u njegovoj dinamici, i prema tome, svi se moraju mijenjati da bi nasilje prestalo. Istina je, međutim, da samo nasilnik ima moć zaustaviti nasilje, i on ima odgovornost za nasilje. Mnoge žrtve nasilja nastoje mijenjati svoje ponašanje u nadi da će time zaustaviti nasilje, no to ne daje željene rezultate.

U postupcima koji se vode pred centrom zbog nasilja vrlo je važno omogućiti žrtvi da neometano iznese sve činjenice važne za utvrđivanje počinjenog nasilja. To znači da je potrebno osigurati zaseban prostor i vrijeme za iskaz žrtve, uvijek odvojeno od počinitelja nasilja. U takvim je situacijama žrtva najčešće preplavljena emocijama, boji se za sebe i djecu, te bi prisutnost počinitelja zasigurno utjecala na njezinu spremnost da iznese sve činjenice. Iskaz žrtve u kontekstu rada centra naročito je značajan u pogledu činjenica koje govore o nazočnosti djece činu nasilja ili izloženosti djece nasilju, i sukladno tome, poduzimanja odgovarajućih mjera od strane centra za socijalnu skrb.

Procjena žurnosti zaštite ovisit će i o okolnostima kao što su trajanje nasilja, način izvršenja nasilja, eventualno ranije nasilje i raniju izloženost žrtve nasilja i djece nasilju, te eventualno već ranije postupanje upravnih tijela u slučaju nasilja u obitelji. Radi dodatnog utvrđivanja činjeničnog stanja stručni radnici centra za socijalnu skrb će izvidom i na drugi primjeren način žurno utvrditi relevantne činjenice razgovorom s djelatnicima odgojno-obrazovnih

ustanova, obiteljskim liječnikom, te ostalim osobama koje mogu dati obavijest o okolnostima počinjenog nasilja.

Ukoliko stručni radnici uoče potrebu za žurnom i cjelovitom zaštitom djece, potrebno je odmah temeljem usmenog rješenja poduzeti mjere za zaštitu djece. Navedeno znači da će centar u slučaju potrebe odmah usmenim rješenjem uputiti žrtvu nasilja zajedno s djecom u sklonište ili dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja. Ukoliko dijete zbog okolnosti slučaja ostaje bez roditeljske skrbi (npr. otac je pritvoren, a majka-žrtva smještena u bolnicu), centar će temeljem čl. 103. Obiteljskog zakona dijete odmah povjeriti na čuvanje i odgoj drugoj osobi, ili odgovarajućoj ustanovi.

O svakoj poduzetoj radnji u slučaju nasilja u obitelji potrebno je sačiniti službenu bilješku, izvješće ili zapisnik. Zapisnik s očevida treba sadržavati datum, mjesto i vrijeme očevida, imena i prezimena osoba prisutnih od strane centra za socijalnu skrb, imena i prezimena nazočnih stranaka, imena i prezimena eventualno prisutnih svjedoka, odnosno drugih službenih osoba, povod za izlazak na očevid, što detaljniji opis činjeničnog stanja bez interpretacija, potpis voditelja zapisnika, potpise stranaka i eventualno prisutnih svjedoka odnosno drugih službenih osoba. Ukoliko stranka ne želi potpisati zapisnik, to se treba pismeno konstatirati.

Nakon prikupljanja svih potrebnih činjenica centar za socijalnu skrb provodi postupak radi ostvarivanja prava žrtve nasilja i djece, sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi i Obiteljskom zakonu, a posebno mjera radi zaštite prava i dobrobiti djeteta, uvažavajući najbolji interes djeteta.

Specifičnosti postupanja kad su u obitelji malodobna djeca

Razgovor s djecom

U slučajevima kada se radi o prijavi nasilja u obitelji gdje postoje i malodobna djeca, nužno je obaviti razgovor i s djecom, na način koji odgovara njihovoj dobi i mogućnostima. Ovaj razgovor u pravilu obavlja psiholog, a u prikupljanju informacija o djeci, njihovim životnim prilikama i događajima kojima su bila izložena koristi se i psihodijagnostičkim sredstvima, prvenstveno projektivnim i poluprojektivnim testovima i tehnikama. Razgovor s djecom služi utvrđivanju njihove izloženosti nasilju i posljedicama koje je ono proizvelo. Ujedno, ovaj razgovor doprinosi odluci o tome kakve su daljnje intervencije potrebne za zaštitu djece.

Mnoge žene-žrtve obiteljskog nasilja ostaju u zajednici sa zlostavljačem između ostalog vjerujući da je očuvanje zajednice, čak i pod takvim uvjetima, uvijek u interesu djece te ne prepoznaju posljedice koje nasilje izaziva u razvoju djeteta. Iako neka djeca uspijevaju razviti relativno uspješne mehanizme nošenja s nasiljem u obitelji, sva su djeca i adolescenti koji žive s obiteljskim nasiljem, njime na neki način pogođena.

Većina ove djece iskazuje strah i uznemirenost, kao i različite stupnjeve fizičkih, psiholoških i emocionalnih problema. Djeca koja su sama fizički zlostavljana, ali i ona koja su svjedoci nasilja u obitelji, često pokazuju značajno slabije rezultate u razvoju i više poteškoća u ponašanju od djece koja žive bez nasilja. Djeca i adolescenti koji žive s obiteljskim nasiljem često su anksioznija nego što se prepoznaje. Mnoga djeca zbog zabrinutosti za sigurnost majke i mlađe braće izlažu sebe riziku, a njihov je socijalni i obrazovni razvoj ugrožen zbog podrške koju nastoje dati zlostavljanom roditelju. Također, većina djece ima poteškoće u razumijevanju zašto se nasilje događa, a istovremeno se izbjegava razgovor o tome od strane onih koji su u nasilje uključeni.

Važno je stoga pomoći djeci da razumiju što se događa, treba ih se čuti i pomoći im da razviju strategije nošenja sa situacijom. Istraživanja pokazuju da djeca imaju potrebu govoriti o svom iskustvu obiteljskog nasilja, ali da bi to učinila, moraju se osjećati sigurnima, uvažavanima, i moraju doživjeti da ih se doista sluša i razumije. Uloga je stručnih radnika centra za socijalnu skrb da djeci olakšaju izražavanje osjećaja, da im prenesu poruku da nasilje nije njihova krivnja, te da im pomognu u ojačavanju samosvijesti i planiranju budućnosti. Također, vrlo je važno na primjeren način upoznati i djecu s aktivnostima centra za socijalnu skrb u planiranju i pružanju pomoći obitelji i njima samima.

Mjere zaštite interesa djece

Ukoliko se uoče elementi zlostavljanja i/ili zanemarivanja djeteta, stručni tim centra treba procijeniti i izreći odgovarajuću mjeru obiteljsko-pravne zaštite djeteta, primjerenu konkretnoj situaciji.

U nekim situacijama dostatno je izricanje mjere upozorenja roditeljima na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta. U praksi se često u ovim situacijama izriče mjera nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi za jednog ili oba roditelja, te se određuje program nadzora kojim se nastoje ukloniti neprimjereni postupci roditelja i pomoći im u odgoju djeteta.

Ukoliko situacija u obitelji zahtijeva poduzimanje mjera obiteljsko-pravne zaštite koje nisu u nadležnosti centra (oduzimanje prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, lišenje prava na roditeljsku skrb), centar će predložiti sudu donošenje odgovarajuće odluke. Također, ukoliko se radi o nasilju u obitelji koje je počinio roditelj koji ne živi s djetetom, centar će uputiti prijedlog sudu za donošenje odluke kojom se roditelju koji ne živi s djetetom zabranjuju susreti i druženja radi zaštite zdravlja i drugih važnih interesa djeteta, odnosno predložiti donošenje odluke o zabrani neovlaštenog približavanja djetetu na određenim mjestima ili na određenoj udaljenosti, te uznemiravanje djeteta. O ovom prijedlogu centar će obavijestiti roditelja koji ne zlostavlja dijete te na primjeren način i dijete.

U situacijama kada je pokrenut kazneni ili prekršajni postupak vezan uz nasilje, centar je dužan osobito pažljivo razmotriti jesu li interesi djeteta u potpunosti zaštićeni, te po potrebi djetetu imenovati posebnog skrbnika za potrebe tih postupaka.

Izveštavanje i dostava podataka

Centar za socijalnu skrb će o svim aktivnostima koje poduzme u vezi s prijavom nasilja u obitelji izvijestiti policiju. Obavijest treba sadržavati podatke o radnjama koje je centar poduzeo, kao i informacije o eventualno izrečenim mjerama obiteljsko-pravne zaštite.

Također, na traženje državnog odvjetništva ili policije centar za socijalnu skrb dužan je odmah dostaviti svu dokumentaciju koja je značajna za razjašnjavanje i dokazivanje kažnjive stvari. Navedena dokumentacija može uključivati izvješće socijalnog radnika, nalaz i mišljenje psihologa, izvješća voditelja mjere nadzora nad vršenjem roditeljske skrbi, i drugu dokumentaciju o izvršenju poduzetih mjera.

Postupanje centra kada u obitelji nema malodobne djece

U situacijama kada je centar obaviješten o nasilju u obitelji u kojoj nema malodobne djece ni osoba s posebnim potrebama, dužan je postupati sukladno svojim ovlastima propisanim Zakonom o socijalnoj skrbi, te obvezama po Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

Pored prijave nasilja policiji (ukoliko obavijest nije dobio od policije), centar će uspostaviti kontakt sa žrtvom i upoznati je s njenim pravima s područja socijalne skrbi, te o nadležnostima drugih službi na području zaštite od nasilja u obitelji. Uz savjetodavnu pomoć, izradit će se zajedno sa žrtvom plan njezine sigurnosti.

Ukoliko okolnosti slučaja zahtijevaju, i žrtva želi smještaj u sklonište ili dom za žrtve nasilja, centar je to dužan osigurati žrtvi temeljem čl. 68. st. 3. Zakona o socijalnoj skrbi. Također, centar za socijalnu skrb treba, sukladno čl. 146. Zakona o

socijalnoj skrbi, tijekom postupka za ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi izraditi plan i utvrditi svrhu koja se njime želi postići, te poduzeti određene radnje da se osoba u nepovoljnom stanju osposobi za brigu o sebi i članovima obitelji. Pri donošenju plana centar surađuje s osobom koja se obratila za pomoć i članovima njezine obitelji, a pri izboru prava centar za socijalnu skrb uzima u obzir i odnose u obitelji, nastojeći te odnose učvrstiti i razvijati u pozitivnom smislu.

Zaključak

Prema podacima kojima raspolaže Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi o provedbi Protokola u okviru sustava socijalne skrbi, uočljiv je velik broj obavijesti koje pristižu u centre za socijalnu skrb o nasilju u obitelji, te sukladno propisanim obvezama centara za socijalnu skrb, poduzet je niz aktivnosti u zaštiti žrtava obiteljskog nasilja, a posebice djece.

Uočljivo je da su u najvećem broju žrtve nasilja žene u dobi od 30 do 50 godina života, srednje stručne spreme, ali u visokom postotku nezaposlene. Počinitelji nasilja najčešće su muškarci iste dobne skupine, u najvećem postotku srednje stručne spreme i zaposleni, vlasnici stana ili kuće u kojoj obitelj živi. Obiteljskom nasilju izložen je velik broj djece oba spola. Podjednak je broj prijava koje se odnose na fizičko i psihičko nasilje, a prema iskazu žrtava najveći broj prijava odnosi se na jednokratno nasilje (oko 50%), dok je znatno manji, ali još uvijek velik broj prijava (oko 12%) koje se odnose na nasilje koje traje dulje od pet godina.

Podaci ukazuju da su centri za socijalnu skrb u otprilike polovici slučajeva prijave nasilja u obitelji stupili u kontakt sa žrtvom u roku do 7 dana. Izrečen je velik broj upozorenja roditeljima na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta, te mjera nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi povodom nasilja u obitelji. Pored toga, centri za socijalnu skrb poduzeli su niz drugih radnji s ciljem zaštite žrtava nasilja u obitelji, no cjelokupna zaštita i podrška žrtvama može se postići samo usklađenim i angažiranim djelovanjem svih institucija koje djeluju na području obiteljskog nasilja.

Sigurnosni plan

Ako se nalazite u vezi koju karakterizira nasilje, važno je da napravite osobni "sigurnosni plan". Na taj način bit ćete spremni pravilno reagirati u budućim kriznim situacijama, što povećava stupanj Vaše sigurnosti i utjecaja na događaje.

Plan za bijeg

Ako je moguće, napustite mjesto opasnosti čim Vam se za to ukaže prilika – kako najbrže napustiti stan? Razmislite o tome na koja mjesta u stanu se možete skloniti, da biste se zaštitili. Koje prostorije možete zaključati i pružaju li Vam mogućnost da pobjegnute iz stana (npr. prozor kroz koji možete napustiti stan ili iz kojega možete zvati u pomoć)? Funkcionira li Vam mobilni telefon i u ovim prostorijama? Možete li pozvati policiju? Izlazak iz kuće mora biti pažljivo isplaniran, da biste Vi i djeca bili sigurni. Često nasilnici, kada posumnjaju da ih žrtva namjerava napustiti, postaju još nasiljniji. Zato pažljivo isplanirajte kako ćete izaći iz kuće. Dobro je iskoristiti svakodnevne situacije izlaska iz kuće, kao npr. kupovinu, bacanje smeća, odlazak na posao...

Telefon

Imate li mogućnost u svakom trenutku pozvati pomoć (mobitel)? Jesu li Vam telefonski brojevi za pomoć u memoriji mobilnog telefona? Odakle još možete telefonirati? Ima li nekoga u susjedstvu od koga biste mogli telefonirati? No-site sa sobom uvijek telefonsku karticu, kako biste u nuždi mogli telefonirati iz javne govornice.

Telefonski brojevi u nuždi

Napravite listu telefonskih brojeva i adresa Vaše rodbine, prijatelja i institucija za pružanje pomoći. Važni su i brojevi:

- Policija 92
- Hitna pomoć 94
- Vatrogasci 93

U kriznoj situaciji može se dogoditi da se ne sjetite brojeva koje inače znate napamet.

Podrška

Tko bi Vam mogao pomoći u Vašoj neposrednoj okolini? Imate li neku susjedu u koju imate povjerenja? Izložite joj Vašu situaciju i zamolite je da – ako čuje galamu ili pozive u pomoć – pozove policiju. Možete dogovoriti s njom poseban signal za slučaj opasnosti (npr. kucanje ili neki predmet obješen na prozoru). S mnogim susjedama je ovo neophodno unaprijed dogovoriti, pošto se inače ne žele "miješati" u privatne stvari.

Djeca

Važno je da djeci, ovisno o njihovoj starosnoj dobi, objasnite situaciju. S djecom se dogovorite:

- da ocu ili očuhu ne otvaraju vrata;
- kako mogu u slučaju nužde pozvati policiju u pomoć;
- kako da reagiraju ako se otac/očuh pojavi pred vrtićem ili školom (ne zaboravite informirati vrtić i školu);
- da će možda biti neophodno napustiti stan.

Dogovorite s djecom lozinku ili signal koji ćete upotrebljavati kada bude potrebno pozvati policiju. Pustite da Vam djeca ispričaju kako se ona osjećaju. Djeca vrlo često vjeruju da su ona odgovorna za nasilje – objasnite im da ona nisu kriva za to.

Ključevi

Napravite duplikat svih važnih ključeva (npr. stana, auta...) i čuvajte ih na sigurnom mjestu izvan stana, npr. kod prijateljice na poslu.

Dokumenti, knjižice, druge važne stvari

Držite kopije svih važnih dokumenata kod sebe, a originale čuvajte zajedno s drugim dragocjenim stvarima na sigurnom mjestu.

Torba za nuždu

Pripremite torbu s najvažnijim stvarima za Vas i Vašu djecu i čuvajte je na sigurnom mjestu. U torbi se trebaju nalaziti najnužniji dokumenti (osobna karta, zdravstvene iskaznice, vozačka dozvola, štedna knjižica, izvodi iz matične knjige rođenih za Vas i djecu, dječje školske knjižice, sudske odluke ukoliko postoje, liječnički nalazi), mobitel, adrese i telefonski brojevi, ključevi od stana (i drugi), novac, lijekovi, odjeća, stvari za osobnu higijenu, igračke za djecu...

Dokazi

Zapišite slučajeve nasilja i napravite fotografske snimke Vaših povreda, odnosno onoga što je pri tome u stanu uništeno. Ovi dokazi mogu Vam biti od pomoći, ukoliko želite napraviti kaznenu prijavu.

Smještaj

Dogovorite se s rodbinom i prijateljima bi li u nuždi mogli boraviti kod njih. Pobrinite se da smještaj bude siguran i da mu u svakom trenutku možete imati pristup. Bilo bi dobro, kad biste mogli dobiti ključ.

Ukoliko ste pobjegli/otišli od nasilnika

O svakom izlasku iz kuće obavijestite ukućane o tome gdje ste, i kada bi se trebali vratiti. Pazite kome dajete telefon Vašeg sadašnjeg boravišta. Razmislite kojim putem ćete ići na posao, i postoji li mogućnost da svaki put idete nekim drugim ulicama. Važno je da ne odlazite na mjesta za koja nasilnik zna da su Vaša, npr. isti dućani, ista pošta, kod iste frizerke, itd. Ako se trebate vidjeti s nasilnikom, učinite to na javnom mjestu i u prisutnosti osobe u koju imate povjerenja. Recite kolegama na poslu o Vašoj situaciji.

Osobne ideje

Što Vam još pada na um od mogućih sigurnosnih priprema? Uračunajte u planiranje Vašu posebnu životnu situaciju, kao i situaciju stanovanja.

Postupanje prekršajnog suda

✎ Branka Žigante Živković

Prekršajni sudovi kao sastavnica sudbene vlasti u Republici Hrvatskoj nadležni su za vođenje prekršajnih postupaka, pa tako i prekršajnog postupka protiv osoba koje se tereti za počinjenje prekršaja propisanog Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu ZZNO). Svi prekršajni postupci zbog djela prekršaja propisanih ovim zakonom moraju se voditi u žurnom postupku. Odredbom čl. 93. Prekršajnog zakona (u daljnjem tekstu PZ, NN 107/07.) propisano je da u prekršajnim predmetima sude prekršajni sudovi i Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske. Prekršajni sudovi nadležni su suditi i za prekršaje propisane Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09.), dok je ostali dio nadležnosti propisan člankom 94. PZ-a.

Visoki prekršajni sud RH nadležan je odlučivati u drugom stupnju o žalbama protiv odluka prekršajnih sudova i tijela državne uprave te o izvanrednim pravnim lijekovima u slučajevima propisanim PZ-om i ostalom propisanom odredbom članka 95 PZ-a. U prekršajnim sudovima kao prvostupanjskim sudovima odluku donosi sudac pojedinac, dok u Visokom prekršajnom sudu odluku donosi vijeće u sastavu od tri suca.

Sudionici i stranke u prekršajnom postupku

Stranke u prekršajnom postupku su ovlašteni tužitelji u prekršajnom postupku, što prema ZZNO-u mogu biti državni odvjetnik, tijelo državne uprave (policija) ili oštećenik. Sudionici u prekršajnom postupku su branitelj okrivljenika, zakonski zastupnik ili opunomoćenik, oštećenik i/ili druga osoba koje se tiče vođenje određenog prekršajnog postupka. Državni odvjetnik kao stranka u prekršajnom postupku može podnijeti optužni prijedlog za sve prekršaje. Tijelo državne uprave koje je neposredno ovlašteno provoditi ili nadzirati provođenje propisa kojim je predviđen prekršaj, pa tako i za prekršaje propisane po ZZNO-u su policijske uprave ili Ministarstvo unutarnjih poslova. Tijelo državne uprave u prekršajnim postupcima poduzima sve radnje putem ovlaštene osobe. Oštećenik kao tužitelj je osoba kojoj je prekršajem povrijeđeno ili ugroženo kakvo imovinsko ili osobno pravo. Za oštećenika-maloljetnu osobu ili osobu lišenu poslovne sposobnosti sve radnje u postupku poduzima njihov zakonski zastupnik. Oštećenik-stariji maloljetnik (osoba koja je navršila 16 godina života) može sam poduzimati radnje u prekršajnom postupku.

Prekršajni postupak protiv okrivljenika pokreće se podnošenjem optužnog prijedloga ovlaštenog tužitelja kod prekršajnog suda. Optužni prijedlog dostavlja se sudu u onoliko primjeraka koliko ima okrivljenika i jedan primjerak za sud.

Optužni prijedlog treba sadržavati podatke o tužitelju i to naziv državnog tijela te osobne podatke tužitelja (oštećenika) kao što su ime, prezime i adresa, i počinitelja prekršaja (okrivljenika), također ime i prezime s osobnim podacima; činjenični opis radnje prekršaja iz kojeg proizlaze njegova zakonska obilježja (prema odredbama čl. 4. ZZNO-a); opis i okolnosti počinjenja prekršaja (vrijeme i mjesto počinjenja prekršaja, sredstvo kojim se počinjen, je li prekršaj ponovljen) koje su bitne za određenje prekršaja; zakonski naziv prekršaja i propis kojim je određen; prijedlog o dokazima koje je potrebno provesti na glavnoj raspravi, imena svjedoka, spise koje treba pročitati, s kratkim obrazloženjem optužnog prijedloga. Tužitelj može u optužnom prijedlogu predložiti vrstu, visinu i trajanje sankcije koja ne obvezuje sud.

Načini vođenja prekršajnog postupka

Odredbama Prekršajnog zakona propisana su dva načina vođenja prekršajnog postupka protiv okrivljenika.

Redovni postupak

Sudac prekršajnog suda kojem je predmet dodijeljen u rad najprije će ispitati je li nadležan za vođenje postupka protiv okrivljenika i sadrži li optužni prijedlog sve potrebne podatke. Ukoliko sudac utvrdi da nije nadležan za postupanje, ustupit će predmet nadležnom sudu. U situacijama kad je sud nadležan, ali sudac utvrdi da optužni prijedlog ne sadrži sve podatke bez kojih nije moguće voditi postupak ili su podaci pogrešni, pozvat će tužitelja da nedostatke otkloni u roku od 8 dana. Ukoliko tužitelj ne ispoštuje rok od 8 dana, sudac prekršajnog suda odbacit će rješenjem optužni prijedlog.

Ukoliko je sudac prekršajnog suda prilikom ispitivanja optužnog prijedloga utvrdio da je na osnovi istoga moguće voditi postupak protiv okrivljenika, sud će naredbom odrediti mjesto i vrijeme održavanje glavne rasprave i na taj način započeti prekršajni postupak. Na glavnu raspravu pozvat će osobe čija je nazočnost potrebna za pravilno i potpuno utvrđenje činjeničnog stanja iz optužnog prijedloga.

Sud pred kojim se vodi prekršajni postupak u vezi s povredom nekog djetetovog prava dužan je o pokretanju postupka obavijestiti centar za socijalnu skrb i sud koji je nadležan za izricanje mjera za zaštitu prava djeteta (čl. 108. st. 4. Obiteljskog zakona). To su slučajevi kada se prekršajni postupak vodi zbog prekršaja iz članka 18. st. 3., 4. i 5. ZZNO/03. te članka 20. st. 4., 5. i 6. ZZNO/09.

Za uspješno provođenje prekršajnog postupka sud može okrivljeniku tijekom trajanja postupka, ali i prije njegova pokretanja odrediti zakonom propisane mjere (poziv, dovođenje, mjere opreza).

Na glavnu raspravu se dostavom pisanog poziva pozivaju tužitelj i njegov zakonski zastupnik ili opunomoćenik; okrivljenik i njegov branitelj; oštećenik i njegov zakonski zastupnik ili opunomoćenik; svjedoci i vještaci za koje sud smatra da ih treba pozvati te druge osobe čija je nazočnost na raspravi potrebna.

Nazočnost okrivljenika u tijeku vođenja prekršajnog postupka osigurava se njegovim pozivanjem. Sud će izdati dovedbeni nalog ukoliko se uredno pozvani okrivljenik bez opravdanja ne odazove pozivu ili ukoliko se zaključi da okrivljenik izbjegava primiti poziv na glavnu raspravu. Nakon što je podnesen optužni prijedlog, sud može po službenoj dužnosti ili na prijedlog ovlaštenog tužitelja obrazloženim rješenjem odrediti da se protiv okrivljenika primijeni jedna ili više mjera za osiguranje nazočnosti okrivljenika i uspješno provođenje postupka, ako je to potrebno i radi sprečavanja okrivljenika da čini nove prekršaje, što je najčešći razlog primjene propisanih mjera kod prekršaja propisanih ZZNO-om.

Neke od tih propisanih mjera su i mjere opreza, kojima se može postići učinkovitija svrha zaštite žrtava-oštećenika kod prekršaja iz ZZNO-a, a to su:

- zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja;
- zabrana približavanja određenoj osobi i zabrana uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom;
- ograničavanje prava okrivljenika na vlastiti stan, nesmetane veze s ukućanima, bračnim, izvanbračnim ili bivšim bračnim drugom, s djecom svakog od njih, roditeljima, posvojenikom, posvojiteljem i s osobom s kojom ima zajedničku djecu, s istospolnim partnerom s kojim živi u životnoj zajednici i s bivšim istospolnim partnerom s kojim je živio u životnoj zajednici.

Mjere opreza mogu trajati dok za njima postoji potreba, ali najdulje do pravomoćne odluke suda, s tim da je sud svaka dva mjeseca od pravomoćnosti rješenja o određivanju mjere opreza dužan po službenoj dužnosti ispitati postoji li potreba za njezinim produljenjem ili je treba ukinuti.

Jedna od propisanih mjera je i zadržavanje okrivljenika, koju sud može odrediti sam ili po prijedlogu tužitelja ukoliko postoji opasnost da će okrivljenik pobjeći,

ometati prekršajni postupak utjecajem na svjedoke ili postoje osobite okolnosti koje opravdavaju bojazan da će ponoviti istovrsni prekršaj. Zadržavanje okrivljenika određuje sud pisanim rješenjem, a ono ne može trajati dulje od 15 dana računajući i vrijeme uhićenja. Nakon donošenja nepravomoćne presude zadržavanje se može produljiti ako je doneseno rješenje o zadržavanju ili rješenjem odrediti zadržavanje ako je okrivljeniku izrečena kazna zatvora, a osobite okolnosti opravdavaju bojazan da će okrivljenik počiniti istovrsni prekršaj. U navedenim slučajevima zadržavanje može trajati najviše 15 dana.

Glavna rasprava počinje njenim otvaranjem u vrijeme i na mjestu gdje je zakazana, te čitanjem optužnog prijedloga.

Na glavnoj raspravi prvo se ispituje okrivljenika, i to usmeno. Okrivljenik može imati branitelja tijekom cijelog prekršajnog postupka. O pravu na branitelja sud će upozoriti okrivljenika ukoliko je on uhićen i doveden pred sud, dok u ostalim slučajevima ta obveza suda nije propisana zakonom. Okrivljenika prilikom prvog ispitivanja sud mora upozoriti da nije dužan iznijeti svoju obranu niti odgovarati na pitanja. Ukoliko okrivljenik ne iskoristi to svoje pravo, sudac ga ispituje, pri čemu se okrivljeniku mora omogućiti da svoju obranu iznese u neometanom izlaganju. Kad okrivljenik završi s izlaganjem, po potrebi mu se postavljaju pitanja da se popune praznine i razjasne nesuglasja, proturječje ili nejasnoće u izlaganju.

Nakon ispitivanja okrivljenika, prelazi se na dokazni postupak u kojem se po potrebi ispituju svjedoci i vještaci, te izvode i svi drugi dokazi potrebni za donošenje pravilne odluke. Pri ispitivanje svjedoka i vještaka primjenjuju se odredbe Zakona o kaznenom postupku.

Velike poteškoće prilikom ispitivanja svjedoka uzrokuje činjenica što su svjedoci najčešće žrtve te se prilikom ispitivanja ponovno viktimiziraju. Prekršajni sudovi nemaju zaposlene psihologe, socijalne pedagoge ili osposobljene osobe drugih potrebnih struka koje bi bile podrška žrtvama nasilja, a pogotovo djeci. Osim toga, velike poteškoće javljaju se prilikom ispitivanja djece kao svjedoka. Osim izloženih nedostataka, prekršajni sudovi nisu opremljeni nikakvim tehničkim pomagalima kao npr. video-vezom. Navedeni nedostaci

često uzrokuju nedobivanje pravog iskaza svjedoka, što može dovesti do nedostatka dokaza i oslobađajuće presude.

Nakon završenog dokaznog postupka sudac daje riječ strankama, oštećeniku i branitelju ukoliko su nazočni glavnoj raspravi i nakon toga objavljuje da je rasprava završena, te se povlači radi donošenja presude, koja se donosi i objavljuje istog dana. U složenijim predmetima, ukoliko sudac nije u mogućnosti isti dan donijeti presudu, odgodit će njeno donošenje i objavu za tri dana, a o mjestu i vremenu priopćavanja presude nazočne stranke će se odmah po završetku glavne rasprave izvijestiti.

Sud može u prekršajnom postupku donijeti presudu kojom optužbu odbija, presudu kojom se okrivljenik oslobađa od optužbe ili se proglašava krivim. Objavljenju presudu sud mora napisati i otpremiti u roku od mjesec od dana objave. Ovjereni prijepis presude sud dostavlja strankama i sudionicima u postupku. Pravomoćna presuda zbog prekršaja iz ZZNO-a uvijek se dostavlja oštećenicima.

Žurni postupak u prekršajnim predmetima

Prekršajnim zakonom propisan je posebni postupak nazvan žurni postupak, koji se vodi u prekršajnim predmetima protiv maloljetnih okrivljenika, protiv okrivljenika koji nemaju stalno prebivalište ili boravak u RH te protiv okrivljenika protiv kojih je određeno zadržavanje.

U navedenom postupku ne primjenjuju se pravila o glavnoj raspravi, njezinom zakazivanju i vođenju (opisano u prethodnom poglavlju), već se u tim postupcima provode pojedine radnje kao što je ispitivanje okrivljenika, svjedoka i sl. Kada sud na osnovi izvedenih dokaza ocijeni da je stanje stvari dovoljno razjašnjeno, donosi presudu.

Sankcije za prekršaje određene ZZNO-om

Presuda kojom se okrivljenik oslobađa od optužbe izreći će se ako djelo za koje se tereti nije prekršaj prema ZZNO-u ili ako je okrivljenik postupao u krajnjoj nuždi, nužnoj obrani pod silom ili prijetnjom; ako ima okolnosti koje isključuju krivnju (neubrojivost, stvarna zabluda, nepostojanje namjere ili nehaja); ili ako nije dokazano da je okrivljenik počinio djelo za koje se optužuje.

U presudi kojom se okrivljenik proglašava krivim, sud će izreći za koje se djelo proglašava krivim, naziv prekršaja, kaznu ili drugu mjeru koja se primjenjuje, zaštitnu mjeru, odluku o uračunavanju zadržavanja ili drugom lišenju slobode te odluku o troškovima postupka. Za prekršaje propisane ZZNO-om okrivljeniku se mogu izreći kazna zatvora do 90 dana; novčana kazna od najmanje 1 000 kn ili najviše 50 000 kn; zaštitne mjere (obvezno psihijatrijsko liječenje, obvezno liječenje od ovisnosti, oduzimanje predmeta prekršaja, obvezan psihosocijalni tretman počinitelja nasilja, zabrana približavanja žrtvi nasilja u obitelji, zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju u obitelji, udaljavanje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i ostale zaštitne mjere propisane odredbama Prekršajnog zakona (npr. protjerivanje stranca iz zemlje i drugo); mjere upozorenja (uvjetna osuda, uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom te odgojne mjere za maloljetne počinitelje prekršaja).

Izbor vrste i mjere sankcije počinitelju prekršaja određuje sud u granicama koje su propisane za određene prekršaje, a na temelju stupnja krivnje, opasnosti djela, svrhe kažnjavanja i svih utvrđenih okolnosti koje utječu na izbor vrste i mjere te trajanja i visine sankcije. ZZNO-om je propisana mogućnost da se zaštitne mjere mogu primijeniti i samostalno bez izricanje bilo zatvorske, bilo novčane kazne. Prekršajnim zakonom ograničeno je ublažavanje propisanih kazni prema ZZNO-u tako da se za ta djela ne može primijeniti opomena, a novčana kazna može biti ublažena najviše do jedne trećine propisanog posebnog minimuma te kazne za prekršaje iz članka 20. stavka 2. do 6. ZZNO-a.

Djelovanje Visokog prekršajnog suda

Protiv presude prekršajnog suda može se podnijeti žalba Visokom prekršajnom sudu RH. Žalbu podnose ovlaštene osobe u roku od osam dana od dana dostave presude. Nakon što žalba stigne na Visoki prekršajni sud, dodjeljuje se sucu izvjestitelju koji priprema izvješće o predmetu koje iznosi na sjednici vijeća. Drugostupanjski sud ispituje presudu u onom dijelu koji se pobija žalbom, a po službenoj dužnosti sud pazi na povrede materijalnog prekršajnog prava i je li u predmetu nastupila zastara prekršajnog progona.

Drugostupanjski sud može na sjednici vijeća rješenjem odbaciti žalbu kao nepravodobnu ili nedopuštenu, presudom žalbu odbiti kao neosnovanu i potvrditi prvostupanjsku presudu, rješenjem ukinuti prvostupanjsku presudu i dostaviti predmet prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje i odluku ili presudom preinačiti prvostupanjsku presudu. Ukoliko Visoki prekršajni sud ukine prvostupanjsku presudu, predmet se vraća prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje s detaljnom uputom o ponovnom suđenju. Ukoliko žalbu odbije kao neosnovanu i potvrdi prvostupanjsku presudu, drugostupanjski sud će svoju presudu s cjelokupnim spisom predmeta dostaviti prvostupanjskom sudu. Dan sjednice vijeća drugostupanjskog suda je dan pravomoćnosti presude i presuda ide u postupak izvršenja po posebnim propisima. Pravomoćna presuda, osim strankama, mora se dostaviti i oštećenima.

Zaključak

Zakonska propisanost postupka veoma je detaljno obrađena u svim zakonima, ali često se ne poštuje. Prekršajni postupak mora se voditi žurno kako je propisano odredbama Sudskog poslovnika, pri čemu treba naglasiti da se ta žurnost odnosi na žurno postupanje, a ne na žurni postupak pro-

pisan odredbom članka 221. PZ-a kojim je propisana posebnost u vođenju postupka protiv uhićene osobe ili osobe kojoj je određeno zadržavanje, maloljetnika ili osobe koja ne spada u krug navedenih.

U svakom slučaju, postoji niz mjera kojima se može osigurati zaštita osoba izloženih djelima nasilničkog ponašanja propisanim kao prekršaj iz ZZNO-a i to i prije započinjanja prekršajnog postupka i za vrijeme njegovog trajanja. Sudu je također na raspolaganju cijeli katalog propisanih mjera, kao što su mjere opreza koje se po donošenju oslobađajuće presude moraju uračunati u sankcije propisane ZZNO-om (npr. zaštitna mjera zabrane uznemiravanja ili približavanja žrtvi nasilja), mjera zadržavanja, donošenja osuđujuće presude kojom se okrivljenik proglašava krivim i kojem se ne primjenjuje kazna već samo jedna od zaštitnih mjera samostalno.

Prekršajnim sudovima uveliko bi pomoglo kada bi ovlašteni tužitelji sudu dostavljali kvalitetne optužne prijedloge sa svim potrebnim sadržajem, kada bi imali zaposlene stručne osobe koje bi mogle provesti razgovore s posebno ugroženim i osjetljivim žrtvama, kada bi imali pristup podacima o osobi okrivljenika (npr. o ranijoj osuđivanosti). U tom smislu korisna bi bila umreženost sustava, povratne informacije o izvršenju zaštitnih mjera (npr. liječenja od ovisnosti), mogućnost brze i financijski prihvatljive liječničke obrade okrivljenika za kojeg postoji vjerojatnost da je osoba kojoj bi trebalo liječenje od ovisnosti.

REPUBLIKA HRVATSKA
PREKRŠAJNI SUD U ZAGREBU
DEŽURNI ODJEL
Zagreb, I. Oranički odvojak bb.

U IME REPUBLIKE HRVATSKE
PRESUDA

Prekršajni sud u Zagrebu, po sucu _____ po nacrtu odluke sudskog savjetnika _____ uz sudjelovanje zapisničara _____ u prekršajnom predmetu protiv okrivljenice _____ zbog prekršaja iz čl.18.st.1. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, povodom optužnog prijedloga PU Zagrebačke, VI PP, broj: 511-19-32/5-P_2_10/09. od dana 07. siječnja 2009. godine, nakon provedenog postupka dana 15. siječnja 2009. godine,

presudio je

okrivljenica: _____, kći _____ i _____ djevoj. _____ rođena 21.05.1989. godine u Zagrebu, državljanica RH, nezaposlena, uzdržava se od povremenih radova, neudana, bez djece, prekršajno nekažnjavana, ne vodi se drugi prekršajni niti kazneni postupak, s prebivalištem u Zagrebu,

kriva je

što je dana 07. siječnja 2009. godine u 18,30 sati u Zagrebu u stanu na adresi _____ počinila nasilje u obitelji na način da je u alkoholiziranom stanju verbalno napala svoju majku _____ vrijeđajući je riječima „ti si niškoristi“, nakon čega ju je udarila nogom u njezinu lijevu nogu, te je također udarila brata _____ desnom rukom u predjelu lica, dakle, počinila nasilje u obitelji, čime je počinio prekršaj iz čl. 4 Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, kažnjiv po čl. 18 st. 1. istog Zakona, pa joj se temeljem citiranog propisa uz primjenu čl.37.toč.3. PZ-a.

izriče

kazna zatvora u trajanju od 7 (sedam) dana

Temeljem čl. 40. st. 3. PZ-a, okrivljeniku se uračunava vrijeme od smještaja u posebnu prostoriju do prestanka djelovanja opojnog sredstva dana 07. siječnja 2009. godine u 20,30 sati, te u zadržavanju od uhićenja po policiji dana 08. siječnja 2009. godine u 08,00 sati do dana 08. siječnja 2009. godine u 13,10 sati, dao i 1 (jedan) dan zatvora, pa ima za izdržat 6 (šest) dana zatvora.

Temeljem čl. 41. u svezi s čl. 44. St. 1,2,3 PZ-a, primjenjuje se

uvjetna osuda

te se kazna zatvora neće izvršiti ako okrivljenica u roku od 3 (tri) mjeseca ne počini jedan ili više prekršaja za koje mu je izrečena ista ili teža kazna od izrečene uvjetnom osudom.

Temeljem članka 9. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji prema okrivljenici se primjenjuje zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana u trajanju od 6 (šest) mjeseci.

Po pravomoćnosti i izvršnosti ove presude, okrivljenica će se uputiti na provođenje zaštitne mjere pravnoj ili fizičkoj osobi s kojom je Ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa sklopilo Ugovor za pružanje takvih usluga.

Temeljem čl. 139. st.6. u svezi čl. 138. st.2. toč. 3. PZ-a, okrivljenica se oslobađa plaćanja troška prekršajnog postupka u paušalnom iznosu.

Obrazloženje

PU Zagrebačka, VI Policijska postaja, podnijela je ovom Sudu optužni prijedlog protiv okrivljenice, zbog prekršaja činjenično i pravno opisanog u izreci ove presude.

Pozvana da se očituje na navode iz optužnog prijedloga okrivljenica

je iskazala da je dana 07. siječnja 2009. godine u 18,30 sati u Zagrebu, bila u stanu na adresi, _____. Navela je da ju je njen brat _____ napao da mu je ukrala njegove novce, što nije istina te misli da je to učinila njegova djevojka _____. Dodala je da ju je osim toga, napala i majka _____ te _____ zbog iste stvari s time da su je majka i brat i fizički napali te ju je majka primila rukama i tresla, a zatim je pala na pod, te su je ona i brat pritiskali na pod. Iskazala je da ju je brat udario po desnoj nadlaktici te imam masnicu (što je sud utvrdio neposrednim opažanjem) u vidu masnice veličine cca 1,5 cm. Navela je da nije majku vrijeđala riječima: „Kravo, ti si niš koristi, kurvo, smeće“ niti ju je udarila nogom u njezinu lijevu nogu. Dodala je da je točno da je brata _____ udarila desnom rukom u predijelu lica, nakon što se podigla s poda, smijao joj se u lice i dalje ju optuživao da je ukrala novce, a _____ je također ošamarila u predjelu lica, te su je tada bacili na pod. Iskazala je da je točno da je bila pod utjecajem alkohola, te da je prethodno bila na rođendanu kod svoje prijateljice, pa da je konzumirala alkohol. Na kraju je iskazala da ima oslabljeni vid, da ju je majka odmalena psihički i fizički maltretirala i tukla, da je uvijek stajala na strani njenog brata _____ ne uviđajući da je on nasilnik.

Sud je postupak saslušao u svojstvu svjedoka oštećene _____ majku okrivljenice, _____ brata okrivljenice, te _____, te je izvršio uvid u spis, pročitao izvješće o uhićenju za okr., zapisnik o ispitivanju prisutnosti alkohola 0083971, utvrđenja koncentracija kod okr iznosai 0,98 g/kg alkohola u organizmu. Okrivljenica nije imala primjedbi na pročitano.

Svjedokinja-oštećenica _____ je iskazala da je dana 07. siječnja 2009. godine došla popodne kući s posla, te se prvo porječkala sa suprugom oko ručka. Navela je da je _____ došla popodne kući sa svojim dečkom i počela im govoriti da tko im daje za pravo da se deru u kući, na što joj je suprug rekao da se ne miješa. Iskazala je da je tada počela prepirka između njih dvoje, a da su oboje bili u alkoholiziranom stanju kojom prilikom joj je suprug rekao da ako joj ne paše da može ići van iz stan, pa je _____ ljutito počela uzimati stvari iz ormara. Dodala je da ju je pokušala smiriti rekavši joj da ne ide, jer nema posla i nema gdje biti i da se ponaša fer, te je otišla u sobu i tamo je bio njezin

dečko, a ona je otišla iz stana te ga potom zvala na mobitel te je on otišao za njom. Navela je da je kasnije njen dečko zvao da se _____ baca po cesti i da je pijana, da ne može hodati, a inače da ima suicidalne namjere u zadnje 3 godine. Dodala je da se vratila s dečkom nakon nekog vremena u stan te su se njih dvoje nešto svađali kad je on rekao da će otići, a nakon što je otišao molila ju je da ga ona nazove na mobitel, što je ona odbila, pa joj je tada rekla da je đubre i niš koristi. Iskazala je kako nije imala više novaca na mobitelu pa je išla do fiksnog telefona, a u međuvremenu je došao i njen sin _____ odnosno _____ brat te ju je pitao što se događa i zašto _____ više. Navela je da joj je on tada rekao da mu vrati 100,00 kn na što mu je _____ odgovorila da nema i ponovno htjela zvati na telefon pa je _____ iščupao žicu telefona iz zida. Iskazala je da se _____ tada počela histerično ponašati te ju je nogom lupila u njenu lijevu nogu, da ju je _____ primio s leđa kako bi ju smirio, a ona se otrgla i lupila ga po licu gdje je zadobio oteklinu, te ga je dalje pokušala tući kojom prilikom je uskočila _____, _____ djevojka kako bi smirila _____ koji je bio bjesan jer ga je _____ udarila. Dodala je da je tada _____ udarila u predjelu lica s otvorenim dlanom te se počela histerično ponašati, pa su je spustili na pod i držali je te je nakon toga klonula. Navela je da je pozvala hitnu pomoć jer su rekli da će policija ponovno njih pozvati.

Okrivljenica je iskazala da u cijelosti prigovara iskazu svjedoka, da ništa od toga što je navela nije istina, da laže, da su upravo njih troje nju napali i bacili ju na pod, nakon čega da je ona ošamarila brata i njegovu djevojku, a da majku ni na koji način nije napala. Svjedokinja je na to iskazala da u cjelosti ostaje kod svojih tvrdnji, da sve što je iskazala pred sudom je istina, da kao majka svom djetetu želi sve najbolje.

Svjedok-oštećenik _____ iskazao je da je dana 07. siječnja 2009. godine u 18,30 sati u Zagrebu, _____, bio prvotno u podrumu zajedno sa svojom djevojkom _____ i da je začuo gore u stanu viku. Iskazao je da je došavši gore vidio da su se _____ i njezin dečko svađali, pa joj je rekao da se smiri, na što se ona nije smirila već ga je udarila rukom ispod lijevog oka u predjelu lica. Naveo je da se to dogodilo u hodniku i da su tada nazočni bili njegova majka _____,

djevojka _____, te sestra i on. Dodao je da je njezin dečko tada već otišao iz stana, a da je _____ udarila prvo njega, a onda je počela napadati majku pa ju je obgrlio s rukama i tako stisnuo njene ruke, a ona je majku udarila s nogom u njezinu nogu, te da su tada zajedno njih dvoje pali na pod i nakon toga se _____ onesvijestila. Iskazao je da ju je bio uhvatio napad. Dodao je da se ne sjeća da li je _____ rekla majci kakve pogrdne riječi, a da je njegova djevojka _____ odmah došla sa njim u stan i da je i ona pokušala smiriti _____ te je _____ i nju udarila u lice. Naveo je da kada su pali na pod _____ i on, majka i njegova djevojka su stajali sa strane i nitko ju nije pritiskao na pod. Na poseban upit okrivljenice svjedok je odgovorio da je točno da je iščupao telefon iz zida kada je htjela zvati tatu. Na poseban upit suda svjedok je odgovorio da ne zna iz kojeg razloga joj je branio da nazove tatu. Naveo je da su, kada je on došao u stan, razgovarali o iznosu od 100,00 kn koji je tražio od _____ da mu vrati i ne zna da li ju je tada primio za ruke i tresao ju. Na poseban upit suda svjedoku, svjedok je pojasnio da je _____ prvo fizički napala njega, pa ju je on obgrlio rukama kada je počela napadati majku kojom prilikom je udarila majku s nogom i nakon toga su pali na tlo, te se ona onesvijestila. Iskazao je da ne zna u kojem trenutku je _____ ošamarila njegovu djevojku, sa majkom i djevojkom je razgovarao o tom događaju samo u smislu da treba reći pred sudom istinu i što se dogodilo. Na kraju je iskazao da ne zna u kojem se trenutku _____ podigla s poda jer u međuvremenu išao po led za nju i slično.

Okrivljenica je iskazala da u cijelosti ostaje kod svoje obrane, te nije imala nikakvih pitanja za svjedoka.

Svjedokinja-oštećenica _____ iskazala je da je dana 07. siječnja 2009. godine u 18,30 sati u Zagrebu, na adresi _____, bila u podrumu sa svojim dečkom _____ te je čula kako _____ nešto više pa je došla gore u stan, a prvo je tamo otišao njen dečko _____. Navela je da je vidjela da _____ više u svojoj sobi dok je ona bila u hodniku i da se tamo raspravlja s _____ oko nekih novaca, nakon čega je ona došla do nje i opalila joj šamar po lijevom licu. Dodala je da je u stanu bila i gospođa _____ te da su je oni tada pokušavali smiriti, te je

spustiti na pod kojom prilikom se ona otimala nogama i tako udarila gospođu _____ sa nogom u predjelu njezine noge dok ju je _____ s leđa obgrlio rukama. Navela je da nije vidjela da li je ona udarila _____, jer je on prije nje došao u stan, te je čula da je _____ vikala svojoj majci da je đubre, niš koristi. Na kraju je iskazala da je _____ jedanput preda njom imala suicidalne namjere i misli da joj je potrebna pomoć.

Okrivljenica nije imala ništa za iskazati.

Okrivljenica je u svojoj završnoj riječi iskazala da u cijelosti ostaje kod svoje obrane, da je unajmila stan i pronašla posao i želi srediti svoj život, a da je suicidalnu namjeru imala jedanput sa 15 godina kada joj se jako pogoršao vid. Smatra da joj je potrebna psihijatrijska pomoć zbog prijašnjih događaja koje je pretrpjela, da se želi posavjetovati sa stručnom osobom koja bi je usmjerila dalje kako da sredi život, jer je to odlučila.

Nakon ovako provedenog postupka, analizirajući obranu okrivljenice, koja predstavlja djelomično priznanje djela prekršaja te dokaze izvedene tijekom postupka, svaki zasebno i u međusobnoj vezi, sud smatra da je neprijeporno da je okrivljenica kritične zgrade počinila nasilje u obitelji i to upravo na način kako je to pobliže opisano u izreci presude.

Naime, ista je u svojoj obrani priznala da je kritične zgrade udarila desnom rukom u predjelu lica svoga brata _____ jer joj se smijao u lice i optuživao ju da mu je ukrala novce. Okrivljenica je u svojoj obrani poredala da bi kritične zgrade vrijeđala i fizički napala svoju majku _____ kako joj se to stavlja na teret u optužnom prijedlogu, stoga je sud na te sporne činjenice ispitao u svojstvu svjedoka oštećenju _____ majku okrivljenica, oštećenog _____ brata okrivljenice i _____ .

Iz iskaza navedenih svjedoka proizlazi da se okrivljenice kritične zgrade ponašala upravo na način kako je to pobliže opisano u izreci presude, a koje iskaze je sud u cijelosti prihvatio, budući su isti po slobodnoj ocjeni suda iskazivali uvjerljivo, jasno i u bitnim dijelovima suglasno, a sud tijekom postupka nije našao razloga niti dokaza temeljem kojih bi posumnjao u vjerodostojnost.

Cijeneći gore navedene okolnosti sud je okrivljenici izrekao težu

kaznu – kaznu zatvora, budući smatra da je u konkretnoj situaciji nužno reagirati takvom kaznom, čime će se okrivljenici jasno staviti do znanja da je takvo njezino ponašanje, apsolutno neprihvatljivo, a time će se i svima ostalima dati do znanja da je činjenje ovakvih djela prekršaja zabranjeno, a da je kažnjavanje počinitelja pravedno. Sud je pritom posebno cijenio činjenicu da je okrivljenica kritične zgrade pokazala upornost prilikom vršenja djela prekršaja, te s obzirom na navedeno smatra da je visina izrečene kazne primjerena utvrđenim okolnostima.

Međutim, Sud cijeni, izvršenje izrečene kazne zatvora nije nužno za ostvarenje svrhe kažnjavanja, već je okrivljenici potrebno uputiti takvu vrstu prijekora kojom se ostvaruje svrha prekršajnih sankcija, izricanjem kazne bez njezina izvršenja, zbog čega je temeljem čl. 41. u svezi s čl. 44. st. 1,2,3, PZ-a, prema okrivljenici primjenjena uvjetna osuda na način da joj se izrečena kazna zatvora neće izvršiti pod uvjetom da okrivljenica u roku od tri mjeseca ne počinii djela prekršaja za koje joj je izrečena ista ili teža kazna od izrečene uvjetnom osudom. Sud smatra, uzimajući u obzir narušenost odnosa okrivljenice s članovima obitelji da je primjena uvjetne osude nužna i opravdana u cilju sprečavanja ovakvog ili sličnog ponašanja okrivljenice te da će se na taj način postićii svrha kažnjavanja. Ova kazna ujedno predstavlja i društvenu osudu za izvršena djela prekršaja, isto tako, postiže se svrha generalne i specijalne prevencije da okrivljenica shvati neprihvatljivost ovakvog ponašanja i da ubuduće ova ili slična djela prekršaja.

Zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana je primjenjena da bi se dodatno postigla svrha prekršajnih sankcija, prvenstveno specijalnih prevencija da se ukloni okrivljeničino nasilničko ponašanje u obitelji. Sud je smatrao primjerenim primjeniti upravo navedenu zaštitnu mjeru, nalazeći da je ista adekvatna i potrebna radi poticanja počinitelja nasilja da usvoji obrasce nenasilnog ponašanja, a iz iskaza ispitanih svjedoka proizlazi da se ista ponašala historično uslijed čega su je trebali primirivati, pa je stoga potrebno utjecati na

istu putem stručnih osoba kako bi se otklonilo takvo ponašanje okrivljenice. Zaštitna mjera će se temeljem članka 9. stavka 2. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji izvršiti u trajanju potrebnom da uspjehno provođenje tretmana, odnosno prestanka razloga zbog kojeg je određena,

ali najdulje šest mjeseci. Okrivljenica je obvezna sudjelovati u provođenju ove mjere i dolaziti redovito na tretman, a osoba koja provodi tretman će izvjestiti sud o tome postupa li okrivljenica u skladu s mjerom.

Sud nije oglosio krivim okrivljenicu da bi kritične zgode vrijeđala svoju majku riječi, a: „Kravo, kurvo, smeće“, budući te činjenice tijekom postupka nisu nedvojbeno utvrđene. Naime, iz obrane okrivljenice i ispitanih svjedoka ne proizlazi da bi se ista kritične zgode ponašala na opisani način, stoga je sud u nedostatku drugih dokaza isпустio te dijelove optužnog prijedloga iz izreke presude budući te činjenice nisu nedvojbeno utvrđene.

Također, okrivljenica nije oglašena krivom da bi udarila otvorenim dlanom u predjelu lica _____, djevojku njezinog brata. Naime, iako iz utvrđenog činjeničnog stanja proizlazi da je okrivljenica to uistinu učinila, sud je nije oglosio krivim za takvo ponašanje budući _____ i okrivljenica ne čine u smislu čl. 3. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, obitelj, pa stoga nisu ispunjena zakonska obilježja nekog drugog dijela prekršaja. Sukladno gore navedenom, sud je te dijelove iz optužnog prijedloga isпустio iz izreke presude, ne dirajući pri tom u zakonska obilježja djela prekršaja.

Odluka o oslobađanju okrivljenice obveze naknade troška prekršajnog postupka u paušalnom iznosu, donijeta je iz razloga, okrivljenica je lošeg imovnog stanja, pa bi plaćanjem istog ugrozila svoju egzistenciju.

U Zagrebu, 23. siječnja 2009. godine

Zapisničar

Sudac

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ove presude okrivljenica i tužitelj imaju pravo žalbe Visokom prekršajnom sudu u Zagrebu, u roku od 8 (osam) dana nakon primitka ove presude. Žalba se podnosi pismeno, u 2 (dva) istovjetna primjerka, poštom preporučeno, putem ovog Suda ili na zapisnik ko suca.

Za točnost otpavka – ovlašten službenik

Postupanje državnog odvjetnika

☞ Ana Ivanišević Indić, Lidija Čačić

Državno odvjetništvo je tijelo ovlašteno i dužno postupati protiv počinitelja kaznenih i drugih kažnjivih djela i kao takvo zauzima važno mjesto u lancu suzbijanja obiteljskog nasilja. Svaka fizička ili pravna osoba koja ima saznanja o počinjenom kaznenom djelu i počinitelju može državnom odvjetništvu podnijeti kaznenu prijavu protiv neke osobe da je počinila kazneno djelo, a može dostaviti i samo obavijest ako se radi samo o sumnji na počinjenje kaznenog djela, a ne želi se podnositi kaznena prijava.

Kada je u pitanju obiteljsko nasilje, najveći broj kaznenih prijavi i izvješća državno odvjetništvo zaprima od strane policije i centara za socijalnu skrb, a ponekad i od samih oštećenika-žrtava ili drugih tijela koja su došla do saznanja o počinjenom kaznenom djelu. Te se kaznene prijave i izvješća najčešće odnose na kaznena djela zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe iz članka 213. i nasilničkog ponašanja u obitelji iz članka 215. a Kaznenog zakona (u daljnjem tekstu KZ), premda je moguće da pojedini oblici protupravnog ponašanja ostvaruju obilježja i nekih drugih kaznenih djela iz KZ-a.

Kaznenim djelom iz članka 215. a KZ-a, inkriminira se ponašanje jednog člana obitelji prema drugom članu obitelji koje predstavlja nasilje, zlostavljanje ili osobito drsko ponašanje i kojim se žrtva (drugi član obitelji) dovodi u ponižavajući položaj.

Pojam člana obitelji definiran je, pak, odredbom članka 89. stavak 30. KZ-a, s time da je od uvođenja ovog kaznenog djela u hrvatsko zakonodavstvo ta definicija doživjela određene izmjene pa se tako do novele KZ-a iz listopada 2006. pod pojmom „člana obitelji“ u smislu odredbi KZ-a, smatrao krug taksativno navedenih osoba u članku 89. stavak 30. uz uvjet postojanja zajedničkog kućanstva između počinitelja i žrtve, što je međutim ispušteno u navedenim zakonskim izmjenama KZ-a.

Nasilje u obitelji kao kazneno djelo i prekršaj

Već na prvi pogled uočljivo je da postoji određena podudarnost između kaznenog djela iz članka 215.a KZ-a i prekršaja iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu ZZNO), no valja naglasiti kako među njima ima i nekoliko bitnih razlika.

Kao prvo, za postojanje kaznenog djela iz članka 215.a KZ-a potrebno je da počinitelj radnjama izvršenja (nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem) žrtvu dovede u ponižavajući položaj. Iako postoje neka razmišljanja da je ponižavajući položaj vezan isključivo uz subjektivni osjećaj žrtve prema kojoj se kazneno djelo čini, prevladavajuće je mišljenje da je za ponižavajući položaj žrtve potrebno da on proizlazi i iz svih okolnosti samog događaja koje ukazuju da je žrtva omalovažena i obezvrijeđena te da je počiniteljevim ponašanjem napadnuto njezino ljudsko dostojanstvo, a te se okolnosti utvrđuju i cijene i bez obzira da li se sama žrtva izjasnila da se osjeća poniženo.

Nadalje, za postojanje kaznenog djela, za razliku od prekršaja, potreban je veći intenzitet protupravnog postupanja koje se očituje u zlostavljanju, drskom ponašanju ili nasilju i taj se intenzitet prosuđuje od slučaja do slučaja. Dosadašnja uobičajena praksa policijskih postaja na području grada Zagreba bila je da se kaznene prijave za kazneno djelo iz članka 215. a KZ-a podnose nakon tri ili više ponovljena prekršaja iz članka 4. ZZNO-a. Ovakav kriterij

nije pogrešan jer ponavljanje prekršaja u određenom smislu upućuje na intenzitet nasilničkog ponašanja koji je nužan za postojanje kaznenog djela, ali nije i ne može biti jedini kriterij po kojem se procjenjuje ima li kaznenog djela ili ne.

Kada govorimo o razlici između prekršaja i kaznenog djela, treba spomenuti da ZZNO šire definira pojam nasilja nego što je to slučaj kod pojma nasilničkog ponašanja u smislu članka 215.a KZ-a. Stoga neki oblici nasilja koji ulaze u prekršaj iz članka 4. predstavljaju radnje kojima bi se eventualno ostvarivala bitna obilježja nekih drugih kaznenih djela, ali ne kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji iz članka 215.a KZ-a. Tako se primjerice radnjama usmjerenim na prouzrokovanje straha ili osobne ugroženosti, a koje ulaze u definiciju nasilja prema članku 4. ZZNO-a, mogu eventualno ostvariti bitna obilježja kaznenog djela prijetnje iz članka 129. KZ-a, radnje ograničavanja ili onemogućavanja kretanja mogu predstavljati kazneno djelo protupravnog oduzimanja slobode iz članka 124. KZ-a, a razni oblici spolnog uznemiravanja mogu predstavljati neko od kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa.

S druge strane, kada se govori o kaznenom djelu nasilničkog ponašanja u obitelji, tada se pod njim smatra ono protupravno ponašanje koje se očituje u nasilju, zlostavljanju ili osobito drskom ponašanju jednog člana obitelji prema drugome koje je učinjeno s namjerom (izravnom ili neizravnom) te za posljedicu ima dovođenje žrtve u ponižavajući položaj. Nasilje može biti i fizičko i psihičko, kao i zlostavljanje, pri čemu se zlostavljanjem ne zadire u tjelesni integritet druge osobe, što je kod nasilja slučaj, dok osobito drsko ponašanje znači poduzimanje očito netrpeljivih, bahatih i bezobzirnih postupaka prema žrtvi koji značajno odstupaju od uobičajenog.

Kada govorimo o nasilju u obitelji, svakako treba istaknuti i kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe iz članka 213. KZ-a jer se i njime također obuhvaćaju protupravna ponašanja koja predstavljaju nasilje jednog člana obitelji nad drugim. To kazneno djelo, naime, u stavku 2. inkriminira zlostavu djeteta ili maloljetne osobe od strane roditelja ili druge osobe koja je dužna skrbiti o njezinu zbrinjavanju i odgoju. Pritom je prema sadržaju

zakonskog teksta kažnjiva i jednokratna zlostava djeteta ili maloljetne osobe. To bi značilo da se bitna obilježja ovog kaznenog djela mogu ostvariti i jednokratnim ispadom nasilja, vrijeđanja ili drugog oblika zlostavljanja. Međutim, bez obzira što zakon formalno dopušta ovu mogućnost, valja naglasiti da zlostavljanje ipak po svojoj suštini podrazumijeva neki kontinuitet pa bi se kao kazneno djelo trebalo eventualno uzimati ono jednokratno postupanje koje je izravno usmjereno na dijete ili maloljetnu osobu i u pravilu onda kada se radi o fizičkoj zlostavi, dok je kod raznih oblika psihičke ili emocionalne zlostave, ipak potreban određeni intenzitet i ponavljanje da bi se radilo o kaznenom djelu. To posebno vrijedi za one situacije u kojima počinitelj čini ovo kazneno djelo na štetu djeteta ili maloljetne osobe posredno i to tako što verbalno ili fizički u njihovoj nazočnosti napada, odnosno zlostavlja drugog člana obitelji koji je ujedno djetetu ili maloljetnoj osobi bliska osoba (najčešće drugi roditelj, brat, sestra). Tu će se, u pravilu, ipak tražiti da je dijete ili maloljetna osoba više puta bila izložena nasilju ili zlostavljanju drugoga da bi se moglo govoriti o tome da takve situacije znače i njegovo posredno, emocionalno zlostavljanje, a sve u smislu kaznenopravne odgovornosti.

Suradnja državnih odvjetnika i drugih tijela

Bez dobre suradnje s drugim tijelima u borbi protiv nasilja u obitelji, nema uspješnog rada državnih odvjetnika. Naime, od velikog značaja za rad državnih odvjetnika u predmetima nasilja u obitelji u prvom redu jest rad policije u okviru kriminalističke obrade takvih predmeta, bilo da policija nakon toga podnosi kaznenu prijavu ili samo izvješće o utvrđenim činjenicama. Kvalitetan rad policije u ovakvim predmetima podrazumijeva da policijski službenici nakon saznanja o nasilju u obitelji brzo i sveobuhvatno prikupe podatke o obitelji (počinitelju i žrtvi), pribave dokumentaciju i izvješća od institucija koja raspolažu relevantnim saznanjima te obave potrebne razgovore uz sudjelovanje specijaliziranih policijskih službenika za maloljetničku delikvenciju koji su prošli odgovarajuću obuku i raspolažu specijalnim znanjima za rad na ovim predmetima.

To znači da je za potrebe daljnjeg postupanja državnog odvjetnika u kriminalističkoj obradi potrebno pribaviti sve podatke o policijskim intervencijama u obitelji zbog nasilja, odluke prekršajnih sudova ukoliko su vođeni prekršajni postupci zbog nasilja u obitelji, izvješća i svu drugu dokumentaciju nadležnog centra za socijalnu skrb sa što iscrpnijim podacima o samoj obitelji. Uz to su potrebna i izvješća škole, vrtića ili drugih obrazovnih ustanova, medicinska dokumentacija koja se odnosi na počinitelja kad postoje naznake da je kod njega prisutna zlouporaba alkohola ili opojnih droga, da ima psihičkih poteškoća, odnosno da se eventualno već negdje liječi, kao i dokumentacija o eventualnim ozljedama ili liječenju žrtve zlostavljanja i slično. Također, potrebno je obaviti razgovore s počiniteljem, žrtvom i drugim članovima obitelji, ali i susjedima, prijateljima i drugim osobama za koje se pokaže da bi mogle imati saznanja o zlostavljanju u obitelji. Kriminalistička obrada provedena na ovaj način omogućit će državnom odvjetniku da donese odluku u predmetu, raspolažući svim relevantnim podacima za određeno inkriminirano razdoblje u kojem se nasilje u obitelji čini.

Nakon što zaprimi rezultate kriminalističke obrade u vidu kaznene prijave, državni odvjetnik može učiniti sljedeće:

- odbaciti kaznenu prijavu ukoliko postoji neki od razloga iz članka 174. stavka 1. Zakona o kaznenom postupku (u daljnjem tekstu ZKP):
- pozvati pojedine osobe na razgovor u državno odvjetništvo radi davanja potrebnih obavijesti u svezi podnesene prijave ili radi eventualne primjene načela svrhovitosti iz čl. 175. ZKP-a;
- zatražiti dopunu kriminalističke obrade od strane policije;
- istražnom sucu uputiti prijedlog za provođenje pojedinih istražnih radnji;
- podnijeti optužni prijedlog nadležnom sudu.

Ako policija nakon provedene kriminalističke obrade utvrdi da nema osnove za podnošenje kaznene prijave, dostavit će državnom odvjetniku samo izvješće o provedenoj obradi. Ono ne obvezuje državnog odvjetnika prilikom ocjene postoje li elementi kaznenog djela pa on u svakom slučaju može odlučiti da, ako ocijeni da ima kaznenog djela, takav predmet upiše u upisnik kaznenih prijavi i po njemu dalje postupa kao da se radi o kaznenoj prijavi.

Primjena načela svrhovitosti i posebne obveze

U predmetima blažeg stupnja krivnje u postupanju državnog odvjetnika od velike je vrijednosti mogućnost rješavanja kaznenih prijava primjenom načela svrhovitosti predviđenog člankom 175. ZKP-a¹. Uvođenje ovog načela u kazneno zakonodavstvo kada su u pitanju odrasli počinitelji kaznenih djela u skladu je s međunarodnim smjernicama i preporukama Vijeća Europe da se kazneni postupak u ovim predmetima poduzima kao posljednje sredstvo.

U kojim slučajevima nasilnih delikata i u odnosu na koje počinitelje će državni odvjetnik primijeniti ovo načelo ovisi o nizu čimbenika, ali se u prvom redu radi o diskrecijskoj ocjeni utemeljenoj na njegovom iskustvu uz poštivanje određenih kriterija. Pritom je primjena ovog načela usko vezana s poštivanjem načela legaliteta. To znači da se načelo svrhovitosti može primijeniti samo u onim predmetima i u odnosu na one počinitelje kod kojih je udovoljeno svim uvjetima propisanim zakonom. Kao prvo, potrebno je da postoji osnovana sumnja da je počinjeno kazneno djelo i da ne postoji neki od razloga za odbacivanje kaznene prijave iz članka 174. ZKP-a². Nadalje, potrebno je da se radi o kaznenom djelu za koje je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do 3 godine, da je djelo nižeg stupnja krivnje te da razmjeri štetnih posljedica ne nalažu javni probitak kaznenog progona. U takvim slučajevima državni odvjetnik može donijeti rješenje o odgodi kaznenog progona, ali samo uz suglasnost oštećenika i privolu osumnjičenika te njegovu pripravnost da izvrši jednu ili više posebnih obveza. Ukoliko kroz praćeni period osumnjičenik uredno izvrši naloženu mu obvezu ili obveze, državni odvjetnik će na temelju članka 175. st. 3 ZKP-a donijeti rješenje o odbačaju kaznene prijave, u kojem slučaju oštećenik više nema pravo na preuzimanje kaznenog progona, s čime je bio upoznat prilikom potpisivanja suglasnosti za ovakav način rješavanja predmeta.

¹ U Zakonu o kaznenom postupku donesenom 2008./09. (NN 152/08. i NN 76/09.), odredba o načelu svrhovitosti definirana je člankom 522. Ovaj zakon u cijelosti stupa na snagu 30. kolovoza 2011., a do tada se provodi Zakon o kaznenom postupku iz 2003. (NN 62/03.) s novelama iz 2006. (NN 115/06.).

² U ZKP-u iz 2008./09. godine, ovi su razlozi određeni člankom 521.

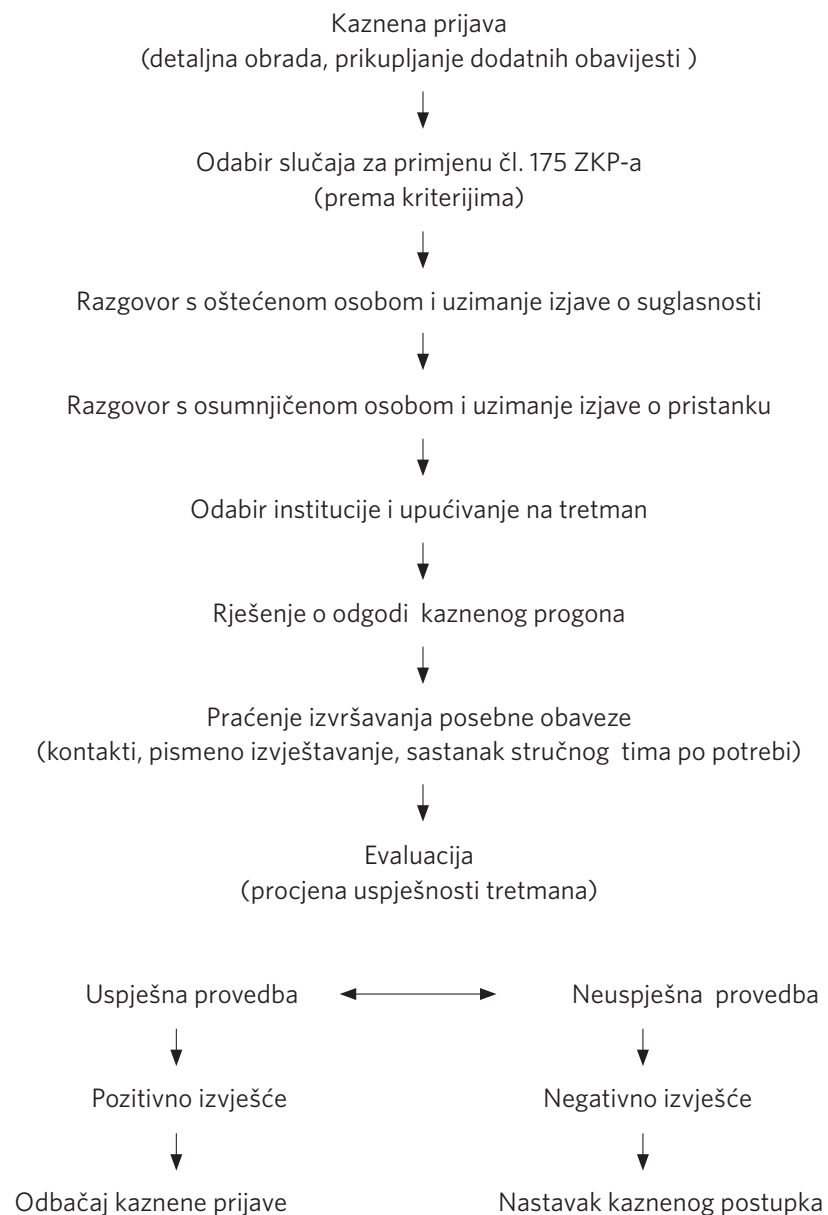
Kada je riječ o deliktima nasilja u obitelji, vrlo ograničavajući faktor za primjenu ovog načela jest gornja granica propisane kazne zatvora kao kriterij težine kaznenih djela u odnosu na koje se ovo načelo uopće može primijeniti. Iako je primjena ovog članka ZKP-a davala prilično dobre rezultate u praksi državnog odvjetništva, posebice u odnosu na kazneno djelo iz članka 215. a KZ-a koje je počinjeno samostalno ili u stjecaju s kaznenim djelom iz članka 213. KZ-a, izmjena KZ-a iz listopada 2006. onemogućila je njegovu daljnju primjenu jer je zakonski maksimum kazne kod ovog kaznenog djela povišen s 3 na 5 godina zatvora. Međutim, Kazneni zakon (NN 152/08. i NN 76/09.) koji će u potpunosti stupiti na snagu 2011. godine dopušta primjenu načela svrhovitosti i na kaznena djela za koja je maksimalna kazna 5 godina zatvora. Stoga se mogu očekivati ponovni dobri rezultati u primjeni načela svrhovitosti.

U šturom zakonskom opisu uvjetovane svrhovitosti temeljem članka 175. ZKP-a s naznačenim osnovnim kriterijima nedostajali su koraci provedbe, no iskustvo u dotadašnjem radu u pretkaznenom postupanju prema maloljetnim osobama na temelju članka 64. Zakona o sudovima za mladež uveliko je pomoglo stvaranju modela primjene. Tijekom rada na slučajevima u nekoliko navrata mijenjani su koraci provedbe sve do strukturiranog protokola sačinjenog u suradnji s drugim institucijama. U dosadašnjoj državno-odvjetničkoj praksi počiniteljima nasilja u obitelji najčešće su nalogane dvije vrste obaveza: da se podvrgne odvikavanju od droge ili drugih ovisnosti sukladno posebnim propisima i da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji radi otklanjanja nasilničkog ponašanja. S obzirom da je alkoholizam jedan od kriminogenih čimbenika često povezanih s nasiljem, osobama koje imaju problema s alkoholom nalogana je posebna obaveza liječenja u nekoj od zdravstvenih ustanova. Obavezu psihosocijalnog tretmana provode isključivo educirani stručnjaci i za tu obvezu potrebno je poštovati i dodatne kriterije: da počinitelj nije ovisnik o alkoholu ili drogi, da nema akutnu psihičku bolest, da je nasilje ograničeno na obitelj, da se nasilničko ponašanje ne događa kroz duži niz godina i da od počinjenja kaznenog djela nije proteklo previše vremena. U odnosu na obje obaveze važno je priznanje osumnjičenog da je počinio kazneno djelo u smislu samokritičnosti i preuzimanja odgovornosti te motiviranost i spremnost na suradnju (dobrovoljnost). Nužan

preduvjet za uspješnost ovakvog postupanja je osiguranje dovoljnog broja specijaliziranih stručnjaka, dostupnost institucija te osiguranje materijalnih sredstava za provedbu.

Treba istaknuti da je svaki pojedinačni slučaj nasilja u obitelji drugačiji i, kao što je vidljivo iz Protokola postupanja, iziskuje multidisciplinarni pristup. Tako i u državnim odvjetništvima pri procjeni osnovanosti ovakvog postupanja, praćenju tijeka i evaluaciji uspješnosti tretmana aktivnu ulogu imaju i stručni savjetnici-socijalni pedagozi. Osim brzog djelovanja na nasilje člana obitelji i sprečavanje produbljiivanja krize u obitelji uz rad na poboljšanju odnosa, ovakvim se postupanjem stavlja naglasak na preuzimanju odgovornosti počinitelja i suočavanju s vlastitim ponašanjem. Ponekad se kaznenim postupkom može učiniti velika šteta u obitelji, posebno u obitelji kojoj je potrebna pomoć i koja bi uz manju podršku i nadzor mogla uspješnije funkcionirati. Najveća dobit primjene načela svrhovitosti je činjenica da se oštećena osoba uključuje u odlučivanje jer je njena privola nužna, a time se i mijenja njena pozicija iz svjedoka ili promatrača u položaj aktivnog sudionika, suodlučitelja, čime dobiva snagu, prije svega snagu da se obrani od nasilja bliske osobe.

Protokol postupanja kod primjene načela svrhovitosti

Teškoće zbog blagodati nesvjedočenja

Kako je već ranije navedeno, u fazi odlučivanja o kaznenoj prijavi državni odvjetnik može predložiti istražnom sudcu provođenje pojedinih istražnih radnji i to se u predmetima nasilja u obitelji dosta često i čini. Naime, u predmetima gdje je prijavljeno samo kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji iz članka 215.a KZ-a na štetu odraslog člana obitelji, veliki rizik za pozitivni ishod u postupku predstavlja mogućnost korištenja blagodati nesvjedočenja od strane određenog kruga osoba navedenih u članku 234. stavku 1. ZKP-a koji se u bitnome podudara s krugom mogućih žrtava ovog kaznenog djela u smislu ranije spomenutog pojma "člana obitelji" iz članka 89. stavka 30. KZ-a. Ovo pravo omogućava svjedocima koji su s okrivljenikom u određenom, bliskom odnosu da uskrate svjedočenje i to se u kaznenim predmetima zbog kaznenog djela obiteljskog nasilja, nažalost, dosta često događa.

Zato se često, nakon zaprimanja rezultata kriminalističke obrade, od strane državnih odvjetnika predlaže istražnom sudcu provođenje istražne radnje ispitivanja u svojstvu svjedoka žrtve koja je iz kruga osoba koje imaju pravo na blagodat, a sve kako neposrednim podnošenjem optužnog prijedloga bez tog ispitivanja ne bi riskirali pokretanje kaznenog postupka protiv osobe u odnosu na koju njezini bližnji nisu spremni svjedočiti. Ako ti svjedoci tijekom provođenja istražnih radnji iskoriste svoje zakonsko pravo na blagodat nesvjedočenja, obično se događa da u predmetu ne ostane drugih materijalnih ili personalnih dokaza na kojima bi se mogla temeljiti optužba za kazneno djelo iz članka 215.a KZ-a, te slijedi donošenje rješenja državnog odvjetnika o odbačaju kaznene prijave. Da bi bilo posve jasno, osim što tada nema iskaza same žrtve o inkriminiranim događajima, u takvim predmetima nije moguće ni druge osobe koje nemaju pravo na blagodat ispitivati o onome što su saznale od osoba koje su imale i iskoristile to pravo. Te druge osobe mogu svjedočiti samo o onome što su neposredno opažale ili o onome što su saznale iz nekih drugih izvora. Stoga korištenje blagodati nesvjedočenja od strane žrtve-člana obitelji najčešće znači negativnu državno-odvjetničku odluku o daljnjem kaznenom progonu jer u predmetu izostaju korisni personalni dokazi iz ranije navedenih razloga, a ne može se koristiti ni dokumentacija u kojoj su sadržani poda-

ci dobiveni od žrtve. To sve bitno sužava mogućnost utvrđivanja relevantnih činjenica za daljnji postupak i eventualnu osudu za kazneno djelo.

U procesnom smislu, povoljnija je situacija kada se nasilničkim ponašanjem prema odraslom članu obitelji čini istovremeno i posredna, emocionalna zlostava djeteta ili maloljetne osobe, jer se u takvim predmetima radi o stjecaju kaznenih djela iz članka 213. stavka 2. i članka 215.a KZ-a. Naime, odredba članka 234. stavka 6 ZKP-a propisuje da nitko ne može uskratiti iskaz u predmetima kaznenih djela počinjenih na štetu djece ili maloljetnih osoba navedenih u članku 117. Zakona o sudovima za mladež (u daljnjem tekstu ZSM), čak i kada bi na to po općim odredbama o blagodati nesvjedočenja imao pravo. To znači da i svjedoci iz povlaštenog kruga osoba koje imaju pravo na blagodat moraju iskazivati o radnjama počinitelja kojima se ostvaruju bitna obilježja kaznenog djela iz članka 213. stavka 2. KZ-a. Pritom će se u pravilu raditi o radnjama kojima se istovremeno, budući da se radi o idealnom stjecaju kaznenih djela, ostvaruju i obilježja kaznenog djela iz članka 215. a KZ-a u odnosu na koje bi inače imale pravo iskoristiti tu zakonsku povlasticu.

Ovakve procesne odredbe ipak su osigurale da u predmetima u kojima su žrtve nasilja u obitelji djeca i maloljetne osobe daljnji ishod kaznenog postupka nije prepušten dispoziciji odraslih povlaštenih svjedoka koji bi uskratim svojih iskaza na njega bitno mogli utjecati, pri čemu ni sama djeca ili maloljetne osobe ne mogu uskratiti iskaz o tim djelima počinjenim na svoju štetu. S obzirom na delikatnost kaznenih postupaka zbog nasilja u obitelji kod kojih je često otežavajuća okolnost za dokazivanje kaznenog djela složen emocionalni odnos između žrtve i počinitelja, na ovaj se način osigurala dodatna kaznenopravna zaštita djece i maloljetnih osoba kao posebne kategorije žrtava.

Podnošenje optužnog prijedloga

Ukoliko nakon kriminalističke obrade, obavljanja razgovora u državnom odvjetništvu, prikupljanja izvješća ili provedenih istražnih radnji državni odvjet-

nik ocijeni da postoji relevantan stupanj osnovane sumnje da je osumnjičena osoba počinila inkriminirano joj kazneno djelo te ukoliko nije bilo uspjeha s primjenom načela svrhovitosti iz članka 175. ZKP-a, tada će se nadležnom sudu podnijeti optužni prijedlog protiv te osobe. Pritom se optužni prijedlog za počinjeno kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji iz članka 215.a KZ-a na štetu odraslog člana obitelji podnosi redovnom sudu, a onaj zbog počinjenog djela na štetu djeteta ili maloljetne osobe ili zbog stjecaja kaznenih djela iz članka 213. i 215.a KZ-a, podnosi se sudu za mladež, u pravilu prema mjestu prebivališta djeteta ili maloljetne osobe koja je oštećena kaznenim djelom.

U optužnom prijedlogu navode se osobni podaci osobe protiv koje se on podnosi, činjenični i zakonski opis kaznenih djela, njihova pravna kvalifikacija kao i prijedlozi državnog odvjetnika o tome koga treba sve ispitati na glavnoj raspravi, kao i koje sve druge dokaze treba provesti. U posebnoj točki predlaže se i koju bi vrstu i mjeru kaznenopravne sankcije optuženoj osobi sud trebao izreći. U točkama koje nakon toga slijede državni odvjetnik može predlagati i određivanje pritvora optuženika ili primjena neke od mjera opreza.

Po zaprimanju optužnog prijedloga, ako ocijeni da za to ima uvjeta, sud ga može odbaciti. Ako sud smatra da je potrebno provesti još neke dokaze prije zakazivanja glavne rasprave, može predmet uputiti istražnom sucu radi provođenja određenih istražnih radnji, a ako je optužni prijedlog ocijenjen utemeljenim, sud zakazuje glavnu raspravu. Na glavnoj raspravi koja se provodi po odredbama skraćenog postupka, državni odvjetnik zastupa optužbu, predlaže izvođenje dokaza, određivanje ili produljenje pritvora, na temelju provedenih dokaza mijenja sadržaj optužnog prijedloga, a u završnom govoru apelira sudu na donošenje određene odluke i na izricanje određene sankcije.

Državni odvjetnik tijekom glavne rasprave može i odustati od daljnjeg kaznenog progona, kada oštećenik može preuzeti progon protiv optužene osobe u zakonom predviđenom roku.

Za državnog odvjetnika koji pred sudom zastupa optužbu za kaznena djela iz članka 215.a i članka 213. KZ-a od velike je važnosti sadržaj iskaza žrtava

kaznenog djela, ali i njihova spremnost da svjedoče o onome što im se dogodilo jer su to najvažniji dokazi o onome što se događalo unutar obitelji i najčešće iza zatvorenih vrata i bez drugih svjedoka osim samih žrtava. Kako bi im se osigurali što prihvatljiviji uvjeti za davanje iskaza žrtava i smanjila njihova sekundarna viktimizacija, u kaznenom postupku njihovo ispitivanje nastoji se provesti na što obzirniji način. Postoje i zakonske mogućnosti da se žrtve ispituju pod posebnim uvjetima. Primjerice, djeca i maloljetne osobe mogu se ispitati putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka (članak 119. stavak 2. ZSM), a odrasli svjedoci-žrtve mogu biti ispitani bez nazočnosti optuženika na glavnoj raspravi tijekom njihovog ispitivanja sukladno članku 338. ZKP-a.

Od velike su važnosti za optužbu na glavnoj raspravi i iskazi tzv. stručnih svjedoka – predstavnika centra za socijalnu skrb, voditelja mjera nad izvršenjem roditeljske skrbi, pedagoških djelatnika, terapeuta koji su radili s počiniteljem i žrtvom i slično. Pritom je bitno da ti svjedoci iznesu što detaljnija saznanja o eventualnom zlostavljanju, čime potkrjepljuju iskaz žrtve kao svjedoka.

Nakon donošenja presude, državni odvjetnik ima pravo kao stranka u postupku podnositi žalbu i to zbog bitnih povreda odredaba kaznenog postupka, povreda kaznenog zakona, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja te u pogledu odluke o sankciji i troškovima kaznenog postupka.

Kada je u postupku optuženiku izrečena uvjetna osuda s ili bez primijenjene mjere sigurnosti ili uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom, državni odvjetnik sudjeluje i u postupcima opoziva uvjetnih osuda i to bilo da sam inicira pokretanje postupak opoziva, bilo podnošenjem žalbe na odluke suda o tome. U ovoj fazi postupanja, važno je da državni odvjetnik prikupi sve relevantne podatke o nepoštovanju uvjetne osude u smislu činjenja novih kaznenih djela, o poteškoćama ili neprovođenju eventualno izrečenih mjera sigurnosti obveznog liječenja od ovisnosti, psihijatrijskog liječenja, psihosocijalnog tretmana ili pak zaštitnog nadzora. U tome su svakako dobrodošla i jako važna saznanja kojima raspolažu same žrtve, ali i služba socijalne skrbi i policija jer se na temelju tih saznanja sudu i predlaže pokretanje postupka opoziva uvjetne osude kada se pojave rizični čimbenici za ponavljanje obiteljskog nasilja ili

se ne poštuju uvjeti liječenja i psihosocijalnog tretmana određenog upravo u svrhu daljnjeg preventivnog djelovanja na osuđenika.

I u onim predmetima u kojima je ocijenjeno da nema uvjeta za pokretanje kaznenog postupka, ali su od policije, centra za socijalnu skrb ili druge pravne ili fizičke osobe zaprimljene obavijesti o sumnji na prisutno nasilje u obitelji, državni odvjetnik može uputiti prijedlog nadležnom centru za socijalnu skrb da poduzme mjere iz svoje nadležnosti i tražiti izvješće o poduzetim mjerama. Državni odvjetnik može pokrenuti i prekršajni postupak ako nađe da nema kaznenog djela, ali bi bilo elemenata prekršaja iz članka 4. ZZNO-a, a postupak već nije pokrenut od strane policije.

Zaključno se može reći da je uloga državnog odvjetnika u borbi protiv nasilja u obitelji dominantno definirana njegovom ulogom u kaznenom postupku, ali se ostvaruje i kroz druge zakonske ovlasti i obveze koje ima, pri čemu je od iznimne važnosti za njegov uspješan rad ostvarivanje kvalitetne suradnje s policijom, centrima za socijalnu skrb te drugim tijelima uključenim u suzbijanje obiteljskog nasilja.

Postupanje suda u suzbijanju nasilja u obitelji

 Ilija Desnica

Pristup općinskog suda slučajevima obiteljskog nasilja

Postupanje suda (i suca) za mladež općinskog suda često dolazi tek na "kraju lanca", dakle kad ostale institucije sustava već primijene sve mjere koje su u njihovoj nadležnosti, a kad su one dale nikakve ili vrlo slabe rezultate.

Sudac za mladež svakodnevno se u svom poslu susreće sa svim pojavnim oblicima obiteljskog nasilja. Obiteljsko nasilje nisu samo situacije u kojima je dijete ili maloljetna osoba žrtva ili svjedok fizičkog nasilja roditelja ili ukućana, već i situacije u kojima su dijete ili maloljetna osoba žrtve bilo kakvog protupravnog ponašanja roditelja, bliskih srodnika ili ukućana (bludne radnje, upoznavanje s pornografijom i sl.).

Svjesni smo činjenice da je ono što se sudu za mladež prezentira od strane državnog odvjetništva tek vrh ledenog brijega. Uz sav trud koji državne institucije i pravosuđe, kao i nevladine organizacije, u posljednjih deset-petnaest godina poduzimaju u pogledu osvještavanja žrtava da prepoznaju

i prijave obiteljsko nasilje, još uvijek postoji velika "tamna brojka" nasilja koje se ne prijavljuje i koje ostaje nekažnjeno.

Sudac mora svakom slučaju pristupiti individualizirano i s ciljem da što manje povrijedi već povrijeđenu žrtvu, ne izlažući je dodatnom viktimiziranju ili da se viktimizacija svede na što je moguće manju mjeru. U svakom slučaju radi se o hitnim postupcima da bi se nasilnika/icu spriječilo u daljnjem protupravnom ponašanju.

Sudac će u svakom slučaju polaziti od izvješća nadležnog centra za socijalnu skrb, socijalnog pedagoga suda i državnog odvjetništva. To su izvori informacija o socijalnoj i psihološkoj dinamici u određenoj obitelji. Također je vrlo važno kako je vođen istražni i predistražni postupak, te je li žrtva saslušana tijekom istražnog postupka. Potrebno je da se sudac prije rasprave savjetuje sa sudskim socijalnim pedagogom ili drugim sličnim stručnjakom o tome kako saslušati žrtvu nasilja, saznati odbija li svjedočiti, ili je voljna i na taj način pružiti potrebne informacije.

Jednako tako, bilo bi poželjno da djelatnici policije kada izađu na mjesto događaja fotografiraju i samo lice mjesta i žrtvu, naročito ako žrtva na sebi ima vidljive ozljede poput modrica, ogrebotina, rana i slično ili su na licu mjesta vidljive posljedice nasilničkog ponašanja (razbijen namještaj, provaljena ulazna vrata i sl.). Takvo prikupljanje dokaza tehnički je lako ostvarivo, a policija ima iskustvo u korištenju ovakvih metoda u drugim djelima, kao što su prometne nesreće. Fotografije mogu u daljnjem postupku pružiti vrijedne informacije, tim više što su bolničke prijave često nepotpune i površne te u kasnijem toku postupka vještaci-liječnici sudske medicine raspolažu nedovoljnim informacijama za svoja vještačenja (npr. dijagnoza ili težine ozljeda). Mnoge europske zemlje uvele su odavno takvu praksu, a i neke zemlje u regiji, te tim više iznenađuje da se ovaj postupak ne primjenjuje u Republici Hrvatskoj.

Praksa saslušanja putem video-veze

U načelu se žrtve, kako djeca, tako i odrasli, sve više odlučuju svjedočiti. Zadaća je suca procijeniti hoće li žrtvu saslušati neposredno u sudnici, hoće li pritom temeljem članka 355. Zakona o kaznenom postupku privremeno udaljiti počinitelja iz sudnice ili će saslušavati žrtvu (a po potrebi i druge svjedoke) putem video-veze. Otkad se prije šest godina video-veza počela primjenjivati u Odjelu za mladež Općinskog kaznenog suda, vidljiv je trend rasta upotrebe ovog tehničkog rješenja.

Pri korištenju video-veze suradnik suda (za to obučeni socijalni radnik ili socijalni pedagog) u prostoriji odvojenoj od sudnice, na lokaciji koja je nepoznata optuženome, vodi razgovor sa žrtvom. Nakon što sudac odluči da će žrtvu saslušati na ovaj način, a prije glavne rasprave, stručna suradnica ugovara sastanak sa žrtvom, pokazuje joj sudnicu, mjesto na kojem sjedi sudac i vijeće, mjesta za branitelja i državnog odvjetnika te gdje će se projicirati njen iskaz, tako da svjedok bude oslobođen treme prilikom saslušanja.

Saslušanje se vrši tako da sudionici ispitivanja postavljaju pitanja stručnoj suradnici koja ih prenosi svjedoku, s tim da se posebna pažnja posvećuje tome da svjedok ne zna tko mu od sudionika postupka postavlja pitanje, kako bi se dobili što objektivniji i vjerodostojniji odgovori.

Sastavljanje zapisnika o saslušanju putem video-veze vrši se na različite načine. Neki suci unose odgovore u zapisnik poslije svakog pitanja ili grupe pitanja (metodom klasičnog diktata), dok drugi snimaju na medij cijeli tijek ispitivanja i kasnije na temelju toga sastavljaju zapisnik poslije ročišta. Oba su načina zakonski dozvoljena i podjednako dobra. Kazeta ili CD sa snimkom ispitivanja predstavlja naravno sastavni dio sudskog spisa i ulaže se kao dokazni materijal u sudski spis poslije zapisnika o saslušanju svjedoka putem video-veze.

Iz prakse suca za mladež sa slučajevima obiteljskog nasilja

U praksi se sud uglavnom susreće s nasilničkim ponašanjem u obitelji (čl. 215. KZ-a) i zapuštanjem i zlostavljanjem djeteta ili maloljetne osobe (čl. 213. KZ-a), a vrlo često su ta dva djela i povezana kako počiniteljem tako i žrtvama.

Što se pak tiče socijalne strukture počinitelja i žrtava, ima ih u svim društvenim skupinama – od liječnika i sveučilišnih profesora; osoba s dobrim primanjima pa do ljudi niske ili nikakve naobrazbe te osoba s društvene margine. Često je s nasiljem u obitelji povezan alkoholizam ili zloupotreba alkohola, ali to nije pravilo, susreću se i naizgled “normalni” ljudi, cijenjeni stručnjaci, omiljeni u svojim radnim i socijalnim sredinama i tek kombinirano psihijatrijsko-psihološko vještačenje pokazuje da se radi o ljudima koji pate ili od poremećaja osobnosti ili neke druge lakše ili teže psihičke bolesti.

Prikazat ćemo četiri primjera obiteljskog nasilnika koji naizgled nemaju ništa zajedničkog, osim činjenice da su sva četvorica obiteljski nasilnici. Prvi je sada umirovljeni viši časnik hrvatske vojske, drugi je liječnik, treći je zemljoradnik iz okolice Zagreba, a četvrti je radnik u proizvodnji. Svatko od njih imao je svoju “metodu” maltretiranja svojih ukućana i djece, no sve su bile podjednako bolne i za žrtve ponižavajuće.

Primjer iz prakse: umirovljeni časnik

Počinitelj je prije rata bio pripadnik zrakoplovstva bivše JNA, pilot-letač da bi se početkom ratnih zbivanja odmah stavio na raspolaganje HV-u te je raspoređen na adekvatno radno mjesto. Supruga je također bila zaposlena, a imali su zadovoljavajuće riješeno stambeno pitanje. Naizgled je sve izgledalo u redu – djeca su pohađala školu, obitelj se sastajala sa svojim krugom prijatelja i poznanika, ni po čemu nije odskakala od normalne, boljestojeće obitelji.

Optužnim prijedlogom stavljeno mu je na teret višegodišnje maltretiranje supruge i troje djece, s time da je ušao i u fizički obračun s najstarijim sinom koji je pokušao zaštititi majku od zlostavljanja. Prema iskazu optuženika, on nikad nije maltretirao ženu, već je između njih bilo manjih trzavica i to isključivo zbog njegove sumnje u bračnu nevjeru supruge. Dozvoljava da je možda bilo povišenih tonova, čak i poneka svađa, no da to nikad nije prelazilo razmjere uobičajene bračne svađe. Fizičku agresiju u potpunosti je negirao, govoreći da to nije u njegovom poimanju života. U braku je rođeno troje djece i prema njegovom kazivanju, sva djeca su neproblematična i odlični učenici.

Tijekom postupka saslušani su sljedeći svjedoci: prijatelji obitelji, kolege optuženika i članovi obitelji. Svi prijatelji obitelji obitelj su opisivali kao uzornu, u kojoj se supružnici odlično slažu i mogu služiti kao primjer drugima. Istu priču potvrdili su i kolege, te ga opisali kao uzornog kolegu, izvrsnog stručnjaka, prijatelja koji će pomoći u svakoj prilici – uglavnom, imali su samo riječi hvale za njega.

Izvješće nadležnog centra za socijalnu skrb bilo je dosta šturo i nije pružalo mnogo korisnih informacija; samo da je supruga s djecom odselila na drugu adresu, a da se iz razgovora sa suprugom nije moglo mnogo više saznati od onoga što je ispričao u svojoj obrani na sudu – dakle, da se radi o manjim bračnim razmiricama, da bi suprug htio na svaki način obnoviti zajednicu sa ženom, da joj oprašta sve njene izvanbračne izlete. Uglavnom, izvješće centra bilo je pozitivno intonirano.

No kada su na sudu svoj iskaz davali supruga i djeca, pokazala se i “druga strana medalje”. Supruga je govorila o stalnom maltretiranju, fizičkom obračunavanju, optuživanju od strane supruga da ima ljubavnike, o tome da i ona i djeca žive u stalnom strahu i da “strepe svaki put kad čuju ključ u vratima, jer tada nastaje pakao”. Najstariji sin je više puta zaštitio majku, čak se i fizički sukobio s ocem, a kada to više nije mogao trpjeti, odselio se u drugi grad, dok je majka s dvoje mlađe djece iselila iz zajedničkog stana i otišla živjeti na drugu adresu.

U ovakvoj situaciji s tako suprotstavljenim pričama, bez ikakvih forenzičkih tragova (budući da supruga nikad nije zatražila pomoć policije niti centra za socijalnu skrb, već se policiji obratila tek kad se odselila), sud je odredio psihijatrijsko vještačenje optuženika. Rezultati vještačenja pokazali su da je optuženik iznadprosječno inteligentan, obrazovan i s izgrađenim socijalnim vještinama, no da se radi o osobi s poremećajem osobnosti, koji je godinama uspješno krio. Okidač za nasilno ponašanje u njegovom slučaju nastupio je kad nije prošao na redovnom liječničkom pregledu, nije mu obnovljena letačka licenca i prebačen je na uredski posao. Optuženi je to doživio kao svojevrsnu degradaciju i omalovažavanje te je tada počelo stalno i svakodnevno nasilje nad članovima obitelji. Iste rezultate pokazalo je i psihološko vještačenje.

Nakon ovako provedenog postupka sud je uvažavajući mišljenje psihologa i psihijatra, a promatrajući ih u cjelini s iskazima svjedoka, optuženika proglašio krivim i osudio ga na zatvorsku kaznu.

Mogućnost unapređenja prakse

Nažalost, prvo je pogriješila supruga koja je godinama tajila ovakvo stanje, misleći da će se situacija popraviti. Iskustvo pokazuje da se takve "situacije" nikad ne popravljaju, već samo eskaliraju. Ona takvo stanje nije prijavila policiji niti se obratila za pomoć i savjet centru za socijalnu skrb, te je godinama zajedno s djecom trpjela nasilje, koje je naravno postajalo sve gore i gore. Nadalje, kada je postupak već počeo, centar za socijalnu skrb napravio je nepotpuno izvješće, uopće nije razgovarao sa žrtvama nasilja, već s nasilnikom, interpretirajući njegove navode i osvrćući se na to da je "stan uredno održavan i čist" što nema veze s onim zbog čega je sud zatražio mišljenje centra.

Dobro je sačinjeno kombinirano psihijatrijsko-psihološko vještačenje, koje je točno ocijenilo počinitelja i čiji je nalaz korespondirao s iskazima svjedoka.

Primjer iz prakse: liječnik

Radi se o liječniku zaposlenom u jednoj zagrebačkoj zdravstvenoj ustanovi, osobi koja je došla na studij iz jedne bliskoistočne zemlje i nakon studija je ostao u Hrvatskoj, specijalizirao, oženio se, zaposlio i osnovao obitelj.

Optužni prijedlog teretio ga je za nasilje u obitelji te za zanemarivanje i zlostavljanje svoje djece. Njegova obrana bila je usmjerena na to da je on zapravo žrtva, da ga supruga i djeca prikazuju nasilnikom i alkoholičarom i da je njihov krajnji cilj "izbaciti ga iz stana na ulicu". Supruga i djeca opisali su ga kao osobu sklonu alkoholu, što je s vremenom eskaliralo te je optuženi počeo konzumirati alkohol u sve većim količinama. U takvom stanju razbijao je namještaj, maltretirao ukućane, obračunavao se sa suprugom pred djecom, kažnjavao djecu bez ikakvog razloga i uznemiravao susjede. Kada su mu se ukućani usprotivili, prijetio je samoubojstvom, pravio se da je u besvjesnom stanju, ostavljajući oko sebe kutije raznih sedativa i ostalih lijekova, da bi se dolaskom hitne pomoći koju bi pozvali ukućani, ustanovilo da je popio dvije-tri tablete za regulaciju probave. Pokušao je vještati se, pravio se da će se baciti kroz prozor, a sakrivao se iza trosjeda u dnevnoj sobi, optuživao je suprugu da ga vara, iako je situacija bila upravo suprotna – sam optuženik je osnovao "paralelnu" izvanbračnu zajednicu i u toj zajednici imao i dijete, a što sam optuženik nije krio.

Centar za socijalnu skrb reagirao je na vrijeme, sačinio je kvalitetno izvješće, tako da se čim je spis došao na red, moglo početi s izvođenjem dokaza. Ukućani i susjedi potvrdili su navode optužnog prijedloga.

Radi utvrđivanja ubrojjivosti optuženika, provedeno je i u ovom slučaju kombinirano psihijatrijsko-psihološko vještačenje koje je utvrdilo da je optuženi pasivno-agresivno strukturirana ličnost s takozvanim histrioničkim sindromom i evidentiranom zloupotrebom alkohola. Ovaj sindrom je liječnik vještak opisao kao grupu simptoma gdje osoba privlači pažnju ukućana ili svoje okoline tvrdeći da je on žrtva, glumeći (histrion!) da će sebi učiniti nešto nažao kako bi time polučio neku korist za sebe.

Sud je optuženiku izrekao kaznu zatvora i primijenio uvjetnu osudu i takva je odluka po drugostupanjskom sudu bila i potvrđena.

Mogućnost unapređenja prakse

Dobro je reagirao nadležni centar za socijalnu skrb, koji je odmah po dojava supruge optuženog sačinio temeljito izvješće, obradio cijelu obitelj, i tako pružio sudu cjelovit uvid u obiteljsku problematiku. Jednako tako, vještački nalaz sačinjen je stručno i profesionalno, i tako sudu pružio objašnjenje ponašanja optuženika, naročito njegovih "pokušaja" samoubojstva i uvida u njegovu pasivno-agresivnu osobnost.

Primjer iz praske: tvornički radnik

Radi se o tvorničkom radniku, osobi skromnih primanja, koji je svoj kućni budžet popunjavao i radom na zemlji i u šumi, budući da je živio u ruralnoj sredini u blizini Zagreba. Supruga je bila također osoba niske stručne spreme, radila je kao čistačica u jednoj osnovnoj školi, a povremeno je pomagala na svadbama.

Optuženi je već ranije bio osuđen na uvjetnu kaznu zbog obiteljskog nasilja jer se u nekoliko navrata zbog navodno neriješenih imovinskih problema obračunavao s vlastitim ocem koji je živio u istoj kući te mu nanio teške tjelesne ozljede. Optuženom se stavljalalo na teret da se u alkoholiziranom stanju gotovo svakodnevno fizički obračunavao sa suprugom i kćerkom, tako da su se od njegovog nasilja morale sklanjati kod rodbine i susjeda; da je prilikom jedne svađe supruzi drvenom cjepanicom slomio nogu, te da je kćer vrijeđao i vršio nad njom bludne radnje, kada je legao jedne noći u njen krevet i dirao je po grudima, stražnjici i spolnom organu. Važno je naglasiti da je sve ovo trajalo godinama, pa i dok je optuženi bio pod rokom provjere za ranije djelo počinjeno nad ocem.

Optuženi se tijekom postupka branio da je on zapravo jedini hranitelj obitelji, a da njegova supruga i kći ne valjaju; da on kćeri pruža sve, a ona ga ne sluša i zabavlja se s mladićima koji njemu nisu po volji te je to zapravo jedini razlog

sukoba u obitelji, jer majka brani i tolerira takvo ponašanje kćeri. Kazneno djela bludnih radnji optuženi nije poricao, već se branio da je tu večer bio na nekoj "veselici" gdje je "malo više popio", te da je zabunom legao u kćerin krevet umjesto u bračni, te da nije znao da je u krevetu s kćeri.

Supruga i kćer ispričale su sudu kako ih je optuženi godinama fizički terorizirao, da svakodnevno dolazi s posla pijan, takav ih maltretira, vrijeđa i fizički se obračunava s njima, tako da su mnogo puta tražile pomoć brata optuženog, kao i susjeda kod kojih su se sklanjale. Tijekom jedne svađe, kada mu supruga nije htjela dodati alkoholno piće jer je upravo pripaljivala peć, dohvatio je drvenu cjepanicu, izudarao je njome i tom prilikom joj slomio nogu. Kćer je ispitana putem video-veze i potvrdila je da je optuženi, iako u pripitom stanju vrlo dobro znao nad kim vrši bludne radnje, jer joj je govorio da "ako bude dobra tatina curica, kupit će joj nešto lijepo i slično, a što je prestalo tek kad je ona počela vikati i probudila majku, te su ga zajedno spriječile u njegovom daljem naumu.

I u ovom slučaju provedeno je psihijatrijsko vještačenje koje je pokazalo da je optuženi alkoholičar. Na temelju općeg tjelesnog izgleda karakterističnog za alkoholičara, izraženog tremora ruku, činjenice da je tijekom obrade u psihijatrijskoj bolnici doživio epileptički napad uslijed prisilne apstinencije, te visokih vrijednosti jetrenih proba, nesporno je utvrđeno da je optuženi osoba s razvijenom alkoholnom bolešću koja uopće nije osvijestila činjenicu da je alkoholičar i da se mora liječiti.

S obzirom da je gore nabrojana djela počinio dok je bio pod rokom kušnje, sud mu je uvjetnu kaznu opozvao i osudio ga na višegodišnju zatvorsku kaznu uz mjeru sigurnosti obveznog liječenja od alkoholizma i drugih ovisnosti.

Mogućnost unapređenja prakse

Niti policija, niti centar za socijalnu skrb nisu imali saznanja o tome što se događa sve dok se supruga optuženog zbog prijeloma noge nije obratila za pomoć traumatološkoj bolnici, koja je savjesno ispunila prijavu. Tada je policija izašla "na teren", a za njom i centar za socijalnu skrb. Odmah se uklju-

čio i prekršajni sud koji je vrlo brzo intervenirao i udaljio nasilnika iz obitelji, odredivši mu zatvorsku kaznu. Državno odvjetništvo je vrlo brzo podnijelo optužni prijedlog, a budući da se radilo o već evidentiranom nasilniku i specijalnom povratniku, i uz optužni prijedlog tražilo i određivanje pritvora zbog opasnosti od ponavljanja djela. To je vijeće općinskog kaznenog suda i prihvatilo tako da mu je odredilo pritvor nakon izdržane kazne izrečene od strane suda za prekršaje.

Zabrinjavajuće je da iz socijalne sredine u kojoj je obitelj živjela nitko nije reagirao, tako da se "klupko počelo odmotavati" tek nakon bolničke prijave.

Primjer iz prakse: poljoprivrednik

Radi se o obitelji koja živi na selu u zagrebačkoj okolici. Jedino suprug (optuženik) radi kao poljoprivrednik, dok je supruga kućanica i brine za djecu, a potpomaže ih i majka optuženog koja povremeno radi "na crno" u inozemstvu i šalje novac po potrebi.

Optužni prijedlog stavljao je optuženom na teret niz kaznenih djela iz područja obiteljskog nasilja prema supruzi i djeci.

Optuženi je kratko vrijeme prije rata, koncem osamdesetih godina, otišao na odsluženje vojnog roka u Makedoniju i tamo upoznao svoju suprugu i poslije kratkog razdoblja sklopili su brak. Važno je naglasiti da je brak sklopljen uz veliko protivljenje obitelji optuženog, naročito majke. Nakon što je odslužio vojni rok, zajedno sa suprugom vratio se kući, gdje se supruga susrela s neprijateljski raspoloženom svekrvom. Što god da je supruga učinila, nije bilo dovoljno dobro. Sin je vrlo brzo prihvatio vrijednosne sudove majke i on se počeo prema supruzi ponašati na sličan ili isti način. U početku su to bili samo prigovori, koji su kasnije eskalirali u fizičko i psihičko nasilje. U braku je rođeno troje djece, brigu o djeci vodila je supruga, kojoj je svekrva i tu stalno prigovarala, a koje je njezin sin bespogovorno prihvaćao.

S vremenom je optuženik počeo prekomjerno piti, pravdajući to na glavnoj raspravi time što "cijeli dan provede u traktoru, da se znoji i da je normalno

da popije deset – dvadeset boca piva dnevno, jer da mu to treba". Njegovo ponašanje eskaliralo je u stalno i svakodnevno fizičko maltretiranje i supruge i djece.

Psihološko vještačenje pokazalo je da se radi o osobi koja je sklona zloupotrebi alkohola, s velikim poremećajima u ponašanju, a koja su posljedica toga što je i sam bio u djetinjstvu zlostavljana osoba od strane dominantne majke. Preslikao je njen obrazac ponašanja u cijelosti i tako se ponašao prema supruzi i djeci.

Naravno da su susjedi znali kompletnu obiteljsku situaciju, no dugo vremena nitko nije reagirao, sve dok jedan od susjeda nije odlučio prijaviti slučaj policiji, jer "su djeca plava kao šljive". Nakon toga uključio se i centar za socijalnu skrb i ustanovio da je prijava susjeda osnovana.

Po provedenom postupku (u kojem je saslušana i majka optuženog koja ni na glavnoj raspravi nije krila neprijateljstvo prema oštećenoj, dok je prema djeci – unucima, bila zapravo potpuno ravnodušna, no negirala je da je bila prisutna bilo kakvom nasilju, niti da išta znade o tome), sud je optuženog oglasio krivim i osudio na višegodišnju kaznu zatvora, a ta je presuda potvrđena po višem sudu.

U cijelom slučaju upada u oči činjenica da supruga uopće nije bila svjesna da takvo ponašanje prema sebi i djeci mora prijaviti i tko zna do kada bi se optuženi tako ponašao da nije došlo do prijave od strane susjeda. Činjenica je da je supruga potekla iz drugačije kulturne i socijalne sredine, slabo se služila hrvatskim jezikom, s obitelji u Makedoniji je slabo ili nikako komunicirala, a u novoj sredini nije ni s kim sklopila poznanstvo, na određeni način je i "pomagalo" optuženom da se prema njoj i djeci ponaša na gore opisani način, jer supruga zapravo ni od koga nije ni znala ni mogla zatražiti adekvatnu zaštitu.

Zaključak

Obiteljsko nasilje nije, kako još uvijek prevladava opće mišljenje, "privilegija" slabije obrazovanih i siromašnijih slojeva društva. Ima ga u svim slojevima društva, bez obzira na obrazovanje, imovinske prilike i "položaj u društvu". Obiteljsko nasilje javlja se u najrazličitijim pojavnim oblicima – od prijetnji samoubojstvom, preko premlaćivanja supruge i djece, pa sve do slučaja gdje je otac tjerao djecu da defeciraju po majci. Opisanim primjerima zajedničko je to što prolazi mnogo vremena od pojave prvog nasilja, pa do prijave policiji ili centru za socijalnu skrb, bez obzira na to je li žrtva visokoobrazovana osoba ili osoba bez ikakve naobrazbe. Uz sve uložene napore čiji se rezultati ne mogu osporiti, treba još više raditi na podizanju svijesti žrtava obiteljskog nasilja da svako nasilje odmah prijave, a ne da se zanose iluzijom da će biti bolje. Neće biti bolje, može biti samo gore. I svi mi koji se bavimo ovom problematikom svjesni smo ove činjenice, naročito ako su žrtve nasilja djeca, jer ako intervencija društva i nadležnih institucija stigne kasno, šteta je već počinjena i to trajno kroz život obilježava život žrtava, a nije isključena ni mogućnost da se žrtve obiteljskog nasilja kasnije i sami pretvore u nasilnike. Sud je po prirodi stvari "posljednja karika", i samo ako pošalje snažnu poruku da nikakvo nasilje neće biti tolerirano, već da će biti procesuirano i kažnjeno, to može imati učinke kako na specijalnu tako i na generalnu prevenciju.

Postupanje odgojno-obrazovne ustanove

 Željka Čolović-Rodik

Nasilje u obitelji predugo se smatralo obiteljskim problemom. Tek posljednjih godina postoji zakonska obveza prijave i drugih postupanja u slučajevima saznanja o nasilju u obitelji. Djelatnici u odgojno-obrazovnom sustavu uglavnom nisu tijekom svog obrazovanja učili o prepoznavanju obiteljskog nasilja i reagiranju na njega. Zbog toga su često ponašanja djece koja su zapravo simptomi i pokazatelji ovakvih događanja tumačili kao neposluh, neprilagođeno ponašanje i kao takvo kažnjavali. Naravno da je to još dodatno traumatiziralo djecu koja žive u stalnom strahu i stresu u obitelji u kojoj ima nasilja.

S obzirom na vrstu nasilja, dijete može biti žrtva ili svjedočiti svim oblicima nasilja u obitelji:

- fizičko nasilje: batine, pljuske, guranja...;
- emocionalno nasilje: vikanje, vrijeđanje, psovanje, pogrdna imena, prijetnje, ucjene, uništavanja emocionalno važnih predmeta...;
- seksualno nasilje: diranje intimnih dijelova tijela koje stvara neugodu, izlaganje seksualnim radnjama ili materijalima, spolni čin s djetetom...;
- zanemarivanje: uskraćivanje ili nevođenje brige o materijalnim i psihičkim potrebama djeteta - hrani, odjeći, skrbi, sigurnosti, ljubavi....

Kako se kod djeteta mogu prepoznati znakovi nasilja u obitelji?

Djeci koja su izložena nasilju u obitelji, bilo da su sama žrtve ili svjedoci nasilju nad drugim članovima, pa čak i kad samo čuju ili znaju da se nasilje događa, narušava se osjećaj sigurnosti i stabilnosti. Stvaraju lošu sliku o sebi, gube povjerenje u sebe i druge, što loše utječe na njihove socijalne odnose. Stradaju emocionalno, ali i intelektualno, što često rezultira lošim obrazovnim rezultatima. Često ova djeca sama koriste nasilan pristup u rješavanju problema, a s odrastanjem će se vjerojatnije izlagati različitim oblicima rizičnih ponašanja.

U nekim situacijama relativno je lako prepoznati postojanje nasilja u obitelji: dijete koje često ima modrice, čudne ogrebotine ili lomove, svakako će pobuditi sumnju. Da se radi o nasilju, rijetko ćemo saznati od roditelja, no ponekad majke priznaju da netko u kući zna "izgubiti živce" ili da je dijete tako neposlušno da nekada "nemaju drugih načina da ga kazne". No većini roditelja danas je jasno da je fizičko kažnjavanje neprihvatljivo, pa to i sakrivaju. Tada nam preostaje prepoznavanje simptoma koji su vidljivi u svakodnevnom radu s djecom. Bit će navedena neka ponašanja djece koja mogu ukazivati na nasilje u obitelji. No treba naglasiti da ova ponašanja i simptomi mogu imati i druge uzroke, pa ih treba shvatiti samo kao moguće indikatore koji pobuđuju sumnju. Stručnjacima treba prepustiti da ustanove prave uzroke takvog ponašanja djeteta.

Predškolska djeca i djeca mlađe školske dobi

Mlađa djeca mogu biti nemirna, žaliti se na bolove u trbuhu ili glavobolje, mokriti u krevet, imati teškoće uspavljivanja, ponašati se kao da su mlađi nego što zapravo jesu. Često su umorni, iskazuju stalnu zabrinutost zbog mogu-

ćih opasnosti za sebe ili njima važne osobe. Mogu imati teškoća s koncentracijom i održavanjem pažnje, nemirna su i otežavaju održavanje redovnih aktivnosti. Neki pokazuju stalnu ljutnju i nasilničko ponašanje prema drugoj djeci ili stvarima. Drugi se povlače u sebe, ne sudjeluju u zajedničkim igrama, tužni su, izgledaju kao da žive "u svom svijetu". U igrama se mogu prepoznati stereotipi o ulogama muškaraca kao agresora i žena kao žrtvi.

Djeca školske dobi

Postoje neke razlike u ponašanjima koja se mogu vidjeti kod dječaka i djevojčica, koji u svojim reakcijama zapravo oponašaju uloge koje vide kao modele u vlastitim obiteljima. Tako dječaci češće postaju agresivni, probleme rješavaju nasilno, nerijetko rano počinju eksperimentirati s cigaretama, alkoholom i drogama. Kod djevojčica je češći slučaj da mnogo toga zadržavaju za sebe, povlače se od drugih i postaju anksiozne i depresivne. Razvijaju lošu sliku o sebi, nemaju samopouzdanja ni samosvijesti, češće se žale na psihičke teškoće. Nerijetko imaju smetnje u hranjenju ili pokazuju sklonost samoozljeđivanju. Također mogu rano početi konzumirati zabranjena sredstva, ali i lijekove za umirenje ili stimulanse.

Adolescenti

Stariji učenici, osim navedenog, mogu pokazivati i ozbiljnije teškoće u ponašanju, usvajaju visokorizična ponašanja, sve do kriminalnih djela. Počinju izostajati iz škole i bježati od kuće, mogu imati samoubilačke ideje i pokušaje samoubojstva. Neki postaju redoviti korisnici psihoaktivnih sredstava, negiraju društvene norme, ne uvažavaju nikakve autoritete. U mladenačkim vezama mogu se ponašati nasilnički ili ostaju u vezi u kojoj su žrtve.

Sva ova ponašanja često susrećemo od vrtića do srednje škole, no rijetko ih povezujemo s mogućim nasiljem u obitelji. Još uvijek je većina djelatnika usmjerena na konkretna ponašanja djece, ne razmišljajući o uzrocima, no do promjena neće doći ukoliko ne prepoznamo ulogu obitelji u stvaranju teškoća u funkcioniranju djece.

Primjer iz prakse

Nela je bila učenica sedmog razreda kada mi ju je razrednica prvi puta uputila na razgovor. Dotada nije bilo većih teškoća; bila je dobra učenica, samo ponekad previše pričljiva. Sada joj se požalila da joj dečki ne daju mira, diraju je po prsima, pritišću u kut, svašta joj govore. Međutim, razrednica nije vjerovala da je ona samo žrtva, jer je po Nelinom ponašanju zaključila da joj se to i sviđa: djevojčica se smijuljila dok su joj to radili, voljela je biti u muškom društvu, ponašala se kao da ih izaziva. U razgovoru sa mnom bila je vidno uznemirena, plakala je, iskazivala nelagodu i sram. Složila se da se iz njenog ponašanja u razredu to ne može vidjeti, nije željela plakati pred drugima, čak niti reći da joj nešto smeta, jer se bojala da se tada nitko ne bi s njom družio, da bi bila "cinkaroš" i svi bi je osuđivali. Tijekom daljnjih susreta saznala sam da roditelji piju, često se svađaju, otac tuče majku. Naravno, i ona sama često je bila žrtva verbalnog, fizičkog i psihičkog nasilja. Za sve je okrivljavala majku, dok je oca branila i opravdavala njegovo ponašanje majčinim izazivanjem.

Ovo je tipičan primjer kako dijete koje raste u obitelji s nasiljem ne dobiva osnovne socijalne vještine, ponaša se po modelu uloga u kući i usvaja obiteljske vrijednosti. Usvajajući sliku žene koja je zapravo "za sve kriva", mora podnositi ponašanje muškarca koje joj ne odgovara, a idealizirala je sliku oca agresora. To je generalizirala na muški rod, uključujući i dječake koji su je maltretirali.

Zašto je važno da odgojno-obrazovna ustanova reagira?

Prije svega, svi djelatnici u odgojno-obrazovnom sustavu imaju zakonsku obvezu reagirati i prijaviti saznanje o nasilju, no ta zakonska odredba nije smišljena s ciljem da se nametne još jedan posao ili iznađe mogućnost za kažnjavanje onih koji brinu o djeci. Vidjeli smo kakve sve kratkoročne i dugoročne posljedice nasilje u obitelji ostavlja, pa je u društvenom interesu (znači interesu svih nas) da toga bude što manje. Pravovremenim reagiranjem može se zaštititi djecu, pomoći roditeljima da razumiju što se može očekivati ako se takva situacija nastavi i upozoriti nadležne institucije koje će poduzeti daljnje mjere u svrhu zaštite djece. Ukoliko se na nasilje ne reagira, nasilnici dobivaju poruku da je u redu to što rade. U tom uvjerenju odrastaju i djeca, koja kad odrastu, mogu postati nasilnici ili žrtve, pa se cijeli obrazac prenosi s jedne na drugu generaciju.

Primjer iz prakse

Iz razgovora s Markovom majkom saznala sam da je njen tadašnji suprug često nasilan prema njoj i sinu. Tražila je pomoć, no nije bila spremna sama nešto poduzeti. Osim fizičkog straha od supruga, postojali su i drugi razlozi. Ona nije bila zaposlena, suprug je bio privatnik koji je jako dobro zarađivao. Tada je bila i trudna s drugim djetetom. Sin je bio u drugom razredu osnovne škole, neredovito učio i bio nemiran na satu. Intelektualno jako dobrih potencijala, zbog pomanjkanja koncentracije i teškoća pri usmjeravanju pažnje, obrazovni rezultati bili su slabiji od stvarnih sposobnosti. Pod odmorima je stalno zapadao u sukobe, svaku sitnicu tumačio je kao napad na sebe i reagirao agresijom. Majka je surađivala i razumjela povezanost situacije u kući s dječakovim ponašanjem. Uskoro su odselili, a javila mi se pet godine kasnije. Rastala se od supruga, bila je puno zadovoljnija, no sin je postajao sve sličniji ocu, čak je podigao ruku na nju. Dogodilo se zapravo to da je, iako se rastala od muža, ostala u ulozi žene-žrtve koja ne zna zastupati sebe. Tako se ponašala i prema sinu, koji je počeo preuzimati ulogu odra-

slog muškarca i postavljati se kao glava obitelji, naravno po istom obrascu koji je u toj obitelji naučio.

Kako razgovarati s djecom o nasilju u obitelji?

Čak i kad odgajatelji i učitelji/nastavnici mogu otkriti postojanje nasilja u obitelji, često ne znaju kako dalje postupati i kako razgovarati s djetetom o tome. Čak i stručni suradnici ponekad ne znaju obaviti razgovor tako da se dijete otvori, osjeti potporu i nema osjećaj da izdaje obitelj time što govori o svojoj patnji i trpljenju nasilja.

Prvo što je važno jest osigurati povjerenje djeteta, no istovremeno jasno reći koje informacije moramo prosljediti drugim institucijama – npr. saznanje o nasilju, prijetnje, postupanja koja štete djetetu ili nekom članu obitelji i slično. Kako ćemo to pojasniti, ovisi o dobi djeteta. Naravno da malom djetetu nećemo govoriti o zakonskim obvezama, već navesti konkretne primjere ponašanja na koja mislimo. Uz to moramo naglasiti da sve što poduzimamo ima namjeru zaustaviti ponašanja koja štete, a ne ugroziti njima važne osobe. Čak i kada nas zgroze neka saznanja, treba naglasiti da znamo kako i roditelji nekada krivo postupaju iako vole svoju djecu te da želimo samo zaustaviti takva ponašanja i osigurati da se svi u obitelji osjećaju sigurno.

Djetetu treba dopustiti da ispriča svoju priču na svoj način. Mlađa djeca će nekada to lakše uraditi uz crtež, kroz igru ili na neki drugi ekspresivni način. U dobi do 7-8 godina djeca još nisu svjesna društvene osude takvih ponašanja pa je od njih i lakše više toga saznati. Starija djeca već shvaćaju da se to ne događa u svim obiteljima, počnu se sramiti i poricati postojanje nasilja u svojoj obitelji. Sumnju o postojanju nasilja tada se provjerava indirektno, kroz ponašanja, školske sastavke, igre, radionice na satovima razredne zajednice. Na razgovor ne treba prisiljavati, prikupljanje konkretnih činjenica, opisa događanja i zakonska istraga posao je drugih institucija. Djetetu treba netko da ga sasluša, razumije i ohrabri u izražavanju njegovih osjećaja. Ne

pomaže mu naše izražavanje vlastitih stavova, osude ili ljutnje jer će to dijete prepoznati kao napad na osobe koje voli, bez obzira što su nasilne. Razumijevanju i osvješćivanju njegovih osjećaja i razmišljanja pomažu rečenice poput: "Čini mi se da je tebi to teško gledati.", "Mene bi bilo strah.", "Što bi najradije učinio u tom času?" i sl. Dijete mora biti sigurno da ga razumijemo, da smo na njegovoj strani, da ima pravo na svoje osjećaje i da nam je jasno kako se bespomoćno osjeća, da ne očekujemo da ono može samo nešto promijeniti. Svakako je važno naglasiti da nasilje nije njegova krivica, da nitko ne bi trebao tako nešto proživljavati.

Kad se djeca povjere, mogu se osjećati lakše, ali i ranjivo. Već se u obitelji osjećaju bespomoćno, a sada su još otkrili i obiteljsku tajnu, pa se zbog toga mogu osjećati loše. Zato je važno da ih obavijestimo o svemu što će se dalje događati, što ćemo poduzeti. Treba konkretno navesti koga ćemo o tome obavijestiti, uvjeriti ih da će to saznati samo određene osobe, nikako njihovi prijatelji ili svi nastavnici. Razumije se da to stvarno i mora biti tako, jer o takvim situacijama ne treba raspravljati u zbornicama i po hodnicima. Djetetu nikako neće pomoći da ga svi malo čudno gledaju ili "u najboljoj namjeri" ispituju o situaciji u kući. Ovakva saznanja ulaze u povjerljive informacije, a njihovo širenje zakonski je kažnjivo. Ukoliko dijete nije sigurno da će od takvog razgovora biti stvarne koristi u smislu zaštite i pomoći, odnosno ako daljnja događanja doživi kao izlaganje pričama, osudama obitelji i doživi dodatnu traumu, ubuduće neće više ni od koga tražiti pomoć.

Kako razgovarati s roditeljima o obiteljskom nasilju?

Mnogi odgajatelji i učitelji izbjegavaju razgovarati s roditeljima o sumnjama na obiteljsko nasilje iz više razloga. Kao prvo, ne žele otvarati tu temu ukoliko nisu posve sigurni u svoje sumnje. No i kad se dijete direktno požali odrasloj osobi u obrazovnom sustavu, mnogi ne žele obaviti razgovor za koji očekuju da će

biti neugodan ili se boje posljedica. Najčešće je to strah od verbalnih, nekada i fizičkih napada roditelja i optužbi da se miješa u obiteljske stvari ili da će naići na poricanje. Također, često ne žele imati posla s daljnjom mogućom istragom, pisanjem izvješća, razgovorom sa socijalnim radnicima, policijom ili eventualnim svjedočenjem na sudu.

Primjer iz prakse

Nedavno sam bila pozvana na sud u slučaju tužbe protiv majke jedne bivše učenice zbog fizičkog i psihičkog nasilja. Bile su pozvane i bivše razrednice. Jedna od njih bila je jako uzrujana, cijelo vrijeme je govorila da njoj ne treba pod stare dane hodati po sudovima, da danima zbog toga ne spava, razboljela se, ima glavobolje, ne može jesti... a samo je trebala reći da joj se učenica požalila na situaciju u kući, da ju je uputila meni i da su poduzete daljnje mjere.

Nekoliko savjeta iz prakse

Kada pozivate roditelja u vrtić ili školu, pozovite onog roditelja koji ne vrši nasilje; najčešće je to majka. Ne spominjite problem nasilja, već radije samo napomenite da želite razgovarati o djetetu. Dogovorite vrijeme koje svima odgovara, kada nitko neće morati žuriti, a za razgovor trebate osigurati prostor u kojem vas nitko neće ometati ni prekidati. Ukoliko niste sigurni da možete sami obaviti taj razgovor, pozovite nekoga od stručnih suradnika da vam se pridruži.

Iznesite roditelju simptome i ponašanja koja zapažate kod djeteta, njegov napredak u obrazovnim zahtjevima, ono što vas zabrinjava. Važno je iznositi činjenice, bez prigovarivanja ili optuživanja; iz vašeg izlaganja treba se vidjeti samo briga za dijete. Dobro je naglasiti da dijete ne optužuje roditelje, nije neloyalno, ne želi stvarati probleme u obitelji, nikoga ne okrivljuje.

Roditeljima je teško čuti da dijete ima teškoća. Čak i kada su svjesni da dijete ne postiže dobre obrazovne rezultate ili se ne ponaša prihvatljivo, često to ne povezuju sa situacijom u kući. Budući da djeca svjesno i nesvjesno surađuju s roditeljima, učinit će sve da ih opravdaju i zaštite. Zbog toga se mogu

i kod kuće ponašati posve drugačije nego u školi ili vrtiću. Neki roditelji tek ovakvim razgovorom osvijeste vezu djetetovog ponašanja i nasilja kojem su djeca izložena.

Da bi se zadržala roditeljska suradnja, roditelji se trebaju osjećati sigurno i ne bojati se mogućih posljedica. Nije zadatak odgajatelja/učitelja ili stručnih službi da daju savjete o tome što će netko raditi u svojoj obitelji i životu. Nikako ne treba davati savjete o rastavi, tužbama, seljenju ili slično. Može se informirati roditelja o institucijama koje mogu dati stručni savjet i pomoć, ali to nije osnovna tema razgovora. Cijeli razgovor treba biti usmjeren na dijete i njegovu dobrobit, no trebate obavijestiti roditelje o vašim zakonskim obavezama – koga morate obavijestiti o razgovoru i svojim saznanjima.

Koga obavijestiti o svojim saznanjima?

Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, 137/09., članak 8.) stručni radnici odgojno-obrazovnih ustanova obvezni su prijaviti policiji ili nadležnom općinskom državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svojih poslova. Osobe koje ne postupaju u skladu s ovom obavezom čine prekršaj i kaznit će se novčanom kaznom od najmanje 3.000,00 kuna (članak 21.). U školama su imenovani koordinatori za postupanje u slučajevima nasilja među učenicima, no ne i za slučajeve saznanja o nasilju u obitelji. To su najčešće stručni suradnici, kojima se u praksi obično prosljeđuju i ovakve informacije. Obavezno treba obavijestiti ravnatelja predškolske ili školske ustanove, koji mora podnijeti prijavu policiji i obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb. Naročito hitno treba reagirati u slučajevima kada imamo saznanja da je netko životno ugrožen, da postoje fizičke prijetnje, u slučajevima spolnog nasilja te saznanja o dugoročnom kontinuiranom nasilju u obitelji gdje je dijete žrtva ili svjedok.

Ukoliko dijete/učenik ima tjelesne povrede koje zahtijevaju liječničku intervenciju ili pregled, treba pozvati službu hitne medicinske pomoći, otpratiti ili

osigurati pratnju djetetu od strane stručne osobe liječniku/ci te pričekati liječničku preporuku o daljnjem postupanju. O dojavi nasilja i o poduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama i svojim opažanjima treba izraditi službenu bilješku, koja će se dostaviti na zahtjev drugim nadležnim tijelima.

No u nekim slučajevima nema sigurnih dokaza o postojanju vidljivog nasilja, mogu postojati indicije ali ne i sigurni dokazi. Tada treba obaviti razgovor s djetetom i roditeljem, a po procjeni o postojanju sumnje u obiteljsko nasilje, obavijestiti centar za socijalnu skrb koji će provjeriti situaciju u obitelji.

Primjer iz prakse

Jana mi se obratila kad je bila u sedmom razredu nakon sata razredne zajednice na kojem je tema bila nasilje. Povjerala mi je da je otac agresivan, pije, tuče nju i majku, da ima noći kad ne spavaju kod kuće. Majka se bojala bilo kome to prijaviti, jer joj je prijetio da će joj uzeti Janu, budući da bolje zarađuje, a i stan je njegov. Dogovorila sam se s djevojčicom da pozovem majku u školu, te da zajedno porazgovaramo. Majka je situaciju u kući sakrivala od svih, čak i obitelji, jer je vjerovala da je to njena sramota. U razgovoru s majkom upoznala sam je s mogućnostima zaštite i gdje može dobiti pomoć, te je pristala podnijeti prijavu. Obavijestila sam centar za socijalnu skrb i stručnu djelatnicu policijske uprave s kojima škola i inače surađuje. Majka i dijete smještene su u sigurnu kuću, majci se pomoglo da pronađe posao. No nakon nekoliko mjeseci saznala sam da su se vratile u stan. Jana mi je tvrdila da se otac potpuno promijenio, da je sada sve idealno. Mada mi je bilo teško povjerovati da je tako, mogla sam samo pratiti djevojčicu u školi i povremeno porazgovarati. Uskoro me počela izbjegavati, a kad bismo se srele, izjavila bi da je sve u redu. Završila je osnovnu školu, a za godinu dana saznala sam da su se roditelji rastali, a ona s majkom odselila u drugi grad.

Ovaj primjer ilustrira činjenice da je nekada, iako sve poduzmemo kako treba, potrebno dosta vremena da se pokažu rezultati. Obitelj ima svoju dinamiku koja je rezultat dugogodišnjih obrazaca ponašanja pojedinih članova, te nije lako prekinuti stare i uspostaviti potpuno nove odnose. Međutim,

treba reagirati, jer bar imamo mogućnost nešto pokrenuti prije nego nasilje ostavi trajne i nepopravljive posljedice.

Što još obrazovna ustanova može i treba činiti?

Nakon prvih razgovora i ispunjenja zakonskih obveza važno je ne prepustiti dijete samo sebi. Potrebno je da zna činjenice o daljnjim događanjima, npr. "posjetit će te...", "možda će te pitati...". Važno je naglasiti da bismo voljeli imati povratne informacije o tome kako je takav razgovor prošao, vidjeti kako se dijete s time nosi i osigurati mu potrebnu podršku. Ukoliko se tako procijeni, dijete se može uputiti i u tretman izvan škole. Ukoliko ostali učenci saznaju da se nešto zbiva, treba ih umiriti riječima da se pomaže jednoj obitelji, da će sve biti u redu i da ne treba o tome dalje govoriti – naravno bez ikakvih konkretnih detalja.

Vrijeme provedeno u vrtiću ili školi za neku djecu može biti jedini dio dana kad se osjećaju dobro, zaštićeno i sigurno od stresova kod kuće. Također samo tu mogu steći neke socijalne vještine, vidjeti i naučiti načine rješavanja konflikata drugačije od onoga što vide u svom domu. Tu uče kako samokontrolirati agresiju i ljutnju, kao i druge emocije, na prihvatljiv način. Stoga je ne samo zakonska obveza, već i dječja potreba da svaki djelatnik u sustavu poduzme sve što može da se djeca zaštite od obiteljskog nasilja.

Nasilje u obitelji i liječnik obiteljske medicine

✎ Irena Rukavina

Podaci o učestalosti nasilja u obitelji i posebno osjetljivim skupinama pokazuju da se radi o vrlo velikom dijelu opće populacije koja koristi usluge liječnika obiteljske medicine. Premda je nasilje u obitelji čest i ozbiljan problem, zbog straha žrtve da o svojem iskustvu govori i svojem liječniku, te nespecifičnih simptoma kao posljedica nasilje, ovaj problem često ostaje neotkriven i u liječničkim ambulantom. Zbog toga je iznimno važno da kliničari simptome nasilja u obitelji traže među specifičnim grupama pacijenata. No činjenica je da mnogi liječnici obiteljske medicine u praksi ne postavljaju takva pitanja koja bi pacijenticama pomogla da progovore o svojoj izloženosti nasilju u obitelji.

Prema službenim podacima o stanju, kretanju i obilježjima pojave nasilja u Republici Hrvatskoj, najčešće žrtve nasilja su osobe ženskog spola različite životne dobi i obiteljskog statusa, a najčešći počinitelji punoljetne osobe muškog spola u statusu sadašnjih ili bivših bračnih ili izvanbračnih drugova, očeva i sinova¹. Svjetska istraživanja potvrđuju da su žene daleko češće žrtve kroničnog fizičkog nasilja od muškaraca – one su žrtve čak u 95% slučajeva fizičkog nasilja u obitelji nakon kojih se vodi kriminalistička istraga

¹ S obzirom na ovakvu rodnu raspodjelu obiteljskog nasilja, u ovom tekstu će se o žrtvama nasilja pisati u ženskom, a o počiniteljima u muškom rodu, iako, naravno, osobe oba spola mogu biti kako počinitelji/ce, tako i žrtve nasilja u obitelji.

(Bachman, 1994.). Stoga neki autori smatraju da bi probir za nasilje u obitelji trebalo vršiti među svim pacijenticama koje dolaze obiteljskom liječniku, ali nema dokaza o učinkovitosti tog pristupa, niti je on postao praksa u radu liječnika obiteljske medicine. Nasilje je podjednako učestalo u homoseksualnim i heteroseksualnim parovima (Renzetti, 1996.). Vrlo značajan problem predstavlja i obiteljsko nasilje nad starijim osobama. Čak 3-4% osoba starijih od 65 godina žrtve su fizičkog nasilja ili zanemarivanja u obitelji (Pillemer, 1998.), a u čak 2% navodi se i seksualno zlostavljanje (Zink, 2005.). Nasilje u ovoj dobnoj skupini povezano je s povećanom učestalošću kronične boli, depresije i mortaliteta. Zlostavljač je i u ovim slučajevima obično u rodu sa žrtvom (najčešće supružnik). Nasilje u obitelji često počinje ili se intenzivira tijekom trudnoće žrtve te u postpartalnom periodu. Žene s neželjenom trudnoćom imaju 3,3 puta veći rizik da postanu žrtve fizičkog nasilja od skupine žena sa željenom trudnoćom. Žrtve, kao i počinitelji nasilja u obitelji, mogu biti osobe bilo koje dobi i socioekonomskog statusa. Ipak, treba imati na umu da je prevalencija zlostavljanja veća među siromašnim ženama, onima mlađima od 35 godina, neudatim ili rastavljenim ženama, trudnicama, ovisnicama o alkoholu i drogama i onima koje puše cigarete, ženama čiji su partneri ovisnici o alkoholu ili drogama. Epizode zlostavljanja u obitelji obično se ponavljaju tijekom duljeg razdoblja, te prerastaju u kronično nasilno ponašanje. Jedno od istraživanja pokazalo je kako se u nasilnoj vezi u prosjeku događa šest nasilnih epizoda godišnje (Straus, 1990.).

Dakle, očigledno je riječ o segmentima populacije koji s liječnicima obiteljske medicine imaju relativno čest kontakt, tako da zbog toga liječnici imaju priliku aktivno djelovati na razotkrivanju, prijavljivanju i suzbijanju obiteljskog nasilja.

Klinička prezentacija žrtava obiteljskog nasilja

Žrtve obiteljskog nasilja češće od opće populacije imaju zdravstvene smetnje koje nisu samo izravna posljedica fizičkog nasilja kojem su izložene. Tako

su, na primjer, studije provedene na dvije velike klinike za gastroenterologiju pokazale da je 40-50% žena s poremećajem gastrointestinalnog trakta imalo u anamnezi povijest seksualnog ili fizičkog zlostavljanja u djetinjstvu ili odrasloj dobi. Prevalencija zlostavljanja bila je čak 31% među pacijenticama s funkcionalnim poremećajima kao što su dispepsija, kronična abdominalna bol i sindrom iritabilnog crijeva, te 18% među pacijenticama s organskim problemima kao što su čir želuca, upalne bolesti crijeva i bolest jetre (Drossman, 1995.)

Kliničari, posebno liječnici obiteljske medicine koji dugo poznaju svoje pacijente, trebaju imati na umu određene naznake u anamnezi bolesnika koje mogu uputiti na postojanje nasilja u obitelji. Neke od tih karakteristika su sljedeće:

- nekonzistentna objašnjenja nastalih ozljeda ili kasno traženje liječničke pomoći;
- poremećaji gastrointestinalnog trakta, kao što su dispepsija, kronična abdominalna bol i sindrom iritabilnog crijeva, kao i čir želuca, upalne bolesti crijeva;
- česti somatski problemi poput kronične boli u trbuhu, glavobolje i umora;
- poremećaji prehrane, tjeskoba, depresija te zlouporaba tvari ovisnosti;
- češći ginekološki problemi poput predmenstrualnog sindroma, spolno prenosivih bolesti te kronične zdjelice boli;
- nekontrolirana trudnoća;
- češći posjeti hitnoj medicinskoj pomoći ili različitim hitnim ambulancama (kako se žrtva ne bi zbližila s jednim liječnikom);
- nesuradljivost (žrtva često ne dolazi na naručene preglede ili ne uzima propisanu terapiju jer je spriječena od strane zlostavljača);
- česti pobačaji (u slučaju seksualnog zlostavljanja);
- zlostavljanje u djetinjstvu ili adolescenciji povećava rizik ponovnog zlostavljanja u odrasloj dobi.

Tijekom kliničkog pregleda može se ustanoviti da zlostavljana pacijentica izbjegava kontakt očima te može biti ustrašena ili neprijateljski raspoložena.

U slučaju da se radi o posttraumatskom stresnom poremećaju kao posljedica izloženosti nasilju, pacijentica može biti sasvim bezizražajna ili rastresena. U slučaju da je partner prisutan pri razgovoru s pacijenticom, sumnjivo može biti i njegovo uplitanje u odgovore pacijentice, kao i odbijanje da napusti prostoriju za vrijeme razgovora.

Ozljede na tijelu jedan su od ključnih znakova koji upućuju na obiteljsko nasilje. Vrlo je važna sama lokacija ozljeda; žrtve ovog tipa zlostavljanja obično imaju ozljede na centralnom dijelu tijela koji uključuje dojke, abdomen i genitalije. Treba također obratiti pozornost i na eventualne ozljede glave i vrata nastale pokušajem davljenja. Prema američkim istraživanjima (Strack, 2001.), u 89% slučajeva davljenje je bilo oblik nasilja u obitelji. Većina žrtava nije imala lako vidljive znakove davljenja, tako da u 50% slučajeva nije postojala vidljiva ozljeda ili je bila premala da bi se mogla fotografirati (u 35% slučajeva). Male ozljede očitovale su se kao crvenilo na vratu te male porezotine ili ogrebotine. Vidljive ozljede kao što su crveni trag na vratu, masnice ili trag od užeta, bile su prisutne u samo 15% slučajeva. Liječničku pomoć zatražilo je samo 3% žrtava, a simptomi zbog kojih je pomoć tražena uključivali su: mučninu, promjene glasa ili poteškoće s gutanjem, rjeđe i gubitak svijesti, hiperventilaciju, nekontroliranu defekaciju, nekontrolirano drhtanje ili gubitak pamćenja. Rane na nadlakticama obično nastaju dok se žrtva pokušava obraniti. Masnice različite boje odnosno starosti upućuju na postojanje ponavljano nasilja.

Tablica 1. Znakovi pojedinih oblika zlostavljanja (prema Ajduković i Pavleko-
vić, 2004.)

Znakovi tjelesnog zlostavljanja	Socijalni znakovi zlostavljanja	Ostali znakovi koji upućuju na zlostavljanje
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ozljede na licu ▪ ozljede na prsnoj koži, grudima i trbuhu, odnosno dijelovima tijela prekrivenim odjećom ▪ podljevi i ogrebotine na tijelu ▪ iščašenja, napukline ili lomovi kostiju ▪ opekline različitog stupnja ▪ ozljede nožem ili drugim predmetima ▪ unutarnje povrede ▪ vidljivi tragovi gušenja na vratu (prstima, žicom, remenom, ručnikom) ▪ izbijeni zubi ▪ povreda bubnjića ▪ ozljede u genitalnom području 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ povlačenje iz okoline – prekid kontakata s drugim ljudima ▪ nedostatak socijalne mreže 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ napetost, nemir, osjećaj slabosti, osjećaj straha, srama i krivnje ▪ samozanemarivanje i gubitak samopouzdanja ▪ neurotske reakcije (depresivnost, anksioznost, napadi panike), poremećaji spavanja, poremećaji prehrane (anoreksija, bulimija, pothranjenost, dehidriranost) ▪ zlouporaba alkohola i droga ▪ problemi s koncentracijom, dezorijentiranost, rastresenost ▪ agresivnost prema sebi i drugima ▪ seksualne teškoće ▪ posttraumatski stresni poremećaj - PTSP

Tablica 2. Specifični znakovi zlostavljanja u djece i adolescenata (prema Ajdu-
ković i Pavleko-
vić, 2004.)

Mogući znakovi zlostavljanja kod djece predškolske dobi	Mogući znakovi zlostavljanja kod djece školske dobi	Mogući znakovi zlostavljanja kod adolescenata
<ul style="list-style-type: none"> ▪ tjelesne pritužbe (glavobolja, trbuholja) ▪ izuzetno velika tjeskoba kod odvajanja ▪ mokrenje u krevet neprimjereno dobi ▪ sklonost cviljenju i tome da se "uhvati i prilijepi" za neku osobu kao znak tjeskobe ▪ poremećaji spavanja (nesanica, povećan strah od mraka, opiranje odlasku u krevet) ▪ povučenoš ▪ pomanjkanje povjerenja prema odraslima ▪ strah od određene osobe ili određenog spola ▪ samodestruktivno ponašanje ili agresivnost ▪ u interakcijama je dominantna tema moć i kontrola ▪ pretjerana uslužnost ili gorljivost da ugodu ▪ strah od ili odbijanje neugrožavajućeg odnosa 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ trajne pritužbe na tjelesne boli ▪ ponašanja kojima traži odobravanje ▪ povučenoš, pasivnoš, potpuna poslušnoš ▪ niska tolerancija na frustraciju ili beskonačna strpljivost ▪ prečesto djeluje kao "mamin mali pomoćnik" ili "učiteljičin mali pomoćnik" ▪ ispadi bijesa ▪ učestali sukobi s braćom/sestrama i vršnjacima u razredu ▪ agresivno maltretiranje druge djece 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bijeg u drogu ili alkohol ▪ bježanje od kuće (ili provođenje vrlo malo vremena kod kuće) ▪ suicidalne misli i pokušaji ▪ homicidalne misli i pokušaji ▪ kriminalna djela poput prodaje droge ili krađe ▪ pesimizam u pogledu zadovoljavanja temeljnih potreba za sigurnošću, ljubavi i pripadanjem ▪ nisko samopoštovanje ▪ poteškoće u odnosima s vršnjacima ▪ smanjeno suosjećanje sa žrtvama ▪ poteškoće u kognitivnom i obrazovnom funkcioniranju ▪ bijeg u ranu trudnoću

Kako razgovarati s pacijentom/icom kad postoji sumnja na nasilje u obitelji?

Rutinsko ispitivanje o eventualnom postojanju obiteljskog nasilja značajno povećava uspjeh njegova otkrivanja u kliničkim situacijama. Većina žrtava podržava ideju rutinskog probira na obiteljsko nasilje, tako da bi ih polovica razgovarala o svojem iskustvu obiteljskog nasilja da ih je liječnik o tome pitao. Usmeni razgovor je pritom prihvatljiviji od pisanog upitnika. Stoga je preporučljivo sve pacijente/ice u rizičnoj skupini ili s prisutnim kliničkim simptomima pitati o postojanju nasilja u obitelji. Uz to, u svih bi novih pacijentica trebalo pri prvom posjetu učiniti probir na nasilje u obitelji, koji će se kasnije periodički ponavljati. Razgovor o nasilju u obitelji ne bi trebao biti ograničen samo na fizičko zlostavljanje, s obzirom da takve veze sadržavaju i druge oblike kontrole koji se tek kasnije očituju fizičkim nasiljem. Pažljivo uzimanje anamneze i prepoznavanje pacijentica koje su ranije bile zlostavljane može njihovim pravovremenim upućivanjem na daljnje nadležne institucije spriječiti ponavljanje takvih situacija u budućnosti.

Prije razgovora s pacijenticom liječnik mora osigurati odgovarajuće okruženje te da se pacijentica osjeća sigurno i ugodno. S pacijenticom treba razgovarati nasamo, bez prisutnosti partnera ili rodbine. Vrlo je važno zadobiti povjerenje pacijentice te je uvjeriti u povjerljivost informacija koje će iznijeti. Liječnik najprije treba napraviti kraći uvod osvrnuvši se općenito na problem nasilja u obitelji. Jedan od mogućih uvodnika je: "Mnoge moje pacijentice nalaze se u nasilnim vezama te smo odlučili početi rutinski postavljati pitanja o ovom problemu". Na taj način pacijentica se neće osjećati izdvojeno zbog razgovora o ovoj specifičnoj situaciji.

Za probir nasilja u obitelji korisnima su se pokazale sljedeće teme i pitanja:

- stres/sigurnost: "Osjećate li se sigurno u svojoj vezi?"
- zastrašivanje/zlostavljanje: "Jeste li ikada bili u vezi u kojoj vam je partner prijetio, ozlijedio vas ili ste ga se bojali?"
- prijatelji/obitelj: "Zna li vaša obitelj i prijatelji da ste bili ozlijeđeni?"

- Biste li im to mogli reći i bi li vam oni u tom slučaju dali podršku?"
- plan u slučaju nužde: "Postoji li sigurno mjesto na koje možete otići i dobiti potrebnu skrb u slučaju nužde?"

Specifično pitanje za probir, koje preporuča Massachusetts Medical Society Committee on Violence, glasi: "Je li vas partner ikada udario ili šutnuo, ili vas na drugi način ozlijedio ili vam prijetio?" Postavljanje ovog pitanja značajno povećava stopu otkrivanja obiteljskog nasilja. Osjetljivost probira povećava i ciljano postavljanje detaljnijih pitanja kao što su sljedeća:

- "Je li vas tijekom prošle godine itko udario, ošamario ili na neki drugi način ozlijedio?"
- za trudnice: "Je li vas itko udario, ošamario ili na neki drugi način ozlijedio otkad ste trudni?"
- "Je li vas netko tijekom prošle godine prisiljavao na seksualnu aktivnost?"

Ako liječnik posumnja da je pacijentica zlostavljana, a ona to negira, liječnik treba prilikom iduće posjete ponovno započeti razgovor o nasilju u obitelji.

Kako podržati pacijenticu-žrtvu nasilja?

Ako pacijentica prizna zlostavljanje u sadašnjosti ili prošlosti, nužno je dati joj odgovarajuću potporu i potrebne informacije. Riječi podrške mogu biti: "Zabrinut sam za vašu sigurnost.", "Vi ne zaslužujete biti uplašeni, kontrolirani, zastrašivani ili ozljeđivani.", "Dat ću vam podršku bez obzira što odlučili." Kad žrtva obiteljskog nasilja odluči progovoriti o svojem iskustvu i patnji, liječnik joj treba omogućiti da detaljno iznese svoje iskustvo i kako doživljava svoju situaciju, da podijeli svoje strahove i brige.

U slučaju ustanovljenog nasilja potrebno je utvrditi razinu sigurnosti pacijentice postavljenjem pitanja kao što su: "Je li nasilje učestalije ili intenzivnije u posljednjih godinu dana?", "Je li vam partner prijetio da će ubiti

vas, djecu ili sebe?”, “Postoji li oružje u kući?”, “Zna li partner da ga planirate ostaviti?”.

Sa žrtvom je potrebno razgovarati o tome kako ona vidi mogućnosti rješavanja problema, uputiti je u mogućnosti pomoći koje pružaju nadležne državne institucije i nevladine organizacije, u njena zakonska prava, te na daljnju medicinsku obradu ovisno o potrebama. Liječnik je dužan prijaviti sumnju na obiteljsko nasilje, te stoga treba biti u kontaktu s centrom za socijalnu skrb i policijom.

Formalni postupak liječnika u slučajevima obiteljskog nasilja

Pažljiva i detaljna dokumentacija iznimno je važna u slučaju da pacijentica pokrene neki od zakonskih postupaka koji su joj na raspolaganju ili kad nadležne institucije prikupljaju dokaze o izvršenom obiteljskom nasilju. Svaka prijava zlostavljanja mora biti detaljno opisana. Jedan od primjera dobro dokumentiranog slučaja je: “Pacijentica navodi da ju je njezin dečko Ivan Ivanović dva puta udario u glavu bejzbol palicom 4. svibnja 2004. u 17 h”. Primjer nedostatne dokumentacije bio bi kada bi zapisano bilo sljedeće: “Pacijentica navodi da ju je udario njen dečko”.

Pri opisu događaja važno je upotrijebiti odgovarajući izraz. Tako bi pravilan izraz bio: “Pacijentica se izjasnila da ne pije alkoholna pića niti koristi droge.”, za razliku od “Pacijentica negira konzumiranje droge ili alkohola”. Razlog tome je što korištenje izraza “negira” ili “tvrdi” sugerira kako liječnik ne vjeruje pacijentu.

Sve ozljede moraju biti detaljno opisane i, ako postoji mogućnost, fotografirane nakon pacijentovog pisanog pristanka. U slučaju fotografiranja, fotografija mora obuhvaćati lice pacijenta ili identifikacijski dokument s vidljivom ozljedom.

Liječnici i zdravstveno osoblje u Hrvatskoj moraju biti upoznati sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, 137/09.) jer su oni obično prvi koji dolaze u kontakt sa žrtvama. Osnovne odredbe ovog zakona naglašavaju obvezu prijavljivanja nasilja u obitelji te da su zdravstveni radnici, stručni radnici u djelatnosti socijalne skrbi, obiteljske prevencije i zaštite, odgoja i obrazovanja te stručni radnici zaposleni u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama, udrugama civilnog društva u djelokrugu djece i obitelji, obvezni prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svojih poslova. Osobe koje ne postupaju u skladu sa zadanim obvezama čine prekršaj i bit će kažnjene novčanom kaznom u iznosu od najmanje 3.000,00 kn. Zakon o liječništvu (NN 121/03.) u članku 22. navodi da je liječnik obavezan podnijeti prijavu policiji ili državnom odvjetništvu kada tijekom obavljanja liječničke djelatnosti posumnja da je smrt ili tjelesna ozljeda osobe nastala nasilnim putem. Liječnik je ovu prijavu obavezan podnijeti i kada posumnja da je malodobnoj ili nemoćnoj osobi zdravstveno stanje ozbiljno ugroženo zapuštanjem ili zlostavljanjem.

Unutar Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, posebno je definiran i dio koji se odnosi na postupanja zdravstvenih ustanova odnosno zdravstvenih djelatnika. Cilj je ovog dijela Protokola pružanje žrtvi sveukupne zdravstvene skrbi uz očuvanje tjelesnog i psihičkog zdravlja žrtve kao i sanaciju nastalih ozljeda i psihotrauma. U slučaju sumnje da je ozljeda ili zdravstveno stanje posljedica nasilja u obitelji, zdravstveni je djelatnik dužan posebno obzirno razgovarati s osobom te je navesti da mu se kao zdravstvenom djelatniku povjeri o postojanju nasilja u obitelji i saznati što više okolnosti u vezi s povredom ili zdravstvenim stanjem. U slučaju saznanja o počinjenom nasilju u obitelji, zdravstveni djelatnici/ce dužni su to prijaviti policiji. Liječnici trebaju utvrditi uzroke i način nastanka ozljeda te obaviti cjeloviti zdravstveni pregled. Ako se radi o tjelesnoj ozljedi nanesenoj od strane člana obitelji, liječnik je dužan ispuniti Prijavu ozljede/bolesti br.: 030911 ili br.: 03055, te Prijavu označiti brojem koji sadrži datum, mjesec i godinu nastanka ozljede, i voditi je u posebnom protokolu i bolesničkom kartonu (slika 1.). Navedenu prijavu liječnik mora podnijeti policiji i područnom uredu HZZO-a prema prebivalištu osigurane osobe. Na zahtjev državnog odvjetništva ili policije zdravstvene su ustanove duž-

ne odmah dostaviti svu dokumentaciju koja je značajna za razjašnjavanje i dokazivanje kažnjive stvari.

Iz prakse liječnice obiteljske medicine

Primjer: dugogodišnje nasilje završilo samoubojstvom

Obitelj se sastojala od oca, 42-godišnjeg nekvalificiranog radnika, neliječenog alkoholičara, nezaposlene majke sa završenom osnovnom školom i 17-godišnje kćeri, učenice srednje škole. Majka je izvršila suicid, nakon čega se saznalo da je tijekom dvadeset godina braka bila izložena svakodnevnom zlostavljanju. Nije tražila pomoć od okoline zbog sramote i osjećaja izoliranosti od rodbine, prijatelja i društva. Dolasci liječniku bili su vrlo rijetki. Pri svakom dolasku bila je spuštenog pogleda i u dugim rukavima. Na pitanje liječnika kako je, odgovori su uvijek bili vrlo kratki; svaki razgovor je prekidala već u početku s izlikom da joj se žuri. Zadnjih nekoliko godina za sve je zdravstvene probleme liječniku slala kćerku, osobno nije dolazila. Nakon njenog suicida, pokrenule su se institucije, te je dijete kod privremenih udomitelja, a otac na liječenju od alkoholizma.

Primjer iz prakse: dugogodišnje poricanje postojanja nasilja

Obitelj je podrijetlom s Kosova. Otac je grafički radnik star 38 godina, koji u Zagrebu živi od svoje osamnaeste godine. Majka je 32-godišnja domaćica, za supruga se udala preko posrednika. Imaju četvero malodobne djece: tri sina i kćer. Majka je vrlo često dolazila s djecom u liječničku ordinaciju i uvijek je bila puna masnica po vidljivom dijelu tijela (lice, ruke). Liječnik je svaki put pokušavao započeti razgovor o mogućem zlostavljanju, ali na pitanja liječnika o podrijetlu ozljeda, žena je uvijek odgovarala da se lupila u vrata, pala niz stube ili se poskliznula na dječju igračku. Na direktan upit tuče li je muž, vrlo je odrješito odgovarala niječno. To je bio izraz njenog dugogodišnjeg prikrivanja nasilja u obitelji zbog straha od gubitka egzistencije i ucjene

djecom od strane muža. Kako su djeca rasla, shvatila su da se nad majkom vrši obiteljsko nasilje te je na njihov poticaj potražila pomoć u sigurnoj kući u drugom gradu. To je učinila nakon trinaest godina sustavnog nasilja koje je uključivalo ugrize, skrivanje osobnih stvari (novaca, putovnice), bacanje niz stepenice te učestalo šamaranje pred djecom. Ipak, ni tamo nije bila posve sigurna od supruga nasilnika tako da je sada punoljetni najstariji sin kazneno prijavljen zbog napada na oca jer je branio majku. Iako je suprug-nasilnik prijavljen i proces protiv njega pokrenut na sudu, ni jedna rasprava nije održana tijekom dvije godine usprkos redovnim zakazivanjima.

Obrazac prijave ozljede/bolesti koji je prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji dužan ispuniti liječnik/ca u hitnoj medicinskoj pomoći ili izabrani liječnik/ca u slučaju tjelesne ozljede nanesene od člana obitelji

HRVATSKI ZAVOD ZA ZDRAVSTVENO OSIGURANJE

Područni ured	Broj osigurane osobe
OIB	
Ime i prezime	
Godina rođenja i MB osigurane osobe	
Grad/naselje	Ulica i broj

ZDRAVSTVENA USTANOVA -
ORDINACIJA PRIVATNE PRAKSE

Šifra zdr. ustanove - ordinacije priv. prakse

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

PRIJAVA OZLJEDE/BOLESTI

1.PN - PROMETNE NESREĆE**

2.TJO - TJELESNE OZLJEDE OD STRANE DRUGE OSOBE

*** Broj evidencije prijave

--	--	--	--

 /

--	--

 g.

Osigurana osoba _____
(ime i prezime osigurane osobe)

ozlijeđena je u _____, dana _____
(mjesto i vrijeme ozljeđivanja)

1. OSIGURANA OSOBA OZLIJEĐENA JE:

- a) u prometu
- b) u tučnjavi
- c) na drugi način

2. NAČIN NASTANKA OZLJEDE/BOLESTI _____

3. OPIS OZLJEDE/BOLESTI I ŠIFRA PO MKB _____

4. UPUĆENA NA DALJNJE LIJEČENJE _____

(Naziv zdravstvene ustanove) Šifra zdravstvene ustanove

5. OZLJEDU POČINIO _____

6. NAPOMENA _____

(Potpis i faksimil doktora medicine) Šifra doktora medicine

UPUTA:

*Obavezno upisati (pretiskati) podatke iz zdravstvene knjižice, jasno i čitljivo.

**Članak 116 Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (samo za prometne nesreće koje je prouzročilo vozilo inozemne registracije).

***Upisati broj evidencije prijave koji se obvezno sastoji od datuma nastanka uzroka ozljede/bolesti (primjer: 05 05 / 06)

1. Prijavu obvezno ispunjava ugovorni doktor medicine uposlen u ugovornoj zdravstvenoj ustanovi odnosno, odnosno zdravstveni radnik privatne prakse, koji je pružio zdravstvenu uslugu ozlijeđenoj osobi, ako na dokumentaciji osigurane osobe nema naznake evidencijskog broja prijave osobe.

2. Prijava se podnosi područnom uredu Zavoda nadležnom prema prebivalištu osigurane osobe, a šifra toga područnog ureda upisana je na iskaznici zdravstveno osigurane osobe u lijevom gornjem kutu i ima tri znamenke.

Šifre područnih ureda Zavoda:

004-PU BJELOVAR, 010-PU ČAKOVEC, 018-PU DUBROVNIK, 026-PU GOSPIĆ,
034-PU KARLOVAC, 037-PU KOPRIVNICA, 040-PU KRAPINA, 060-PU OSIJEK,
065-PU PAZIN, 072-PU RIJEKA, 078-PU SISAK, 079-PU POŽEGA, 080-PU SL.
BROD, 082-PU SPLIT, 083-PU ŠIBENIK, 088-PU VARAŽDIN, 090-PU VINKOV-
CI, 091-PU VIROVITICA, 100-PU ZADAR, 114-PU ZAGREB

HZZO - Direkcija, Zagreb

Prijava OzlJBol V.1.1., 28/12/09

Postupanje Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba

☞ Tamara Gojković, Bruna Profaca

Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba za sada je jedinstvena zdravstvena ustanova u Hrvatskoj čija je svrha pružanje pomoći i podrške djeci s različitim traumatskim iskustvima. To uključuje zanemarenu i zlostavljaju djecu kao i rad s njihovim obiteljima. Rad multidisciplinarnog tima odvija se kroz pet područja djelatnosti: dijagnostički i tretmanski rad s djecom i njihovim obiteljima, kontinuiranu edukaciju stručnjaka, timski stručni rad i superviziju, istraživački i znanstveni rad te publikaciju djelatnosti i podizanje javne svijesti.

Kroz sedam godina postojanja, u Poliklinici je u obradu uključeno oko sedam tisuća djece i njihovih obitelji. Više od 70% djece uključeno je u multidisciplinarnu obradu u kojoj sudjeluje četiri ili pet članova tima. Preko 30% djece upućeno je od strane centara za socijalnu skrb, jednu trećinu djece samoinicijativno dovode roditelji, a ostala djeca dolaze po uputi liječnika, škole, vrtića, doma za djecu i dr. Iako je osnivač Poliklinike Grad Zagreb, oko 40% uključene djece dolazi iz drugih dijelova Hrvatske.

Glavni razlozi upućivanja djece su sumnja na tjelesno, emocionalno i spolno zlostavljanje i zanemarivanje, svjedočenje nasilju u obitelji, poteškoće u

kontakta s roditeljem s kojim dijete ne živi, odnosno nekvalitetan razvod braka roditelja, izloženost nekom drugom traumatskom događaju, poteškoće u procesu tugovanja, smetnje ponašanja, poremećaj pažnje i hiperaktivnost (ADHD) te izloženost vršnjačkom nasilju.

S obzirom da su iskustva iz sličnih ustanova u svijetu pokazala kako je multidisciplinarni pristup djeci kod koje postoji sumnja na bilo koji oblik zlostavljanja najučinkovitiji, upravo je to model rada i u Poliklinici za zaštitu djece Grada Zagreba. Rad je organiziran kroz dva multidisciplinarna tima koja čine psihijatri, psiholozi, socijalni pedagozi, socijalni radnici, medicinske sestre, pedijatar, defektolog i pravnik. Ovi timovi pružaju psihološku, socijalnu, psihijatrijsku, defektološku i pedijatrijsku pomoć djeci s različitim traumatskim iskustvima, kao i njihovim roditeljima, te djeci rizičnoj za traumatizaciju, kako bi se bolje i uspješnije nosili s posljedicama ovih iskustava. Na ovaj je način svakom djetetu osiguran pristup u najefikasnijem i najhumanijem rješavanju njegovih poteškoća. Osim direktnog rada s djecom, Poliklinika ima važnu ulogu u suradnji različitih institucija uključenih u problem zlostavljane djece u svrhu njihove bolje zaštite. Poliklinika je zbog velike zahtjevnosti izravnog rada s traumatiziranom djecom i ozbiljnosti svojeg pristupa postala trajno rješenje unutar zdravstvenog sustava, pa su izražene potrebe za takvim ustanovama i u drugim dijelovima Hrvatske.

Suradnja s drugim ustanovama pri sumnji na nasilje nad djetetom

Budući da je Poliklinika zdravstvena ustanova, djeca dolaze s uputnicom nadležnog liječnika. Djeca za koju postoji sumnja na zlostavljanje, što uključuje i nasilje u obitelji, a procijenjeno je od strane onoga tko upućuje ili stručnjaka Poliklinike da aktualno nisu zaštićena (postoji opasnost od izloženosti viktimizaciji), imaju prednost kod prijema i postupa se po principu žurnosti.

Tijekom provođenja obrade djece koja su bila izložena nasilju u obitelji prikuplja se i relevantna dokumentacija, najčešće u suradnji s centrom za socijalnu skrb. S ciljem zaštite zlostavljane djece, stručnjaci Poliklinike usko surađuju i s policijom, državnim odvjetništvom te sa stručnjacima iz zdravstvenih ustanova, škola, vrtića i dječjih domova.

Kad roditelj, učitelj ili djelatnici nadležnih institucija sumnjaju da je dijete svjedočilo ili bilo žrtvom nasilničkog ponašanja u obitelji, obrada započinje prvim razgovorom s jednim ili dvoje članova tima. Član tima izabran je prema specifičnoj djetetovoj potrebi. Ovaj razgovor često uključuje i pružanje psihološke prve pomoći djetetu i roditelju zbog traumatske prirode događaja kojima je dijete izloženo. Razgovor se provodi tako da se razgovara s osobom koja je došla u pratnji djeteta (često nezlostavljajući roditelj) te samim djetetom.

Stručnjak koji je proveo prvi razgovor upućuje na daljnju obradu te uključuje ostale članove tima. Ukoliko je prilikom započete obrade djeteta stručnjak došao do podataka koji ukazuju na sumnju da je dijete bilo izloženo nasilju u obitelji (direktno ili indirektno), o navedenom obavještava policijsku postaju i centar za socijalnu skrb, a ponekad i državno odvjetništvo. Navedeno vrijedi i za sumnju na druge oblike zlostavljanja (zanemarivanje, emocionalno zlostavljanje, spolno zlostavljanje, tjelesno zlostavljanje izvan obitelji). Kod postavljanja sumnje stručnjaci se vode podacima dobivenim primjenom svojih stručnih znanja i kompetencija u radu s djetetom. Za svaku od pojedinih struka postoje razlike u nekim aspektima, ali općenito govoreći, uz klinički rad, stručnjaci provode i forenzični intervju i forenzičnu evaluaciju, za što su educirani.

Obavijest poslana nadležnim institucijama sadržava opće podatke o djetetu (ime i prezime, datum rođenja, ime roditelja, mjesto stanovanja), razlog dolaska u Polikliniku te ime osobe ili naziv institucije koja je dijete uputila. Nadalje, u obavijesti opisujemo dotadašnji tijek obrade, eventualne ranije kontakte s djetetom (ranije obrade u Poliklinici) te navodimo do kojih smo sumnji došli tijekom obrade i na temelju čega. Navodimo podatke iz iskaza djeteta, opisujemo način na koji ih dijete iznos, neke od važnih izjava djeteta koje potkrepljuju postavljenu sumnju,

kao i eventualne ozljede ustanovljene pedijatrijskim pregledom. Ukoliko je uočeno, iznosimo psihijatrijsku ili psihološku procjenu djetetove traumatiziranosti. Na temelju svega toga postavljamo sumnju na svjedočenje ili izloženost nasilničkom ponašanju u obitelji te molbu/preporuku za poduzimanje radnji iz nadležnosti institucija kojima obavijest šaljemo s ciljem zaštite djeteta ili djece.

Kod 39% djece uključene u obradu dobili smo podatak da su svjedočila nasilju u obitelji, tako da je ovaj oblik izloženosti nasilju najzastupljeniji u našem dosadašnjem radu. Često zbog složenosti problema nije dovoljan jedan susret kako bi se postavila sumnja na zlostavljanje. To ovisi o dobi i razvojnim mogućnostima djeteta, njegovoj spremnosti na iznošenje teških sadržaja, poricanju postojanja nasilja radi "zaštite" roditelja, suradnji roditelja i dr.

Ponekad nismo u mogućnosti sa sigurnošću postaviti sumnju je li dijete bilo žrtvom nasilničkog ponašanja u obitelji. To može omesti niska kronološka dob djeteta što otežava provedbu intervjua s djetetom, djetetova razvojna ograničenja u iznošenju doživljenog i dosjećanju, sumnja na manipulaciju od strane jednog ili obaju roditelja, djetetov strah od posljedica na obitelj, osuda ili neprihvatanje okoline, psihopatologija djeteta ili roditelja i drugo. U takvim slučajevima nadležne institucije obavještavamo o slučaju u kojem nismo u mogućnosti isključiti sumnju da je dijete žrtvom nasilničkog ponašanja u obitelji, no niti ju sa sigurnošću postaviti. U takvim situacijama preporuča se daljnje praćenje razvoja i uvjeta odrastanja i od strane Poliklinike i u sustavu socijalne skrbi.

Ukoliko već tijekom prvog kontakta s djetetom i njegovom obitelji dobijemo podatak o eventualnoj daljnjoj izloženosti djeteta opasnosti kao i nezaštićenosti, što može uključivati i nedovoljno pružanje zaštite od strane roditelja s kojim dolazi u pratnji, uspostavljamo telefonski kontakt s nadležnim institucijama (prvenstveno CZSS) te tražimo postupanje radi hitne zaštite djeteta. O navedenom prosljeđujemo i pisani dokument sa zahtjevom za povratnim informacijama. On sadržava opće podatke o djetetu, razlog obrade djeteta i saznanja dobivena tijekom dosadašnje obrade, te molbu za suradnjom u daljnjoj zaštiti djeteta.

No često, a zbog složenosti problema, nije dovoljan jedan susret kako bi se postavila sumnja na zlostavljanje. Navedeno ovisi o dobi i o razvojnim mogućnostima djeteta kao i o djetetovoj spremnosti na iznošenje teških sadržaja, ambivalentnim utjecajem prema roditeljima, suradnji roditelja i dr.

Postupak multidisciplinarnе obrade stručnog tima

Prije nastavka daljnje obrade, stručnjak koji je započeo obradu upoznaje s do tada dobivenim informacijama i provedenom obradom voditelja tima i ostale članove tima. Tijekom zajedničkog sastanka, uz vođenje i koordinaciju voditelja tima, donose se zajedničke odluke te postižu dogovori o daljnjem provođenju dijagnostike i planiranju tretmana za svako pojedino dijete. Svatko od članova tima, sukladno svojim specifičnim znanjima, pristupa daljnjoj obradi djeteta te razgovoru s obitelji.

Budući da je Poliklinika jedinstvena ustanova za rad s traumatiziranom djecom kod nas, još uvijek svojim djelovanjem pokriva neka područja koja su u zemljama s duljim iskustvom riješena na drukčiji način. Jedan od navedenih problema je preklapanje kliničkog i forenzičnog rada u obradi zlostavljane djece. Naime, u sadašnjim uvjetima rada uz kliničku obradu nužno je provesti i forenzični intervju kako bi se odbacile ili potvrdile neke od postavljenih hipoteza s kojima se dijete uključuje u obradu: a) zlostavljanje se dogodilo kao što indicira prvotna priča; b) zlostavljanje se dogodilo, ali na drukčiji način; c) došlo je do pogrešne percepcije ili interpretacija; d) zlostavljanje se nije dogodilo. Već je ranije rečeno da sumnju na zlostavljanje postavljaju stručnjaci u skladu sa svojim specifičnim stručnim znanjima. Međutim, općenito govoreći, sumnja na izloženost nasilju i/ili zlostavljanju postavlja se i u skladu sa specifičnim detaljima dobivenim od djeteta, razvojnim faktorima, rezultatima psihodijagnostike i medicinske dijagnostike, emocionalnim sadržajem dobivenim od djeteta, postojanjem alternativnih objašnjenja i motivacije sudionika, o čemu se dobivaju podaci tijekom obrade.

Po provedenoj obradi ili i tijekom njenog trajanja, roditelj (ukoliko je on nezlostavljajući) je upoznat s njenim tijekom i rezultatima kao i preporukama za daljnje postupanje. Svaki od članova tima izrađuje svoj nalaz i mišljenje koje sadrži ujedno i mišljenje i preporuku za daljnje postupanje i eventualni tretman djeteta i njegove obitelji. Planira se najbolji mogući tretman za svako dijete i roditelja, koje će pomoći djetetu na svim razinama, pri čemu sudjeluju svi članovi multidisciplinarnog tima, kao i djetetov roditelj. Plan može uključivati individualni tretman i terapiju, grupni tretman, savjetovanje, partnersku i obiteljsku terapiju, te terapiju lijekovima. Na kraju se postiže dogovor o zajedničkom nalazu i mišljenju za svako dijete.

Zajednički nalaz i mišljenje sadrži informaciju o djetetovom zdravstvenom statusu, uvjetima i dinamici u kojoj dijete odrasta, njegovim razvojnim i intelektualnim karakteristikama te o dijagnostikom dobivenom psihičkom profilu, karakteristikama socijalnog i emocionalnog razvoja djeteta i kompetencijama, stupnju traumatiziranosti, eventualnoj psihopatologiji, eventualnoj sumnji na svjedočenje ili izloženost nasilničkom ponašanju u obitelji kao i procjeni zaštićenosti. Mišljenje sadrži preporuku za daljnjom zaštitom djeteta kao i uključivanjem u neki od tretmana (ili više njih) u našoj ili nekoj drugoj ustanovi. Nalaz sadrži i preporuku o potrebi za uključivanjem roditelja u savjetovanje ili tretman kao i za eventualnim uključivanjem u obradu braće i sestara obrađivanog djeteta ukoliko je procijenjena mogućnost da su i oni žrtve nasilničkog ponašanja u obitelji.

Ukoliko se postavi sumnja da je dijete svjedočilo nasilju u obitelji ili mu je i samo bilo izloženo, nalaz se upućuje nadležnom centru za socijalnu skrb, a policiji i sudu ukoliko to oni zatraže. Ovo se odnosi na situaciju kada smo već tijekom obrade o sumnji na nasilničko ponašanje u obitelji obavijestili spomenute nadležne institucije. Ukoliko nismo, s obzirom da smo do sumnje došli tek po provedenoj obradi tada o tome CZSS obavještavamo zajedničkim nalazom i mišljenjem, dok policiji i državnom odvjetništvu šaljemo obavijest. Nalaz centru za socijalnu skrb šalje se i kad se obitelj od ranije nalazila u njihovom tretmanu, s obzirom da procjenjujemo potrebu za radnjama i eventualnim daljnjim mjerama nadležnog centra.

Nalaz i mišljenje multidisciplinarnog tima izdaje se i djetetovim roditeljima ukoliko se tijekom zajedničkog rada ne dođe do zaključka kako bi roditelji mogli nalaz

koristiti u svrhu daljnjeg pritiska na dijete. Ukoliko je roditelj izvor traumatizacije za dijete, nalaz primarno upućujemo nadležnom CZSS-u, vodeći se najboljim interesom djeteta te etičkim kodeksom uključenih struka.

Suradnja s drugim institucijama nakon dovršene obrade

Često se događa da djeca u našu ustanovu nisu upućena zbog sumnje na nasilničko ponašanje u obitelji već zbog sumnje na neki drugi oblik zlostavljanja, traumatski događaj ili zbog uočenih rizičnih faktora kod samog djeteta, njegove obitelji ili okoline. Nažalost, i kod mnoge od navedene djece tijekom obrade ili kasnijeg tretmana dolazimo do podataka koji upućuju na sumnju da su djeca bila žrtve nasilničkog ponašanja u obitelji. Tada postupamo na ranije opisan način. Ponekad se događa da smo već ranije o sumnji na jedan oblik zlostavljanja obavijestili nadležne institucije (npr. svjedočenje nasilju u obitelji) što ne isključuje (i obaveza nam jest) da o novim sumnjama (npr. direktna izloženost nasilju ili tjelesnom zlostavljanju) ili promijenjenim okolnostima, obavijestimo nadležne institucije.

Jednako tako, za neku od djece već su ranije nadležne institucije obaviještene o sumnji od strane roditelja ili škole, što ne isključuje našu obavezu da, na temelju zaključaka multidisciplinarnе obrade i mi pošaljemo obavijest (koja često sadrži i dodatne elemente koji ukazuju na potrebu zaštite djeteta). Tijekom provođenja obrade uspostavljamo kontakt i s drugim ustanovama za koje smatramo da posjeduju podatke koji će nam biti od koristi prilikom obrade djeteta ili im se obraćamo s preporukama. Jednako tako im se obraćamo s idejama o zajedničkoj zaštiti djeteta i planiranja daljnjeg postupanja.

Budući da nisu svi roditelji jednako spremni surađivati prilikom obrade, povremeno je potrebna pomoć u postupanju od strane nadležnog CZSS-a kako bismo uspostavili suradnju s obitelji i proveli obradu. Kvalitetnoj dijagnostici,

dakle, doprinosi i suradnja s nadležnim institucijama. Za samo dijete i njegovu daljnju zaštitu pokazalo se važnim izbjegavanje opetovanog ispitivanja, koje doprinosi mogućoj daljnjoj traumatizaciji, a umanjuje i vjerodostojnost djetetova iskaza. Stoga nije nužno da svi članovi tima uključeni u obradu dobiju iskaz o zlostavljanju od djeteta. Ponekad je neophodno donošenje određenih mjera od strane nadležnog CZSS-a ili sudskih odluka kako bi se djetetu pružila potrebna zaštita te stvorili sigurni i stabilni uvjeti za njegovo uključivanja u primjereni tretman. Nerijetko je suradnja potrebna i zato što sami roditelji odbijaju uključiti se u tretman ili savjetovanje, posebno u slučajevima kada uzrok poteškoćama vide u samom djetetu, a zanemaruju vlastitu ulogu i roditeljsku odgovornost.

Tretman djece izložene traumi

Dosadašnje iskustvo pokazalo je da je upravo pristup s različitih stanovišta znanja i iskustava najpovoljniji model prilikom postavljanja sumnje na neki od oblika zlostavljanja kao i za utvrđivanje potreba djeteta i njegovog daljnjeg tretmana. Dugotrajna izloženost traumi pogađa više aspekata razvoja pa tretman usmjeren samo na jedan tip teškoća često nije dovoljan (Buljan Flander i Kocijan Hercigonja, 2003.). Stoga se tretman planira skladno poteškoćama koje dijete pokazuje. Pokazatelji iz literature i kliničke prakse govore nam kako je važno procijeniti individualne potrebe svakog djeteta nakon traumatizacije. Osim očekivanih posttraumatskih reakcija, važno je procijeniti kako traumatsko iskustvo djeluje na sve aspekte djetetovog funkcioniranja.

Nakon višestruke izloženosti traumatskim događajima kod djeteta dolazi do promjena u ponašanju i specifičnih načina suočavanja: negiranja, disocijacije i identifikacije sa zlostavljačem (ukoliko se radi o izloženosti zlostavljanju) kao načina preživljavanja u traumatskim okolnostima. U kontekstu razumijevanja traume, ove su reakcije u funkciji prilagodbe. Međutim, dugoročno gledano, kod zlostavljanog i dugotrajno traumatiziranog djeteta postoji vi-

sok rizik štetnih promjena u razvoju ličnosti i funkcioniranju (Terr, 1991.) te je ciljana i visoko stručna intervencija neophodna.

Ovakve promjene ne mogu se opisati uobičajenom klasifikacijom znakova koji se odnose na posttraumatski stresni poremećaj. Stoga se u radu s djecom koja su izložena dugotrajnom nasilju u obitelji vodimo pojmom "složena trauma", koji objašnjava njegove učinke u vidu kratkoročnih i dugoročnih posljedica. Dakle, riječ je o djeci koja su doživjela višekratne traumatske događaje unutar kruga skrbnika, tj. u onoj socijalnoj okolini za koju se pretpostavlja da bi trebala biti izvor sigurnosti i stabilnosti u djetetovom životu (Cook i sur., 2003.). Ovakvo iskustvo obično se odnosi na zlostavljanje djeteta koje započinje u ranom djetinjstvu, a posljedice su vidljive u nekoliko područja razvoja djeteta: privrženosti, biološkom razvoju, regulaciji emocija, disocijaciji, kontroli ponašanja, spoznaji i slici o sebi. Dakle, ukoliko je dijete izloženo jednom ili ponovljenim traumatskim događajima, a skrbnik (roditelj) ne pomogne djetetu razumjeti to teško iskustvo, što je, nažalost, čest slučaj uslijed narušene obiteljske dinamike ili nasilja, dijete ne može na prikladan način organizirati i razumjeti to iskustvo i svijet u kojem raste. Za razliku od odraslih, djeca nemaju drugih mogućnosti samozaštite već su ovisna o skrbniku/odrasloj osobi. Stoga dijete svoje ponašanje prilagođava kako bi preživjelo u zadanim okolnostima, što kod odraslih u djetetovoj okolini koji to ne razumiju dovodi do odbacivanja i osuđivanja djeteta koje se ne ponaša "kako treba" (van der Kolk, 2005.).

Navest ćemo još jednu specifičnost tretmanskog rada stručnjaka Poliklinike koji rade s djecom traumatiziranom nasiljem. Dugo se smatralo da dijete ne treba biti uključeno u tretman prije završetka sudskog procesa protiv počinitelja nasilja. Međutim, to je dugotrajno razdoblje čak i u američkim i zapadnoeuropskim uvjetima. Odgovor na tu dilemu daje nam Konvencija o pravima djeteta (1989.) i definiranje najboljeg interesa djeteta: "Kad odrasli ili organizacije donose odluke koje mogu utjecati na djecu, primarno se moraju voditi najboljim interesom djeteta". Zato je u struci osmišljen "forenzično osjetljiv tretman/terapija" (Carnes, 2005.). Ovaj multidisciplinarni pristup usmjeren je na započinjanje oporavka djeteta kad je rezultat obrade sumnja da je dijete doživjelo zlostavljanje i pokazuje znakove traume. Tada

je opravdano da tretman započne prije sudskog procesa jer je čekanje da se on završi predug za dijete i obitelj koji trebaju što bržu intervenciju kako se simptomi traume ne bi učvrstili, te kako bi dijete dobilo primjerenu pomoć i podršku. Forenzično osjetljiv tretman nije istražni postupak – to je terapijski proces koji je osjetljiv za forenzični proces. Dijete se ohrabruje u iznošenju svojih iskustava pri čemu postoji povjerljivost između stručnjaka i djeteta, osim za informacije koje mogu poslužiti na sudu. Budući su kod nas postupci na sudu dugotrajni, ovakav pristup pokazao se opravdanim. Osim toga, nerijetko tijekom tretmana dijete dobiva i dodatnu podršku zbog izloženosti stresorima koji prate postupak (ispitivanje na sudu, obiteljske teškoće povezane s djelovanjem sustava i dr.).

Uloga ustanove koja vodi sklonište za žrtve obiteljskog nasilja

 Željka Barić

Ustanova koja pruža smještaj i psihosocijalnu potporu žrtvama nasilja u obitelji (sklonište), započinje i završava svoje djelovanje isključivo u suradnji sa svim drugim sudionicima navedenim u Protokolu o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji: policijom, centrima socijalne skrbi, odgojno-obrazovnim i zdravstvenim ustanovama, te pravosudnim tijelima. Primjena Protokola u praksi pokazuje mnoge dobre, ali i neke manjkave načine njegove provedbe, što se odražava i na organizacije iz ovog poglavlja. Razlog tome je najčešće nedovoljan broj stručnjaka u pojedinim sudionicima odgovornim za postupanje u slučajevima nasilja u obitelji i specijalističkim timovima koji se bave nasiljem. U ovom poglavlju će se na nizu opisa konkretnih situacija i s njima povezanih problema iz prakse naše ustanove Duga - Dom za djecu i odrasle - žrtve nasilja pokazati kako se iz perspektive žrtava smještenih u sklonište može unaprijediti provedba protokola.

Suradnja s policijom

Situacija 1

Žrtva je smještena u sklonište temeljem poziva policiji za zaustavljanjem nasilja u obitelji, a počinitelj nasilja priveden je na sud. Prema Protokolu, obveza je policijskog službenika koji je priveo počinitelja nasilja informirati žrtvu o odluci suca.

Prikaz problema

Vrlo rijetko se opisana obveza policije izvršava na očekivani način. Zbog toga žrtva¹ ne zna je li sigurna ili ne i u kojem vremenskom razdoblju. Naime, nije svejedno je li počinitelj nasilja u pritvoru ili je pušten, što značajno utječe na planiranje sadržaja rada sa žrtvom i organizaciju njenog života u narednom razdoblju.

Unapređenje prakse

Znatno bi olakšalo rad sa žrtvom nasilja smještenom u skloništu kad bi povratna informacija od suda policiji o svakom konkretnom slučaju bila standardizirana i koordinirana. To znači da bi sudovi trebali imati podatke o kontaktima u policiji (elektronske ili klasične) kamo će se dojaviti sadržaj sudske odluke. Policija će zatim kontaktirati mjesno nadležni centar socijalne skrbi, koji će stupiti u kontakt sa žrtvom direktno ili ako je žrtva u organiziranom smještaju preko stručnih radnika u skloništu. Ovakav postupak olakšao bi planiranje mjesta i sadržaja življenja žrtve nasilja u obitelji.

Ako je žrtva smještena s djecom, činjenicu zadržavanja roditelja u pritvoru odnosno zatvoru, nije nužno objaviti djetetu, posebno ako je ono u dobi

¹ Napomena: imenice koje ćemo koristiti (žrtva, počinitelj nasilja, djelatnik, sudac i dr.) napisane su u rodu koji je uobičajen, tj. na koji smo naučili u duhu našeg jezika. No, naglašavamo da rod za svaku imenicu treba percipirati dvojako: i kao ženski i kao muški rod.

do 10 godina. Starijem djetetu službena osoba objavit će takvu vijest na primjeren i pozoran način u prisutnosti roditelja s kojim je u smještaju.

Situacija 2

Žena je smještena u sklonište temeljem prijave centru socijalne skrbi koji je o kriznom događaju odmah obavijestio nadležnu policijsku postaju. Policija kontaktira organizaciju koja je pružila smještaj žrtvi kako bi uzela iskaz žrtve o okolnostima kriznog događanja koji je uzrokovao smještaj izvan obitelji.

Prikaz problema

Problem nastaje ako policijski službenik inzistira da žrtva osobno dođe u policijsku postaju dati iskaz. Takvim zahtjevom dodatno se izlaže žrtvu opasnosti od kontakta s počiniteljem nasilja. Naime, žrtva u prvim danima po smještaju ne zna je li počinitelj zadržan u pritvoru, je li zatvoren ili ništa od toga, zbog problema iznesenog u opisu situacije 1. Policijska postaja često se nalazi u mjestu stanovanja (čak i naselju) odakle žrtva dolazi što dodatno povećava rizik susreta s počiniteljem. Odlazak i povratak u sklonište nije osiguran pratnjom službene osobe bilo od strane organizacije u kojoj je žrtva smještena, bilo od strane policije. Ovaj detalj nije opisan ni u Protokolu, stoga žrtva mora sama otići u policijsku postaju i isto se tako vratiti. Zbog toga nam žrtve često iskazuju svoju uznemirenost i strah od mogućeg susreta s počiniteljem nasilja, nepovjerenje u moć policije da ih zaštiti, želju za ostankom u skloništu gdje im je rečeno da će biti sigurne samo ako su "unutra". To posebno vrijedi u prvih desetak dana od trenutka početka smještaja.

Unapređenje prakse

Protokol je osmišljen i provodi se kako bi se žrtvama nasilja sustavno pružila primjerena razina zaštite, te kako bi se utjecalo na trajni prestanak činjavanja nasilja u obitelji. Zbog toga je potrebno da žrtva može dati iskaz na zapisnik u organizaciji gdje je smještena kako bi se izbjegli navedeni proble-

mi i opterećenja za žrtvu. Ako policijska praksa pokazuje da je uvijek iznimno potrebno iskaz uzeti u prostoru policije, potrebno je definirati koje su to situacije kako bi se znalo koju mogućnost je potrebno aktivirati: iskaz u prostoru organizacije za smještaj žrtve ili u prostoru policije. U ovom drugom slučaju nužno je da policija prati žrtvu na putu do policije i na povratku tamo gdje je smještena.

Ako je žrtva smještena s djecom, davanju iskaza ne treba biti prisutno dijete. Ako je dijete malo, potrebno je organizirati da ga adekvatna osoba pričuva za vrijeme dok roditelj daje iskaz policiji. Pričuvati ga može službena osoba koja radi u skloništu ili netko od drugih korisnika smještaja za koje odgovorna osoba iz organizacije procjenjuje da može obaviti takvu zadaću. Iznimno od navedenog, dijete i samo treba dati iskaz ako ima saznanja o počinjenju nasilja. Tada uz dijete treba biti prisutan djelatnik/djelatnica centra socijalne skrbi, a iskaz treba dati u prostoru gdje je žrtva s djecom smještena.

Situacija 3

Žrtva nije bila u prilici ponijeti osobne stvari, stvari koje pripadaju djeci, kao ni dokumente, prilikom odlaska iz prostora gdje je živjela s počiniteljem nasilja, pa je neophodno naknadno organizirati njihovo uzimanje.

Primjer dobre prakse

Prema dosadašnjem iskustvu nadležni policijski službenici uvijek se odazovu i omogućе pratnju žrtvi kako bi mogla ući u prostor gdje se nalaze njene osobne stvari i dokumenti. Policijska pratnja realizira se i za vrijeme dolaska do tog prostora, u prostoru za vrijeme prikupljanja stvari, kao i tijekom povratka u sklonište gdje je žrtva privremeno smještena.

Ako je žrtva smještena s djecom, nije uputno da djeca prate roditelja kad odlazi po njihove stvari i dokumente u pratnji policije. Ako se radi o djetetu u mladenačkoj dobi, te ako ono inzistira na odlasku, o tome će odlučiti prisutni roditelj. Stručni radnici u skloništu mogu savjetovati roditelja, a prema

konkretnim okolnostima nasilja i odnosu djeteta prema počinitelju nasilja (tj. drugom roditelju) je li to uputno ili nije, jer u trenutku dolaska u prostor, počinitelj nasilja može biti kod kuće.

Suradnja s centrom za socijalnu skrb

Situacija 1

Žrtva je smještena u sklonište temeljem prijave centru za socijalnu skrb. Praksa pokazuje da vrlo brzo nakon toga počinitelj nasilja prijavljuje policiji nestanak partnerice/partnera i zajedničke djece ako ih imaju. U tim trenucima, počinitelji nasilja posebno ističu vlastitu ranjivost činjenicom da su im "nestala djeca"! Policija pokreće potragu za "nestalim osobama" te se prema stečenom iskustvu prvo obraća mjesno nadležnom centru za socijalnu skrb. Na taj način policija dobiva informaciju gdje se žrtva i djeca nalaze.

Prikaz problema

Centar za socijalnu skrb često ne prenosi mjesnoj policiji informaciju o činjenici smještaja žrtve s ili bez djece. Prema Protokolu, u roku od 8 dana od dana podnošenja zahtjeva za skrb izvan vlastite obitelji ili obavijesti o žurnom prihvatu korisnika, koje centru socijalne skrbi dostavlja, pravna osoba iz čl. 93. i 105. Zakona o socijalnoj skrbi, centar je dužan donijeti pisano rješenje koje se dostavlja na znanje i policiji. No, kad to nije učinjeno, policija gubi vrijeme istražujući nešto što treba biti riješeno kao uhodana i standardizirana razmjena informacija između dvaju nadležnih subjekata za postupanje u slučajevima nasilja u obitelji. U protivnom dolazi do apsurdne situacije da počinitelj nasilja traži i očekuje pomoć policije, koja još uvijek ne zna da je pozivatelj počinitelj nasilja u obitelji, jer centar za socijalnu skrb nije prijavio policiji činjenicu smještaja žrtve u sklonište niti signalizirao tko je prema iskazu žrtve počinio nasilje u obitelji, kako bi i policija mogla poduzeti radnje iz djelokruga svoje nadležnosti.

Unapređenje prakse

Centri za socijalnu skrb trebaju uvesti standardiziranu i koordiniranu obavezu informiranja mjesne policijske postaje o činjenici smještaja izvan obitelji žrtve s ili bez djece. Uputno je istovremeno dostaviti policiji i kontakt s organizacijom koja pruža smještaj u konkretnom slučaju kako bi policija mogla uzeti iskaz žrtve te poduzeti daljnje radnje iz djelokruga svoje nadležnosti u cilju procesuiranja počinitelja nasilja.

Situacija 2

Žrtva prijavljuje u centru socijalne skrbi da se boji za vlastiti život i život svoje djece te traži hitan smještaj izvan obitelji. Djelatnici pronalaze gdje ima slobodnog mjesta te upućuju žrtvu da javnim prijevozom krene u sklonište.

Prikaz problema

U praksi smo svjedočili situacijama kad je žrtva bila upućena od djelatnika centra za socijalnu skrb da javnim prijevozom odnosno u vlastitoj organizaciji dođe na adresu skloništa. Žrtve bi tada s papirićem na kojem piše ime i adresa organizacije došle do dijela grada gdje se ona nalazi, te zapitkivale prolaznike znaju li gdje je to. Žrtva nikako i nikada ne smije dolaziti u sklonište bez osiguranog prijevoza od strane službenih osoba o čemu su se prethodno djelatnici centra za socijalnu skrb i djelatnici organizacije koja pruža smještaj detaljno dogovorili. Sve drugo dovodi u pitanje sigurnost koju sklonište može ponuditi, a i žrtvu izlaže nepredvidljivim okolnostima da naiđe na nekog poznatog ili nekog iz uže i šire obitelji što će vjerojatno omogućiti počinitelju nasilja informaciju gdje je žrtva viđena i kamo je išla.

Unapređenje prakse

Žrtva dolazi u smještaj tek kad je dogovoren način njenog prijevoza do skloništa. To može biti tako da žrtvu vozi službeni vozač centra za socijalnu skrb (u radno vrijeme) ili ju vozi policija do skloništa (izvan redovnog radnog vremena, posebno u noćnim satima)

Ako je žrtva smještena s djecom, ta činjenica dodatno pojačava važnost poštivanja navedenih preporuka o načinu na koji žrtva dolazi u sklonište.

Situacija 3

Žrtva prijavljuje centru socijalne skrbi da živi u nasilnom obiteljskom okruženju i da želi temeljito promijeniti takvo stanje, te u tom smjeru traži pomoć stručnjaka u centru. Stručni djelatnik prema Protokolu ima obvezu izraditi plan sigurnosti za žrtvu nasilja u obitelji te održavanjem redovitih kontakata i uvida u stanje u obitelji pratiti obiteljsku dinamiku prevenirajući pojavu nasilja, odnosno pripravan je reagirati u kritičnom trenutku tako da sukladno planu sigurnosti žrtva zna gdje se može skloniti, kome se može javiti, što treba ponijeti, kako će postupati s djecom ako ih ima i sl.

Prikaz problema

Praksa pokazuje da ima malo pozitivnih primjera da se u centrima za socijalnu skrb izrađuje plan sigurnosti. Očigledno je da to dodatno ugrožava sigurnost žrtve, te je prema Protokolu profesionalna dužnost nadležnih subjekata da se ovo stanje temeljito promijeni na bolje. Ako je ipak plan sigurnosti izrađen, zanemariv je broj slučajeva kada je on prosljeđen stručnim radnicima u organizaciji gdje je žrtva upućena u smještaj izvan obitelji. Time se uskraćuju bitne informacije, a i dodatno produžuje vrijeme sagledavanja ukupnosti problema koji prati žrtvu pristiglu u smještaj. To prvenstveno ne koristi žrtvi jer ne dobiva tretman kakav je upravo u

njenom slučaju potreban da bi ojačala i racionalno pokrenula bitne promjene u svom životu, uz pomoć stručnih radnika u skloništu.

Unapređenje prakse

Praksa pokazuje da je poželjno pri centrima za socijalnu skrb imati specijalizirane stručne cjeline za problematiku nasilja u obitelji. To je standard kojem treba težiti ako se želi postići sinergijsko i učinkovito djelovanje svih sudionika sukladno Protokolu. U situacijama gdje postoji plan sigurnosti, neophodno ga je dati na uvid stručnim radnicima u skloništu kako bi se daljnji rad i osnaživanje žrtve temeljilo na načelima proizašlim iz stvarnih uvjeta i okolnosti konkretnog slučaja.

Ako je žrtva smještena s djecom, to dodatno pojačava važnost izrade plana sigurnosti i njegovog prosljeđivanja stručnim radnicima u skloništu.

Situacija 4

Prema Protokolu, centri socijalne skrbi dužni su radi zaštite dobrobiti djece, ukoliko se radi o nasilju u obitelji koje je počinio roditelj koji ne živi s djetetom, bez odgode uputiti prijedlog sudu za donošenje odluke kojom se tom roditelju zabranjuju susreti i druženja radi zaštite zdravlja i drugih važnih interesa djeteta, kao i neovlašteno približavanje djetetu na određenim mjestima ili na određenoj udaljenosti te uznemiravanje djeteta. O tome je centar dužan obavijestiti roditelja koji ne zlostavlja dijete, a na primjeren i pozoran način i dijete.²

Prikaz problema

U praksi centri za socijalnu skrb vrlo rijetko koriste navedenu mogućnost što iz perspektive skloništa potencijalno ugrožava interese djece, jer tada rodi-

² Napomena "roditelj koji ne živi s djetetom" je roditelj koji je počinio nasilje, a roditelj koji je žrtva je zajedno s djecom smješten izvan obitelji.

telj koji ne živi s djetetom od strane centra socijalne skrbi traži ostvarivanje svojih prava (najčešće se odnosi na susrete i druženja). Tu se nadovezuje i problem da sudovi zakazuju ročišta u vezi donošenja odluke o roditeljskoj skrbi s prevelikim vremenskim odmakom od trenutka kada to zatraži centar socijalne skrbi ili roditelj koji živi s djecom. Tako nastaje, nazovimo to "međuprostor", kad oba roditelja faktički imaju jednako zakonsko pravo biti s djetetom. Zbog svega navedenog, bilježimo slučajeve kada roditelj-počinitelj nasilja prilikom susreta i druženja s djetetom iz prostorija centra za socijalnu skrb odvede dijete te ga do daljnjeg zadržava kod sebe. Navedeni slučajevi odnose se na bračne i izvanbračne zajednice u kojima ne postoji odluka o roditeljskoj skrbi nakon stvarnog prekida zajednice jer je jedan partner smještan u sklonište.

Unapređenje prakse

Centri za socijalnu skrb uvijek moraju bez odgode procijeniti okolnosti činjenja nasilja u konkretnoj obitelji te prema tome uputiti ili ne uputiti prijedlog sudu za donošenje odluke kojom se roditelju koji je počinio nasilje u obitelji zabranjuju susreti i druženja radi zaštite zdravlja i drugih važnih interesa djeteta. U takvoj je situaciji neobično važno brzo reagirati, što obvezuje i sudove. Uz to je potrebno da centri socijalne skrbi obavezno i bez odgode, po hitnom postupku i u svakom slučaju, upute prijedlog sudu za donošenje odluke o roditeljskoj skrbi kako bi se svjesno roditelj-žrtva stavio u povoljniji položaj od roditelja-počinitelja nasilja, a sve u interesu zaštite interesa djeteta te prevencije njegovog daljnjeg traumatiziranja zbog narušenih partnerskih odnosa među roditeljima. Ako je žrtva primljena u smještaj, neophodno je redovno i ažurno o svim poduzetim mjerama obavještavati i stručni tim skloništa.

Pristup djetetu koje je u skloništu i organiziranje kontakata s drugim roditeljem posebno je osjetljivo pitanje. U opisanoj situaciji kada nema zabrane susreta i druženja djeteta s roditeljem koji je počinio nasilje, a nema ni odluke o roditeljskoj skrbi, jasno je da roditelj koji je počinio nasilje ima jednako pravo viđati i družiti se s djetetom kao i roditelj s kojim je dijete smješteno u skloništu. Praksa pokazuje da je tehnički najprihvatljivije takve susrete or-

ganizirati u kontroliranim uvjetima i to u prostorima centara za socijalnu skrb ili u odgovarajućim udrugama ili ustanovama. Ako je centar socijalne skrbi u suradnji sa žrtvom procijenio da ne treba donositi odluku o zabrani susreta i druženja, ali je ishodena odluka o roditeljskoj skrbi, kontinuirane kontakte djeteta i roditelja s kojim ono ne živi nužno je i nadalje održavati u kontroliranim uvjetima. Navedeno je u interesu djeteta i održavanja prihvatljive emocionalne povezanosti s roditeljem s kojim ne živi. Pri tom je osobito važno i potrebno razgovarati s djetetom, posebno ako ima 5 i više godina te pristup prilagoditi dobi. Kod djece mlađe od 5 godina neophodno je temu dotaknuti na posredan način, registrirati reakciju te zajedno s roditeljem procijeniti bi li ti susreti bili dobri za dijete. Važno je i je li dijete direktna ili indirektna žrtva nasilja u obitelji, kakav je odnos do dolaska u smještaj razvilo s roditeljem-počiniteljem nasilja, koji nerijetko zna biti blizak, pa je potpuni prekid kontakata dodatna traumatizacija za dijete. Dakle, neophodna je dobra zajednička procjena centra za socijalnu skrb, roditelja-žrtve i organizacije koja je smjestila žrtvu s djecom o tome hoće li susret s drugim roditeljem pridonijeti pozitivno ili negativno djetetovom osjetljivom emocionalnom svijetu. Nije uputno pristupati rigidno: ne treba dijete prisiljavati niti da se vidi s roditeljem, niti mu braniti da ga vidi. Treba napraviti individualnu procjenu za svaki slučaj posebno, uzimajući u obzir sve relevantne činjenice i okolnosti odnosa u konkretnoj obitelji.

Situacija 5

Centri za socijalnu skrb mogu uputiti žrtve u smještaj izvan obitelji na dva načina:

1. Temeljem rješenja o smještaju ako je organizacija koja pruža uslugu smještaja u mreži ustanova socijalne skrbi, te ima potpisan ugovor o međusobnim odnosima s nadležnim ministarstvom.
2. Ako organizacija nema potpisan takav ugovor, troškove smještaja podmiruju različiti izvori: lokalna zajednica, vjerska organizacija, županija, inozemni fondovi za te namjene ili neki drugi izvor. Stoga centar upućuje zahtjev za smještanje žrtve, nakon kojeg, ako ima mjesta u takvom skloništu, slijedi odobrenje, a ako nema mjesta šalje se odbijenica.

Prikaz problema

Rješenjem o smještaju aktiviraju se sredstva za podmirenje troškova smještaja u organizacijama koje imaju potpisan ugovor o međusobnim odnosima s nadležnim ministarstvom. No, ako taj ugovor nije potpisan, te troškove podmiruju drugi izvori. Ima centara za socijalnu skrb koji to smatraju preprekom za smještaj pa ne upućuju žrtve u takve organizacije iako u njima ima mjesta, nego radije u one gdje troškove podmiruje nadležno ministarstvo koje je ujedno nadležno i za centre socijalne skrbi. Takav pristup može biti štetan za žrtve kojima zbog toga može biti uskraćena mogućnost smještaja.

Unapređenje prakse

Protokol je osmišljen i provodi se da bi se njegovom primjenom žrtvama nasilja sustavno pružila zaštita, te kako bi se utjecalo na trajni prestanak nasilja u obitelji. Imajući to u vidu, neracionalno je ne upotrijebiti sve mogućnosti kojima zajednica raspolaže za konkretnu ugroženu skupinu. Stoga je potrebno pojašnjavati i informirati centre za socijalnu skrb da smještaj žrtava nasilja u obitelji jednako kvalitetno i učinkovito mogu realizirati i putem zahtjeva bez provođenja upravnog postupka i bez donošenja rješenja o smještaju. Stotine smještaja koji su realizirani samo temeljem zahtjeva za smještaj govore u prilog toj tvrdnji.

Situacija 6

Žrtva nasilja smještena je u sklonište temeljem zahtjeva za smještaj centra za socijalnu skrb i obavijesti skloništa centru skrbi da ima mjesta te da se smještaj može realizirati. Da je žrtva smještena temeljem rješenja, ono bi bilo upućeno na znanje i mjesnoj policijskoj postaji, ali kako je smještena na temelju zahtjeva, policija o tome ne dobiva obavijest.

Prikaz problema

Centar za socijalnu skrb ne šalje policiji na znanje odobrenje o smještaju koje slijedi nakon zahtjeva, jer se takvo pismeno odobrenje ne doživljava "dovoljno službenim dokumentom", kao što je to slučaj s rješenjem o smještaju. To usporava cijeli proces učinkovitog djelovanja u cilju zaštite žrtve, jer se policija zbog toga sporije uključuje, bez relevantnih podataka o konkretnom slučaju nasilja. Spomenuli smo također da ima dosta slučajeva kad centar za socijalnu skrb ne šalje na znanje policiji ni rješenje o smještaju, što je jednako loše.

Unapređenje prakse

Bez obzira na vrstu dokumenta temeljem kojeg je žrtva smještena u sklonište, centar socijalne skrbi o toj činjenici bez odgode treba obavijestiti mjesnu policijsku postaju. Tako stvaramo preduvjete za koordinirano i učinkovito postupanje svih sudionika prema Protokolu.

Situacija 7

Kada žrtva osobno prijavi nasilje u obitelji, centar za socijalnu skrb je po obvezi iz Protokola dužan prikupiti relevantne informacije o tome i kod odgojno-obrazovnih ustanova i zdravstvenih djelatnika, s ciljem utvrđivanja činjeničnog stanja u konkretnom slučaju obiteljskog nasilja.

Prikaz problema

Centri za socijalnu skrb nemaju praksu provjeravati navode žrtve u odgojno-obrazovnim i zdravstvenim ustanovama. Time se sužuje izvor podataka što u konačnici može dovesti do iskrivljene slike o stvarnoj situaciji. Postupanje prema počinitelju nasilja, a i žrtvi, tada može biti manje učinkovito jer će centar donijeti i neke odluke temeljem nepotpunog prikaza činjenica o vršenju nasilja u obitelji.

Unapređenje prakse

Samo ako centar prikupi sve relevantne informacije od mjerodavnih institucija i nevladinih organizacija (škola, predškolska ustanova, liječnik obiteljske medicine, liječnik pedijatar, savjetovništvo za žrtve nasilja i dr.) koje žrtva navodi u svom iskazu o doživljavanju nasilja u obitelji, može se dobiti višeslojna slika o konkretnom nasilničkom ponašanju i njegovim posljedicama koje su u drugim ustanovama u nekom vremenskom razdoblju uočavane kod žrtve i članova obitelji. Svaki podatak koji upotpunjuje ukupnu sliku temelj je za učinkovit stručni rad sa žrtvama obiteljskog nasilja tijekom njihova boravka u skloništu.

Suradnja sa zdravstvenim i obrazovnim ustanovama

Situacija 1

Žrtva je smještena u sklonište, a potrebno je urediti neka statusna pitanja: upis djece u vrtić ili školu te kontakte s liječnikom obiteljske medicine radi dobivanja uputnica i dr. Stručni radnici skloništa koji kontaktiraju odgajatelje u vrtiću, učitelje, nastavnike i liječnike nailaze na čuđenje i nevjericu da su osobe za koje se traže podaci zapravo žrtve nasilja u obitelji.

Prikaz problema

Iz detaljnijih kontakata s navedenim stručnjacima obično se pokazuje da žrtva nije otvoreno prikazivala situaciju kod kuće, ali da su oni uočavali neke znakove i katkada sumnjali da bi se moglo raditi o nasilju u obitelji. No na upite o tome, žrtve su redovito negirale takvu mogućnost i tu je sve stalo. Tu dolazimo do ključnog pitanja: moraju li odgajatelji u vrtiću, učitelji, nastavnici i liječnici znati procijeniti radi li se o nasilju u obitelji u nekom konkretnom slučaju ili ne?

Unapređenje prakse

Odgajatelji u vrtiću, učitelji, nastavnici i liječnici ne trebaju procjenjivati ima li ili nema elemenata za zaključak o prisutnosti nasilja u obitelji kod osobe. Dovoljno je da svoju sumnju prijave policiji ili centru za socijalnu skrb. Neophodno je putem edukativnih radionica, predavanja, kroz medije i putem priručnika, kao što je ovaj, neprekidno naglašavati da je dovoljno prijaviti sumnju. Sve dalje je posao policije i drugih sudionika u sustavu. Na taj način će puno prije doći do otkrivanja nasilja u nekoj obitelji, čime povećavamo mogućnost bržeg reagiranja i prekida kruga nasilja, te smanjenja traumatizacije svih članova obitelji koji su direktne ili indirektno žrtve.

Situacija 2

Kod smještaja djece u sklonište važno je da ona odmah budu uključena u odgojno-obrazovni ili predškolski proces s ciljem njihovog bržeg oporavka, kao i daljnjeg razvijanja socijalnih vještina. Isto tako je neophodno moći koristiti usluge u ordinaciji obiteljske medicine, kao i kod pedijatra, stomatologa, ginekologa i sl.

Unapređenje prakse

U praksi se srećom puno češće susrećemo s dobrim primjerima iz prakse jer postoji stalna i uhodana suradnja između skloništa i vrtića, škola, ordinacija obiteljske medicine, pedijatra, stomatologa, ginekologa i sličnih službi, naročito na području gdje je smješteno sklonište. No neophodna je stalna senzibilizacija ovih subjekata o važnosti neodgodive i učinkovite suradnje u trenutku kada je žrtva u skloništu i ima potrebu za nekom od usluga koje oni pružaju.

Suradnja sa sudom

Situacija 1

Sudske odluke potrebne su radi pravilnog kažnjavanja nasilnog ponašanja u obitelji. Bez obzira je li pokrenut postupak radi zaštite prava žrtve, je li donesena sudska odluka na razini prekršaja ili kaznenog djela, vrlo je važno da informacija o tome bude dostupna žrtvi, i to na vrijeme.

Prikaz problema

Žrtve rijetko dobivaju podatke je li pokrenut postupak radi zaštite njezinih prava te rijetko imaju pravovremeno saznanje o ishodu suđenja ako je do njega došlo. Problem je što centar za socijalnu skrb kao pravna osoba koja je sukladno Protokolu direktno odgovorna za postupanje i poduzimanje mjera u slučajevima nasilja u obitelji, ne može dobiti informaciju o ishodu suđenja, niti je li uopće pokrenut postupak. Stoga se žrtve i organizacije u kojima su smještene preko privatnih poznanstava snalaze kako bi došli do takvih informacija. Centri za socijalnu skrb ne traže uvijek podatak od suda o ishodu suđenja. No i kada traže, nije obavezno i nije uhodana praksa da će taj podatak i dobiti.

Unapređenje prakse

Sudovi bi trebali informirati mjesno nadležni centar socijalne skrbi o ishodu suđenja u konkretnom slučaju, kako bi drugi nadležni subjekti mogli izraditi plan postupnog izlaska žrtve iz nasilja u obitelji. Odnosno, potrebno je uvesti praksu da centar socijalne skrbi ima obvezu tražiti te podatke, a sud ih ima obvezu u kratkom roku dati.

Situacija 2

Kada je žrtva smještena u skloništu, u njezino ime pišu se razni podnesci (tužbe, žalbe, prijedlozi i sl.) u svrhu rješavanja njezinog statusa, ali i statusa djece, a sud obavezno traži navođenje trenutnog boravišta.

Prikaz problema

Upisivanjem trenutnog boravišta u podneske direktno ugrožavamo sigurnost žrtve. O tome govore primjeri iz prakse u kojima se nije vodilo dovoljno računa pa bi tijekom prepiske i poziva za ročište podatak o boravištu žrtve bio vidljiv i počinitelju nasilja. Problem je da ako nije naveden podatak o trenutnom boravištu, podnesak će na sudu biti odbačen.

Unapređenje prakse

Potrebno je kod tijela državne uprave, ali i kod pravosudnih tijela ostvariti mogućnost da se u ovakvim slučajevima napravi izuzetak s obzirom na obvezu navođenja adrese boravišta. U slučajevima kada je u podlozi postupanja i dostave podnesaka nasilje u obitelji, iznimno ne treba biti navedeno trenutno boravište, u cilju zaštite žrtve.

Situacija 3

Prekršajni sud izriče mjeru zabrane približavanja počinitelja nasilja žrtvi nasilja u obitelji, ali ne i mjeru zabrane približavanja djetetu ili djeci.

Prikaz problema

Praksa pokazuje da prekršajni sudovi žurnim postupanjem izriču mjeru zabrane pristupa žrtvi, ali puno rjeđe istu tu mjeru izriču u odnosu na dijete ili djecu. Djeca su uvijek indirektno žrtve nasilja u obitelji, ako ne i direktne, pa se postavlja pitanje učinkovitosti mjere zabrane pristupa počinitelja nasilja samo prema žrtvi-partneru ili partnerici.

Unapređenje prakse

Prekršajni sudovi trebaju žurnim postupanjem izreći mjeru zabrane približavanja u odnosu ne samo na odraslu žrtvu nasilja nego i u odnosu na dijete bez obzira što ono nije direktna žrtva. Na taj način ne daje se prostor počinitelju nasilja da dok još nije donesena sudska odluka o roditeljskoj skrbi oduzme dijete žrtvi, čemu u praksi, nažalost, svjedočimo.

Situacija 4

Program ureda za podršku svjedocima i žrtvama pri kaznenim sudovima pohvalna je novost u zaštiti žrtava obiteljskog nasilja.

Prikaz problema

Za sada se taj program odnosi samo na žrtve i svjedoke na suđenjima za kaznena djela na kaznenim sudovima.

Unapređenje prakse

Na potrebu podrške svjedocima i žrtvama treba gledati šire i slijediti pokazatelje iz prakse, a to je da je većina slučajeva nasilja u obitelji procesuirana na prekršajnim sudovima. Stoga je neophodno proširiti ovaj program i na prekršajne sudove.

Djelovanje nevladine organizacije koja vodi sklonište za žrtve nasilja u obitelji

 Adrijana Bedrica

Na primjeru nevladine organizacije MiRTa pokazat ćemo način djelovanja i pružanja usluga u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja koju ona vodi, te iskustva suradnje s nadležnim institucijama i drugim organizacijama.

Udruga MiRTa je nevladina, neprofitna udruga građana koja djeluje na području grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije od 1994. godine. Ona građanstvu nudi spektar psihosocijalnih usluga s područja zaštite od zlostavljanja djece i nasilja u obitelji, koje nedostaju na području lokalne zajednice. U skladu s tim, 1997. godine s radom počinju Savjetovište i Telefon za žrtve nasilja u obitelji, a 2004. g. otvara se i Sklonište za žrtve nasilja u obitelji. Udruga je razvila niz aktivnosti u četiri osnovna područja djelovanja: 1) podizanje javne svijesti o problemima obiteljskog nasilja, 2) edukacija, 3) izravna pomoć žrtvama obiteljskog nasilja i 4) suradnja s državnim institucijama i nevladinim organizacijama.

Djelovanje Skloništa za žrtve nasilja u obitelji

Prvenstvena funkcija Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja je pružanje privremenog smještaja na tajnoj adresi životno ugroženim ženama i djeci. Međutim, za vrijeme boravka u Skloništu ženama i djeci nudi se širok repertoar psihosocijalnih usluga te im se, kroz suradnju s različitim državnim institucijama i nevladinim organizacijama (centrima za socijalnu skrb, policijom, Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje, Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje, zdravstvenim ustanovama, obrazovnim ustanovama, Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi (MZSS), drugim hrvatskim domovima i skloništim za žrtve nasilja u obitelji), pomaže u ostvarivanju njihovih zakonskih prava, a sve s ciljem psihofizičkog oporavka i stvaranja preduvjeta za što brži izlazak iz skloništa u društveni život bez nasilja i zlostavljanja. Udruga MiRTa ima s MZSS-om sklopljen Ugovor o financiranju usluga stalnog smještaja djece i odraslih osoba žrtava obiteljskog nasilja. Tim ugovorom regulirana su međusobna prava i obveze. MZSS financira rad Skloništa putem glavarina. Sklonište pravno nema status doma socijalne skrbi, iako ima obvezu pridržavati se Pravilnika o domovima socijalne skrbi u kojima su kao kategorija navedena i skloništa za žrtve nasilja u obitelji

Zaprimanje upita za smještaj u Sklonište dio je usluga Savjetovališta i Telefona za žrtve nasilja u obitelji kamo se javljaju potencijalne korisnice osobno, njihova rodbina, prijatelji, centri za socijalnu skrb, drugi domovi i skloništa za žrtve nasilja u obitelji, te različite državne institucije i nevladine organizacije. Sklonište udruge MiRTa prima žene s djecom, ali i žene žrtve nasilja u obitelji koje nemaju djecu ili koje zbog različitih okolnosti moraju ili žele doći bez djece.

Dijelu žena koje se obraćaju sa željom za smještajem u Sklonište nije potreban hitan smještaj te se prije primanja s takvim potencijalnim korisnicama obavlja intervju u Savjetovalištu kako bi se procijenila njihova životna ugroženost te samim time i stvarna potreba smještaja u sklonište. Tom se prilikom potencijalnu korisnicu upoznaje s pravima i obavezama koje proizlaze iz

boravka u Skloništu. Ukoliko stručne djelatnice Skloništa obiteljsku situaciju potencijalne korisnice procijene prijetećom za njeno psihofizičko zdravlje ili zdravlje njezine djece te ukoliko se ona slaže s uvjetima boravka u Skloništu, dolazi do realizacije smještaja. Ako je slučaj hitan, tj. postoji realna opasnost i životna ugroženost žene i djece (po preporuci centra za socijalnu skrb, policije ili drugih domova i skloništa za žrtve nasilja u obitelji) ne obavlja se intervju, već se na temelju informacija dobivenih od inicijatora kontakta i telefonskog razgovora sa ženom (ako ga je moguće ostvariti) procjenjuje potreba smještaja te dogovara smještanje u Sklonište. Djelovanje ovog i još nekih skloništa specifično je po tome što se korisnice mogu i same prijaviti za smještaj i to što djeluje u izvaninstitucionalnom okviru. Postoje i skloništa koja su autonomna (npr. Autonomna ženska kuća u Zagrebu) i skloništa koja imaju status domova socijalne skrbi (npr. Sv. Ana u Rijeci).

Nakon dolaska žene i djece u Sklonište, nadležnom centru za socijalnu skrb i policijskoj upravi ili postaji šalje se obavijest o smještaju, a centar za socijalnu skrb izdaje službeno rješenje o smještaju. Nakon uvodnih razgovora s korisnicom, nadležnim državnim institucijama šalje se i službena prijava sumnje na zlostavljanje i nasilje u obitelji. Duljina boravka u Skloništu ograničena je, prema Pravilniku o vrsti doma za djecu i doma za odrasle osobe i njihovoj djelatnosti te uvjetima glede prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih djelatnika doma socijalne skrbi, na 6 mjeseci, a u iznimnim slučajevima boravak može biti produžen do najviše godinu dana. Prema navedenom pravilniku organizirani su i ostali segmenti funkcioniranja Skloništa za žrtve nasilja u obitelji Udruge MiRTa, a moraju ga se pridržavati sva skloništa koja imaju ugovor s MZSS-om.

Za vrijeme boravka u Skloništu ženama i djeci pruža se širok repertoar psihosocijalnih usluga kroz direktan rad ili indirektno kroz suradnju s različitim državnim institucijama, s ciljem osnaživanja, prorađivanja traumatskih iskustava, psihofizičkog oporavka i unapređenja životnih uvjeta žena i djece te stvaranja preduvjeta za njihov što brži izlazak iz skloništa. Dakle, korisnicama i njihovoj djeci osigurava se fizička sigurnost i zaštita koja se ostvaruje boravkom na tajnoj adresi u prostoru osiguranom različitim zaštitnim mehanizmima. Boravak u Skloništu je za korisnice besplatan, a osigurava im se sva

potrebna hrana i namirnice te higijenske potrepštine. Korisnice same brinu o kuhanju i pripremanju hrane kako bi, nakon početne prilagodbe i eventualnih problema u prilagodbi, kroz dnevne aktivnosti i zaduženja ponovno počele stjecati samopoštovanje, samopouzdanje te osjećaj korisnosti, efikasnosti i sposobnosti, ali i kako bi, kroz suradnju s drugim ženama i djecom, stekle socijalne vještine koje im možda nedostaju.

U radu Skloništa mnogo se pozornosti poklanja i zaštiti psihofizičkog zdravlja djece i žena. Dio žena dolazi s tjelesnim ozljedama koje zahtijevaju liječničku intervenciju, a velik dio njih i djece ima posljedice zlostavljanja i nasilja koje zahtijevaju intervenciju stručnjaka koji nisu dostupni u Skloništu. Dakle, korisnice i njihovu djecu upućuje se liječnicima, stomatolozima i stručnjacima drugih specijalnosti, npr. psihijatrima, psiholozima ili logopedima. U praksi se kao problem pokazao nedovoljan broj spomenutih stručnjaka koji su neizostavan dio tima potrebnog za potpunu i adekvatnu zaštitu žrtava zlostavljanja i nasilja u obitelji. Na primjer, u Splitu je nedostatan broj psihijatara, posebno dječjih, koji bi mogli zadovoljiti potrebe korisnika Skloništa. Nadalje, čak ako se stručnjaci drugih specijalnosti uključe u rad s nekom od žrtava koje borave u Skloništu, zbog prevelikih obveza, njihova pomoć uglavnom nije dostatna.

Suradnja s drugim ustanovama

Nakon sanacije fizičkih posljedica zlostavljanja i prilagodbe uvjetima života u Skloništu, stručne djelatnice informiraju korisnice o njihovim zakonskim pravima te im kroz suradnju s državnim institucijama pomažu ta prava ostvariti. Za adekvatno funkcioniranje Skloništa i ispunjavanje njegove svrhe, potrebna je iznimno kvalitetna i otvorena suradnja s centrima za socijalnu skrb, policijom, Hrvatskom odvjetničkom komorom, sudovima, Hrvatskim zavodom za zdravstveno, kao i za mirovinsko osiguranje, Hrvatskim zavodom za zaštitu, obrazovnim i zdravstvenim ustanovama i drugim institucijama. Kroz ovu suradnju pomaže se ženama u ostvarivanju svih njihovih zakonskih

prava (zdravstveno i mirovinsko osiguranje, jednokratna ili druga novčana pomoć, prava i obveze iz nadležnosti odjela obiteljsko-pravne zaštite centara za socijalnu skrb, odobravanje zaštitnih mjera, upis u školu ili vrtić, dodatno obrazovanje, besplatna pravna pomoć ...), ali se istodobno radi i na unapređenju uvjeta života nakon izlaska iz Skloništa. U praksi se pokazalo kako je suradnja s državnim ustanovama sve bolja, međutim i dalje ima prostora za poboljšanja. Prije svega, potrebno je postići potpuno pridržavanje Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji od strane svih relevantnih institucija jer smo u mnogim situacijama bili svjedoci da su se pojedini stručni djelatnici tih institucija nepotpuno ili neadekvatno pridržavali ovih propisa. Također, problemom se pokazala i dugotrajnost pojedinih postupaka pri svim državnim institucijama, a posebno u nadležnosti pravosuđa (prvenstveno postupaka koji slijede po prijavi sumnje na zlostavljanje i nasilje u obitelji, zatim brakorazvodnih postupaka i drugih postupaka putem kojih klijentice ostvaraju različita prava, npr. skrbništvo nad djecom ili imovinska pitanja). Neadekvatna primjena postojećih zakonskih propisa od strane pojedinih djelatnika državnih institucija, kao i dugotrajnost samih postupaka rezultat su nedovoljnog broja stručnjaka zaposlenih u državnim institucijama, ali i njihove nedostatne educiranosti o problematici zlostavljanja i nasilja u obitelji te radu sa žrtvama nasilja u obitelji.

Dio rješenja tog problema je edukacija stručnjaka o problematici zlostavljanja i nasilja u obitelji. Na primjer, edukacija koju provodi udruga MiRTa uključuje sedam jednodnevnih radionica namijenjenih stručnjacima u državnim institucijama i aktivistima nevladinih udruga koji se u radu susreću s problemima zlostavljanja djece i nasilja u obitelji. Uz edukaciju organiziranje sastanaka tima stručnih djelatnika raznih državnih institucija i domova i skloništa za žrtve nasilja u obitelji, uključenih u rješavanje pojedinih slučajeva nasilja u obitelji te zbrinjavanje žrtava, omogućilo bi razmjenu informacija o tijeku tretmana i poduzimanju daljnjih potrebnih radnji u cilju zaštite interesa klijenata te poboljšalo brzinu procesa i kvalitetu skrbi o žrtvama nasilja u obitelji.

Suradnja državnih institucija i Skloništa doprinosi poboljšanju uvjeta i okolnosti života žrtava nasilja u obitelji, ali za psihofizički oporavak neophodan je i neposredan rad s korisnicama dok su u Skloništu. Za vrijeme boravka

u Skloništu ženama i djeci nužno je pružiti različite informativne i savjetodavne usluge te usluge psihološkog tretmana. Također, s korisnicama je potrebno raditi na razvoju roditeljskih vještina i poboljšanju odnosa s djecom. U radu s ovom populacijom važno je znatnu pozornost posvetiti socijalnoj prilagodbi djece. Tijekom njihovog cijelog boravka u Skloništu neophodno je raditi na prorađivanju traumatskih iskustava, osnaživanju i razvoju različitih socijalnih vještina. Također, djecu je potrebno upisati u školu, a mlađu djecu u vrtić. Međutim, pri upisu u vrtić moguće su poteškoće. Na primjer, u Splitu vrtića nema dovoljno, a postojeći kapaciteti uglavnom su u potpunosti popunjeni. Zbog toga bi u ovakvim skloništimama korisno bilo zaposliti i osobu zaduženu za čuvanje i odgoj djece koja bi nadopunjavala rad koji s djecom ostvaruju stručne djelatnice Skloništa. Ovakva usluga bi i ženama korisnicama Skloništa omogućila da ostave djecu u Skloništu i rješavaju svoje obveze prema državnim institucijama u svrhu ostvarivanja zakonskih prava i rješavanja svoje životne situacije. Također, čuvanje djece od strane stručne osobe olakšalo bi ženama traženje posla te eventualni rad u slučaju zaposlenosti, što je osnova za nastavak života izvan Skloništa.

Završavanje boravka u Skloništu

Po završetku boravka u Skloništu, nadležnom centru za socijalnu skrb i policijskoj upravi šalje se obavijest o izlasku korisnice iz skloništa, a centar za socijalnu skrb izdaje rješenje o prekidu smještaja. U slučaju kršenja pravila sigurnosti Skloništa za žrtve nasilja u obitelji od strane korisnice, kao i težeg kršenja pravila kućnog reda, stručne djelatnice Skloništa kontaktiraju nadležni centar za socijalnu skrb koji izdaje usmeno rješenje o prekidu smještaja te se za tu korisnicu smještaj odmah prekida. Stručne djelatnice Skloništa zatim šalju pismenu obavijest o prekidu smještaja nadležnom centru za socijalnu skrb, koji izdaje i pismeno rješenje o prekidu smještaja.

Pismena komunikacija formalizira suradnju državnih institucija i Skloništa kao dijela nevladine organizacije, što je odličan korak k potpunom prihvaća-

nju nevladinih organizacija kao bitnih karika u zaštiti žrtava nasilja u obitelji. Činjenica je da svaka državna institucija ima važnu i neupitnu zadaću u zaustavljanju zlostavljanja i nasilja u obitelji, međutim resursi koje na tom području imaju nevladine organizacije iskorišteni su u vrlo maloj i nedovoljnoj mjeri. Stoga je važno da, uz potporu lokalnih zajednica, državnih institucija i društva općenito, nevladine organizacije budu prihvaćene kao nadopuna rada državnih institucija, a ne kao njihova konkurencija. Time bi njihova međusobna suradnja bila sustavna i kvalitetnija, a s ciljem poboljšanja sposobnosti cijele zajednice u zaštiti žrtava nasilja u obitelji.

Iskustva iz prakse

Financiranje izvaninstitucionalnih skloništa za žrtve obiteljskog nasilja

Prikaz problema

Sklonište za žrtve nasilja u obitelji Udruge MiRTa, ulaskom u sustav direktnog financiranja od strane Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi od 2006. godine, moralo je zadovoljiti stroge kriterije organizacije, mnogobrojnosti usluga te stručnosti rada i funkcioniranja. Međutim, podizanje razine profesionalnosti i stručnosti u radu sa ženama i djecom žrtvama nasilja u obitelji, povećavanje obuhvatnosti posla kroz svakodnevnu komunikaciju s mnogobrojnim državnim institucijama i nevladinim organizacijama te povećanje broja korisnica i djece zahtijeva stabilan i trajan model financiranja skloništa, jer neizvjesnost raspoloživih financijskih sredstava može imati znatan negativan utjecaj na kvalitetu rada. Nevladinim organizacijama koje pružaju ovaj tip usluga osobit je problem financiranje održavanja "hladnog pogona". To dovodi u pitanje svakodnevno funkcioniranje i rad kada nema smještenih korisnica i njihove djece ili kada ih se u Skloništu nalazi samo mali broj. Također, nesigurno financiranje ostavlja vrlo malo financijskih sredstava za kupovanje odjeće i obuće za žene i djecu te igračkica i ostalog didaktičkog materijala, kao i stručnog (prvenstveno psihologijskog) instrumentarija. Ono

također znatno smanjuje mogućnosti za organizaciju slobodnog vremena, kao i popravke i kupnju potrošnog inventara i tehničkih pomagala, edukaciju stručnih djelatnica i sudjelovanje na stručnim skupovima.

Unapređenje prakse

Na primjeru udruge MiRTa vidljive su moguće posljedice nedostatnog i nesigurnog financiranja skloništa. Financijska neizvjesnost dovela je do privremenog zatvaranja Skloništa, a taj je problem riješen dogovorom o financiranju od strane grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije. Ovaj primjer naglašava nužnost stabilnog i trajnog financiranja Skloništa za žrtve nasilja u obitelji ukoliko se želi postići, održati i poboljšati kvaliteta usluga koje se pružaju žrtvama obiteljskog nasilja.

Potrebe korisnica nakon završetka smještaja u Skloništu

Prikaz problema

U radu Skloništa mnogo se znanja, truda i energije ulaže u psihosocijalnu pomoć žrtvama nasilja u obitelji i njihovom nastavku života bez nasilja. Ipak, nakon izlaska iz Skloništa žrtve se u mnogo slučajeva opet vraćaju zlostavljačima. Okolnosti života nakon izlaska iz Skloništa, često prisiljavaju žene na povratak zlostavljačima jer nisu u mogućnosti sebi i djeci osigurati najosnovnije materijalne uvjete za život. Naime, većina žena tijekom boravka u Skloništu nije (ne svojom krivnjom) uspjela riješiti stambeno pitanje, zaposliti se i postati ekonomski neovisna, dobiti skrbništvo nad djecom, razvesti se, okončati podjelu bračne stečevine, osjetiti se sigurnom i slobodnom te nastaviti život bez zlostavljanja i nasilja sigurna da je zlostavljač adekvatno procesuiran i da ne može više uživati ni njoj, ni djeci. U pravilu, žene se nakon izlaska iz Skloništa suočavaju s teškoćama u zadovoljavanju najosnovnijih životnih potreba, a ako izostaje podrška obitelji i rodbine onda dolazi u pitanje zdrava budućnost za te žene i djecu, kao i održivost svega onoga što se u psihofizičkom oporavku postiglo za vrijeme boravka u Skloništu.

Unapređenje prakse

Za rješavanje problema nezaposlenosti žena i ekonomske ovisnosti o partnerima, potrebno je u značajnijoj mjeri uključiti profitni sektor i ustanove koje se bave zapošljavanjem, educiranjem i doškolovanjem, a koje svojim uslugama značajno mogu povećati konkurentnost žene na tržištu rada. Također, potrebno je razviti mehanizme za stambeno zbrinjavanje žena i djece nakon izlaska iz Skloništa te ubrzati djelovanje državnih institucija uključenih u proces zaštite žrtava nasilja u obitelji.

Provođenje zaštitnih mjera iz obiteljsko-pravne zaštite

Prikaz problema

Zaštitna mjera udaljavanja počinitelja nasilja iz obitelji odnosno stambenog prostora, a ne žrtve, predviđena je propisima, ali je ona nedovoljno kvalitetno definirana te se rijetko provodi u praksi. U pravilu počinitelj nasilja ostaje kod kuće sa svim prednostima koje pruža obiteljski dom, a žena i djeca bježe iz doma te moraju sebi osigurati smještaj i najosnovnije materijalne uvjete za život. Dakle, nakon što se žena uspije riješiti zlostavljanja i nasilja, javljaju se dodatni problemi koji onemogućavaju normalan život pa se ona zbog materijalnih okolnosti često mora vratiti zlostavljaču. To je izlaže riziku od ponovnog zlostavljanja.

Unapređenje prakse

Zakonski definiranu mjeru udaljavanja počinitelja nasilja iz doma potrebno je možda nadopuniti kako bi bila praktično primjenjivija te kako bi služila većoj zaštiti i sigurnosti žrtava nasilja u obitelji. Stvarnom prekidu zlostavljanja i nasilja pridonijelo bi istodobno i brzo uključivanje zlostavljača u psihosocijalni tretman. Kako bi uključivanje počinitelja nasilja u tretman bilo praktično omogućeno, potrebno je osposobiti dovoljan broj stručnjaka koji će ga provoditi.

Formalizacija suradnje nevladine organizacije i državnih institucija

Primjer dobre prakse

Tijekom 2006. g. udruga MiRTa je kroz program CARDS formalizirala suradnju s Centrom za socijalnu skrb Split. Suradnja je uključivala timske sastanke stručnih djelatnica udruge i stručnih djelatnika centra na kojima su se razmjenjivala iskustva i informacije o radu s pojedinim klijentima te dogovarali daljnji koraci u njihovoj zaštiti. Podaci Centra za socijalnu skrb Split pridonijeli su kvalitetnijem planiranju i prilagođavanju tretmana u skloništu. Ovi su podaci prvenstveno uključivali informacije o obiteljskoj situaciji pojedinih klijentica, o funkcioniranju okoline u kojoj živi, njenom socioekonomskom i pravnom statusu te uvid u rezultate timske procjene i psihodijagnostičke obrade. Dostupnost podataka pridonosila je sigurnijoj procjeni potrebe smještaja pojedine klijentice i njezine djece u sklonište te smanjivala rizik primanja u sklonište osoba čije psihološko funkcioniranje predstavlja rizik za dobrobit samih tih osoba, ali i drugih osoba u Skloništu. Ova je suradnja djelatnicama Skloništa omogućila uvid u tijek postupaka na sudu te omogućila bolje uvažavanje aktualnih psiholoških potreba klijentica. Centar za socijalnu skrb upućivao je klijentice u udrugu koja im je osiguravala kontinuiran savjetodavni i terapijski rad u savjetovalištu, te fizičku zaštitu i sigurnost, ali i druge usluge smještajem u Sklonište. Suradnjom s centrom za socijalnu skrb korisnice Skloništa su u kraćem vremenskom roku mogle doći do usluga koje pruža centar (npr. dobivanje rješenja o smještaju, isplate jednokratne novčane pomoći, pomoći u rješavanju različitih egzistencijalnih problema, timske obrade cijele obitelji od strane stručnog tima centra za socijalnu skrb). Ovaj primjer dobre prakse pokazuje da stvaranjem kvalitetne i formalizirane suradnje između nevladinih udruga i državnih institucija dolazi do učinkovitijeg korištenja raspoloživih (zajedničkih) resursa i kvalitetnije zaštite žrtava obiteljskog nasilja. Ovakav model suradnje potrebno je proširiti i s drugim državnim institucijama: policijom, sudstvom, ustanovama zdravstvene skrbi, odgojno-obrazovnim ustanovama i drugima.

Postupanje savjetovališta za žrtve obiteljskog nasilja

 Sanja Turčinović

Savjetovališta za žrtve obiteljskog nasilja imaju za cilj prepoznati i zaustaviti nasilje u obitelji, zaštititi žrtve i sanirati već nastale posljedice, sačuvati i revitalizirati obitelj te pomoći u odgoju nove generacije za život bez nasilja i straha. Ona nastoje pomoći da obitelj postane mjestom sigurnosti, zaštite, međusobne ljubavi i poštovanja što je od interesa za sve članove te obitelji, ali i širu zajednicu. Ostvarivanje ove misije prikazat ćemo na primjeru Savjetovališta za žrtve obiteljskog nasilja u Slavonskom Brodu koje je osnovano 2004. godine kao projekt proširenja Caritasovog bračnog i obiteljskog savjetovališta u Slavonskom Brodu.

Osim ovog, obiteljska savjetovališta djeluju još u 12 gradova u Hrvatskoj, a osnivat će ih se još. Popis savjetovališta koja su djelovala početkom 2010. godine naveden je na kraju ovog priručnika. Njihova je svrha unapređenje kvalitete obiteljskog života, partnerskih odnosa i odnosa među spolovima te obiteljskih vrijednosti. U svojem radu ona promiču razvijanje kulture traženja savjetodavne pomoći, a djeluju prema načelu uključivanja i povezivanja raspoloživih ljudskih i materijalnih resursa.

Djelatnost savjetovališta za zaštitu žrtava nasilja u obitelji odvija se u dva smjera: širi društveni rad usmjeren na senzibilizaciju stručne i šire javnosti za problem nasilja u obitelji i njegovu prevenciju, te neposredni rad s korisnicima.

Neposredni rad uključuje stručnu pomoć žrtvama i počiniteljima obiteljskog nasilja te savjetodavni, preventivni i edukativni rad s djecom i mladima. Njih provode stručni timovi savjetovališta koji su za to educirani i uključeni u superviziju. S obzirom na područje rada, ova savjetovališta surađuju s nadležnim tijelima iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te drugim institucijama.

Kako bi korisnicima pružila što obuhvatniju pomoć, savjetovališta provode široki raspon aktivnosti. U radu sa sudionicima obiteljskog nasilja pruža se individualno i grupno savjetovanje i terapija žrtava, kao i psihosocijalni tretman počinitelja nasilja. Po potrebi, ova savjetovališta mogu dati i pravne savjete. Savjetovanje korisnika se osim uživo, može provoditi i putem telefona i Interneta.

Budući da savjetovališta imaju važnu ulogu u lokalnoj zajednici u senzibilizaciji za obiteljsko nasilje i njegovu prevenciju, ona provode i preventivne i edukativne programe s djecom i mladima, ali rade i na informiranju i educiranju stručne i šire javnosti. Pritom savjetovališta mogu preuzeti ulogu organiziranja skupova, seminara i tribina za stručnjake, a sudjelovanjem u javnim kampanjama, izdavanja tiskanih informativnih materijala i suradnje s medijima djelovati i na osviještenost javnosti o raširenosti i prepoznavanju obiteljskog nasilja. S obzirom da savjetovališta mogu snažno djelovati u pokretanju lokalne zajednice na aktivan pristup borbi protiv obiteljskog nasilja, poželjno je da ona surađuju s državnim ustanovama, udrugama građana, ali i profitnim sektorom.

Rad savjetovališta za žrtve obiteljskog nasilja

S obzirom da je djelatnost savjetovališta izvaninstitucionalna, ona u nekim dijelovima svoga rada mogu biti osobito dobro prilagođena korisnicima koji su sudionici obiteljskog nasilja. Usluge savjetovališta za korisnike su besplatne, povjerljivost je zajamčena, a radno vrijeme je moguće prilagoditi

rasporedu dnevnih obaveza korisnika. U svom pristupu Savjetovalište za obiteljsko nasilje Caritasa Đakovačko-osječke nadbiskupije imaju vjersku dimenziju, a rad se ostvaruje kroz multidisciplinarni timski rad stručnjaka koji u njima djeluju.

Stručni timovi savjetovališta za žrtve obiteljskog nasilja sastavljeni su od osoba zaposlenih u njemu i od vanjskih suradnika. Tako, na primjer, u timu u Savjetovalištu u Slavonskom brodu djeluju socijalni radnik-savjetovatelj, psihijatar, klinički psiholog i pravnik koji pružaju savjetodavne i terapijske usluge žrtvama i počiniteljima obiteljskog nasilja različite dobi. Rad se ostvaruje kroz individualni i grupni oblik rada s rizičnim i ugroženim skupinama kao što su žene-žrtve obiteljskog nasilja, sudionici Domovinskog rata oboljeli od PTSP-a, djeca s emocionalnim poteškoćama i djeca u razvodu braka roditelja. U dodatnim preventivno-edukativnim programima mogu sudjelovati i drugi stručnjaci, na volonterskoj ili povremenoj osnovi. Budući da suradnici Savjetovališta obično rade u nadležnim institucijama iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, to na lokalnoj razini olakšava suradnju Savjetovališta s drugim relevantnim institucijama.

U tretman stručnog tima Savjetovališta u Slavonskom Brodu godišnje je uključeno od 130 do 150 obitelji čiji članovi žive u nasilnim obiteljskim ili partnerskim odnosima kao direktne i indirektne žrtve ili trpe posljedice ranije počinjenog nasilja u primarnim ili sekundarnim obiteljima. Najčešći korisnici Savjetovališta su žene koje su nakon posljednje epizode nasilnog ponašanja njihovih partnera odlučile prekinuti nasilan odnos ili zajednicu; djeca koja pokazuju psihosomatske smetnje, poremećaje u ponašanju ili emocionalne poteškoće nastale kao posljedica svjedočenja nasilju u obitelji ili izravnog nasilja roditelja nad djetetom; bračni parovi koji žele stabilizirati brak u kojemu je bilo elemenata nasilnog ponašanja ili hoće prevenirati teže oblike nasilnog ponašanja; te maloljetna djeca u razvodu braka roditelja.

U savjetodavni rad klijenti se uključuju najčešće po preporuci centra za socijalnu skrb, Caritasovog bračnog i obiteljskog savjetovališta, zdravstvenih ustanova, samoinicijativno ili po preporuci korisnika koji su i sami ranije dolazili u Savjetovalište, a u manjem broju po preporukama iz dugih službi.

Nakon početnog intervjua s korisnikom kojeg obavi socijalni radnik, procjenjuju se potrebe te se, prema prioritetima, klijenti upućuju u savjetodavni/terapijski rad pojedinog suradnika tima i/ili poduzimaju drugi koraci u svrhu zaštite žrtava. Oni mogu uključivati prijavu nasilja nadležnim službama kao što su policija, centar za socijalnu skrb ili zdravstvene ustanove, uz usmene i pismene obavijesti o okolnostima počinjenog nasilja iz perspektive žrtve ili iz drugih izvora.

Suradnja s nadležnim tijelima i ustanovama

Suradnja s nadležnim tijelima iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja odnosi se prije svega na konzultacije, obavijesti, savjetovanje voditelja Savjetovaništa ili članova stručnog tima sa stručnim suradnicima pojedinih službi. Dio ove suradnje je neformalne prirode, a na zahtjev nadležnih tijela ili u slučajevima kada se procijeni da je to prikladno situaciji, nadležnim institucijama podnose se pismene obavijesti o tretmanu, promjeni obiteljskih okolnosti i prijave nasilja u obitelji.

Obavijest o tretmanu šalje se službama koje su preporučile klijentima uključivanje u savjetovanišni rad, kao povratnu informaciju o tome da je klijent uključen u tretman Savjetovaništa, u koju vrstu tretmana i kod kojeg stručnog suradnika, uključujući datum inicijalnog intervjua i datum prvog susreta s članom stručnog tima. Obavijest o tretmanu po potrebi se šalje i kao informacija onim službama kod kojih se istodobno vode postupci vezani uz istu obitelj.

Obavijest o promjeni obiteljskih okolnosti šalje se službama koje trenutno vode postupke u vezi obitelji, kada se tijekom procesa savjetovanja dođe do saznanja o bitnim promjenama obiteljskih okolnosti kao što su napuštanje bračne zajednice, pokušaj samoubojstva člana obitelji, novi nasilni događaji, hospitalizacija nekoga od članova obitelji i druge okolnosti važne u postupcima skrbištva nad djecom i brakorazvodnim parnicama, posebno u

razdoblju kada druženja i susreti s roditeljem s kojim dijete ne živi nisu još zakonski regulirani i roditeljska se kompetencija još utvrđuje.

Prijava nasilja u obitelji je rijetkost u praksi Savjetovaništa, jer se ono uglavnom uključuje u rad nakon što je nasilje već prijavljeno. Koji put ga prijave same žrtve koje se tijekom savjetovanja osnaže za izlazak iz nasilne zajednice i samostalan život. Pisane prijave nasilja podnose se u slučajevima nasilja roditelja nad maloljetnom djecom. U ovakvim slučajevima izuzetno je teško izbjeći sekundarnu viktimizaciju jer nasilje nad djecom često čini roditelj koji je i sam bio žrtva nasilja u obitelji. Kad god je moguće, ovisno o prirodi i težini nasilnog djela, Savjetovanište nastoji i žrtvu i počinitelja zadržati u procesu savjetovanja, budući da bez obzira na ishod postupka koji će se voditi pred nadležnim tijelima u nastavak, počinitelji u konačnici najčešće ne gube roditeljsku skrb te ostaju u odnosu s djetetom. Priroda njihovog budućeg odnosa ovisi o stručnoj intervenciji i radu na promjeni ponašanja roditelja-počinitelja i saniranju posljedica nasilja kod djeteta-žrtve.

Suradnja s policijom prije svega odnosi se na obavijesti i konzultacije o okolnostima u pojedinom slučaju nasilja u obitelji, posebno kada je potrebna brza intervencija i zaštita žrtve. Policija se obavještava kad postoji neposredna opasnost za žrtvu: prijetnje, posjedovanje oružja, kad je žrtva odlučila napustiti zajednicu, te kad postoji potreba za izricanjem zaštitne mjere ili nekog drugog oblika zaštite. Suradnja s policijom ima i oblik razmjene informacija o pojedinom slučaju nasilja, provjere podataka i okolnostima počinjenog nasilnog djela i ranije izrečenih zaštitnih mjera, informacija o stanju cjelokupne obiteljske situacije, kao i pojašnjavanja, informiranja i obavješćivanja o novonastalim okolnostima i spoznajama do kojih se došlo tijekom savjetovanišnog rada.

U radu Savjetovaništa za žrtve obiteljskog nasilja vrlo je važna dobra suradnja s centrom za socijalnu skrb. Ona je prije svega usmjerena na suradnju s stručnim suradnicima koji se posebno bave brakom i obitelji u čiju nadležnost ulazi i problematika nasilja u obitelji. Dobrim se pokazalo kad postoje stručni djelatnici centra za socijalnu skrb koji se pretežno ili isključivo bave slučajevima nasilja u obitelji. Postoji više slučajeva u kojima centar preporu-

ča uključivanje u tretman. Centar za socijalnu skrb upućuje u Savjetovalište partnere koji žele raditi na stabilizaciji bračnih odnosa u kome je bilo elementa nasilnog ponašanja, kad se u postupku posredovanja procjeni da postoje dovoljni kapaciteti i motivacija za uključivanje u partnersko savjetovanje/terapiju. Nadalje, u Savjetovalište za žrtve nasilja upućuju se žrtve, najčešće, žene i djeca, radi osnaživanja, podrške i saniranja psiholoških posljedica trpljenja nasilja u obitelji. Centar za socijalnu skrb u Savjetovalište upućuje i počinitelje nasilja radi psihosocijalnog tretmana, kao i čitave obitelji u slučajevima razvoda braka roditelja. Centar preporuča uključivanje djece i mladih i u dodatne preventivno-edukativne programe Savjetovališta.

Savjetovalište centru pruža informacije značajne u vođenju postupaka skrbništva nad djecom, brakorazvodnih parnica te određivanja mjera obiteljsko-pravne zaštite (nadzori nad obiteljskom skrbi, susreti i viđanja; posebno u razdobljima kad ona još nisu zakonski regulirana).

U suradnji s pravosudnim tijelima iz Savjetovališta sudjeluje prvenstveno pravnik, stručni suradnik Savjetovališta. Kao dio stručnog tima pravnik pomaže žrtvama obiteljskog nasilja ostvariti pravnu zaštitu, što se prije svega odnosi na savjetovanje u okviru ostvarivanja prava iz područja Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (prekršajne prijave i zaštitne mjere), imovinsko-pravnih odnosa (razvod braka, podjela bračne stečevine), te obiteljsko-pravne zaštite (skrbništvo, očinstvo i sl.). Po potrebi ovaj član tima upućuje korisnike drugim službama ili ih podučava o drugim mehanizmima ostvarivanja pravne zaštite. Stručni suradnici Savjetovališta po potrebi svjedoče na sudu u postupcima iz kruga obiteljsko-pravnog zakonodavstva. Konačno, Savjetovalište provodi mjere psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji kad stekne odobrenje Ministarstva pravosuđa, kao što je to slučaj sa Caritasovim Savjetovalištem za žrtve obiteljskog nasilja u Slavonskom Brodu.

Suradnja sa zdravstvenim ustanovama odnosi se ponajviše na psihijatrijski i pedijatrijski odjel bolnice (u Slavonskom Brodu to je Opća bolnica "Dr. Josip Benčević"), obiteljske liječnike te službama zavoda za javno zdravstvo u slučajevima ovisnosti.

Korisnici Savjetovališta (žrtve i počinitelji nasilja) upućuju se na odjel psihijatrije prema preporuci psihijatra-stručnog suradnika Savjetovališta radi psihološke obrade, psihijatrijskog liječenja, obrade drugih specijalista zbog organskih bolesti, eventualne hospitalizacije ili, u slučaju očiglednog psihičkog poremećaja, prema službi za duševne bolesti.

Suradnja se ostvaruje i pisanim obavijestima stručnog suradnika-psihijatra liječnicima obiteljske medicine u kojima se preporuča uvođenje terapije čije je propisivanje u njihovoj nadležnosti, korištenje autoriteta i pozicije obiteljskog liječnika u odnosu prema svojim pacijentima, te mogućnost ulaska u obitelj kroz kućne posjete.

Primjer iz prakse

Obiteljsku liječnicu zamolili smo da izađe u kućnu posjetu svojoj pacijentici, koja je otprije poznata kao psihijatrijski bolesnik, jer smo saznali da je prestala uzimati terapiju. Budući da je ova pacijentica bila majka koja je bez lijekova postajala nasilna prema svojoj malodobnoj djeci, odlazak liječnice u stan bio je ključan u zaštiti djece od obiteljskog nasilja. Liječnica je prilikom kućnog posjeta majku motivirala na uzimanje terapije i hospitalizaciju.

U suradnji s odjelom pedijatrije identificiraju se djeca koja se zatim zbog specifičnih emocionalnih poteškoća vezanih uz neki oblik nasilja u obitelji uključuju u individualni ili grupni rad Savjetovališta i dodatne preventivne programe. Djeca se nakon obrade u bolnici uključuju u psihologijski tretman Savjetovališta ili obrnuto, ukoliko se u sklopu savjetovališnog rada primijete ozbiljnije emocionalne teškoće, preporučuje im se psihološka obrada u bolnici ili psihoterapijski rad s dječjim psihijatrom.

Suradnja s odgojno-obrazovnim ustanovama tipično započinje upućivanjem učenika i njihovih roditelja u Savjetovalište od strane stručnih suradnika srednjih ili osnovnih škola. Tome prethodi usmena obavijest stručnog suradnika škole o upućivanju djeteta ili roditelja. Po uključivanju djeteta u psihološki tretman Savjetovališta, o tome se obavještava škola, kako bi ono u školi imalo podršku i od stručnih suradnika, razrednika ili učiteljice u naporima da

se postigne promjena ponašanja. U suradnji sa stručnim suradnicima škola provodi se i preventivno-edukativni grupni rad s učenicima.

U svojem radu Savjetovalište za žrtve nasilja u obitelji po potrebi surađuje i s drugim institucijama i osobama, kao što su domovi za djecu, župnici lokalnih župa, bračna i obiteljska savjetovališta pri obiteljskim centrima, drugim nevladinim udrugama, kao i institucijama lokalne i regionalne samouprave.

Provedba psihosocijalnog tretmana počinitelja obiteljskog nasilja

 Dragan Jusupović

Svrha psihosocijalnog tretmana

Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji služi zaustavljanju i sprečavanju nasilničkog ponašanja u obitelji. Uključivanje u tretman počinitelju nasilja pomaže steći uvid i prihvatiti odgovornost za vlastito nasilno ponašanje, usvojiti samokontrolu ponašanja, naučiti socijalne vještine i promijeniti uvjerenja koja pridonose uspostavljanju nasilnog odnosa. Većina počinitelja može promijeniti svoja ponašanja i uvjerenja, te naučiti pozitivne, ravnopravne i nenasilne obrasce odnosa s članovima obitelji i drugim osobama. Stoga je glavna svrha psihosocijalnog tretmana zaštita članova obitelji u kojoj ima nasilja i povećanje njihove sigurnosti.

Psihosocijalni tretman počinitelja temelji se na sljedećim načelima:

- povećanje sigurnosti članova obitelji ugroženih obiteljskim nasiljem;
- obiteljsko nasilje je neprihvatljivo i mora se zaustaviti;
- obiteljsko nasilje je često izraz zlouporabe moći u nastojanju da se kontrolira druga osoba;

- počinitelj je odabrao tako se ponašati i bez obzira na okolnosti nasilnog događaja on je odgovoran za svoje ponašanje;
- nasilno ponašanje može se promijeniti;
- provedba tretmana mora biti uklopljena u suradnju s drugim ustanovama koje sudjeluju u suzbijanju nasilja u obitelji u zajednici.

Pravni temelj za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja kaznenih djela nasilja u obitelji odredba je Kaznenog zakona (čl. 71.) koja se odnosi na posebnu obavezu koja se može izreći uz uvjetnu osudu sa zaštitnim nadzorom: *sudjelovanje u postupku psihosocijalne terapije u specijaliziranim ustanovama u okviru nadležnih državnih tijela radi otklanjanja nasilničkog ponašanja*. Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (čl. 12.) sud može izreći *zaštitnu mjeru obveznog psihosocijalnog tretmana* radi otklanjanja nasilničkog ponašanja počinitelja ili ako postoji opasnost da bi počinitelj mogao ponovno počiniti nasilje prema članovima obitelji, definiranim u članku 3. ovog zakona. Način i mjesto provedbe tretmana propisani su Pravilnikom o načinu i mjestu provođenja psihosocijalnog tretmana koji primjenjuje Ministarstvo pravosuđa.

Osoblje koje provodi psihosocijalni tretman treba imati visoku stručnu spremu (psiholog, psihijatar, diplomirani socijalni radnik, socijalni pedagog), dodatnu izobrazbu za rad s počiniteljima nasilja i najmanje tri godine radnog iskustva u struci u neposrednom radu s ljudima.

Organizacija (u daljnjem tekstu tretmanski centar) koja provodi psihosocijalni tretman počinitelja obiteljskog nasilja uključuje se u postupanje u slučaju nasilja u obitelji kada od pravosudnog tijela koje izriče mjeru obveznog psihosocijalnog tretmana (najčešće prekršajni sud ili općinsko državno odvjetništvo, te općinski kazneni sud) ili centra za socijalnu skrb dobije dva dokumenta:

1. uputnicu kojom se počinitelj obiteljskog nasilja upućuje u tretmanski centar radi provedbe tretmana;
2. kopiju rješenja ili presude kojom se počinitelju obiteljskog nasilja izriče mjera obveznog psihosocijalnog tretmana u svrhu otklanjanja nasilničkog ponašanja.

Na uputnici je naznačen rok do kojega se počinitelj nasilja obavezan javiti u tretmanski centar. U slučaju da se počinitelj nasilja ne javi do naznačenog datuma, tretmanski centar pisanim putem obavještava o tome ustanovu koja ga je uputila.

Nakon što se počinitelj nasilja javio u tretmanski centar, obavijest o njegovom javljanju šalje se ustanovi koja ga je uputila, te započinje ulazni postupak, tj. postupak procjene klijenta o njegovoj (ne)prikladnosti za uključivanje u psihosocijalni tretman.

Procjenjivanje ispunjava li počinitelj kriterije za uključivanje u psihosocijalni tretman

Postupak procjene provodi se individualno sa svim počiniteljima nasilja u obitelji koji su upućeni u psihosocijalni tretman radi otklanjanja nasilničkog ponašanja. Procjena se provodi tijekom dva do četiri susreta s klijentom, te barem jednim susretom sa žrtvom nasilja. Ciljevi ovog postupka su:

1. procijeniti prikladnost uključivanja počinitelja u psihosocijalni tretman odnosno procijeniti ispunjava li počinitelj kriterije koji su važni za postizanje tretmanskih ciljeva, te kakva je njegova motivacija za promjenu nasilnog ponašanja;
2. informirati počinitelja o svrsi, sadržaju i načinu provođenja programa, te ga upoznati s ugovorom o provođenju programa koji se potpisuje na početku tretmana;
3. upoznati počinitelja o suradnji s ostalim institucijama, te o kontaktiranju žrtve obiteljskog nasilja;
4. prikupiti početne podatke za evaluaciju djelotvornosti tretmana.

Uvjeti da bi počinitelj bio primljen u tretman su sljedeći:

- a. da je nasilan samo ili uglavnom u obitelji;
- b. da nije ovisnik o alkoholu i/ili drogama i da je u stanju pratiti

- i aktivno sudjelovati u tretmanu, te ispunjavati zadatke koji su sastavni dio tog procesa;
- c. da nema akutnu duševnu/mentalnu bolest koja bi onemogućila njegovo aktivno i uspješno sudjelovanje u tretmanu;
- d. da postoji osobna spremnost i motivacija za promjenu, odnosno minimalni uvid u vlastitu odgovornost za nasilno ponašanje i minimalni kapacitet za postizanje promjene.

Obavezan dio postupka procjene je susret sa žrtvom nasilja. Nekoliko je glavnih ciljeva toga susreta:

1. procjena rizika kojemu je izložena žrtva nasilja, odnosno ostali članovi obitelji; ako postoji rizik ponavljanja nasilja, tada se zajedno sa žrtvom procjenjuje što ona može poduzeti da zaštiti sebe i djecu, koje su mogućnosti zaštite i dobivanja zaštite i pomoći u lokalnoj zajednici;
2. prikupljanje informacija o nasilnom događaju, oblicima, intenzitetu, težini i trajanju nasilja u obitelji;
3. informiranje žrtve o psihosocijalnom tretmanu i što se realno može očekivati od tretmana;
4. dogovor o budućim kontaktima s tretmanskim centrom u slučaju uključivanja ili neuključivanja počinitelja nasilja u tretman.

Nakon završenog postupka procjene tretmanski centar obavještava počinitelja nasilja, žrtvu, ustanovu koja je uputila počinitelja i nadležnu policijsku postaju o uključivanju ili neuključivanju počinitelja nasilja u tretman. Ako u obitelji ima malodobne djece, obavještava se i nadležni centar za socijalnu skrb. Uz obavijest o neuključivanju počinitelja u tretman daje se obrazloženje i preporuka o daljnjem postupanju.

Provedba tretmana

Psihosocijalni tretman provodi se u grupnom ili individualnom obliku. Trajanje tretmana koji se provodi u Hrvatskoj je 16 tjedana, jednom tjedno 2 sata (grupni tretman) odnosno 1 sat tjedno (individualni tretman). Zajedno s postupkom procjene tretman traje 5 mjeseci. Zbog toga je važno da sudovi i druga nadležna tijela jasno navedu da je trajanje mjere šest mjeseci a ne manje.

Tijekom tretmana stalno se prati napredak počinitelja, a učinci tretmana provjeravaju se i u kontaktu sa žrtvom nasilja. Uz aktivno sudjelovanje u proradi tema koje počinitelju pomaže prekinuti nasilje, na susretima se od njega traži da iznese svaki čin nasilja ili zlostavljanja koji je poželio učiniti ili je učinio tijekom proteklog tjedna. Za procjenu rizika koriste se i promjene ponašanja na susretima, poricanje, umanjivanje vlastite odgovornosti ili okrivljavanje žrtve, informacije od žrtve koje se tretiraju s najvećim stupnjem povjerljivosti kako se njena sigurnost ne bi ugrozila, te podaci od ostalih službi, kao što su policija i socijalna skrb.

Sudjelovanje na svim tretmanskim susretima je obavezno, a počinitelju su dopuštena najviše dva opravdana izostanka tijekom cijelog tretmana. U slučaju da izostane tri ili više puta, postupa se na jedan od dva načina:

- Ako su izostanci bili opravdani ozbiljnim razlozima (bolest, poslovne obaveze koje se nisu mogle dogoditi ili drugačije riješiti), počinitelju se može odobriti nastavak tretmana individualno ili u narednoj grupi.
- Ako su izostanci neopravdani, počinitelj se isključuje iz tretmana zbog nepridržavanja rješenja o upućivanju u tretman i ugovora koji je potpisao, a o tome se odmah obavještava institucija koja ga je uputila, žrtva nasilja i nadležne institucije. Budući da se u takvom slučaju radi o nepostupanju u skladu s primijenjenom zaštitnom mjerom, tretmanski centar je dužan o tome obavijestiti policijsku postaju koja će prekršajnom sudu podnijeti optužni prijedlog (čl. 22. stavak 3., Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji).

Isključivanje iz tretmana moguće je i u slučaju kad kod počinitelja nema nikakvog napretka, ponajviše jer odbija aktivno sudjelovati u tretmanu i ispunjavati individualne zadatke koji su sastavni dio tretmanskog programa, pa zato izostaju pozitivne promjene u stavovima i ponašanju.

Po završetku tretmana, šalje se obavijest instituciji koja je uputila klijenta uz mišljenje voditelja tretmana o uspješnosti ili nedovoljnoj uspješnosti tretmana, te preporuku o mogućim drugim mjerama. O ishodima tretmana obavještava se i žrtva, te nadležni centar za socijalnu skrb i policijska postaja.

Evaluacija nakon provedenog tretmana

Tretmanski centar provjerava uspješnost tretmana u dvije vremenske točke nakon završenog tretmana: 6 i 12 mjeseci. Provjera se provodi kontaktiranjem (telefonski) počinitelja i, neovisno o njemu, žrtve nasilja. Tijekom kontakta pita se počinitelja i žrtvu je li u međuvremenu bilo nasilnog ponašanja (ako jest, koliko puta i koja vrsta nasilja) te kako ocjenjuju uspješnost tretmana. U svrhu evaluacije mogu se, također, zatražiti i podaci od policije, suda i centra za socijalnu skrb o mogućim ponovljenim prijavama odnosno presudama.

Iskustva iz prakse

U slučaju potrebe, tretmanski centar kontaktira nadležni centar za socijalnu skrb, zdravstvenu ustanovu, policiju, sud ili organizaciju koja pomaže žrtvi nasilja, radi prikupljanja dodatnih podataka važnih za provedbu tretmana ili radi konzultiranja odnosno traženja optimalnog rješenja u konkretnom slučaju. Npr., kada neki akutni ili kronični problem u obitelji (u vezi sa žrtvom nasilja, djecom ili drugim članom obitelji) bitno ometa uspješno sudjelovanje počinitelja u tretmanu.

Najviše klijenata - počinitelja nasilja u obitelji u PST upućuju prekršajni sudovi. Teškoće u suradnji tretmanskog centra i prekršajnih sudova svode se, uglavnom, na dva problema:

- Trajanje izrečene zaštitne mjere psihosocijalnog tretmana. Važno je da sudovi izriču ovu mjeru u trajanju od 6 mjeseci, a nikako kraće, jer s postupkom procjene, tretman koji se trenutno provodi u Hrvatskoj, traje punih 5 mjeseci. Događalo se da su pojedini suci izricali mjeru psihosocijalnog tretmana u trajanju od 2, 3 ili 4 mjeseca, pa tretmanski centar nije mogao primiti takve počinitelje u tretman. Novim Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, 137/09) ova teškoća će biti otklonjena jer je propisano da se zaštitna mjera obveznoga psihosocijalnog tretmana može odrediti u trajanju od najmanje šest mjeseci.
- Upućivanje u tretman klijenata kod kojih postoji jasna kontraindikacija za uključivanje u psihosocijalni tretman. Riječ je o ovisnicima o alkoholu/drogi i osobama s dijagnozom akutne duševne/mentalne bolesti (tj. s psihijatrijskom dijagnozom). Takve klijente treba uputiti na liječenje kako bi se ublažio ili otklonio njihov primarni problem, a samo onda ako i nakon izlječenja dođe do nasilnog ponašanja u obitelji, uputiti ih u psihosocijalni tretman. Optimalno rješenje za takve počinitelje nasilja bilo bi upućivanje u zdravstvenu ustanovu u kojoj bi mogli, uz odgovarajuće liječenje, dobiti i psihosocijalni tretman nasilnog ponašanja. Objektivna je teškoća da prekršajnim sudovima nije lako prepoznati radi li se o počinitelju koji ima problema s alkoholom ili se radi o ovisniku o alkoholu. U prvom slučaju nema zapreke da se počinitelja uputi u psihosocijalni tretman jer može držati pod kontrolom svoje konzumiranje alkohola, ali u drugom slučaju takva osoba jednostavno nije u stanju dolaziti trijezna na tretmanske susrete niti preuzeti odgovornost za promjenu svojeg ponašanja. Budući da je najveći broj nasilnih ponašanja povezan s alkoholiziranim stanjem počinitelja ili/i žrtve, potrebno je procijeniti radi li se o povremenom uzimanju alkohola ili alkoholnoj ovisnosti. Kad bi prekršajni sudovi imali stručne suradnike osposobljene za sudjelovanje u ovakvoj procjeni, znatno bi se unaprijedila efikasnost upućivanja počinitelja nasilja u odgovarajući tretman ili liječenje.

Preporuke za unapređenje prakse

Osnovni nedostaci u provedbi Protokola o suradnji i međusektorskoj suradnji po našem su sudu sljedeći:

1. nepostojanje jedne odgovorne osobe ili centra za provedbu Protokola i koordinaciju djelovanja svih ustanova koje se aktiviraju u slučajevima nasilja u obitelji;
2. evidencija svih bitnih podataka koji služe za planiranje individualiziranog postupanja u svakom slučaju obiteljskog nasilja na jednom mjestu;
3. nedovoljno praćenje i evaluacija provedbe Protokola odnosno uspješnosti rješavanja pojedinog slučaja obiteljskog nasilja.

Iskustva nekih zemalja (kao što je Nizozemska) pokazuju važnost postojanja jedne organizacije (kriznog ili koordinacijskog centra) na razini grada ili županije, u koju dolaze sve informacije u vezi sa slučajevima obiteljskog nasilja i iz kojega se koordiniraju svi postupci nakon što je prijavljeno obiteljsko nasilje. Takav centar u roku od dva dana dobiva i kompletira sve informacije od policije, službe socijalne skrbi i zdravstva, obavještava ustanovu koja pruža pomoć žrtvi nasilja i djeci, kontaktira tretmanski centar. Ovaj centar saziva redovite sastanke predstavnika svih uključenih ustanova na kojima se detaljno planiraju naredni koraci usmjereni na potrebe svih članova obitelji u kojoj ima nasilja.

Osim toga, u sustavu pravosuđa, u okviru probacijske službe, postoje stručnjaci koji, u suradnji s koordinacijskim centrom procjenjuju svakog počinitelja nasilja, preporučuju (ne)uključivanje u tretman, prate slučaj i pripremaju izvještaj za sud. Naime, u ovakvom modelu rada sve službe u zajednici odmah se aktiviraju nakon svakog slučaja prijavljenog nasilja i odmah započinju s intervencijama prema svim članovima obitelji, ovisno o njihovim potrebama. Počinitelj nasilja je za to vrijeme najčešće izdvojen iz obitelji, ali ga se motivira za uključivanje u tretman. Tako, kad započne suđenje, sud već ima informacije o počiniteljevom sudjelovanju u tretmanu ili pak o njegovom odbijanju da započne proces promjene svojeg nasilnog ponašanja, što se uzima u obzir prilikom donošenja presude.

Koordinacijski centar omogućuje i prikupljanje svih bitnih podataka na jednom mjestu, te praćenje i evaluaciju uspješnosti rješavanja slučajeva obiteljskog nasilja i učinkovitosti cjelokupne društvene reakcije.

U nedostatku takvog koordinacijskog centra važno je da sve ustanove koje se uključuju nakon prijave obiteljskog nasilja razmjenjuju sve bitne informacije. Stoga, predlažemo da sud koji izrekne zaštitnu mjeru psihosocijalnog tretmana, uputnicu kojom upućuje počinitelja nasilja u tretmanski centar istovremeno dostavlja i policijskoj postaji koja je podnijela prijavu, te nadležnom centru za socijalnu skrb. Na uputnici treba naznačiti kome se sve ona dostavlja. Sve daljnje obavijesti, vezane za provedbu psihosocijalnog tretmana, trebaju biti dostavljane, osim sudu, svim ustanovama/organizacijama navedenim na uputnici.

Zašto je obiteljsko nasilje osjetljivo područje rada?

✎ Marina Ajduković

Obiteljsko nasilje je područje rada u kojem se kod stručnjaka na vrlo suptilan način isprepliče osobno (osobna iskustva i stavovi) i profesionalno (pravila struke i kontekst organizacije u kojoj djeluju) sa širim društveno-političkim kontekstom koji je prevenciju obiteljskog nasilja stavio visoko na listu prioriteta. Stručnjaci svake od službi koje sudjeluju u suzbijanju obiteljskog nasilja suočavaju se s određenim izazovima koji su specifični upravo za njihovu područje, no neki od njih su im zajednički. Oni proizlaze iz sljedećih razloga:

- Sama priroda nasilja u obitelji i susret stručnjaka s članovima obitelji u kojoj ima nasilja:
 - raskorak između očekivanja različitih sudionika: žrtve, počinitelja, stručnjaka, pretpostavljenih u organizaciji u kojoj stručnjaci rade, zakonodavca, javnosti;
 - promjene zakona koje se odvijaju brže od organizacijskih promjena u pojedinim sustavima i koje ne prati odgovarajuća priprema pojedinih sustava i stručnjaka za nove ovlasti i uloge (brojnost slučajeva i nedovoljan broj stručnjaka, neatraktivnost i nepriznatost zadatka, nedostatak dodatne stručne obuke, nedostatak supervizije, upitnost učinaka pojedinih intervencija odnosno izostanak sustavne evaluacije planiranih i poduzimanih mjera)
- Medijsko tretiranje nasilja u obitelji na senzacionalistički način

u kojem je u pravilu naglasak na primjerima neučinkovitog zbrinjavanja i zaštite žrtve, dok iskustva dobre prakse teško nalaze mjesto u medijima. To s jedne strane stvara dodatno nepovjerenje žrtve i javnosti u sustave i dovodi do odgađanja traženja pomoći. S druge strane, briga o osobnoj izloženosti ako mediji pokažu zanimanje za pojedini slučaj predstavlja dodatni stresor u radu stručnjaka u ovom osjetljivom i teškom području rada.

Priroda nasilja u obitelji

Dosadašnja iskustva pokazala su da je jedna od značajnih pretpostavki djelotvornog pristupa obiteljskom nasilju suštinsko razumijevanje psihološkog položaja žrtve odnosno shvaćanje doživljenog nasilja kao traumatskog događaja. Zbog čega je nasilje traumatski događaj? Što znači biti žrtva? Razumijemo li doista žrtvu? Ovakva pitanja opravdana su jer mnoge reakcije ljudi s kojima žrtva dolazi u kontakt pokazuju da oni često zapravo žrtvu ne razumiju. Pitanja koja pokazuju to nerazumijevanje su, npr.: "Zbog čega niste otišli?" "Kako dozvoljavate da vam on to čini?"

Smatra se da je osoba bila izložena traumatskom događaju ako je: (1) proživjela, bila nazočna ili se suočila s događajima koji su predstavljali izravnu opasnost ili potencijalnu smrtnu opasnost, ranjavanje ili ugroženost osobnog ili tuđeg fizičkog integriteta te se (2) kao odgovor na tu situaciju javio intenzivni strah, osjećaj bespomoćnosti ili užasnutosti (DSM IV, 1998.).

Polazeći od ovih dvaju kriterija mnogi primjeri iz prakse jasno pokazuju da je izloženost nasilju za mnoge članove obitelji traumatski događaj. Nasilje u obitelji ne predstavlja samo izravnu opasnost za tjelesni integritet osobe koja mu je izložena, već i nazočnost tim događajima dovodi do traumatizacije. Upravo zbog toga treba voditi posebnu pažnju o djeci koja su izložena nasilju među roditeljima odnosno drugih odraslih članova obitelji. Iako se kod nas nasilje među roditeljima određuje kao posebni oblik ugrožavanja odno-

sno zlostavljanja djece u obitelji, još uvijek za tu djecu nisu razvijeni specifični programi pomoći.

Praćenje traumatiziranih osoba pokazalo je da postoji značajna razlika u njihovim reakcijama i oporavku ovisno o vrsti događaja kojem su bili izloženi. Tako se razlikuju:

- traumatski događaji I. tipa - to su jednokratni, kratkotrajni, izuzetni i teški događaji kao npr. nesreće, razbojstva, prirodne katastrofe;
- traumatski događaji II. tipa - to su događaji koji se ponavljaju, traju duže vrijeme i na taj način postaju za pojedinca očekivani traumatski stres na kojeg se on ili ona pokušava priviknuti. To su npr. tjelesno ili spolno nasilje, zatočeništvo, tortura, ratna stradanja.

Podaci jasno pokazuju da se u obiteljima u kojima ima nasilja ono ponavlja, pojačava po intenzitetu i ugrožavanju života i da je dugotrajno. Strana istraživanja pokazuju da prođe oko sedam godina prije nego se zatraži pomoć. Na uzorku hrvatskih žena koje su boravile u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja utvrđeno je da su one podnosile nasilje od 2 do 18 godina, s prosjekom od 10 godina do trenutka prijavljivanja (Maslić Seršić, 2009.). Zbog čega odrasla žrtva ne prekida nasilnu vezu s partnerom ili ne traži pomoć, odnosno kakva je dinamika razvoja nasilja u partnerskim odnosima opisano je u knjizi "Nasilje nad ženom u obitelji" (Ajduković i Pavleković, 2004.). Stoga ćemo ovdje objasniti kakav traumatizacija ima učinak na ponašanje žrtvi obiteljskog nasilja.

Najteže psihičke posljedice izazivaju traumatski događaji koje je namjerno izazvao čovjek, osobito s namjerom da povrijedi ili uništi druge ljude. Gubitak povjerenja koji nastaje povredom koju nanosi drugo ljudsko biće i egzistencijalna prijetnja koja dolazi iz bliskog okruženja duboko utječe na cjelokupnu ličnost žrtve. Uobičajene emocionalne reakcije na traumatsko iskustvo u ovakvim slučajevima su strah da se događaj ne ponovi, sram i srdžba zbog vlastite ranjivosti, srdžba na ono što se žrtvi čini da je uzrok ponašanja nasilnika (npr. nezaposlenost, siromaštvo, alkohol), strah od gubitka kontrole nad vlastitom agresijom i osjećaj srama zbog svojih agresivnih poriva, tuga zbog gubitka normalnog života. Neke od ovih reakcija mogu potaknuti žrtvu

obiteljskog nasilja da situaciju pokuša promijeniti svojim nasilnim ponašanjem. Tako je npr. jedna žena, majka troje djece, koja je živjela u dugogodišnjem nasilnom braku, tek u trenutku kad je shvatila da u ruci drži nož i da je spremna izbosti pijanog i nasilnog muža, smogla snage potražiti pomoć i napustiti takvu zajednicu.

Tipične posljedice dugotrajne izloženosti nasilju u obitelji brojne su i teške. To između ostalog uključuje:

1. Poteškoće u regulaciji osjećaja i teška emocionalna stanja kao tjeskoba, očajanje, agresija prema sebi i drugima, depresija i razmišljanje o samoubojstvu. S jedne strane, ova emocionalna stanja otežavaju žrtvi djelovanje radi rješavanja životno teške situacije, a s druge strane, predstavljaju opravdanje nasilniku da se nastavi nasilno ponašati. Ovakva emocionalna stanja žrtve stručnjacima otežavaju uspostavljanje kontakta i stvaraju kod njih osjećaj bespomoćnosti i nedjelotvornosti.

2. Izmijenjena sposobnost za odnose i razvijanje određene vrste patološke povezanosti žrtve s nasilnikom. Postoje dva mehanizma razvoja takvog odnosa. Jedan je da nasilnik postepeno preuzima potpunu kontrolu nad žrtvom, a ona razvija osjećaj ovisnosti o nasilniku i malo po malo gubi osjećaj kontrole nad svojim životom (počinje osjećati da je prepuštena na "milost i nemilost" te da nije sposobna bilo što promijeniti). Drugi put uspostavljanja nasilnikove kontrole je činjenica da se radi o osobi koja je žrtvi često emocionalno važna osoba što je karakteristično za slučajeve obiteljskih odnosa, pa se žrtva boji da će traženjem pomoći nanijeti štetu partneru ili ugroziti emocionalni odnos. Ovaj razvoj nasilnog obrasca ponašanja u obitelji objašnjava zbog čega svi članovi obitelji, a pogotovo djeca i starije osobe, teško prijavljuju nasilje i spremni su dugo trpjeti prije nego što traže pomoć. Ako nasilje prijavi netko drugi, skloni su umanjivati značaj nasilja ili ga prikrivati. Umanjivanje i poricanje nasilja, odustajanje od svjedočenja ili podnesene prijave redovito su posljedica psihološkog stanja žrtve. To kod stručnjaka obično izaziva sumnjičavost u "prave" žrtvine motive, razočaranje u neuspjeh postizanja promjene nakon što su uložili puno napora da pomognu obitelji, a ponekad se javljaju ljutnja na žrtvu i prezir.

3. Narušen osjećaj osobnog identiteta, slike o sebi i drugima. Prirodna je potreba svake osobe da o sebi misli dobro i da je po nečemu vrijedna, a sustavno obezvjeđivanje koje čini nasilnik u obitelji snažno narušava upravo osjećaj osobne vrijednosti žrtve, tako da ona postaje sklona misliti o sebi kao bezvrijednoj i nesposobnoj da bilo što promijeni. Svijet oko sebe više ne doživljava kao pozitivno nego kao opasno i ugrožavajuće mjesto. Pri tome postaje nepovjerljiva i prema drugim ljudima, počinje strahovati da opasnost prijete i od ostalih ljudi iz okoline. Stoga druge ljude, pa i stručnjake, prihvaća samo uvjetno i s nepovjerenjem, a ne doživljava ih unaprijed kao izvor zaštite i podrške. Iz iskustva je poznato da prepoznavanje žrtvinog nepovjerenja kod stručnjaka izaziva podozrivost i brigu da će biti izmanipulirani.

4. Ponovna viktimizacija žrtve očituje se u većoj sklonosti da nakon izlaska iz jedne nasilne partnerske veze uđe u drugu. To je posljedica povezivanja različitih okolnosti, kao što je smanjeni osjećaj samopoštovanja zbog prethodno doživljenog nasilja, model nasilnog rješavanja sukoba u obitelji koji može nositi iz djetinjstva, potreba da nađe partnera koji djeluje snažno i zaštitnički. U slučaju ponovnog ulaska žrtve u nasilnu vezu nakon što su se angažirali na njenom osnaživanju i osamostaljivanju, stručnjaci se obično osjećaju iznevjereni, a znajući da će se vjerojatno ponovno susresti s istim poslom, katkada i bespomoćno.

Sve opisane reakcije žrtve mogu nam pomoći da razumijemo nevoljkost, sumnjičavost, pasivnost, promjenu iskaza, preuzimanje krivnje i mnoga druga ponašanja kod žrtava nasilja u obitelji. Ako se vratimo na početak ovog priloga, bit će jasnije zbog čega pitanja kao npr.: "Zbog čega niste otišli?" ili "Zbog čega niste ranije pozvali pomoć?" ili "Kako to da opet imate nasilnog partnera? Pa zar se niste dosad opametili?" pokazuju nerazumijevanje toga što znači biti žrtva.

Traumatizacija također pogađa i počinitelja nasilja. Ponašanje nasilnika koje dovodi do nečije traumatizacije i kod njega samog razara sposobnost emocionalnog razumijevanja te osobe, poštovanje prema njenom životu i doživljajima. Nasilno ponašanje uništava sposobnost odnosa s drugom osobom jer počinitelj postaje sposoban za nečovječno djelo tako što sebe isključuje

iz kontakta s drugim ljudskim bićem. Zbog toga počinitelji nasilja u partnerskom odnosu često nisu u stanju razumjeti da njihovo ponašanje prouzrokuje patnju djece za koju tvrde da su im vrlo značajna i kojoj "žele najbolje".

Na temelju ovog sažetog prikaza psihološkog stanja žrtve jasno je zbog čega je važno pri prijavi ili/i procjeni obiteljskog nasilja utvrditi kad se dogodilo prvo zlostavljanje, kad najteže, kad posljednje i u čemu se ono sastoji. Ukoliko se radi o tjelesnom nasilju, treba utvrditi koji su sve bili prateći psihološki oblici nasilja, a važno je procijeniti i psihološko stanje cijele obitelji, posebno djece. Razumijevanje psihološkog stanja žrtve omogućuje stručnjaku da prilagodi svoj pristup njezinim potrebama i mogućnostima. Zbog svega navedenog pri intervenciji, pružanju pomoći i podrške nakon traumatskih događaja osobito je važno da se traumatizirani osjećaju sigurnima, da postupnu mogu vratiti povjerenje u svijet oko sebe i u život, te da integriraju taj strašni doživljaj u svoje drugo životno iskustvo. Stoga se nakon traumatizacije prvo mora uspostaviti tjelesna, psihička i socijalna sigurnost, što je uloga policije, pravosuđa, socijalne skrbi, skloništa za žrtve obiteljskog nasilja. Zatim se može početi s razradom starih sjećanja i stvaranje prostora za život u sadašnjosti. To je uloga savjetovališta i stručnjaka iz područja mentalnog zdravlja. Niti jedan stručnjak ne može poništiti neko stvarno traumatsko iskustvo, ali možemo pomoći osobama koje su preživjele traumatsko nasilno iskustvo da s tim iskustvom drugačije postupaju. Rad s traumom je krajnje naporan i složen. Suočavanje s traumatskim iskustvima preživjelih i kod stručnjaka može dotaknuti njihova vlastita životna iskustva i postaviti pitanje smisla vlastitog rada. To može dovesti do stručnjakove nesigurnosti i povlačenja od odnosa sa žrtvom. To su sve razumljive reakcije, ali mogu traumatiziranu osobu ponovno vratiti u izolaciju i osjećaj da joj nitko ne može pomoći.

Raskorak u očekivanjima različitih sudionika od društvene reakcije na nasilje u obitelji

Kad žrtva nasilja u obitelji traži pomoć, važno je imati na umu što ona očekuje od onoga od koga traži pomoć – policije, centra za socijalnu skrb, liječnika, djelatnika skloništa ili savjetovašta. Kad se obraćaju policiji, očekuju zaustavljanje nasilja i zaštitu, a kad se obraćaju socijalnoj službi ili zdravstvenom djelatniku, najčešće očekuju da im posveti određeno vrijeme i saslušaju ih, te da ih uputi gdje bi mogle dobiti daljnju pomoć i savjete (Rath i Jarratt, 1990., prema Ajduković i Pavleković, 2004.). Međutim, iskustva zlostavljanih žena pokazuju da se često susreću s nedjelotvornim sustavom pomoći.

Tako je istraživanje UNDP-a provedeno u većim gradovima Hrvatske s 27 žrtava obiteljskog nasilja, s kojima su provedeni dubinski intervjui, pokazalo da žene navode niz primjedbi na djelotvornost sustava (Kraljević, 2009.). Između ostalog, navele su kako im je nedostajalo više pomoći od centara za socijalnu skrb, da su često bile izložene neprofesionalnom postupanju stručnjaka u centrima, među kojim dio njih ističe da su savjetovane kako se radi o "komunikacijskim problemima u obitelji, a ne nasilju", da su razgovore vodile u neodgovarajućim prostorima koji nije omogućavao privatnost, da su im bili izgubljeni dokumenti i slično. Što se tiče policije, manji dio sudionica navodi da je intervencija bila profesionalna, korektna i pravovremena, te da su se osjetile zaštićeno. Međutim, veći je broj sudionica smatralo da je policija više pomagala počinitelju nasilja nego žrtvi, a da unatoč nekoliko uzastopnih intervencija, nisu ni u jednom slučaju pritvorili ni udaljili počinitelja obiteljskog nasilja. Isto tako, dio sudionica je navodilo da je u nekim slučajevima policija bila nemoćna i bez suradnje s drugim nadležnim institucijama. Ni iskustva s pravosuđem nisu ovim ženama bila puno bolja. Većina sudionica je svjedočila na sudu i tom prigodom navode da su bile izložene sljedećim vrstama nelagode: (1) sutkinja je bila nervozna, (2) sudac mi nije vjerovao, (3) bilo me sram, (4) osjećala sam se kao kriminalac, (5) bojala sam se počinitelja, stalno sam mislila na to što će se dogoditi meni i djeci kad opet bude slobodan, (6) omalovažavanje od strane sutkinje je bilo toliko da je odvjetnica tražila

izuće i ostvarila ga, (7) ispitivanje sam doživjela kao mučenje i zbunjivala su me pitanja koje je sutkinja postavljala.

Slična iskustva pokazala su i istraživanja u drugim zemljama. Tako npr. žene koje su žrtve nasilja u obitelji u Velikoj Britaniji navode da, iako je obiteljsko nasilje prepoznato kao prioritetni društveni i politički problem, usluge koje dobivaju su nepovezane, a same su često izložene osuđujućim stavovima. Najviše vjeruju skloništim i ženskim udrugama specijaliziranim za podršku ženama. U ostalim kontekstima od strane stručnjaka osjećaju nepovjerenje, optuživanje i okrivljavanje i često se boje da će umjesto pomoći od sustava socijalne skrbi biti suočene s njihovom inicijativom za izdvajanje djece iz obitelji (Mullender, 2009.).

Jako je važno da stručnjaci zaista "čuju" ova iskustva žrtava i ne dožive ih kao "napad" na sebe, te da ne posegnu za opravdanjima zbog objektivno teških uvjeta u kojima rade ili da ne usmjere svoje nezadovoljstvo prema žrtvama "kao nezahvalnima". Ovakva istraživanja važna su ukoliko ih upravo mi, stručnjaci o kojima žrtve nasilja u obitelji govore, pretočimo u socijalnu akciju koja će promijeniti kontekst profesionalnog djelovanja i osigurati što dosljednije postupanje svih stručnjaka. Pritisnuti velikim brojem slučajeva, zakonskim obavezama žurnog djelovanja, a ponekad i nedovoljno osposobljeni za razumijevanje korisničke perspektive u području obiteljskog nasilja, stručnjaci mogu svojim reakcijama poslati novi dio problema za samu žrtvu. Naprotiv, zajednički je cilj stručnjaka da postanu dio rješenja problema zlostavljanja u obitelji.

Ukoliko preuzmu strategiju "moći i kontrole nad žrtvom", stručnjaci su na najboljem putu da postanu novi dio problema za žrtve. Osnovna poruka te strategije je: "Ja znam što je za vas najbolje", a obilježavaju je vrlo raznolike reakcije stručnjaka – od narušavanje povjerljivosti, umanjivanje nasilja i prihvaćanja zlostavljanja kao normalnog ("to su samo nesporazumi u svakom braku"), osuđivanje žrtve za trpljenje nasilja do nepoštovanja njezine samostalnosti odnosno njezinog prava na izbor onoga što misli da je najbolje za nju. Dio ovih reakcija pokazuje nestrpljenje i želju stručnjaka da što prije riješe žrtvinu situaciju koja ponekad traje godinama. Osjećaj stručnjaka

da mora riješiti sve njene probleme ne pridonose razumnom postupanju i ne ide uvijek žrtvi u prilog. Otkud ta potreba? Je li to zbog pritiska zakona i očekivanja javnosti? Ili je to možda zbog toga što se kao stručnjaci osjećamo vrijedno jedino kad se problem korisnika/stranke riješi brzo i na nama prihvatljiv način?

S druge strane, stoji strategija "zastupanja žrtve" koja pridonosi njenom osnaživanju i koju najbolje opisuje poštovanje povjerljivosti i njene samostalnosti u donošenju odluka, povjerenje u ono što žrtva iskazuje, prihvaćanje njezinih iskustava i prepoznavanje nepravde koja joj je nanesena, pružanje odgovarajućih informacija i podrška pri planiranju sigurnosti u budućnosti. Osnovna poruka ove strategije je: "Vidim što se događa u vašem životu. Ovdje sam da vam pomognem donijeti odluku koja će vama najbolje odgovarati"¹.

U situacijama kad su žrtve nasilja djeca, neovisno jesu li bila prisutna nasilju među roditeljima ili su i sama bila izravno izložena nasilju, uloga stručnjaka i uloga odrasle žrtve se mijenja. Polazeći od naših zakonskih određenja i razvojne ovisnosti djece od odraslih, djeca i njihov najbolji interes postaju prioritet. To umanjuje mogućnosti bilo kojeg od roditelja, pa tako i onog koji je žrtva nasilja, na slobodu izbora upravo zbog činjenice da su odgovorni prema djeci i stavlja stručnjaka u složenu profesionalnu situaciju u kojoj treba istodobno voditi računa i o potrebama odrasle žrtve i najboljem interesu djece. U takvim situacijama postoji rizik da će stručnjaci izgubiti iz fokusa najbolji interes odrasle žrtve jer će se usmjeriti isključivo na najbolji interes djece. Na to upućuje istraživanje o reakcijama 109 socijalnih radnica na nasilje u obitelji (Bezenšek Lalić, 2007.). U istraživanju su korišteni kratki prikazi slučajeva iz prakse, a provjeravano je postoje li razlike u procjeni nasilja nad ženom i djetetom s obzirom na vrstu ugroženosti djeteta (tjelesno nasilje nad djetetom i majkom nasuprot svjedočenju djeteta o nasilju nad majkom). Ugroženost djeteta procijenjena je većom kod tjelesnog nasilja od strane oca nego kad je dijete bilo nazočno nasilju oca nad majkom. U svim slučajevima odgovornost oca za ugrožavanje djeteta ocijenjena je znatno većom od odgovornosti

¹ Kako razgovarati sa žrtvom detaljno je opisano u knjizi "Nasilje nad ženom u obitelji" (Ajduković, M. i Pavleković, G., 2004.).

majke, ali je njena odgovornost procijenjena većom kad je dijete bilo izloženo tjelesnom nasilju od strane oca nego kad je "samo" svjedočilo nasilju oca nad majkom. Iako je muškarac procijenjen odgovornijim za nasilje nad partnericom, i njoj je pripisana djelomična odgovornosti za vlastitu ugroženost kad je nasilje bilo dugotrajno.

U istom istraživanju, socijalne radnice koje su i same bile tjelesno kažnjavane u djetinjstvu, ocijenile su ugroženijim dijete izloženo tjelesnom nasilju u obitelji, a oca odgovornijim za ugrožavanje djeteta nego što su to procijenile socijalne radnice koje nisu bile tjelesno kažnjavane u svojem djetinjstvu. Socijalne radnice koje su u djetinjstvu svjedočile nasilju oca nad majkom, više su okrivljavale žene za njihovu viktimizaciju u situacijama tjelesnog nasilja nad sobom i djetetom i svjedočenja djeteta nasilju, a u manjoj mjeri su smatrale oba roditelja podjednako odgovornima za ugroženost djeteta nego one socijalne radnice koje nisu doživjele nasilje oca nad majkom. Socijalne radnice s lošim osobnim iskustvom iz djetinjstva također su bile manje sklone savjetodavnom radu u slučajevima oba oblika nasilja i kod dugotrajnog nasilja. U svim opisanim situacijama nasilja socijalne radnice koje su doživjele nasilje u partnerskom odnosu u značajno manjoj mjeri okrivljavale su majke od socijalnih radnica koje nisu imale takvo iskustvo. Dakle, i ovo istraživanje potvrdilo je da se u području obiteljskog nasilja isprepliće osobno i profesionalno.

Učinak rada sa žrtvama nasilja u obitelji na stručnjake

Poznato je da su stručnjaci koji rade s ljudima u vršenju svoje profesionalne uloge izloženi višestrukom djelovanju profesionalnog stresa (Ajduković i Ajduković, 1996.). Psihološke posljedice rada s ljudima u nevolji i krizi, s onima koji su preživjeli traumatska iskustva, uključujući nasilje u obitelji, mnogo su složenije i mogu se označiti s dva ključna pojma - sagorijevanje na poslu i posredna odnosno vikarijska trauma.

Sagorijevanje na poslu (eng. *burnout*) jedan je od najnepovoljnijih ishoda kronične izloženosti profesionalnom stresu pomagača. Christina Maslach (1993.) opisuje sagorijevanje kroz tri dimenzije: (1) emocionalnu iscrpljenost, (2) depersonalizaciji opisanu kao negativni stav prema korisnicima, osobnu isključenost ili gubitak ideala, (3) smanjenje postignuća i posvećenosti poslu. Radi se o procesu koji se ne događa “preko noći”, već se početno razumijevanje za korisnike/klijente postupno mijenja u cinizam i ravnodušnost. Zvuči na prvi pogled paradoksalno, no sagorijevanje je u najvećoj mjeri posljedica nekih pozitivnih obilježja stručnjaka kao što su altruizam, idealizam i posvećenost profesiji, teškoća da se postavi osobna granica i kaže “ne”, nesposobnost delegiranja dijela posla drugima, prevelika očekivanja od poduzetih intervencija. S druge strane, sagorijevanje je također posljedica nekih situacija koje ovise o organizaciji rada i osobinama korisnika. Tako sagorijevanju pridonosi loša organizacija posla, nedostatna priprema za konkretan posao, preveliko radno opterećenje, loši radni uvjeti i nedostatak potrebne opreme, izostajanje podrške, profesionalna izolacija i drugo.

Stručnjaci koji rade s traumatiziranim osobama mogu i sami pokazivati znakove posredne ili vikarijske traume. Radi se o tome da događaji što ih korisnici opisuju djeluju na stručnjake kao da su ih i oni sami proživjeli, pa počinju očitovati iste ili slične traumatske reakcije kao i traumatizirane osobe s kojima rade. Posljedice posredne traume očituju se kako u osobnom tako i u profesionalnom životu. Najčešće se javljaju žalost i depresivnost, razdražljivost, osjećaj bespomoćnosti, kronični umor, probavne smetnje, veća podložnost nezgodama i infekcijama i slično. No posljedice posredne traume su i zaboravljanje dogovora, nesposobnost uživanja u poslu, neprijateljstvo ili nepovjerenje prema kolegama koji vole svoj posao, osjećaj otuđenosti od kolega koji ne rade isti posao, pretjerana osjetljivost u razgovoru o slučaju, izbjegavanje supervizora ili/i kolega s kojima bi mogli pričati o slučaju, nemir i poteškoće s koncentracijom, gubitak profesionalnog samopouzdanja i slično.

Zanimljivo je da su istraživanja pokazala da intenzitet posredne traumatizacije nije povezan s intenzitetom sagorijevanja na poslu, što znači da se radi o dva različita negativna učinka profesionalnog rada (Bell, Kulkarni i Dalton, 2003.). Ipak, učinci sagorijevanja i posredne traume vrlo su slični

za stručnjake. I jedno i drugo vodi do problema s koncentracijom, apatije ili hiperaktivnosti, izolacije, otuđenja i naglih promjena raspoloženja. Tjelesni simptomi kao npr. glavobolje, umor, vrtoglavice dio su fenomena. Ključna je razlika u tome što je sagorijevanje posljedica prevelikog radnog opterećenja, slabih radnih uvjeta i loše organizacije posla koji dovode do emocionalnog i mentalnog zamora, a posredna traumatizacija je posljedica blisko vezana s traumatskim iskustvima korisnika. Kao što visoka razina radnog stresa dovodi vremenom do sagorijevanja, tako i dugotrajna izloženost posrednoj traumatizaciji dovodi do tzv. zamora pomaganja odnosno zamora suosjećanja (Groen, 2005.). Sve to dovodi do krivih procjena na poslu i nerealnih očekivanja. Cijeli timovi i organizacije mogu patiti od sagorijevanja i posredne traumatizacije. To dovodi do čudnih sukoba koji nekada izmiču kontroli i do neproduktivnog usmjeravanja na odnose među službama i organizacijama i uzajamnog optuživanja, a korisnik ostaje u drugom planu.

Ukoliko stručnjak nije svjestan na koje sve načine rad sa žrtvama obiteljskog nasilja može profesionalno i osobno utjecati na njega, neće poduzeti potrebne mjere samozaštite. No, s obzirom da se radi o izuzetno teškom poslu, spontano se javljaju neki obrambeni mehanizmi koji pomažu da se lakše nosi s tim teškim područjem rada premda mogu biti štetni za profesionalni rad.

Kad briga za mentalno zdravlje stručnjaka nije sustavna i osviještena ili/i nije dio strategije organizacije u kojoj radi, tada mu ne preostaje ništa drugo nego koristiti različite mehanizme “preživljavanja” na poslu, a koji u pravilu nisu djelotvorni ni za korisnike, ali ni za osobni profesionalni identitet i razvoj. U području obiteljskog nasilja najčešće se javljaju sljedeće “strategije preživljavanja”:

1. Spašavanje

Stručnjak intervenira i pruža pomoć i u stvarima koje žrtva može uraditi i sama, potpuno preuzimajući odgovornost za slučaj, te pretjerano zaštićuje i stalno “čuva” traumatiziranu osobu.

2. Povlačenje

Da bi emocionalno preživio, stručnjak intelektualizira, upućuje traumatiziranu osobu drugom stručnjaku ili u drugi sustav, kategorizira/dijagnosticira i ponaša se s pozicija profesionalne moći.

3. Suosjećanje

Stručnjak je pretjerano suosjećajan i poistovjećen tako da počinje imati osjećaj da je sam žrtva. Izrazito je angažiran, ali su aktivnosti često neprikladne i konfuzne.

4. Umanjivanje i potiskivanje

Da bi izbjegao preplavljenost osjećajima, stručnjak "ne vidi" odnosno poriče ili umanjuje problem ("Ima i puno težih slučajeva."), premješta problem ("Sve je to zbog siromaštva/alkohola."), povlači se i udaljava, okrivljuje traumatiziranu osobu ("Mogla bi se i ona malo potruditi.").

Naša iskustva s početka 2000-ih pokazala su da su sve navedene strategije preživljavanja stručnjaka prisutne kod nas. U skupini od 100 stručnjaka, liječnika, medicinskih sestara, socijalnih radnika, psihologa i drugih najprisutnije je bilo:

- spašavanje (uz izostanak korisničke perspektive) - "Nastojim da se odmah pokuša naći bilo kakvo rješenje." (46%)
- okrivljavanje žrtve - "Naljutim se na ženu ako ne poduzme ništa da se zaštiti." (39,5%)
- premještanje problema - "Ne uplićem se dublje u takve slučajeve jer većina zlostavljanih žena zapravo nije spremna promijeniti svoju situaciju." (33%)
- pretjerana identifikacija - "Osjećam se bespomoćno u susretu sa zlostavljanom ženom." (31%).

Sve navedeno jasno pokazuje da je nužno razvijati strategije (samo)pomoći kako na osobnoj tako i na organizacijskoj razini. Na osobnoj razini važno je da sami sebi osiguramo vrijeme za relaksacija, vježbanje i rekreaciju; da brinemo o svojim fiziološkim potrebama (dobra i zdrava ishrana, dovoljno sna), da provedemo odgovarajuće vrijeme s dragim osobama, da nježujemo hobije, ali prije svega, da pratimo svoje stavove i vrijednosti vezane uz rad s nasiljem i njihovu eventualnu primjenu.

No, važno je imati na umu da takav pristup nije samo i isključivo naša odgovornost kao pojedinih stručnjaka. Organizacije u kojima radimo trebaju

osigurati vrijeme i resurse za sprečavanje sagorijevanja i posredne traumatizacije. Naime, ukoliko se na organizacijskoj razini pokaže odgovarajuća osjetljivost za potrebe stručnjaka, i oni će moći pokazati veću osjetljivost za potrebe korisnika (Bell, Kulkarni i Dalton, 2003.).

Organizacija čiji djelatnici rade u području nasilja u obitelji trebali bi osigurati njihovo sustavno obrazovanje i stvaranje mogućnosti za kontinuirano učenje, skrb za nove zaposlenike, ravnomjerno raspoređivanje "teških" slučajeva, razvijanje timova i sustava zajedničkog rada, osiguravanje psiholoških kriznih intervencija kad to situacija zahtijeva, superviziju kao dio radnog vremena i obaveza, otvorenost prema drugim sustavima i uvid u njihove poteškoće i resurse.

Ukoliko se to ne poduzima, stručnjaci se nađu u "začaranom krugu": traumatizirane žrtve koje teško uspostavljaju povjerenje s iscrpljenim stručnjacima, koji da bi "preživjeli" količinu i težinu radnog opterećenja, umanjuju nasilje žrtve ili "po kratkom postupku" određuju što je za žrtvu najbolje, što se događa u organizacijskom kontekstu koji je sumnjičav prema drugim službama i institucijama, ali istodobno ima cilj prosljediti žrtvu što brže nekom drugom. Kad se uspostavi ovakav "začarani krug" niti najbolje strategije, niti najbolji protokoli, niti najsuvremenija skloništa neće omogućiti žrtvi obiteljskog nasilja ono što joj treba - suradni odnos među stručnjacima², suradni odnos stručnjaka i korisnika, osnaživanje žrtve, njezinu sigurnost i prekidanje nasilja u obiteljskom okruženju.

² Više o konceptu suradnog odnosa i njegovom uspostavljanju može se naći u knjizi Gabi Čačinović Vogrinčić i suradnika (2006.).

Zašto je nužna suradnja svih sudionika uključenih u proces suzbijanja nasilja u obitelji?

☞ Antonija Žižak

Zašto je potrebna i kako se odvija suradnja?

Promišljanja i uvjerenja o potrebi suradnje sudionika uključenih u proces suzbijanja nasilja u obitelji uobičajeno uključuju tvrdnju da se radi o vrlo složenom problemu s teškim individualnim i društvenim posljedicama. Nemoć ga je cjelovito zahvatiti unutar jedne društvene djelatnosti, odnosno sektora. Tome se pridružuje i konstatacija da žrtve obiteljskog nasilja, najčešće žene i djeca, imaju raznolike potrebe čije zadovoljavanje traži uključivanje većeg broja institucija iz različitih sektora (Gregg, 2007.). Jedan od prvih međunarodnih dokumenata u kojem se kao najprikladniji pristup suzbijanju nasilja u obitelji zagovara interdisciplinarni pristup i "zajednički rad" različitih sektora je dokument UN-a pod nazivom 'Strategies for confronting domestic violence: A resource manual' iz 1993. godine. U tom dokumentu se, osim već navedenih, kao razlozi za suradnju i zajednički rad navodi po-

treba uključenih sustava da bolje upoznaju potencijale zajednice i načine i djelokrug rada drugih sustava, povećaju učinkovitost intervencija uz manji financijski izdatak te da se međusobno podrže u tom teškom i zahtjevnom području rada.

Izostanak suradnje općenito ili između pojedinih sektora i službi (primjerice, sektora za zaštitu žrtava obiteljskog nasilja, sektora za zaštitu djece, za tretman ovisnosti (počinitelja i žrtava), za psihosocijalni tretman počinitelja nasilja ili radne organizacije počinitelja nasilja, itd.) navodi se kao jedan od mogućih razloga nedovoljne učinkovitost u suzbijanju nasilja u obitelji (Hickman i Davis, 2003.; Klevens i sur., 2008.; Rindels i sur., 2009.). Prvi pokušaji da se riješe problemi rascjepkanosti intervencija koje se poduzimaju u slučaju nasilja u obitelji vezuju se uz reforme u području pravosuđa i nastojanja da se u proces suzbijanja nasilja u obitelji uključi i rješavanje cijelog niza drugih psihosocijalnih i zdravstvenih problema koji uzrokuju i/ili prate nasilje u obitelji. Ta nastojanja uobičajeno se nazivaju koordiniranim ili cjelovitim (sveobuhvatnim) odgovorom zajednice¹ na probleme nasilja u obitelji, a ostvaruju se kroz različite oblike suradnje ključnih sudionika tog procesa – policije, pravosuđa, socijalne skrbi, zdravstva, institucija i organizacija za zastupanje, zaštitu i pomoć žrtvama (Shepard, Falk i Elliott, 2002.). Tri su izvorna i još uvijek najčešće prisutna oblika suradnje, odnosno zajedničkog rada na suzbijanju nasilja u obitelji: intervencije u zajednici, reforme kaznenog pravosuđa i uspostavljanje koordinacijskih tijela ili povjerenstava (Shepard, 1999.).

Intervencije u zajednici su organizirani i institucionalizirani postupci usmjereni na postizanje koordiniranog odgovora zajednice na nasilje u obitelji. Najpoznatiji takav projekt nastao je u okviru Duluth modela², a na razini koordinacije uključuje osam komponenti: sigurnost žrtve, protokol o postupanju u svrhu sigurnosti žrtve, umrežavanje davatelja socijalnih i zdravstvenih usluga obitelji, sustav praćenja i nadzora počinitelja, zastupanje žena žrtava nasilja

¹ U engleskom govornom području u literaturi se koriste nazivi *coordinated community response* i *comprehensive community response*.

² *The Duluth Domestic Abuse Intervention Project (DAIP)*.

pred zakonom i u zajednici, sankcije i rehabilitaciju počinitelja, umanjivanje štete nanosene djeci kroz nasilje u obitelji, te evaluaciju koordiniranih odgovora iz perspektive sigurnosti žrtve i odgovornosti počinitelja. Za razliku od povjerenstava (koordinacijskih tijela), projekte intervencija u zajednici vode neprofitne, nevladine organizacije locirane izvan pravosudnog sustava.

Vođenje i koordiniranje zajedničkog odgovora zajednice na probleme nasilja u obitelji u projektima usmjerenim na reformu kaznenog pravosuđa u pravilu se povjerava odvjetništvu, sudu ili probacijskoj službi. Reforma se provodi kroz uspostavljanje novih programa unutar sektora pravosuđa u koje se mogu uključivati drugi sektori. Tako su, primjerice, neki od programa koji su nastali u okviru ovakve koordinacije "vertikalni progon" (jedan sudac prati slučaj od uhićenja preko sankcioniranja do izvršenja) i savjetovalište za žrtve nasilja u okviru odvjetništva. Family Violence Project jedan je od najpoznatijih koordiniranih odgovora zajednice ovog tipa (Shepard, 1999.).

Koordinacijska tijela ili povjerenstva za suzbijanje nasilja u obitelji u zadnjih su petnaestak godina jedan od najčešćih zajedničkih odgovora na probleme nasilja u obitelji (Allen, 2006.). Nastaju kao zajednički odgovor nadležnih državnih tijela na probleme nasilja u obitelji. Pritom se svrha njihovog formiranja prepoznaje na tri razine: (1) unapređenje prakse svih sektora uključenih u proces suzbijanje nasilja u obitelji, (2) intenziviranje i podizanje kvalitete komunikacije među sektorima (pravosuđe, policija, socijalna skrb, zdravstvo, udruge za zastupanje, zaštitu i pomoć žrtvama, organizacije za tretman počinitelja, pravobraniteljskih institucija itd.) i (3) povećanje osjetljivosti i odgovornosti zajednice za nasilje u obitelji.

Evaluacija procesa i ishoda suradnje sudionika uključenih u taj proces nije nimalo lagana (Shepard, 1999.). Dostupna istraživanja pokazuju kako koordinacijska tijela čije je djelovanje usmjereno na druga problemska područja (primjerice, sveobuhvatnu skrb o djeci, probleme ovisnosti i sl.) igraju važnu ulogu u integriranju intervencijskih nastojanja zajednice. Kad je suzbijanje nasilja u obitelji u pitanju, unatoč njihovoj važnosti i postojanju formalizirane suradnje različitih sektora, koordinacijska tijela ne uspijevaju do potrebne razine ostvariti ciljeve zacrtane na planu suradnje i promjena u zajednici

(Allen, 2006.; Klevens i sur., 2008.; Banks i sur., 2009.). Kao mogući razlozi navode se teškoće u vođenju takvih povjerenstava i u sadržaju njihovog rada (Shepard, 1999.), teškoće u izgradnji zajedničkog pristupa (Allen, 2006.), te nedostatak podataka o stvarnom sadržaju i kvaliteti "zajedničkog odgovora" zajednice na probleme nasilja u obitelji (Klevens i sur., 2008.), odnosno činjenice da se naprosto nedovoljno radi zajednički.

S ovime su sukladne i ključne poruke iz stručne literature (Duigan i Felus, 2002.; Shepard, Falk i Elliott, 2002.; Gregg, 2007.; Robinson i Tregidga, 2007.; Malik, Ward i Janczewski, 2008.; Rindels i sur., 2009.), prema kojima se u svijetu intenzivira suradnja svih sudionika procesa suzbijanja nasilja u obitelji. Taj oblik suradnje naziva se "suradnjom integriranih timova"³. Svrha suradnje podiže se na razinu integriranog, odnosno zajedničkog odgovora svih sektora na složeni problem nasilja u obitelji i njegove posljedice. Slijedi se ideja istovremenog podizanja kvalitete postojećih usluga pojedinih sektora/organizacija te zajedničkog kreiranja i provođenja novih (integriranih) usluga obitelji.

Svrha i sadržaj suradnje

Na temelju analize literature (Centre for social Development and Humanitarian Affairs, 1993.; Duigan i Felus, 2002.; Shepard, Falk i Elliott, 2002.; Robinson, 2006.; Gregg, 2007.; Robinson i Tregidga, 2007.; Lowry i Trujillo, 2008.; Rindels i sur., 2009.; Banks i sur., 2009.) može se reći da je opća svrha suradnje sudionika uključenih u proces suzbijanja nasilja u obitelji pronalaženje zajedničkih odgovora različitih sektora na probleme nasilja u obitelji. Takva se svrha temelji na cijelom nizu prednosti suradnje ili zajedničkog rada, pri čemu se najčešće navode sljedeće prednosti:

- povećava se i produbljuje razumijevanje opsega i dinamike nasilja u

³ Za ovaj oblik suradnje u literaturi na engleskom se koriste nazivi poput: *multi-agency collaboration*; *domestic violence team*; *integrated services*.

- obitelji od strane stručnjaka i javnosti;
- povećava se broj otkrivenih slučajeva nasilja u obitelji te veći broj počinitelja postaje odgovoran za svoje nasilničko ponašanje;
- proširuje se prostor za nove, zajedničke ciljeve i područja djelovanja sektora i službi s različitim odgovornostima i područjima djelovanja;
- značajno se smanjuje ponovna viktimizacija dugogodišnjih žrtava nasilja u obitelji;
- znatno se povećava osjetljivost za žrtve nasilja u obitelji i njihove potrebe te se sukladno tome pojavljuju novi oblici zagovaranja, zaštite i pomoći žrtvama;
- zagovaranje i samo-zagovaranje prava i potreba žrtve humanije je i potpunije;
- unapređuju se načini procjene rizika od ponovljenog nasilja;
- zahtjevi koji se iz različitih sektora postavljaju za članove obitelji u kojoj se događa nasilje manje su nerealni, preklapajući i kontradiktorni;
- postupanje s počiniteljima nasilja učinkovitije je te je stopa recidivizma niža;
- razvijaju se integrirani individualni planovi postupanja u pojedinačnim slučajevima nasilja;
- stručnjaci dobivaju veću podršku za svoj rad te raste njihov radni moral i odgovornost;
- razumijevanje među sudionicima procesa suzbijanja nasilja u obitelji bolje je;
- povećavaju se mogućnosti stručne konzultativne podrške Vladi i drugim odgovornima za rješavanje problema nasilja u obitelji.

Usklađeno zajedničko djelovanje većeg broja sektora naviknutih na izolirano djelovanje unutar svojih odgovornosti izuzetno je zahtjevno. U tom se smislu kao najčešće prepreke ili izazove uspješnoj suradnji izdvaja sljedeće:

- U pojedinim sektorima postoje različite radne definicije, koncepcije i pristupi problemu nasilja u obitelji.
- Čvrsto zacrtana odgovornost za djelovanje iz pozicije rada s određenim članom obitelji (dijete ili odrasla osoba), odnosno pozicije rada s žrtvama ili počiniteljima nasilja.

- Praćenje pojave nasilja u obitelji u pojedinim sektorima odvija se uz pomoć specifičnih metoda, što na razini zajednice otežava praćenje pojave, odnosno onemogućava usporedbu podataka te zatim planiranje zajedničkog odgovora na problem.
- Nastojanja stručnjaka (izravna ili neizravna) da zadrže poziciju moći (prvenstva odlučivanja) tijekom zajedničkog rada (suradnje) – obično državne institucije imaju više moći od nevladinih organizacija, pa su stoga sklone dominirati suradnjom.
- Uvjerenje da će suradnja s drugima ugroziti postojeću unutarnju strukturu i način rada pojedinog sektora/službe.
- Uloge i odgovornosti članova tijela određenog da koordinira suradnjom (povjerenstva/tima) nisu jasno definirane.
- Načini i sadržaji suradnje nisu jasno dogovoreni, definirani i formalizirani.
- Fokus i svrha suradnje pomaknuti su s potreba obitelji ugroženih nasiljem i počinitelja na potrebe određenog sektora/agencije/udruge.
- Stručnjaci su preopterećeni poslom, imaju velik broj slučajeva, ne postoji vrijeme predviđeno za suradnju i zajednički rad, uz istovremeni nedostatak podrške kroz edukaciju, konzultacije, superviziju.
- Nerazumijevanje problema nasilja u obitelji i poricanje da je to problem u društvu, odnosno u određenoj zajednici.
- Nedostatak resursa za djelovanje (stručnjaka, vremena, opreme, programa, dokumenata...).
- Međusobno natjecanje za ista, ograničena financijska sredstva, što umanjuje mogućnost suradnje izravnih konkurenata.

Istražujući suradnju različitih dionika u procesu suzbijanja nasilja u obitelji na Novom Zelandu, Gregg (2007.) je utvrdila da je za autentičnu suradnju ključno međusobno uvažavanje i povjerenje različitih sektora te njihova ravnopravnost, način vođenja za suradnju zaduženog tijela i uloga koordinatora, aktivna uključenost u proširivanje znanja o drugim sektorima, njihovom radu i samom procesu suradnje, te koncept dvostruke odgovornosti (za svoj sektor i za suradnju u timu). Kako žene-žrtve nasilja u obitelji procjenjuju

zajednički rad različitih sektora? Robinson i Tregidga (2007.) pokazali su da žrtve procjenjuju da je zajedničko djelovanje više sektora rezultiralo njihovim zadovoljstvom zbog usklađenosti informacija i postupanja različitih službi, zadovoljstvom zbog činjenice da agencije imaju cjelovitu sliku njihove obitelji i da temeljem toga bolje razumiju njihove stvarne potrebe te sviješću žrtve o tome da različite službe raspolažu informacijama o njihovom problemu kao i da zajedničko postupanje službi može biti djelotvorno samo uz njihov (žrtvin) pristanak i puni angažman.

Sažimanje poruka iz dostupne literature (Centre for Social Development and Humanitarian Affairs, 1993.; Duigan i Felus, 2002.; Shepard, Falk i Elliott, 2002.; Robinson, 2006.; Allen, 2006.; Gregg, 2007.; Robinson i Tregidga, 2007.; Malik, Ward i Janczewski, 2008.; Rindels i sur., 2009.; Banks i sur., 2009.) pokazuje da uspješna suradnja na planu suzbijanja nasilja u obitelji uključuje nekoliko elemenata. Opis tih elemenata prikazan je u tablici 1.

Tablica 1. Ključna obilježja uspješne suradnje različitih sudionika procesa suzbijanja nasilja u obitelji.

<p>Zajednička filozofija i pristup</p>	<p>Zajednička filozofija neophodna je kako bi se moglo odrediti ciljeve zajedničkog djelovanja. Ti su ciljevi u pravilu fokusirani na zaštitu i sigurnost žrtve, odgovornost počinitelja nasilničkog ponašanja u obitelji te mijenjanje stavova članova zajednice o nasilju u obitelji. Izgradnja zajedničke filozofije i na njoj utemeljenog djelovanja ključni je i jedan od najteže ostvarivih elemenata suradnje. Težak je zbog toga što različiti sudionici najčešće imaju različito razumijevanje nasilja u obitelji te ga razumiju pretežito iz perspektive nekog od članova obitelji. Nadalje, različiti sudionici, temeljem različitog razumijevanja te pojave, pružaju različite intervencije te imaju različita iskustva i procjene kako svoje, tako i učinkovitosti drugih sudjelujućih sektora.</p>
<p>Zajednički strateški (eng. <i>policy</i>) dokument i protokol o postupanju</p>	<p>Zajednički odgovor različitih sektora na složenu pojavu nasilja u obitelji zahtijeva usklađeno djelovanje utemeljeno na jasnim smjernicama postupanja svakog pojedinog sudionika. Usklađeno djelovanje podrazumijeva nadopunjujuće i konzistentno (predvidljivo drugim sudionicima) postupanje. Svrha, ciljevi i okvir takvog djelovanja opisuju se u strateškom dokumentu, a konkretne smjernice za postupanje svakog pojedinog sudionika u protokolima i priručnicima. Za takve dokumente ključno je da su doneseni u demokratskoj proceduri uz mogućnost sudjelovanje što većeg broja sudionika uključenih u proces suzbijanja nasilja u obitelji.</p>

<p>Umreženost, razmjena informacija i međusobno povjerenje</p>	<p>Suradnja među sudionicima procesa utemeljena je na razmjeni informacija i otvorenoj komunikaciji. Nakon što se sudionici povežu i utemelje međusobne odnose na uvažavanju i povjerenju, razmjena informacija postaje daleko lakša i djelotvornija. U tom se smislu posebice naglašava posvećenost sudionika održavanju stalnog dijaloga. Općenito je poznato da se povezivanje utemeljeno na uvažavanju i povjerenju lakše postiže u manjim skupinama. Pokazalo se da su najučinkovitija povjerenstva/timovi veličine oko pet članova.</p>
<p>Riješeno pitanje moći i dominacije</p>	<p>Zauzimanje pozicije moći od strane predstavnika nekog sektora u rješavanju zajedničkog zadatka pokazalo se jednom od glavnih prepreka suradnji. Stoga se za učinkovitu suradnju predlaže dogovor o sadržajima i načinu suradnje, izrada smjernica o suradnji te jasno definiranje uloga voditelja, koordinatora suradnje. Korisno je održavanje sastanaka i zajedničkog rada svaki put na drugom mjestu – u prostoru drugog sektora, kao i pismeno pripremanje za sastanke.</p>

<p>Stručnost i autoritet stručnjaka</p>	<p>Za uspješnu suradnju izuzetno je važno da članovi tijela koje je od svih sudionika uključenih u proces suzbijanja nasilja ovlašteno da rukovodi suradnjom budu stručnjaci koji istovremeno:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dobro poznaju svakodnevnu praksu svog sektora/udruge i ▪ imaju moć odlučivanja u ime svog sektora/udruge. <p>To je dobar put za razvijanje koncepta dvostruke odgovornosti, to jest odgovornosti za svoj i za zajednički rad. U tom smislu posebno je važna edukacija svih stručnjaka iz svih uključenih sektora. Pokazalo se da kad je oko 75% djelatnika educirano za interdisciplinarni pristup i zajednički rad u području nasilja u obitelji, dolazi do promjene u profesionalnoj kulturi organizacije i do značajnog smanjivanja prepreka suradnji s drugim sektorima.</p>
<p>Oblici pomoći i podrške članovima obitelji</p>	<p>Postojanje cijelog niza usluga članovima obitelji – kako onih u okviru pojedinih sektora, tako i onih koji se razvijaju kao rezultat međusektorske suradnje od posebnog je značaja jer povećava izgleda za pojedinačnu i zajedničku učinkovitost u zadovoljavanju potreba članova obitelji u kojima ima nasilja. Radi se kako o onim mjerama/uslugama koje su namijenjene žrtvama nasilja u obitelji (na području zastupanja, zaštite, savjetovanja, obrazovanja, zapošljavanja, skrbi o djeci i sl.), tako i onima za počinitelje nasilja u obitelji (sankcije, psihosocijalni tretman). Pritom je posebno važno postupanje u najboljem interesu djeteta te sukladno tome postojanje adekvatnih oblika skrbi i podrške djeci žrtvama, svjedocima te počiniteljima nasilja.</p>

Praćenje	Praćenje kvalitete i učinkovitosti rada pojedinih sudionika utemeljeno je na perspektivi sigurnosti žrtve nasilja u obitelji. U tom smislu prati se: <ul style="list-style-type: none"> ▪ postupanje pojedinih sudionika suzbijanja nasilja u obitelji u pojedinačnim slučajevima, posebno u odnosu na brzinu i djelotvornost postupanja; ▪ kretanje pojave, te stavovi i odnos zajednice prema nasilju u obitelji.
Evaluacija suradnje	Ključni indikator uspješnosti suradnje je sigurnost žrtve. Kao i praćenje, tako i evaluacija procesa i učinaka suradnje uključenih u suzbijanje nasilja u obitelji, odraz je etičnosti postupanja uključenih.

Zaključak

Na pitanje iz naslova – zašto je nužna suradnja različiti programi, projekti pa i istraživanja odgovarali su tako da suradnja danas više nije upitna, ali istovremeno tako da su otvorena brojna nova pitanja o oblicima, sadržajima i kvaliteti suradnje. Procjenjujući prema važećim dokumentima, suradnja sektora, organizacija pa i pojedinaca uključenih u proces suzbijanja nasilja u obitelji u Hrvatskoj također više nije upitna. Primjerice, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (MOMBS, 2008.) propisuje obvezu da se što žurnije uspostavi suradnja među nadležnim tijelima kroz:

- praćenje i izvještavanje o provedbi Protokola;
- suradnju i razmjenu podataka među nadležnim tijelima na razini lokalne samouprave i
- suradnju nadležnih tijela s drugim čimbenicima koji se bave problematikom nasilja u obitelji.

Iz točke 6. i 7. poglavlja o suradnji slijedi da su kao vrijednosni okvir te suradnje određeni najbolji interes djeteta i interesi žrtvi obiteljskog nasilja sukladno odgovarajućim međunarodnim dokumentima.

Suradnja je svoje mjesto dobila i u dokumentu pod nazivom 'Standardi za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji' (NN, 78/06.). Pristupajući suradnji iz perspektive psihosocijalnog tretmana počinitelja, dokument naglašava važnost suradnje između organizacija/osoba koje provode psihosocijalni tretman i drugih sudionika procesa suzbijanja nasilja u obitelji.

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. (NN, 126/07.) suradnju diže na razinu cilja u dva⁴ od šest područja na kojima se mjere postavljaju. Također, strategija predviđa osnivanje vladinog Povjerenstva za unapređenje zaštite od nasilja u obitelji. Time je oblik i vrsta suradnje propisana, a činjenica da su i neka tijela lokalne uprave i samouprave donijela svoje strategije⁵ te osnovala svoja povjerenstva, govori da je suradnja formalizirana i na lokalnoj razini. Međutim, slijedom ranijih navoda, može se zaključiti da i kod nas sadržaji i kvaliteta same suradnje nisu propisani te ostaju kao izazovi u svakom pojedinačnom slučaju. Na općoj razini, polazeći od stranih iskustava, ima smisla veću pažnju posvetiti edukaciji za međusektorsku suradnju i zajednički rad te ju stalno pratiti i evaluirati u smislu stvaranja preduvjeta za njeno unapređenje.

4 Radi se o sljedećim ciljevima: (1) unaprijediti stručne kompetencije i odgovornost djelatnika sustava obrazovanja, policije, socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa i organizacija civilnog društva, za prepoznavanje, primjereno interveniranje, međuresornu suradnju i suzbijanje obiteljskog nasilja; (2) uspostaviti sustav tretmana počinitelja nasilja u obitelji kao dijela cjelovite skrbi za žrtve obiteljskog nasilja i suzbijanja obiteljskog nasilja u Republici Hrvatskoj.

5 Primjerice, Grad Zagreb - Zagrebačka strategija jedinstvene politike za zaštitu od nasilja u obitelji u razdoblju od 2008. do 2010. (Službeni glasnik Grada Zagreba, 9/08.)

Primjer učinkovite suradnje u zaštiti članova obitelji izloženih nasilju

✎ Marina Ajduković

Sanja i Ivo u braku su 20 godinu. Žive u vrlo skućenom prostoru s dvoje djece - kćerkom od 18 godina i sinom od 14 godina. Ivo je kao dragovoljac Domovinskog rata bio aktivan od 1991. do 1996. godine na liniji bojišnice. Nakon rata Ivi je dijagnosticiran PSTN, no nikada se nije želio sustavno liječiti (iako je u više navrata bio hospitaliziran) niti je želio bilo kakva prava temeljem svog braniteljskog statusa. Oboje rade kao službenici u jednom javnom poduzeću. Bračne financije opterećene su različitim kreditima koje je Ivo dizao zbog kupnje skupe elektronske opreme koju je kupovao bez dogovora sa Sanjom.

U trenutku pisanja ovog prikaza, Ivo ne živi s obitelji jer mu je zbog nasilničkog ponašanja izrečena zaštitna mjera zabrane približavanja članovima obitelji u trajanju od 40 dana, temeljem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Obitelji je izrečen i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi (NIRS) zbog nasilnog ponašanja u obitelji i ugroženog najboljeg interesa djece. Sanja u suradnji s centrom za socijalnu skrb intenzivno radi na izradi plana koji bi osigurao njoj i djeci veću ekonomsku neovisnost i rješavanje stambene situacije uz pomoć Grada Zagreba. Također ide u savjetovalište Centra za djecu, mlade i obitelj Modus u cilju osnaživanja i učinkovitog planiranja budućnosti svoje obitelji.

Stručnjaci centra za socijalnu skrb (CZSS), policije i voditeljica NIRS-a surađuju, razmjenjuju informacije i po potrebi se susreću na sastancima u koje je uključena i Sanja. Cilj sastanaka je jasno dogovaranje i usklađivanje djelovanja radi zaustavljanja nasilja u obitelji i promjene rizičnih okolnosti koje mogu pridonijeti nasilju, te brza provedba dogovorenih koraka. Kako se razvilo ovakvo usklađeno djelovanje?

Prvo fizičko nasilje u braku Sanja je doživjela još prije 16 godina. U tom razdoblju Ivo je počeo intenzivno konzumirati alkohol. Kako Sanja kaže, tada je policiji bilo teško dokazati čak i fizičko nasilje, no vojna policija reagirala je brzo i efikasno na dojavu Ivinog razbijanja po kući i maltretiranja članova obitelji. No, nasilje se nastavilo. Najteže nasilje dogodilo se prije dvije godine kad je Ivo nasrnuo na Sanju nožem i ona i danas ima ožiljak u predjelu grudnog koša.

Zbog nasilja obitelj je u tretmanu CZSS-a od 2001. godine. Od tada do 2009. godine Ivi su zbog nasilja prema djeci i supruzi u više navrata bile izrečene sankcije. Temeljem Kaznenog zakona bila mu je izrečena uvjetna zatvorska kazna od godinu dana s rokom kušnje od tri godine i sigurnosna mjera obaveznog psihijatrijskog liječenja. Temeljem Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji bila mu je u dva navrata izrečena kazna zatvora u trajanju od 35 odnosno 30 dana i zaštitna mjera obaveznog liječenja od ovisnosti-alkoholizma u trajanju od jedne godine. Ove je zatvorske kazne Ivo izdržao, ali liječenje od ovisnosti od alkoholizma, iako više puta započinjano, nije bilo niti jedanput dovedeno do kraja, a Ivo za to nije snosio nikakve posljedice. U međuvremenu je sin bio evidentiran u CZSS-u zbog nasilja među vršnjacima i tada je CZSS po prvi put donio mjeru NIRS. Obitelji su različite službe sustava zdravstva i socijalne skrbi predlagale obiteljsku i partnersku terapiju, no ona se nije nikada realizirala niti su Sanja i Ivo ikada bili upućeni u neko konkretno savjetovalište. Uz to, ni jedan ni drugi nisu vidjeli svrhu partnerske terapije, a kćerka je jasno odbila ideju sudjelovanja u obiteljskoj terapiji zbog nepovjerenja prema ocu i zbog toga što nije vidjela svoju ulogu u tome. Iako su službe djelovale, one nisu međusobno surađivale na rješavanju ovog problema, niti su uključivali aktivno Sanju ili/ i Ivu u planiranje koraka procesa promjene.

U navedenom razdoblju Sanja nikada nije bila uključena niti je bila upućena kao žrtva u neki program psihosocijalne podrške. Tek početkom 2009. godine kad je Ivo po drugi put bio na održavanju kazne zatvora, te kad je CZSS po drugi put izrekao NIRS, Sanja je upućena u savjetovanišni tretman za žene žrtve obiteljskog nasilja u centar Modus. Nakon Ivinog povratka iz zatvora, Sanjino psihofizičko stanje naglo se pogoršavalo – jako je smršavjela, bila je stalno umorna, neispavana, osjećala se vrlo beznadnom i bespomoćnom, suočena s novim oblikom nasilja kojem su ona i djeca bili izloženi. Naime, Ivo je kroz zatvorske kazne naučio da ne smije biti fizički nasilan, ali je počeo teror druge vrste. Pljuvao je u jelo ženi kako bi obitelji zgadio hranu, u sobi u kojoj su svi spavali često je cijelu noć glasno puštao glazbu, a kada bi mu ukućani prigovorili, govorio bi: “Ja sam Bog. Biti će po mom. Vi ste niša. Vi ste smeće.”, redovito je po stanu hodao odjeven samo u prljavo donje rublje. Nastavio je s alkoholiziranjem i često je vrlo grubo vrijeđao članove obitelji, pogotovo kćerku i suprugu – optuživao ih je da su žene lakog morala. Sanja je u jednoj od takvih situacija nazvala policiju, no službenica joj je rekla da dok on nije fizički nasilan (“Neka barem razbije jedan tanjur.”), policija ne može ništa.

U tom trenutku, kad je Sanja bila na rubu snaga i vrlo iscrpljena, te očajna do te mjere da je izjavila da bi mogla ubiti supruga, a voditeljica NIRS-a predložila izdvajanje sina iz obitelji (što je Sanji bilo strašno), Sanjina savjetovateljica iz Modusa inicirala je zajednički sastanak predstavnice CZSS-a, voditeljice NIRS-a, savjetovateljice i Sanje. Počeli su zajednički i sustavno razvijati program planiranih promjena čiji je cilj bilo zaustavljanje nasilja i osnaživanja Sanje, a koji je pretpostavljao koordinirano djelovanje svih relevantnih institucija. Prvo je razmotrena mogućnost odlaska Sanje s djecom u neku od sigurnih kuća. CZSS je dogovorio razgovor u sigurnoj kući, no suočena s činjenicom da su pravila života u sigurnoj kući takva da sin ne bi mogao nastaviti trenirati sport u kojem je postajao vrlo uspješan, Sanja je otklonila tu mogućnost. Tu su Sanjinu odluku stručnjaci uključeni u problem razumjeli kao njeno nastojanje da kao majka dobro zastupa neke interese svoje djece i da to za njenu obitelj nije dobro rješenje, a ne kao njeno izbjegavanje preuzimanja odgovornosti ili nespремnost da poduzme konstruktivne promjene. No, problem intenzivnog psihičkog nasilja i dalje je bio prisutan.

Prema dogovoru i s konkretnim uputama, Sanja se obratila specijaliziranom i educiranom policijskom službeniku (koji je već od prije poznao ovu obitelj zbog višestrukih intervencija policije), a koji je pažljivo saslušao Sanju i ozbiljno shvatio razinu psihičkog nasilja kojem je obitelj bila izložena. On joj je pomagao da sastavi optužni prijedlog prekršajnom sudu. Na temelju dobro pripremljenog, obrazloženog i dokumentiranog optužnog prijedloga, prekršajni sud je Ivi hitno izrekao zaštitnu mjeru zabrane približavanja članovima obitelji na 40 dana, bez izricanja kazne zatvora ili novčane kazne. Time se otvorila mogućnost da Sanja i djeca bez pritiska krivnje što je Ivo u zatvoru počnu sređivati svoj život uz nastavak angažiranja stručnjaka iz CZSS-a i savjetovaništa. Ovime je Ivo Istodobno po prvi put dobio jasnu poruku da ni psihičko nasilje nije prihvatljivo, već je zabranjeno. Ivini otac i majka, koji su godinama ignorirali činjenicu da im je sin nasilan u obitelji, shvatili su da se ne mogu distancirati od toga što se događa u Ivinoj obitelji jer im je sin zakucao na vrata tražeći smještaj. Također je identificiran problem da Sanja nema novaca platiti pristojbe za pokretanje brakorazvodne parnice, pa je CZSS sa Sanjom razradio korake planirane promjene i u tom smjeru, uputivši je kako da ostvari financijsku pomoć za takve slučajeve.

U ovom trenutku Sanja je i psihofizički značajno bolje. Po prvi put u zadnjih 15 godina ima osjećaj da kontrolira svoj život i da se može brinuti za dobrobit svoje djece. Njen je dojam da su sustavi i institucije konačno prepoznali težinu situacije u njenoj obitelji i da su upotrijebili mehanizme koji im stoje na raspolaganju. Ivini roditelji su zajedno s Ivom počeli uređivati alternativni stambeni prostor za Ivu pokazujući tako da vjeruju da im se sin možda neće vratiti u svoju obitelj. Važno je što su stručnjaci nakon izricanja zaštitne mjere nastavili redovito kontaktirati i dogovarati svoje aktivnosti, a Sanja je i dalje bila uključena u čitav proces planiranja i definiranja ishoda njihovog rada. Na taj način podrška obitelji i njeno osnaživanje nije stalo ili prestalo izricanjem sudske mjere, već je razdoblje trajanja zabrane približavanja iskorišteno za niz konkretnih koraka s jasnim ciljem koji je uspjela definirati Sanja.

Komentar

Iz ovog slučaja lako je uočljiv napredak koji je postignut u području društvenog djelovanja u slučajevima nasilja u obitelji u posljednjih 15 godina. No također je uočljivo da su tijekom proteklih nekoliko godina gotovo svi sustavi pokušavali nešto uraditi, no da je izostala njihovo koordinirano i usklađeno djelovanje s pozicije zastupanja žrtve/i i njihovog najboljeg interesa. Dakle, iako su sustavi radili i ulagali napor, ništa se nije bitno mijenjalo – obitelj je i dalje bila izložena nasilju, a stručnjaci su postajali sve nezadovoljniji. Dio toga može se pripisati nedovoljnom znanju dijela stručnjaka o dinamici i učincima nasilja u obitelji (npr. pogrešno upućivanje u obiteljsku ili partnersku terapiju bračnog para u kojem je žena dugogodišnja žrtva nasilja i koja nije u ravnopravnom položaju moći s počiniteljem nasilja) i njihovom usmjerenju na posljedice, a ne na uzroke problema (npr. inzistiranje da sin polazi dnevnu bolnicu zbog činjenja vršnjačkog nasilja). Ključna promjena nastala je kad su se tek ove godine stručnjaci iz nekoliko sustava (policija, socijalna skrb, pravosuđe, savjetovalište organizacije civilnog društva) stvarno povezali i počeli djelovati po modelu zastupanja žrtve i suradničkog uvažavanja korisničke perspektive. Ova perspektiva stručnjaka ili njihov pristup od početka uključuje slušanje žrtve s uvažavanjem i uvjerenjem da ona uvijek ima kapacitete da zna procijeniti što je za nju i njezinu obitelj u tom trenutku najvažnije, ali da to često ne može jasno artikulirati, a još manje samostalno započeti promjenu. To je osnažilo Sanju i dalo joj snage da počne na novi način zastupati interese svoje djece i sebe i uz pomoć stručnjaka mijenjati svoje nepovoljne životne okolnosti što je proces koji traje i u kojem joj je i nadalje potrebna podrška, ali u sve manjoj mjeri.

Literatura

Ajduković, M., Ajduković, D. (1996) Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Ajduković, M., Pavleković, G. (2004) (ur.) Nasilje nad ženom u obitelji. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Allen, N.E. (2006) An Examination of the effectiveness of domestic violence coordinating councils. *Violence Against Women*, 12(1), 47-67.

Banks, D., Hazen, A.L., Coben, J.H., Wang, K., Griffith, J.D. (2009) Collaboration between child welfare agencies and domestic violence service providers: Relationship with child welfare policies and practices for addressing domestic violence. *Children and Youth Services Review*, 31(5), 497-505.

Bell, H., Kulkarni, S., Dalton, L. (2003) Organizational prevention of vicarious trauma. *Families in Society. The Journal of Contemporary Human Services*, 463 - 470.

Bezenšek Lalić, O. (2007) Reakcije socijalnih radnica na nasilje u obitelji. Magistarski rad. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.

Buljan Flander, G., Kocijan Hercigonja, D. (2003) Zlostavljanje i zanemarivanje djece. Zagreb: Marko M.

Carnes, C.N. (2005) *Forensically sensitive therapy*. Washington: The National Children's Advocacy Center.

Centre for Social Development and Humanitarian Affairs, United Nations Office at Vienna (1993) Strategies for confronting domestic violence: A resource manual. Preuzeto 23. studenog 2009. s http://www.unodc.org/pdf/youthnet/tools_strategy_english_domestic_violence.pdf.

Cook, A., Blaustein, M., Spinazzola, J., van der Kolk, B. (2003) Complex trauma in children and adolescents. National Child Traumatic Stress Network, <http://www.NCTSN.net>

Čačinović Vogrinčić, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2006) Uspostavljanje suradnog odnosa i osobnog kontakta u socijalnom radu. Zagreb: Pravni fakultet, Biblioteka socijalnog rada.

Drossman, D.A, Talley, N.J., Leserman, J. (1995) Sexual and physical abuse and gastrointestinal illness: Review and recommendations. *Annals of Internal Medicine*, 123, 782.

DSM IV (1998) Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Duigan, B., Felus, J. (2002) The central violence intervention program - A model of collaboration. Sydney: The Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse Newsletter, 5, 4-6.

Gregg, L. (2007) Collaboration in family violence intervention: A process evaluation of the Hamilton Family Safety Team. Master Thesis, University of Waikato. Preuzeto 23. studenog 2009. s <http://waikato.researchgateway.ac.nz>.

Groen, M. (2005). The war within the care worker. U: M. Mulders (ur.) Speaking of war. Utrecht: Admira Foundation, 75 - 86.

Hickman, L.J., Davis, L.M. (2003) Formalizing collaboration, establishing domestic violence memorandums of understanding between military

installations and civilian communities. Preuzeto 23. studenog 2009. s http://www.rand.org/pubs/issue_papers/2005/IP254-1.pdf.

Klevens, J., Baker, C.K., Shelley, G.A., Ingram, E.M. (2008) Exploring the links between components of coordinated community responses and their impact on contact with intimate partner violence services. *Violence Against Women*, 14(3), 346-358.

Konvencija o pravima djeteta (1989) www.dijete.hr

Kraljević, R. (2009) Dubinski intervjui sa žrtvama obiteljskog nasilja. Izvještaj za UNDP Zagreb (neobjavljeni materijal).

Lowry, S.M., Trujillo, O. (2008) Cross-system dialogue: An effective strategy to promote communication between the domestic violence community, child welfare system, and the courts. A report for the National Council of Juvenile and Family Court Judges. Preuzeto 23. studenog 2009. s <http://www.thegreenbook.info/documents/crosssystemdialogue.pdf>.

Malik, N.M., Ward, K., Janczewski, C. (2008) Coordinated community response to family violence: The role of domestic violence service organizations. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(7), 933-955.

Maslach, C. (1993) Burnout: A multidimensional perspective. U: W.B. Schaufeli, C. Maslach, T. Marek (ur.) Professional burnout: Recent developments in theory and practice. Washington: Taylor & Francis.

Maslić Seršić, D. (2009) Ekonomski aspekti nasilja nad ženama i njihovom djecom: Žene i zapošljavanje - Utjecaj nasilja na djecu. Izlaganje na skupu Obilježavanje Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Massachusetts Medical Society Committee on Violence (1996) Partner violence: How to recognize and treat victims of abuse. Waltham, MA: Massachusetts Medical Society.

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (2008) Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Preuzeto 23. studenog 2009. s <http://www.mobms.hr/media/2014/protokolopostupanjuuslučajevimanasiljauobitelji.pdf>

Mullender, A. (2009) Persistent oppressions: the example of domestic violence. U: R. Adams, L. Dominell, M. Payn (ur.) Practising social work in a complex world. Hampshire: Palgrave Macmillan, 33-41

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine (2007) Narodne novine, 126.

Pillemer, K, Finkelhor, D. (1998) The prevalence of elder abuse: A random sample survey. *Gerontologist*, 28, 51.

Renzetti, C.M., Miley, C.H. (1996) (ur.) Violence in gay and lesbian domestic partnerships. New York: Haworth.

Rindels, B., Atkinson, C., Jones, M.B., Ziemann, K.M., Downs, W.R. (2009) The integrative services project: Fostering collaboration between domestic violence programs and substance abuse agencies. Preuzeto 23. studenog 2009. s <http://www.counselormagazine.com/columns-mainmenu-55/27-treatment-strategies-or-protocols/942-the-integrative-services-project-fostering-collaboration-between-domestic-violence-programs-and-substance-abuseagencies>.

Robinson, A. L. (2006) Reducing repeat victimization among high-risk victims of domestic violence: The benefits of a coordinated community response in Cardiff, Wales. *Violence Against Women*, 12(8), 761-788.

Robinson, A.L., Tregidga, J (2007) The perceptions of high-risk victims of domestic violence to a coordinated community response in Cardiff, Wales. *Violence Against Women*, 13(11), 1130-1148.

Shepard, M. (1999) Evaluating coordinated community responses to domestic violence. National Electronic Network on Violence Against Women. Preuzeto 23. studenog 2009. s http://new.vawnet.org/category/Main_Doc.php?docid=379.

Shepard, M.F., Falk, D.F., Elliott, B.A. (2002) Enhancing coordinated community responses to reduce recidivism in cases of domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(5), 551-569.

Standardi za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji (2006) Narodne novine, 78.

Strack, G.B., McClane, G.E., Hawley, D. (2001) A review of 300 attempted strangulation cases. Part I: Criminal legal issues. *Journal of Emergency Medicine*, 21(3), 303-309.

Straus, M.A., Gelles, R.J. (1990) Physical violence in American families. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

Terr, L.C. (1991) Childhood traumas: An outline and overview. *American Journal of Psychiatry*, 148 (1), 10-20.

Van der Kolk, B.A. (2005) Developmental trauma disorder – Toward a rational diagnosis for children with complex trauma histories. *Psychiatric Annals*, 35(5), 401-408.

Zagrebačka strategija jedinstvene politike za zaštitu od nasilja u obitelji u razdoblju od 2008. do 2010. (2008) Službeni glasnik Grada Zagreba, 9/08.

Zink, T., Fisher, B.S., Regan, S., Pabst, S. (2005) The prevalence and incidence of intimate partner violence in older women in primary care practices. *Journal of General and Internal Medicine*, 20, 884.

Adresar ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji

Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova

Gordana Lukač Koritnik, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Adresa: Preobraženska 4/1, 10000 Zagreb

Tel: 01/4848-100

Fax: 01/4844-600

E-mail: ravnopravnost@prs.hr

Web: www.prs.hr

Ured pravobranitelja/ice za djecu

Mila Jelavić, pravobraniteljica za djecu Zagreb

Adresa: Andrije Hebranga 4/1, 10000 Zagreb

Tel: 01/4929-669, 01/4929-278

Fax: 01/4921-277

E-mail: info@dijete.hr

Web: www.dijete.hr

Osijek

Adresa: Šetalište kardinala Franje Šepera 6, 31000 Osijek

Tel: 031/213-098

Fax: 031/213-098

E-mail: info@dijete.hr

Rijeka

Adresa: Trpimirova 2, 51000 Rijeka

Tel: 051/311-121

Fax: 051/311-121

E-mail: info@dijete.hr

Split

Adresa: Braće Kaliterne 10, 21000 Split

Tel: 021/490-022, kućni 125 i 126

Fax: 021/488-462

E-mail: info@dijete.hr

Grad Zagreb i Zagrebačka županija

Autonomna ženska kuća Zagreb – žene protiv nasilja nad ženama –

Adresa: p.p. 19, 10001 Zagreb

Savjetovalište: 0800 55 44

E-mail: azkz@zamir.net

Ženska pomoć sada SOS Telefon za žene i djecu žrtve nasilja

Adresa: p.p. 992, 10001 Zagreb

Tel: 01/4655-222

Fax: 01/4658-389

E-mail: sos@zamir.net

Web: www.zenskapomocsada.hr

Caritas Zagrebačke nadbiskupije

Uprava Caritasa Zagrebačke nadbiskupije

Adresa: Kaptol 31, 10000 Zagreb

Tel: 01/4817-716
Fax: 01/4852-864
Web: www.czn.hr

Caritasova socijalna služba

Adresa: Selska 165, 10000 Zagreb
Tel: 01/3668-824
Fax: 01/3636-123
E-mail: caritas-nadbiskupije-zg@zg.htnet.hr

B.a.B.e. – Budi aktivna, Budi emancipirana

Grupa za ženska ljudska prava

Adresa: Ilica 16, 10000 Zagreb
Tel: 01/4663-666
Fax: 01/4662-606
Legalina: 01/4611-351
SOS telefon: 0800 200 144
E-mail: babe@babe.hr
Web: www.babe.hr

Društvo za psihološku pomoć (DPP), Zagreb

Adresa: Gjüre Deželića 27, 10000 Zagreb
Tel: 01/4826-111, 01/4826-112
Fax: 01/4826-113
E-mail: spa@dpp.hr
Web: www.dpp.hr

„Modus“ - Savjetovalište Centra za djecu, mlade i obitelj u sklopu DPP-a

Adresa: Kneza Mislava 11, 10000 Zagreb
Tel: 01/4621-554
Fax: 01/4621-552

Ženska soba – Centar za seksualna prava

Adresa: Maksimirska 51a, 10000 Zagreb
Tel: 01/6119-174

Fax: 01/6119-175
E-mail: zenska.soba@zenskasoba.hr
Web: www.zenskasoba.hr

Centar za žrtve seksualnog nasilja

Tel: 01/6119-444
E-mail: savjetovaliste@zenskasoba.hr

Udruga „Plavi telefon“

Adresa: Ilica 36, 10000 Zagreb
Tel: 01/4833-888
Fax: 01/4831-677
E-mail: plavi-telefon@t-com.hr
Web: www.plavi-telefon.hr

Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba

Adresa: Argentinska 2, 10090 Zagreb
Tel: 01/3457-518
Fax: 01/3436-577
E-mail: info@poliklinika-djeca.hr
Web: www.poliklinika-djeca.hr

Hrabri telefon – telefon za zlostavljanu i zanemarenu djecu

Adresa: Argentinska 2, 10090 Zagreb
Tel: 01/3793-000
Fax: 01/3793-300
E-mail: info@hrabritelefon.hr
Web: www.hrabritelefon.hr
Savjetodavna linija za zlostavljanu i zanemarenu djecu: 0800 0800
E-mail: savjet@hrabritelefon.hr

Savjetovalište za roditelje i djecu

Adresa: Ulica Bože i Nikole Bionde 32, 10000 Zagreb
Tel/fax: 01/6112-758
E-mail: djecjakuca@hrabritelefon.hr

Psihološki centar TESA

Adresa: Trg bana Josipa Jelačića 1, 10000 Zagreb

Tel: 01/4828-888

Fax: 01/4828-800

E-mail: psiho.centar@tesa.hr

Web: www.tesa.hr

Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH

SOIH – SOS telefon za žene s invaliditetom žrtve nasilja

Adresa: Savska cesta 3, 10000 Zagreb

Tel: 01/4813-999

Fax: 01/4812-551

E-mail: soih@zg.t-com.hr

Web: www.soih-sos.hr

Dom za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja „Duga – Zagreb“

Adresa: p.p. 133, 10000 Zagreb

Tel: 01/3831-770

Fax: 01/3830-500

SOS telefon: 091/3831-770

E-mail: info@duga-zagreb.hr

Savjetovalište za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja

Adresa: Ninska 10/II, 10360 Sesvete - Zagreb

Tel: 0800 8898

E-mail: mirna-zona@zagreb.hr

Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji

Adresa: Ulica Baruna Trenka 7, 10000 Zagreb

Tel: 01/4590-560

Fax: 01/4577-217

Dugin telefon

Tel: 0800 87 88

Dubrovačko-neretvanska županija

„Feniks“ - Udruga za zaštitu djece i mladeži od zanemarivanja, zlostavljanja i nasilja u obitelji

Adresa: Vukovarska 30, 20000 Dubrovnik

Tel/fax: 020/358-560

E-mail: feniks@du.t-com.hr

Splitsko-dalmatinska županija

Udruga „MiRTa“ Split

Adresa: Kraj Sv. Marije 1/III, 21000 Split

Tel/fax: 021/360-076

E-mail: mirta@mirta.hr

Web: www.mirta.hr

Šibensko-kninska županija

Caritas biskupije Šibenik Prihvatište za zlostavljane žene i majke s djecom

Adresa: Težačka 106, 22000 Šibenik

Tel: 022/216-447

Fax: 022/216-668

E-mail: caritas-biskupije-sibenik@si.t-com.hr

Pomoć putem telefona može se dobiti svaki radni dan od 7.30 do 15.00 sati.

Zadarska županija

DUGA Udruga za pomoć ženi i djetetu

Adresa: Ivana Gundulića 2D, 23000 Zadar

Tel/fax: 023/332-059

E-mail: duga.zd@zd.t-com.hr
Web: www.duga-zadar.hr

Osječko-baranjska županija

*Centar za profesionalnu rehabilitaciju
Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja*
Adresa: p.p. 162, 31000 Osijek
Tel: centrala 031/208-308
Fax: 031/208-310
Savjetovalište: 031/215-199, 099/588-2619
E-mail: cpr@cpr.hr

„SUNCE“ Društvo za psihološku pomoć
Adresa: A. Waldingera 11, 31000 Osijek
Tel: 031/368-888
E-mail: sunce@os.t-com.hr

Ženska udruga „Izvor“ Tenja
Adresa: V. Mačeka 20, 31207 Tenja
Tel/fax: 031/290-433
SOS telefon: 0800 200 151
E-mail: zenska.udruga.izvor@inet.hr
Web: www.inet.hr/~izvor_os

Udruga žena Dalj
Adresa: Bana J. Jelačića 12, 31226 Dalj
Tel/fax: 031/591-053
E-mail: vtatomir@inet.hr

GORD, Građanska organizacija razvoja Dalj
Adresa: Slavka Kolara 2, 31226 Dalj
Tel/fax: 031/591-195, 031/591-258
SOS telefon: 0800 200 008

Web: www.gord.hr
E-mail: gordcodd@inet.hr

Vukovarsko-srijemska županija

Sigurna kuća VUKOVARSKO – SRIJEMSKE
Adresa: p. p. 80, 32000 Vukovar
Tel/fax: 032/414-910
Mob: 098/9824-641
E-mail: b.a.b.e@vu.t-com.hr

Udruga žena Vukovar
Adresa: Brune Bušića 74, 32010 Vukovar
Tel: 032/424-880
SOS telefon: 032/421-191
E-mail: udruga-zena-vukovar@vk.t-com.hr
Web: www.udzvu.org

Virovitičko-podravska županija

„S.O.S. telefon – POZIV U POMOĆ“ Virovitica
Adresa: Trg fra Bonifacija Gerbera bb, 33000 Virovitica
Tel: 033/721-500
Fax: 033/721-922
E-mail: info@sosvt.hr
Web: www.sosvt.hr

Požeško-slavonska županija

Centar za podršku i razvoj civilnog društva „DELFIN“
Adresa: Braće Radić 13, 34550 Pakrac

Tel/fax: 034/411-780
E-mail: delfin@zamir.net

Klub žena Pakrac

Adresa: Bolnička 47, 34550 Pakrac
Tel/fax: 034/412-561
E-mail: kzp@zamir.net

Brodsko-posavska županija

Udruga Brod – grupa za ženska ljudska prava (Ženska grupa „Brod“)

Adresa: 35000 Slavonski Brod
Tel: 035/449-726
Fax: 035/449-180
E-mail: udruga-brod@sb.htnet.hr
Web: www.udruga-brod.hr

Caritas biskupije Đakovo

Savjetovalište za žrtve obiteljskog nasilja

Adresa: Eugena Kumičića 14, 35000 Slavonski Brod
Tel/fax: 035/416-116
E-mail: caritas-savjetovaliste@sb.t-com.hr

Varaždinska županija

Dom za žrtve obiteljskog nasilja „Utočište Sveti Nikola“ Varaždin

Adresa: p.p. 80, 42000 Varaždin
Tel/fax: 042/234-050
Mob: 091/1133-333

Bjelovarsko-bilogorska županija

Udruga za zaštitu žena i djece žrtava obiteljskog nasilja „Iris“

Adresa: J. J. Strossmayera 2, p.p. 48, 43000 Bjelovar
Tel: 043/252-114
Mob: 091/506-7009, 091/406-7009
E-mail: udruga.iris@bj.t-com.hr

Sisačko-moslavačka županija

Centar za žene Adela

Adresa: S. S. Kranjčevića 6, 44000 Sisak
SOS telefon: 044/888-888
Mob: 091/881-3309
E-mail: centar.za.zene.adela@sk.t-com.hr
Web: www.centar-adela.org

Agencija lokalne demokracije

SOS telefon za žrtve obiteljskog nasilja

Adresa: 44000 Sisak
SOS telefon: 0800 357-357

Karlovačka županija

Ženska grupa Karlovac „Korak“

Adresa: Vladka Mačeka 6, 47000 Karlovac
Tel: 047/600-392
Tel/fax: 047/616-120
SOS telefon: 047/655-925
E-mail: zeka@ka.t-com.hr
Web: www.grupakorak.hr

Koprivničko-križevačka županija

Udruga žena „Hera“ Križevci

SOS telefon i Savjetovalište za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja

Adresa: Ivana Zakmardija Dijanovečkog 5, 48260 Križevci

SOS telefon : 048/711-077

Savjetovalište: 048/271-335

Mob: 091/953-3190, 091/788-5522

E- mail: udruga.hera.krizevci@kc.t-com.hr

Web: www.hera-krizevci.hr

Primorsko-goranska županija

Caritasov dom za žene i djecu – žrtve obiteljskog nasilja Rijeka

Adresa: p.p. 76, 51000 Rijeka

Tel/fax: 051/672-607

Mob: 098/852-633

E-mail: suzana.samardzic@ri.t-com.hr

Web: www.sv-ana.org

Savjetovalište Caritasovog doma „Sv. Ana“

Adresa: Osječka bb, 51000 Rijeka

Tel: 051/211-146

Dom za dnevni boravak djece „Tić“ Rijeka /Savjetovalište „Tić“/

Adresa: Beli Kamik bb, 51000 Rijeka

Tel: 051/215-670

Fax: 051/215-678

E-mail: tic@tic-za-djecu.hr

Dom radi svaki radni dan od 8.00 do 19.00 sati

Udruga za zaštitu obitelji, Rijeka – U.Z.O.R.

Adresa: Blaža Polića 2/1, p.p. 154, 51000 Rijeka

Tel/fax: 051/673-649

Mob: 099/502-7553

SOS telefon: 0800 333 883 (od 00.00 do 24.00 sata)

SOS telefon – Grad Rijeka

Udruga za pomoć žrtvama nasilja

Adresa: Verdijeva 11, 51000 Rijeka

Tel: 051/211-888

Fax: 051/211-611

Mob: 091/211-8885

E-mail: savjetovaliste@sos-telefon.hr

Web: www.sos-telefon.hr

Istarska županija

Udruga „Sigurna kuća Istra“

Adresa: Koparska 58, 52100 Pula

Tel: 052/500-148

E-mail: sigurna.kuca.istra@inet.hr

Web: www.sigurnakucaistra.hr

Društvo „Naša djeca“ Pula

Adresa: 52100 Pula

Tel: 0800 334 400

SOS telefon ISTARSKE ŽUPANIJE

Adresa: 52100 Pula

Tel: 0800 84 84

Uredi za podršku žrtvama i svjedocima

Zagreb

Ured za podršku svjedocima i žrtvama

Općinski kazneni sud u Zagrebu

Ilica 207, 10 000 Zagreb

Tel.: +385 (0)1 3477-381

Županijski sud u Zagrebu

Trg Nikole Šubića Zrinskog 5, 10 000 Zagreb

soba 84/II

Tel.: +385 (0)1 480-1062

e-mail: Podrska-svjedocima-zg@pravosudje.hr

Osijek

Ured za podršku svjedocima i žrtvama

Županijski sud u Osijeku

Europska avenija 7, 31 000 Osijek

soba 35

Tel.: +385 (0)31 228 500

e-mail: Podrska-svjedocima@zsos.pravosudje.hr

Vukovar

Ured za podršku svjedocima i žrtvama

Županijski sud u Vukovaru

Županijska 33, 32000 Vukovar

Tel.: +385 (0)32 452-529

Fax.: +385 (0)32 452-529

e-mail: Podrska-svjedocima-vu@pravosudje.hr

Zadar

Ured za podršku svjedocima i žrtvama

Županijski sud u Zadaru

Adresa: Borelli 9, 23 000 Zadar

Tel.: +385 (0)23 203-640

Fax: +385 (0)23 203-641

e-mail: Podrska-svjedocima@pravosudje.hr

Obiteljski centri

OC Bjelovarsko - bilogorske županije,

Masarykova 8, PP 126, 43 000 Bjelovar

tel: 043/277-060; fax: 043/277-061

e-mail adresa: renata.sedlanic@oc-bbz.hr; web adresa: www.oc-bbz.hr

OC Dubrovačko - neretvanske županije,

Mata Vodopića 30, 20 000 Dubrovnik

tel: 020/358-731; fax: 020/358-732

e-mail adresa: dario.kulusic@obiteljskicentar-dnz.hr

web adresa: www.obiteljskicentar-dnz.hr

OC Grada Zagreba,

Ulica grada Chicaga 13, Preobraženska 4/IV, 10 000 Zagreb

tel: 4577-194; fax: 4833-086

e-mail adresa: ljerka.lackovic@ocgz.hr

web adresa: www.ocgz.hr

OC Istarske županije,

Vidikovac 7, 52 010 Pula

tel: 052/391-425; fax: 052/391-302

e-mail adresa: ines.puhar@ociz.hr

OC Karlovačke županije,

Ivana Meštrovića 10, 47 000 Karlovac
tel: 047/411-429; fax: 047/411-459 (C) 047/411-429
e-mail adresa: obiteljski-centar.karlovac@oc-karlovac.hr
web adresa: www.oc-karlovac.hr

OC Koprivničko - križevačke županije,

Ulica braće Radić 7, 48 000 Koprivnica
tel: 048/641-272; fax: 048/641-274
e-mail adresa: info@obiteljskicentarkc.hr
web adresa: www.obiteljskicentarkc.hr

OC Krapinsko - zagorske županije,

Frana Galovića 1c, 49 000 Krapina
tel: 049/371-193; fax: 049/371-319
e-mail adresa: obiteljskicentar-kzz@hi.t-com.hr
web adresa: www.obiteljskicentar-kzz.hr

OC Ličko - senjske županije,

Juriše Orlovića 2, 53 270 Senj
tel: 053/882-122; fax: 053/882-122
e-mail adresa: obiteljski.centar.licko-senjske.zupanije@gs.t-com.hr

OC Požeško - slavonske županije,

Vukovarska 14, 34 000 Požega
Tel: 034/276-162;166;165;164; fax: 034/276-165
e-mail adresa: obiteljski.centar@po.t-com.hr

OC Primorsko - goranske županije,

Krešimirova 12, 51 000 Rijeka
tel: 051/338-526; fax: 051/311-107 ; ravnateljica 051/338-533
e-mail adresa: ravnatelj@oc-pgz.hr
web adresa: www.oc-pgz.hr

OC Sisačko - moslavačke županije,

Ulica Ivana Meštrovića 30, 44 000 Sisak
tel: 044/525-051; 050; fax: 044/525-055
e-mail adresa: ocsmz@sk.t-com.hr

OC Splitsko - dalmatinske županije,

Trg dr. Franje Tuđmana 3, 21 000 Split
tel: 021/384-364; fax: 021/315-388
e-mail adresa: marija.jelinovic@obiteljskicentar-sdz.hr
web adresa: www.obiteljskicentar-sdz.hr

OC Šibensko - kninske županije,

Prvička 2, 22 000 Šibenik
tel: 022/200-280; fax: 022/200-405 ; (C) 022/200-280
e-mail adresa: ocsibenik@si.t-com.hr
web adresa: www.obiteljskicentar-sibenik.hr

OC Varaždinske županije,

Vodnikova 6, 42 000 Varaždin
tel: 042/303-075 (tel. i fax.)
e-mail adresa: obiteljskicentar-vz@vz.t-com.hr
web adresa: www.ocvz.hr

OC Virovitičko - podravske županije,

Trg kralja Zvonimira 2, 33 000 Virovitica
tel: 033/800-055; fax: 033/800-001 (Fax)
e-mail adresa: obiteljski.centar.viroviticko-podravske.zupanije@vt.t-com.hr;
web adresa: www.obiteljskicentar.hr

OC Vukovarsko - srijemske županije,

Šetalište Dioniza Švagelja 2, 32 100 Vinkovci
tel: 032/336-082; fax: 032/336-084
e-mail adresa: obiteljski-centar@vk.t-com.hr;
web adresa: www.obiteljskicentar-vs.hr

OC Zadarske županije,
Put Murvice 14, 23 000 Zadar
Tel: 023/ 309-142; fax 023/309-143
e-mail adresa: obiteljski.centar.zadarske.zupanije@zd.t-com.hr

Napomene:

Podaci iz adresara podložni su promjenama. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti tiska ovaj adresar svake godine s aktualnim izmjenama i dopunama.

(http://www.mobms.hr/media/9383/adresar-ustanova_mobms.pdf)

Obrasci za izvještavanje o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji za za policiju, centre za socijalnu skrb, zdravstvene i odgojno-obrazovne ustanove, pravosudna tijela, koordinatorice/ice za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave u županijama, te organizacije civilnog društva koje štite žrtve nasilja u obitelji i koje rade s počiniteljima nasilja u obitelji također su dostupni su na mrežnoj stranici www.mobms.hr/obavijesti/sprjecavanje-nasilja-u-obicelji.aspx .

